Mihail Bulgakov

Roman teatral

Cuvânt înainte

Îl previn pe cititor că nu am nici un amestec în compunerea însemnărilor care urmează şi că ele mi-au parvenit în nişte împrejurări stranii şi câtuşi de puţin plăcute.

Chiar în ziua sinuciderii lui Serghei Leontievici Maxudov, fapt petrecut la Kiev în toamna anului trecut, poşta mi-a adus un pachet voluminos, pregătit din timp de sinucigaş, precum şi o scrisoare.

Pachetul cuprindea însemnările de faţă, iar scrisoarea avea un conţinut din cele mai neobişnuite.

Serghei Leontievici îmi scria că, plecând dintre cei vii, îmi dăruieşte însemnările sale pentru ca eu, singurul lui prieten, să le redactez, să le semnez cu numele meu şi astfel să le încredinţez tiparului.

O dorinţă stranie, totuşi lăsată cu limbă de moarte.

Timp de un an întreg am tot căutat să dau de urma vreunor rubedenii sau a unor persoane apropiate lui Serghei Leontievici. Zadarnic! În ultima lui scrisoare nu mă înşelase: într-adevăr nu mai avea pe nimeni.

Astfel că i-am primit darul.

Acum, încă ceva: îi mai comunic cititorului că sinucigaşul n-a avut niciodată vreo legătură cu lumea teatrelor şi nici cu dramaturgia, rămânând totdeauna ceea ce a şi fost de fapt, adică un modest corector la gazeta Curierul navigaţiei şi care a încercat, o singură dată în viaţă, să se exprime ca beletrist, din păcate fără succes, căci romanul lui Serghei Leontievici n-a văzut lumina tiparului.

Astfel, însemnările lui Maxudov nu sunt decât rodul propriei sale fantezii, ba chiar, din nefericire, al unei fantezii bolnave.

Mihail Bulgakov

Roman teatral

Cuvânt înainte

Îl previn pe cititor că nu am nici un amestec în compunerea însemnărilor care urmează şi că ele mi-au parvenit în nişte împrejurări stranii şi câtuşi de puţin plăcute.

Chiar în ziua sinuciderii lui Serghei Leontievici Maxudov, fapt petrecut la Kiev în toamna anului trecut, poşta mi-a adus un pachet voluminos, pregătit din timp de sinucigaş, precum şi o scrisoare.

Pachetul cuprindea însemnările de faţă, iar scrisoarea avea un conţinut din cele mai neobişnuite.

Serghei Leontievici îmi scria că, plecând dintre cei vii, îmi dăruieşte însemnările sale pentru ca eu, singurul lui prieten, să le redactez, să le semnez cu numele meu şi astfel să le încredinţez tiparului.

O dorinţă stranie, totuşi lăsată cu limbă de moarte.

Timp de un an întreg am tot căutat să dau de urma vreunor rubedenii sau a unor persoane apropiate lui Serghei Leontievici. Zadarnic! În ultima lui scrisoare nu mă înşelase: într-adevăr nu mai avea pe nimeni.

Astfel că i-am primit darul.

Acum, încă ceva: îi mai comunic cititorului că sinucigaşul n-a avut niciodată vreo legătură cu lumea teatrelor şi nici cu dramaturgia, rămânând totdeauna ceea ce a şi fost de fapt, adică un modest corector la gazeta *Curierul navigaţiei* şi care a încercat, o singură dată în viaţă, să se exprime ca

beletrist, din păcate fără succes, căci romanul lui Serghei Leontievici n-a văzut lumina tiparului.

Astfel, însemnările lui Maxudov nu sunt decât rodul propriei sale fantezii, ba chiar, din nefericire, al unei fantezii bolnave. Căci Serghei Leontievici suferea de o boală care, în limbaj medical, poartă o denumire foarte urâtă. Suferea de ipohondrie.

Pe de altă parte, cunoscând îndeaproape viaţa teatrală a Moscovei, pot afirma cu toată certitudinea că oameni sau teatre ca acelea zugrăvite de răposatul nu există şi nici n-au existat vreodată

În sfârşit, o a treia şi ultimă observaţie: contribuţia mea la redactarea însemnărilor sus-amintite a constat în aceea că le-am dat un titlu înlăturând apoi epigraful pe care l-am socotit cu totul pretenţios, inutil şi chiar neplăcut.

Epigraful suna astfel:

"Fiecăruia după faptele sale..."

Afară de aceasta, am aşezat semne de punctuaţie acolo unde era nevoie.

De stilul lui Serghei Leontievici nu m-am atins, deşi, evident, este un stil cam neîngrijit. Totuşi, ce poţi pretinde unui om care, la două zile după ce a pus punct respectivelor însemnări, s-a aruncat cu capul în jos de pe marele Pod cu lanţuri!

Aşadar...

PARTEA ÎNTÂI

Capitolul 1
Aventura începe

La 29 aprilie a trecut peste Moscova o furtună cu trăsnete, răcorind-o; văzduhul căpătase o dulceaţă proaspătă şi sufletul parcă se mai îmbunase şi el, prinzând din nou dragoste de viaţă.

Îmbrăcat în costumul meu cel bun şi cu paltonul încă destul de prezentabil, mergeam pe o stradă din centrul capitalei într-un loc unde, până atunci, nu mai fusesem niciodată. Motivul excursiei l-a constituit scrisoarea ce se afla în buzunarul meu şi pe care o primisem cu totul pe neaşteptate. Iat-o:

"Mult preastimate
Serghei Leontievici!

Nutresc o vie dorinţă de a te cunoaşte şi, în acelaşi timp, de a-ţi solicita părerea într-o problemă foarte delicată şi care ar putea să te intereseze în mare măsură.

Dacă dispui de timp, aş fi bucuros să ne putem întâlni miercuri, la orele 4, în clădirea Scenei de studii a Teatrului Independent.

Cu salutări, X. *Ilcin."*

Scrisoarea era scrisă cu creionul, iar colţul din stânga, sus, purta un antet:

"Xaveri Borisovici llcin
regizor – Scena de studii
a Teatrului Independent."

Numele lui Ilcin îl întâlneam atunci pentru prima oară, şi nu auzisem niciodată de existenţa unei "Scene de studii". Despre Teatrul Independent auzisem, ştiam că este unul din teatrele noastre

foarte cunoscute, dar nu văzusem acolo nici un spectacol.

Scrisoarea mi-a trezit un viu interes, mai ales că pe vremea aceea nu primeam nici un fel de scrisori. De fapt, eu nu sunt decât un modest corector la gazeta *Navigaţia.* Locuiam pe atunci într-o cămăruţă, la etajul şase, prea puţin confortabilă, totuşi separată, şi care se afla prin cartierul Krasnâe Vorota, chiar lângă intrarea Homutovski.

Aşadar, mergeam în ziua aceea pe stradă, trăgând în piept aerul răcorit de ploaie, mă gândeam la furtuna care sta să se dezlănţuie din nou, precum şi la Xaveri Ilcin şi mă întrebam cum de-o fi izbutit să afle de existenţa mea, prin ce mijloace mi-a dat de urmă şi ce problemă o fi având de rezolvat cu mine. Totuşi, oricât m-am străduit să-mi dau seama, n-am reuşit s-o fac, mai ales în ceea ce priveşte ultima întrebare, şi astfel am rămas la ideea că Ilcin o fi vrând, pesemne, să facem un schimb de locuinţă.

Desigur, ar fi trebuit să-i scriu la rândul meu şi să-l invit la mine acasă, de vreme ce dânsul era cel care avea treabă cu mine, dar, ca să fiu sincer, mi-ar fi fost ruşine să-mi vadă odaia, casa în care locuiam şi pe locatarii din jur. Mărturisesc că am o fire ciudată, iar oamenii îmi inspiră teamă. Închipuiţi-vă şi dumneavoastră: cam ce ar fi gândit Ilcin dac-ar fi venit la mine şi mi-ar fi văzut canapeaua cu pânza ruptă şi cu arcurile în afară, becul de lângă masă cu abajurul răsucit dintr-o foaie de ziar, pisica umblând de colo până colo, în timp ce din bucătărie ar fi răsunat întruna sudalmele Anuşkăi?

Am intrat pe o poartă înaltă de fier forjat şi am trecut pe lângă o prăvălioară la uşa căreia un om cu părul alb vindea insigne şi rame pentru ochelari.

Am sărit peste un pârâu tulbure şi vijelios care se potolea cu încetul şi m-am pomenit în faţa unei clădiri galbene, construite de bună seamă cu ani şi

ani în urmă, când nici eu şi nici Ilcin încă nu ne aflam pe lume.

O placă neagră cu litere de aur arăta că în clădire se află sus-zisa Scenă de studii. Am intrat pe uşa înaltă, masivă, şi îndată un omuleţ cu o bărbuţă pătrată, îmbrăcat într-un veston cu petliţe verzi, se repezi să-mi taie calea.

— Pe cine cauţi, cetăţene? mă întrebă cu un aer bănuitor şi îşi desfăcu braţele, ca şi când s-ar fi pregătit să prindă o găină.

— Trebuie să-l văd pe regizorul Ilcin, i-am răspuns, căznindu-mă ca vocea să-mi sune cu cât mai multă emfază.

Brusc, omul luă o cu totul altă înfăţişare. Se aşeză în poziţie de drepţi şi-mi zâmbi cu un zâmbet cât se poate de fals:

— Pe Xaveri Borisâci? O, prea bine, domnule. Vă rog, paltonaşul. Galoşi nu aveţi?

Şi îmi luă paltonul cu atâta grijă, de parcă ar fi fost nişte scumpe odăjdii bisericeşti.

Am pornit să urc o scară din fier forjat. Privirea îmi lunecă peste basoreliefuri înfăţişând profiluri de ostaşi cu coifuri pe cap şi cu spade ameninţătoare de o parte şi de alta, peste vechi şi înalte sobe olandeze cu alama uşiţelor strălucind ca aurul.

Clădirea era cufundată în tăcere, nicăieri nu se zărea ţipenie de om şi doar moşul cu petliţele verzi venea tiptil în urma mea. Întorcându-mă când şi când, îl vedeam că-mi face tăcute semne de atenţie, devotament, stimă, dragoste şi bucurie pentru faptul că am venit acolo şi că el mă poate duce spre locul unde se află singuraticul şi misteriosul Xaveri Borisovici Ilcin. Deodată, cerul se posomorî, sobele olandeze îşi pierdură strălucirea albă, unsuroasă, se lăsă brusc întunericul şi, dincolo de ferestre, se dezlănţui pentru a doua oară furtuna.

Am ciocănit în tăblia unei uşi cafenii dinaintea mea, pe urmă am deschis-o şi, prin umbrele ce se

lăsaseră, l-am văzut în sfârşit pe Xaveri Borisovici.

— Sunt Maxudov, am rostit cu demnitate.

Chiar atunci, un fulger spintecă, undeva departe, cerul şi, timp de o clipă, îşi azvârli lumina fosforescentă peste Ilcin.

— A, dumneata eşti, mult preastimate Serghei Leontievici! îmi spuse, zâmbind cu şiretenie.

Îndată mă cuprinse de talie şi mă duse spre o canapea întru totul identică cu aceea pe care o aveam în odăiţa mea; până şi arcurile îi ieşiseră în acelaşi loc: chiar în mijloc.

De fapt, nici până în ziua de astăzi nu cunosc destinaţia încăperii în care a avut loc fatala întâlnire. Ce căuta acolo canapeaua? Ce fel de partituri erau cele care zăceau azvârlite într-un colţ, pe parchet? Pentru ce se afla, pe geam, o balanţă cu talgere? De ce mă aşteptase Ilcin tocmai în odaia aceea şi nu alături, de pildă, în salonul vecin, unde, în umbra furtunii, se întrezărea, lucind negru într-un colţ, o pianină. Prin mormăitul surd al tunetului, Xaveri Borisovici îmi spuse cu glas cavernos:

— Să ştii că ţi-am citit romanul.

Am tresărit cu putere.

Fapt e că...

Capitolul 2
O *criză de neurastenie*

Fapt e că ocupând modestul post de corector la *Navigaţia,* uram din tot sufletul acea îndeletnicire şi, nopţi de-a rândul, uneori până în zorii zilei, scriam sus, la mansarda mea, un roman.

Mi se născuse în minte într-o noapte când, fără veste, m-am trezit dintr-un vis pătruns de melancolie. Visasem oraşul meu natal, troienele de zăpadă, viforniţa, greaua încleştare a războiului civil... Se abătuse în vis peste mine, cu un şuier

mut, viscolul aducător de spaimă, pe urmă se ivise un vechi pian de concert, iar în jurul lui nişte fiinţe dragi, care astăzi nu mai sunt în viaţă. În vis, m-a întristat adânc singurătatea la care am fost condamnat, m-a cuprins mila de propria-mi izolare. M-am trezit cu ochii înlăcrimaţi. Am aprins lumina care a izvorât dintr-un bec prăfuit, agăţat deasupra mesei. Becul mi-a luminat sărăcia: o călimară mică, de doi bani, câteva cărţulii, un teanc de ziare vechi. Arcurile ieşite ale canapelei mi se înfipseseră în coaste, inima îmi era cuprinsă de teamă. Câteva clipe mai târziu mi se păru chiar că aveam să mor stând astfel gârbovit, în dreptul mesei. Un umilitor sentiment de frică în faţa morţii puse stăpânire pe mine şi mă făcu să mă port ca un laş: am gemut prelung şi mi-am cuprins odaia cu o privire îngrozitoare, căutând pe cineva care să mă ajute, să mă apere. Şi l-am găsit. Se auzi mieunând încet, într-un ungher, o pisică pe care cândva o găsisem în dreptul porţii şi-o luasem la mine. Animalul se trezise, neliniştit. Câteva clipe mai târziu se şi căţărase peste teancul de ziare, mă privea cu nişte ochi rotunzi şi părea să mă întrebe: ce-i cu tine?

Animalul costeliv, cu blană fumurie, era şi el interesat să nu mi se întâmple ceva rău. Într-adevăr, dacă n-aş mai fi fost în viaţă, cine ar mai fi dat de mâncare unei pisici bătrâne şi bolnave?

— Nu-i decât o criză de neurastenie, i-am explicat pisicii. Văd că boala asta şi-a cam făcut de pe acum culcuş în mine. Cu timpul va prinde puteri şi mă va răpune. Dar nu-i nimic, deocamdată se mai poate trăi.

Casa era cufundată în somn. M-am uitat pe geam afară. De-a lungul celor şase etaje nu mai era luminată nici o fereastră şi mi-am dat seama atunci că, de fapt, nu este o casă, ci o înaltă corabie care zboară peste crestele valurilor, sub un cer negru, de cremene. Gândul mă învioră. Am simţit că mă liniştesc, se potoli şi pisica şi închise ochii.

Aşa am început să-mi scriu romanul. Mai întâi, am descris un viscol care se abate alene peste oraş. Am încercat apoi să redau sclipătul negru al unui pian care se întrevede la lumina unei lămpi cu abajur. Asta n-am mai izbutit s-o fac. Dar nu m-am dat bătut.

Ziua, nu mă mai gândeam decât să depun cât mai puţine eforturi pentru munca pe care o făceam de nevoie. Mi-o îndeplineam cu totul mecanic, ca să nu-mi pună mintea la contribuţie. Ori de câte ori se ivea prilejul, căutam s-o şterg de la birou, sub pretextul că sunt bolnav. Fireşte, nu mă credea nimeni, astfel că traiul îmi devenise cam anevoios. Mi-am impus să am răbdare şi, încetul cu încetul, am răzbit prin toate. Aidoma unui tânăr care aşteaptă nerăbdător ora întâlnirii cu iubita lui, ajunsesem să aştept şi eu sosirea orei unu din noapte. Atunci se potoleau toate în casa blestemată unde se afla odaia mea. În sfârşit, mă aşezam la masă... Curioasă, pisica sărea şi ea sus pe teancul de ziare. Romanul o interesa în cea mai mare măsură şi încerca să coboare mereu pe fila de manuscris. Atunci o apucam de blană şi o aşezam la locul ei.

Într-una din nopţi, mi-am ridicat ochii şi-am rămas uimit. Corabia mea nu mai zbura nicăieri, casa rămăsese şi ea locului, iar pe geamuri pătrundea lumina albă a dimineţii. Becul nu mai lumina nimic. Mi se păru plicticos şi urât la înfăţişare. L-am stins, şi atunci, în fulguirea zorilor, odaia îmi apăru deodată în întreaga ei hidoşenie. Jos, în curtea cu asfalt, motanii multicolori ai vecinilor umblau cu paşi hoţeşti, neauziţi. Pe foaia de manuscris fiecare literă se zărea foarte distinct, chiar şi fără lumina becului.

— Doamne! A sosit aprilie! am exclamat pradă unei spaime neînţelese, şi am scris cu litere de o şchioapă: "Sfârşit!"

Adio iarnă, adio frig, adio viscol! În iarna aceea îmi pierdusem cu desăvârşire şi puţinele relaţii pe

care le mai aveam, îmi tocisem hainele şi încălţămintea, mă îmbolnăvisem de reumatism, ba cred că mă şi sălbăticisem puţin. De bărbierit însă mă bărbieream zilnic.

Cu gândul la toate acestea, am scos pisica în curte, pe urmă m-am întors în odaie, m-am culcat şi, cred că pentru prima oară de la începutul iernii, am dormit un somn adânc, fără vise.

Un roman se cere redactat foarte multă vreme. Anumite părţi trebuie scoase cu totul, şi sute de cuvinte trebuie înlocuite cu altele. O muncă istovitoare şi migăloasă, dar necesară!

Totuşi, n-am izbutit să rezist ispitei şi, după ce am redactat primele cinci-şase file, m-am reîntors în mijlocul oamenilor. Am adunat în odăiţa mea câţiva invitaţi. Printre aceştia erau vreo doi gazetari de la *Navigaţia,* oameni muncitori ca şi mine, soţiile lor, precum şi doi literaţi. Unul din ei, tânăr, mă uimise până atunci prin nemaipomenita iscusinţă cu care izbutea să-şi alcătuiască povestirile, celălalt, un om mai în vârstă şi care văzuse multe în viaţa lui, s-a dovedit a fi, când l-am cunoscut mai bine, un ticălos fără pereche.

Într-o singură seară, le-am citit mai bine de un sfert din romanul meu.

Către sfârşitul lecturii, soţiile lor ameţiseră în aşa hal încât m-au cuprins remuşcările. Gazetarii şi literaţii însă au dat dovadă de stoicism. Părerile lor au fost cu totul sincere, severe, şi, după cum îmi dau seama astăzi, îndeajuns de întemeiate.

— Limbajul! sărise în sus unul din literaţi (cel care s-a dovedit mai târziu a fi un ticălos), mai ales limbajul! Limbajul nu face două parale!

Dădu pe gât un respectabil pahar cu vodcă şi înghiţi două sardele. I-am mai turnat un pahar. Îl bău şi pe acela şi se apucă să mestece o felie de salam.

— Metaforele! ţipă mestecând.

— Ai dreptate, confirmă cu politeţe literatul cel tânăr, limbajul e cam sărac.

Gazetarii nu spuseră nimic, doar clătinară din cap în semn de solidaritate, pe urmă băură şi ei. Doamnele nici măcar din cap nu clătinară, nu spuseră o vorbă, refuzară categoric vinul uşor, cumpărat special pentru ele, şi băură vodcă.

— Cum să nu fie sărac! urlă cel în vârstă. Să ştiţi de la mine că literatura nu este un câine de pripas. Fără ea, totul e gol. E gol! E gol! Să ţii minte asta, bătrâne!

Cuvântul "bătrâne" îmi fusese, de bună seamă, adresat mie. Auzindu-l, am rămas înlemnit.

La plecare, se înţeleseră cu toţii să mă mai viziteze. Şi, într-adevăr, după o săptămână veniră din nou. Le-am servit o a doua porţie de lectură. Seara fu marcată prin aceea că literatul mai în vârstă ceru, cu totul pe neaşteptate şi împotriva voinţei mele, să bea cu mine un *bruderschaft,* apoi începu să-mi spună foarte familiar "Leontici".

— Limbajul nu face nici două parale! Dar chestia e amuzantă. E amuzantă, lua-te-ar toţi dracii (pe mine, adică)! urlă cel mai în vârstă, înfulecând piftia pe care o pregătise Dusia.

La cea de-a treia serată, veni o figură nouă. Îl ştiam literat şi pe acela, avea un chip acru şi rău, de Mefisto, era saşiu de ochiul stâng şi neras. Fu de părere că romanul e prost, totuşi îşi exprimă dorinţa de a mai asculta şi partea a patra şi ultima. Mai venise o femeie divorţată, precum şi un ins necunoscut, cu o cutie neagră la subsuoară, în care avea o chitară. În seara aceea, am cules multe observaţii cât se poate de folositoare. Modeştii mei colegi de la *Navigaţia* se mai obişnuiseră cu societatea, care câştigase între timp şi alţi membri, astfel că îşi exprimară şi ei câte o părere. Unul îmi spuse că în capitolul şaptesprezece sunt cam multe lungimi, celălalt fu de părere că n-am izbutit să conturez prea bine caracterul lui Vasenka. Ambele observaţii mi s-au părut pe deplin întemeiate.

Cea de a patra şi ultima lectură n-a mai avut loc la mine, ci la literatul cel tânăr, un iscusit

povestitor. De data aceasta, se adunase mai multă lume, să fi fost vreo douăzeci de persoane, ba chiar am făcut cunoştinţă şi cu bunica literatului, o bătrână foarte agreabilă, căreia îi strica doar un singur lucru: expresia de teamă zugrăvită pe chip, care n-a părăsit-o toată seara. Afară de ea, am mai văzut-o şi pe dădaca literatului, adormită pe un cufăr.

Lectura romanului luă sfârşit. Abia atunci se produse dezastrul. Toţi ascultătorii, în unanimitate, fură de părere că romanul meu nu va fi publicat nicăieri, pentru că nu-l va aproba cenzura.

Auzisem cuvântul pentru prima oară şi abia în clipele următoare mi-am dat seama că, scriindu-mi romanul, nu mă gândisem niciodată la aprobarea respectivă.

Adusese vorba despre aceasta una dintre cucoane (mai târziu am aflat că era şi ea divorţată). Cucoana mă întrebă cam aşa:

— Spune-mi, Maxudov, crezi că ţi se va aproba romanul?

— Nu, categoric nu! exclamă literatul mai în vârstă, în nici un caz! Nici nu poate fi vorba de aprobare! Cu alte cuvinte, n-ai nici o speranţă. Poţi să fii liniştit, bătrâne. De aprobat, să ştii că nu ţi se va aproba.

— Nu ţi se va aproba! făcu un cor din capul mesei.

— Limbajul..., începu din nou cel care se dovedise a fi fratele chitaristului. Dar literatul mai vârstnic îl întrerupse:

— La dracu' limbajul! urlă, punându-şi salată în farfurie. Aici nu mai e vorba de limbaj. Bătrânul nostru a scris un roman prost, dar amuzant. Mă, şmechere, să ştii că tu ai spirit de observaţie! De unde naiba, nu-mi dau seama şi să mor dacă te credeam în stare! Dar ce te faci cu conţinutul?!...

— M-da, conţinutul...

— Aici e aici: conţinutul! continuă să urle cel în vârstă, speriind-o pe dădacă. Ia spune-mi: tu ştii ce

se cere astăzi? Nu ştii? Aha! Vezi, aici e buba!

Îmi făcea cu ochiul şi, în acelaşi timp, mai trăgea câte o duşcă. În cele din urmă, veni să mă îmbrăţişeze şi să mă sărute, strigând:

— Să ştii că ai în tine ceva antipatic! Crede-mă! Chiar te rog să mă crezi! Şi totuşi, eu te iubesc. Să mor dacă nu-l iubesc! E dat dracului şmecherul ăsta! E un om cu multe dedesubturi... Cum? Ce aţi spus? Păi, n-aţi băgat de seamă la capitolul patru? Ce-i spune cetăţeanul acela eroinei? Ei, vedeţi că am dreptate?...

— În primul rând, pentru cuvintele astea ale dumitale..., am deschis şi eu gura, supărat de tonul său familiar.

— Mai întâi vino şi sărută-mă, urlă literatul în vârstă. Nu vrei? Atunci te dai singur de gol că nu ne eşti tovarăş! Nu, băiete! Tu nu eşti un om sincer!

— Aşa e, nu-i sincer deloc! îl susţinu cea de a doua divorţată.

— În primul rând..., am început din nou, cu ciudă, însă n-am izbutit nici de data aceasta să-mi duc vorba la capăt.

— Nici un fel de în primul rând! urlă literatul în vârstă. Ci zace în tine o mahmureală dostoievskiană! Asta-i! Dacă nu vrei să mă iubeşti, să fii sănătos! Domnul o să te ierte, cât despre mine, eu nu mă supăr. Să ştii însă un lucru: că noi te iubim sincer, cu toţii, şi nu-ţi vrem decât binele! Zicând acestea, arătă spre fratele chitaristului şi spre un alt ins cu chipul stacojiu, pe care nu-l cunoşteam şi care, la venire, se scuzase pentru întârziere, spunând că vine de la Baia centrală. Şi îţi spun în faţă, continuă cel în vârstă, căci mie totdeauna mi-a plăcut să-i zic omului verde ce gândesc, îţi spun, Leontici, nici nu încerca măcar să te vâri pe undeva cu romanul ăsta al tău. N-o să ai decât neplăceri şi va trebui ca noi, prietenii tăi, să suferim toţi, cu gândul la necazurile tale. Te rog să mă crezi că-ţi spun adevărul adevărat! Sunt om

cu o experienţă grea şi amară. Cunosc viaţa cum n-o cunoaşte nimeni altul!... Ei, poftim, exclamă deodată, cu un aer jignit, invitându-i cu un gest pe ceilalţi să-i fie martori, vă rog să-l priviţi: se uită la mine, gata-gata să mă înghită. Asta drept recunoştinţă că m-am purtat frumos cu el! Măi, Leontici! răcni cu atâta putere, încât, dincolo de perdea, dădaca sări drept în picioare de pe cufăr, măi, Leontici, înţelege-mă! Înţelege că romanul tău n-are asemenea calităţi artistice (aici răsună de pe canapea un dulce zvon de chitară) încât să merite să urci Golgota pentru el. Înţelege-mă!

— În-nţelege-mă, înţelege-mă! se auzi deodată tenorul plăcut al chitaristului.

— Şi îţi mai spun ceva, ţipă cel în vârstă, dacă nu vii să mă săruţi chiar acum, în momentul de faţă, să ştii că mă scol şi plec! Vă las pe toţi câţi îmi sunteţi prieteni, pentru că m-ai jignit adânc.

Încercând un chin amarnic, m-am dus şi l-am sărutat. Între timp, corul prinsese şi el putere. Întrecând vocile celorlalţi, pluti lin şi catifelat legănarea tenorului:

— În-nţelege-mă...

M-am furişat ca un motan afară din casă, ţinându-mi manuscrisul voluminos la subsuoară.

În bucătărie, dădaca, clipind din ochii roşii, lăcrimoşi, sta aplecată şi bea apă de la robinet.

Nu ştiu ce m-a îndemnat să-i întind o hârtie de-o rublă.

— Ia mai du-te-ncolo, făcu dădaca înfuriindu-se şi împingându-mi rubla la o parte, nu vezi că-i trecut de patru dimineaţa! Nici în iad nu te chinuie în halul ăsta.

Tot atunci o voce cunoscută întrerupse legănarea corului:

— Pe unde-o fi? Să ştii că a luat-o din loc. Pune-ţi mâna pe el! Aţi văzut, tovarăşi, de ce-i în stare...

Dar uşa capitonată cu muşama s-a şi deschis în faţa mea şi am luat-o la goană.

Capitolul 3
Sinuciderea

— Într-adevăr, este îngrozitor, îmi spuneam, aflându-mă sus, în odaia mea, totul e îngrozitor. Şi salata pe care am mâncat-o, şi dădaca, şi literatul în vârstă, şi faimosul "înţelege-mă" şi, în general, întreaga mea viaţă.

Dincolo de ferestre gemea vântul de toamnă, pe acoperiş scârţâia o foaie de tablă ruptă, ploaia îşi prelingea şiroaiele peste geamurile murdare. După seara aceea cu dădaca şi chitaristul, au mai avut loc multe întâmplări, dar atât de nesuferite, încât nici nu-mi vine să le descriu. Înainte de toate, m-am repezit să verific dacă romanul meu ar putea sau nu să fie aprobat. Şi atunci mi-am dat seama limpede că, într-adevăr, nu-mi va fi aprobat. Literatul în vârstă avusese dreptate. Acum îmi părea că mi-o strigă fiece rând din câte scrisesem

După ce mi-am verificat întreg romanul, mi-am cheltuit ultimii bani ca să bat la maşină vreo două fregmente, pe care le-am dus în grabă la redacţia unei reviste lunare. După două săptămâni, mi-am primit fragmentele înapoi. În colţul manuscrisului sta scris: "Nepublicabil". Am tăiat cu o foarfecă de unghii rezoluţia şi am dus cele două fragmente la redacţia unei alte reviste lunare, dar după două săptămâni le-am primit înapoi şi de acolo, însoţite fiind de o inscripţie cu totul identică: "Nepublicabil".

Pe urmă mi-a murit pisica. Un timp, n-a mai mâncat deloc, se vârâse într-un colţ şi meuna de mă scotea din minţi. A ţinut-o aşa trei zile. În cea de a patra, am găsit-o ţeapănă, zăcând într-un ungher.

Am luat de la rândaşul de jos un gârleţ şi-am îngropat-o pe maidanul din spatele casei.

Rămăsesem cu totul singur pe lume, dar, ca să fiu sincer, în sinea mea m-am bucurat. Bietul animal fusese o povară prea grea pentru mine.

După aceea veniră ploile de toamnă şi din din nou începu să mă doară umărul şi genunchiul stâng.

Dar cel mai rău era faptul că romanul meu se dovedise a fi un roman prost. Or, dacă era într-adevăr astfel, însemna că viaţa mi se apropiase şi ea de sfârşit.

Să lucrez toată viaţa la *Navigaţia?* Ba bine că nu!

Nopţi de-a rândul stam culcat cu ochii căscaţi la bezna din jurul meu şi repetam întruna: "E îngrozitor! E îngrozitor!" Iar dacă m-ar întreba astăzi cineva ce-mi pot aminti despre zilele petrecute atunci la *Navigaţia,* i-aş răspunde foarte sincer că nu-mi pot aminti nimic.

Nişte galoşi murdari în faţa cuierului, în cuier o căciulă udă, a nu ştiu cui, şi cam atât.

— E îngrozitor! repetam, ascultând cum îmi zumzăie în urechi tăcerea nopţii de toamnă.

După alte două săptămâni, am început să încerc şi ceea ce se cheamă insomnie.

Într-o zi, luându-mi inima în dinţi, m-am urcat în tramvai ca să mă duc în strada Samotecinaia-Sadovaia. Acolo, într-o casă al cărei număr nu-l pot, fireşte, divulga, locuia un cetăţean care prin natura profesiunii sale avea dreptul să poarte armă de foc.

Împrejurările în care am avut prilejul să ne cunoaştem nu interesează nici ele.

Intrând la amicul meu în casă, l-am găsit culcat pe o canapea. Mai târziu, când a trecut la bucătărie să-mi facă un ceai la primus, i-am deschis sertarul din sranga al biroului şi i-am furat de acolo browningul încărcat, pe urmă am băut două pahare de ceai şi-am plecat acasă. Se făcuse aproape de nouă seara. Am urcat sus la mine. Totul era ca de obicei. Din bucătărie mirosea a friptură de berbec,

coridorul era învăluit în fumul de care nu mai scăpam niciodată, iar prin el abia se mai întrezărea becul galben din tavan. Am intrat la mine în odaie. Lumina se aprinse, dar, în clipa următoare, odaia se cufundă din nou în întuneric. Se arsese becul.

— Toate s-au strâns la un loc şi se vede că aşa trebuie, mi-amintesc că am rostit atunci cu foarte multă fermitate.

Am aprins lampa de gătit şi-am pus-o într-un colţ, pe duşumea. Pe urmă, am scris pe-o foaie de hârtie: "Declar prin prezenta că browningul nr. (am uitat numărul, să zicem cutare) l-am furat de la Parfion Ivanovici (i-am scris numele, numărul casei, strada, tot, cum se cuvine)." Am semnat foaia şi m-am culcat pe duşumea, lângă lampă. Groaza morţii se abătu peste mine. De murit ţi-e frică totdeauna să mori. Atunci, am încercat să-mi imaginez coridorul nostru, friptura de berbec, pe tuşa Pelagheia, pe literarul mai în vârstă şi *Navigaţia,* am încercat să mă înveselesc, închipuindu-mi cum o să spargă vecinii uşa de la odaia mea etc.

Mi-am lipit ţeava pistolului de tâmplă şi, cu degetul tremurând, am căutat trăgaciul. Chiar atunci, din apartamentul de jos răsunară nişte sunete pe care le cunoşteam prea bine. Începu să cânte o orchestră, şi din gramofon se auzi un glas de tenor:

Reda-va-mi, oare, Dumnezeu, tot ce-am avut?!.

"Aoleu, să ştii că-i din *Faust!"* Îmi trecu prin minte. "Nici că se putea potrivi mai bine. Totuşi să mai aştept un pic aria lui Mefisto. Doar e pentru ultima oară în viaţa mea. N-am s-o mai aud niciodată."

Orchestra când se pierdea cu totul, sub duşumea, când se auzea din nou. Tenorul însă ţipa din ce în ce mai tare:

Blestemată fie viaţa, ştiinţele şi credinţa!

"Uite acum, uite acum, mă gândeam, dar ce repede poate ăsta să cânte..."

Tenorul ţipă cu deznădejde, apoi bubui din nou orchestra.

Zvâcnind, degetul mi se aşeză peste trăgaci, dar în clipa următoare mă asurzi un alt bubuit, inima păru să-mi sară afară din piept, am văzut parcă şi flacăra din lampă ţâşnind spre tavan şi pistolul îmi scăpă din mână.

Bubuitul se repetă. Din coridor, se auzi o voce groasă, de bas:

— Iată-mă-s! Am şi sosit!

M-am răsucit spre uşă.

Capitolul 4
Am spadă la şold

La uşă bătea cineva. Tare şi cu multă stăruinţă. Mi-am vârât pistolul în buzunarul de la pantaloni şi-am strigat cu voce slabă:

— Intră!

Uşa se dădu în lături şi, de groază, am rămas ţeapăn pe duşumea. Era el, nu mai încăpea nici o îndoială. Sus de tot, deasupra mea, licări prin penumbră chipul său cu nasul coroiat şi cu sprâncenele trase oblic spre tâmple. Umbrele jucară fără astâmpăr şi mi se păru că pe sub bărbia pătrată îi zăresc o ţăcălie neagră. Bereta îi şedea azvârlită pe o ureche.

Mai pe scurt, în faţa mea se afla însuşi Mefisto. Abia în clipele următoare mi-am dat seamă că poartă un palton cenuşiu, o pereche de galoşi lucitori şi ţine la subţioară o servietă. "Asta nu-i de mirare", îmi trecu prin minte, "doar n-ar putea umbla altfel prin Moscova, acum, în secolul douăzeci".

— Sunt Rudolfi, spuse duhul cel rău, dar nu cu o voce de bas, ci cu una de tenor.

De fapt, nici n-ar fi trebuit să-şi spună numele. Îl recunoscusem. Îmi intrase în odaie una din cele

mai de seamă personalităţi ale lumii literare din acea vreme. Anume, Ilia Ivanovici Rudolfi, redactorul şi editorul singurei reviste particulare de pe atunci, *Rodina.*

M-am ridicat de jos.

— Nu s-ar putea să aprindem lumina? mă întrebă Rudolfi.

— Din păcate, nu pot s-o fac, i-am răspuns, pentru că mi s-a ars becul, iar altul nu am.

Duhul cel rău, care luase înfăţişarea redactorului cu pricina, întreprinse atunci una din scamatoriile sale obişnuite: scoase îndată din servietă un bec electric.

— Purtaţi totdeauna becuri la dumneavoastră? l-am întrebat cu mirare.

— Nu, făcu duhul cu glas sever, e o simplă coincidenţă. Chiar acum am cumpărat unul de la magazin.

După ce în odaie se aprinse lumina şi Rudolfi îşi scoase paltonul, am căutat să iau în grabă de pe masă biletul prin care mărturiseam furtul pistolului. Duhul se prefăcu, indiferent, că n-a observat nimic.

Ne aşezarăm. Tăceam amândoi.

— Ai scris un roman? mă întrebă în sfârşit, cu severitate, Rudolfi.

— Cum aţi aflat?

— Mi-a spus Likospastov.

— Să vedeţi, am început eu (Likospastov era literatul mai în vârstă despre care am pomenit), într-adevăr, eu... totuşi... În fine, să ştiţi că-i un roman prost.

— Aşa? făcu duhul şi mă privi cu atenţie.

Abia atunci mi-am dat seama că nu purta barbă. Umbrele îmi jucaseră o festă.

— Arată-mi-l, îmi spuse poruncitor Rudolfi.

— Pentru nimic în lume, i-am răspuns.

— A-ra-tă-mi-l, făcu răspicat Rudolfi.

— N-o să-l aprobe cenzura...

— Arătă-mi-l.

— Să ştiţi că-i scris de mână şi am un scris foarte urât, litera "o" o scriu ca pe un beţişor, aşa că...

Între timp, aproape fără să-mi dau seama, mâinile mele deschiseră, ele singure, sertarul în care se afla romanul buclucaş.

— Eu citesc orice scris ca pe un text tipărit, îmi spuse Rudolfi, la asta m-a obligat meseria... Şi puse mâna pe caietele mele.

Se scurse un ceas. Şedeam lângă lampa din colţ, pe care pusesem nişte apă la încălzit, iar Rudolfi îmi tot citea romanul. Prin minte îmi treceau o mulţime de gânduri. În primul rând, mă gândeam la Rudolfi. Trebuie să spun că era un redactor de înaltă clasă; se considera o cinste şi o bucurie să-ţi publici o lucrare în revista pe care o conducea. Aşa stând lucrurile, trebuia să fiu fericit că venise la mine, fie şi sub înfăţişarea lui Mefisto. Pe de altă parte însă, romanul putea să nu-i placă, or, aşa ceva m-ar fi întristat de-a binelea... În acelaşi timp, îmi dădeam seama că o sinucidere întreruptă în punctul ei culminant nu putea să mai aibă loc, şi astfel, chiar din ziua următoare, aveam să mă găsesc din nou prins în viitoarea necazurilor. Pe lângă aceasta, ar fi trebuit să-i ofer lui Rudolfi un ceai, dar nu-mi rămăsese nici un pic de unt. Capul îmi era vraişte de gânduri, la care se mai adăuga şi povestea cu pistolul furat fără nici un rost.

Între timp, Rudolfi înghiţea o pagină după alta şi încercam zadarnic să-mi dau seama ce impresie îi face romanul. Pe chipul lui nu se putea distinge nimic.

Când făcu o pauză, ca să-şi şteargă sticlele ochelarilor, am mai adăugat o nerozie la cele spuse până atunci:

— Aş vrea să ştiu ce anume v-a spus Likospastov despre romanul meu...

— Mi-a spus că romanul nu face nici două parale, rosti Rudolfi cu răceală şi întoarse pagina.

("Ca să vezi ce ticălos e Likospastov ăsta! În loc să-şi ajute prietenul etc.")

La ora unu noaptea, am băut câte un ceai, iar la ora două Rudolfi sfârşi de citit ultima pagină a romanului.

M-am foit pe canapea.

— Aşa, spuse Rudolfi.

Tăcurăm.

— Vrei să-l imiţi pe Tolstoi? făcu Rudolfi.

M-am supărat.

— Anume pe care din ei? l-am întrebat. Că au fost mai mulţi... E vorba de cunoscutul scriitor Alexei Konstantinovici, de Piotr Alexeevici, cel care l-a prins peste hotare pe ţareviciul Alexei, de numismatul Ivan Ivanovici, sau de Lev Nicolaevici?

— Unde ţi-ai făcut studiile?

Aici trebuia să dezvălui un mic secret. Fapt e că absolvisem la universitate două facultăţi, dar n-o spuneam nimănui.

— Am absolvit o şcoală parohială, i-am răspuns, dregându-mi glasul.

— Serios? făcu Rudolfi, şi pe buze i se ivi umbra unui surâs,

Apoi mă întrebă:

— De câte ori pe săptămână te bărbiereşti?

— De şapte ori.

— Iartă-mă pentru indiscreţie, continuă Rudolfi, cum faci să ai o asemenea cărare pe cap?

— Mă dau cu briantină. Dar de ce mă întrebaţi, dacă nu vă e cu supărare?

— Deloc, făcu Rudolfi, întreb şi eu aşa... pe urmă adăugă: Asta-i foarte interesant. Un om a absolvit o şcoală parohială, se bărbiereşte în fiecare zi şi zace pe duşumea lângă o lampă de gătit. Eşti un om curios!

Pe urmă îşi schimbă brusc tonul şi vorbi cu severitate:

— Romanul dumitale nu va fi aprobat de Glavlit[1] şi nu ţi-l va publica nimeni. Nu ţi-l vor

primi nici la *Zori* şi nici la *Rassvet.*

— Asta o ştiu prea bine, i-am răspuns fără a sta pe gânduri.

— Şi totuşi, acest roman eu ţi-l iau, spuse Rudolfi cu un glas tot atât de sever (inima îmi făcu un salt în piept) şi am să-ţi plătesc pentru el (îmi spuse o sumă derizorie, am uitat cât anume) pe coală de autor. Mâine va fi dactilografiat în întregime.

— Are patru sute de pagini! am exclamat cu glas hârâit.

— Îl voi desface în mai multe părţi, făcu Rudolfi cu un glas de oţel, şi douăsprezece dactilografe de la birou îl vor copia până mâine la ora opt seara.

Atunci am încetat să mă împotrivesc. M-am supus lui Rudolfi.

— Dactilografierea va fi trecută în contul dumitale, continuă Rudolfi, în timp ce eu nu mai făceam decât să dau din cap ca o păpuşă de lemn, şi-ţi mai spun ceva: să ştii că la pagina unu, şaptezeci şi unu şi trei sute doi, vor trebui şterse trei cuvinte.

Am aruncat o privire în caiete, şi-am văzut că primul cuvânt era "Apocalipsă", al doilea "arhanghelii", iar al treilea "diavolul". Le-am şters, supus, pe toate trei. E drept, aş fi vrut să spun că observaţiile cu pricina mi se par cam naive, dar m-am uitat la Rudolfi şi-am tăcut mâlc.

— După aceea, continuă el, ai să vii cu mine la Glavlit. Te rog însă foarte mult să nu pronunţi acolo nici un cuvânt.

M-am simţit jignit.

— Dacă aveţi impresia că aş putea să spun ceva care..., am început să lungesc vorbele, căutând să le dau o alură de demnitate, atunci nu-mi rămâne decât să stau acasă.

Rudolfi nu acordă nici o atenţie încercării mele de revoltă. Continuă netulburat:

— Ba n-ai să stai acasă, ci ai să vii cu mine.

— Bine, dar ce-am să fac acolo?

— Ai să stai pe scaun, continuă să comande Rudolfi, şi la tot ce ţi se va spune ai să răspunzi cu câte un zâmbet politicos...

— Dar...

— De discutat, am să discut eu! sfârşi Rudolfi.

Apoi, îmi ceru o foaie de hârtie curată, scrise pe ea cu creionul ceva care, după câte îmi aduc aminte, părea să cuprindă un număr de paragrafe, o semnă tot el, mă puse şi pe mine s-o semnez, pe urmă scoase din buzunar două bancnote nou-nouţe, caietele mele şi le vârî în servietă şi îndată dispăru, de parcă l-ar fi înghiţit pământul.

N-am mai dormit toată noaptea. Am tot umblat prin odaie, am cercetat bancnotele la lumină. Am băut din ceaiul rece care îmi rămăsese în pahar şi mi-am imaginat întruna rafturile librăriilor. O mulţime de oameni intrau acolo şi întrebau de numărul respectiv al revistei. Prin case, lumea şedea la lumina lămpilor Şi citea revista, unii chiar cu glas tare.

Doamne, ce prostii îmi mai trecură prin minte în noaptea aceea!... Pe atunci însă eram prea tânăr, aşa că nu trebuie să mă luaţi în râs.

Capitolul 5
Întâmplări neobişnuite

De furat, nu-i greu să furi. E mult mai greu să pui la loc ceea ce ţi-ai însuşit. Având în buzunar browningul, vârât în teaca lui de piele, am ajuns din nou la prietenul meu.

Inima îmi săltă cu putere în piept când, încă de cealaltă parte a uşii, l-am auzit strigând:

— Bine, mamă, am auzit! Dar vreau să ştiu dacă a mai fost şi altcineva.

Îndată răsună înăbuşit glasul bătrânei sale mame:

— A mai venit şi instalatorul...

— Ce-aţi păţit? i-am întrebat calm, dezbrăcându-mă de palton.

Amicul se răsuci spre mine şi-mi şopti surescitat la ureche:

— Mi-au umflat pistolul... Chiar astăzi... Nu ştiu care ticălos...

— Vai-vai-vai! i-am spus.

Bătrâna mamă a amicului se foia prin toată locuinţa aceea, minusculă cât o cutie de chibrituri, ba, la un moment dat, ieşind în coridor, se lăsă în genunchi pe duşumea să cotrobăiască prin coşurile vechi azvârlite într-un ungher.

— Mamă! Te rog să nu mai faci aşa ceva! Ridică-te!

— Chiar astăzi ţi l-au furat? l-am întrebat cu bucurie. (Amicul greşise socoteala – de fapt, pistolul îi dispăruse cu o zi înainte, dar lui i se părea că l-a mai văzut o dată, seara, în sertarul mesei.)

— Cine a mai fost pe la voi?

— A mai fost instalatorul, îmi strigă amicul.

— Parfioşa, să ştii că omul nu ţi-a intrat în birou, spuse cu sfială bătrâna, s-a dus direct la chiuvetă.

— Of, mamă!... Of, mamă!...

— Altcineva n-a mai venit? Ieri nu v-a mai vizitat nimeni?

— Nimeni. N-ai venit decât dumneata, şi-atâta tot.

Deodată, amicul îşi holbă ochii la mine.

— Ia vezi! Ştii, pân-aicâ! i-am spus cu demnitate.

— Aoleu, că sensibili mai sunteţi voi, intelectualii! exclamă amicul. Doar nu pot să cred că mi l-ai şterpelit dumneata.

Şi, îndată, fugi să vadă la care din robinete umblase instalatorul. Bătrâna lui mamă începu să-l imite pe acesta, ba chiar să-i folosească intonaţiile.

— Uite, p-aici a intrat, făcea bătrânica, mi-a spus "bună ziua", şi-a pus şapca în cui şi s-a dus înspre...

— Pe unde s-a dus?

Bătrâna, imitându-l pe instalator, trecu în bucătărie, amicul meu fugi şi el într-acolo, iar eu, făcând mai întâi o mişcare ca şi când m-aş fi luat după ei, am intrat pe uşa biroului, am aşezat iute browningul în sertarul drept şi nu în cel stâng al mesei, după aceea m-am dus şi eu în bucătărie.

— Unde îl ţii de obicei? l-am întrebat mai târziu, când am revenit în birou.

Amicul meu trase afară sertarul din stânga şi-mi arătă locul gol de acolo.

— Nu mai pricep nimic, i-am spus, înălţând din umeri, asta chiar că-i o poveste misterioasă. E clar doar atât: că ţi l-au furat.

Amicul se întristă rău de tot.

— Şi totuşi nu cred că ţi l-au furat, i-am spus după o vreme. De vreme ce n-a fost nimeni pe la voi, cine ar fi putut să ţi-l fure?

Amicul meu sări de pe scaun şi se repezi să cerceteze buzunarele unei mantale vechi, agăţate în cuierul din vestibul. Nu găsi nimic nici acolo.

— Se vede totuşi că ţi l-au furat, am rostit gânditor, trebuie să reclami la miliţie.

Amicul meu gemu şi spuse ceva nedesluşit.

— Nu cumva l-ai vârât undeva, în altă parte?

— Totdeauna îl pun numai şi numai acolo! strigă plin de nervi şi, drept dovadă, trase de sertarul din mijloc al mesei. Pe urmă, făcând mărunt din buze, îl trase pe cel din stânga lui, ba chiar îşi vârî mâna înăuntru, după aceea pe cel de dedesubt şi, abia într-un sfârşit, îl trase, blestemând, şi pe cel din dreapta.

— Nemaipomenit! hârâi, cu ochii la mine. E nemaipomenit! Mamă! L-am găsit!

În ziua aceea fu teribil de fericit şi chiar mă invită la masă.

Lichidând problema pistolului, care mă făcea să mă simt cu conştiinţa încărcată, am mai întreprins o acţiune, ce-i drept cam riscantă. Într-una din zile, mi-am dat demisia de la *Navigaţia.*

Începusem să calc pragul unei alte lumi. Îl vizitam pe Rudolfi şi întâlneam acolo mulţi scriitori, dintre care unii ajunseseră pe atunci la o anumită notorietate. Astăzi, toate acestea aproape că mi s-au şters din memorie, nelăsând altceva decât plictiseală. Au rămas toate într-un trecut uitat. Un singur amănunt cred că nu-l voi putea uita nicicând, şi anume felul în care l-am cunoscut pe *Makar Rvaţki,* editorul lui Rudolfi.

Aici trebuie să precizez că în ceea ce îl priveşte pe Rudolfi, omul avea într-adevăr foarte multe calităţi. Era inteligent, calculat, ba chiar dădea dovadă şi de o anumită erudiţie. Nu-i lipsea decât un singur lucru: banii. Cu toate acestea, pasiunea îl făcea să editeze cu orice sacrificii o revistă lunară. Cred că altfel n-ar mai fi putut trăi.

Tocmai din această pricină am ajuns într-o zi în faţa unei clădiri vechi, ce se găsea pe unul din bulevardele Moscovei. Acolo, după cum mă lămurise însuşi Rudolfi, îşi avea sediul editorul Rvaţki. Am rămas surprins, văzând că pe firma de la intrare scria "Birou de ustensile fotografice".

Şi mai ciudat mi s-a părut că în interior nu se aflau nici măcar asemenea ustensile, ci doar câteva cupoane de stambă şi de postav, învelite în ziare vechi.

În schimb era lume berechet. Cu toţii purtau pălării şi paltoane şi discutau între ei cu aprindere. Am auzit în treacăt două cuvinte: "sârmă" şi "borcane", din nou am rămas surprins, dar şi pe mine mă întimpinaseră privi mirate. Am spus că am treabă cu Rvaţki. Îndată şi cu foarte mult respect am fost condus în spatele unui paravan, unde mirarea mi se prefăcu în uimire.

Pe tăblia biroului la care se instalase Rvaţki se înălţau nenumărate cutii de sardele, puse unele

peste altele.

Or despre Rvaţki însuşi, îmi plăcu şi mai puţin decât sardelele din editura dumisale. Era un om slăbuţ, scund şi, pentru ochiul meu obişnuit cu bluzele de la *Navigaţia,* părea îmbrăcat din cale-afară de straniu. Purta redingotă, pantaloni în dungi, gulerul tare de la gât îi era murdar, în jurul acestuia îşi petrecuse o cravată verde, iar în cravată îi stătea înfipt un ac de aur cu gămălie de rubin.

Pe mine Rvaţki mă uimise. Eu însă cu siguranţă că l-am speriat sau mai degrabă l-am indispus, aducându-i la cunoştinţă că am venit să semnez un contract privitor la publicarea romanului meu în revista pe care o edita. Cu toate acestea, îşi reveni destul de repede. Luă ambele exemplare ale contractului pe care i-l adusesem, scoase din buzunar un stilou, le semnă pe amândouă aproape fără să le citească, după aceea mi le împinse în faţă, împreună cu stiloul. Mă şi înarmasem cu tocul, când, deodată, privirea îmi căzu peste cutiile cu inscripţia "Sardele de Astrahan, calitatea întâi", alături de care era desenat un năvod, precum şi un pescar cu pantaloni răsuciţi. În clipa următoare, un gând tulbure mi se înfipse în minte.

— Banii o să-mi fie achitaţi pe loc, aşa cum prevede contractul? l-am întrebat pe Rvaţki.

Un zâmbet dulce, respectuos îi flutură pe buze.

Îşi drese glasul şi-mi spuse:

— Exact peste două săptămâni. Acum, avem de rezolvat o mică încurcătură.

Am pus jos tocul.

— Sau chiar peste o săptămână, rosti Rvaţki în grabă. Dar de ce nu semnaţi?

— Eu zic să semnăm tot atunci şi contractul, i-am spus. Când s-o rezolva încurcătura.

Rvaţki clătină din cap şi zâmbi cu amărăciune.

— N-aveţi încredere în mine?

— S-avem iertare! i-am spus.

— Atunci, pe miercuri! spuse Rvaţki. Dacă aveţi urgent nevoie de bani...

— Din păcate, nu pot. Şi, împingând uşor contractele, mi-am încheiat nasturele de la haină.

— Staţi o clipă, nu vă grăbiţi! exclamă Rvaţki. Şi se mai spune că scriitorii nu sunt oameni practici.

În acelaşi timp, chipul îi exprima o profundă suferinţă. Aruncă neliniştit o privire peste umăr, dar tocmai atunci intră în fugă un tânăr şi-i întinse un bilet de carton, învelit într-o hârtiuţă albă. "Ăsta-i un bilet cu tichet de loc rezervat", îmi trecu prin minte, "să ştii că pleacă undeva..."

Obrajii editorului se colorară iar ochii îi sclipiră veseli, fapt pe care nu-l bănuiam a fi fost cu putinţă.

Mai pe scurt, Rvaţki îmi înmână atunci suma prevăzută în contract, iar pentru restul banilor îmi oferi câteva poliţe. Pentru prima şi ultima oară în viaţă am ţinut în mână nişte poliţe destinate mie anume. (Oamenii lui Rvaţki se duseră să caute formularele în timp ce eu, aşteptându-i, stam aşezat pe nişte lăzi care răspândeau un miros iute de piele argăsită.) Eram foarte mândru că am intrat în posesia unor asemenea documente.

Cele petrecute în următoarele două luni îmi scapă şi ele din memorie. Îmi amintesc doar că, venind la Rudolfi, i-am imputat cu asprime că mă trimisese la unul ca Rvaţki. Aceasta pentru că un editor adevărat – ziceam eu – nu poate să arate cum arăta Rvaţki, cu ochii lui tulburi şi cu acul cel rubiniu la cravată. Îmi amintesc, de asemenea, că mi-a tresărit inima în piept în clipa când Rudolfi îmi spuse deodată: "Ia arată-mi poliţele acelea", dar că mi-am revenit imediat după ce l-am auzit murmurând: "Totul e în ordine." N-am să pot uita nici faptele petrecute câteva săptămâni mai târziu, când am plecat să încasez cea dintâi dintre poliţe. De la bun început mi-am dat seama că firma "Birou de ustensile fotografice" dispăruse, fiind

înlocuită printr-o altă firmă, pe care sta scris: "Birou de ventuze medicale."

Am intrat acolo şi-am spus:

— Vreau să-l văd pe Makar Borisovici Rvaţki.

Îmi aduc aminte foarte bine cum mi s-au muiat picioarele când cineva mi-a răspuns că M.B. Rvaţki a plecat... peste hotare.

Ah, inima, sărmana mea inimă!... Dar acum toate acestea aparţin trecutului.

Ca să fiu concis şi de data aceasta, mă voi limita să spun că în spatele paravanului de lemn l-am găsit, atunci, pe fratele lui Rvaţki. (Rvaţki însuşi plecase în străinătate doar la zece minute după ce îmi semnase contractul cu pricina – cred că n-aţi uitat tichetul acela de călătorie?) Aloizi Rvaţki, un om cu totul opus ca înfăţişare fratelui său, având o statură atletică şi o privire grea, mohorâtă, îmi achită poliţa fără nici un fel de obiecţii. Poliţa care veni la rând, o lună mai târziu, n-am mai încasat-o acolo, ci, blestemându-mi zilele, la o oarecare instituţie de stat unde ajung toate poliţele reclamate (părea un birou de notariat sau o bancă, iar plăţile se făceau la nişte ghişee prevăzute cu plase de sârmă).

Până să ajung a încasa şi cea de a treia poliţă, m-am deşteptat la minte, astfel că am venit la Rvaţki II cu trei săptămâni înainte de termen şi i-am spus că am obosit de atâta alergătură.

Morocănosul frate al omului plecat în străinătate îşi întoarse pentru prima oară ochii la mine şi mormăi:

— Vă înţeleg. Dar cine vă obligă să aşteptaţi termenul? Puteţi încasa banii şi acum, pe loc.

În loc de opt sute de ruble, am primit patru şi i-am restituit cu o deosebită uşurare lui Rvaţki două hârtii dreptunghiulare.

Ah, Rudolfi, Rudolfi! Îţi sunt atât de recunoscător şi pentru Makar şi pentru Aloizi! Dar să n-o iau prea repede, căci de aci încolo avea să fie şi mai rău.

Totuşi palton mi-am cumpărat.

În cele din urmă, veni şi ziua când, pe un ger de crăpau pietrele, am ajuns din nou în aceeaşi încăpere. Era spre seară. Un bec de o sută de lumini împrăştia raze albe, usturătoare. În spatele paravanului de lemn nu se mai afla nimeni din familia Rvaţki (oare mai e cazul să spun că şi cel de-al doilea frate o luase din loc?). În lumina becului sus-amintit, şedea, îmbrăcat cu paltonul, Rudolfi, iar în faţa lui, pe masă, sub masă şi pe duşumea se înălţau teancuri de cărţulii cenuşiu-albastru. Erau exemplare din ultimul număr, proaspăt apărut, al revistei. O clipă de neuitat! Efuziunea îmi pare acum cu totul ridicolă, atunci însă eram cu mult mai tânăr.

Lui Rudolfi îi sclipeau ochii de bucurie. E cazul să spun că meseria şi-o iubea cu pasiune. Era un redactor adevărat.

Mai sunt pe lume unii tinerei, cu care fireşte că aţi dat ochii şi la Moscova. Tinereii aceia pot fi văzuţi pe la redacţiile revistelor în ziua când apare câte un număr nou, deşi nu sunt scriitori. Îi vezi pe la teatre când are loc câte o repetiţie generală, deşi nu sunt actori. Vin şi pe la vernisaje, cu toate că n-au ţinut în viaţa lor o pensulă în mână. Solistelor de operă le zic pe nume şi tot astfel, când vine vorba despre acestea, le spun şi unor personalităţi care ocupă diferite posturi de răspundere, deşi n-au făcut niciodată cunoştinţă cu ele. La premierele de la Bolşoi Teatr, făcându-şi loc printre rândurile şapte şi opt, fac surâzători cu mâna cuiva care se află sus la balcon, iar când vin la "Metropol", se aşază totdeauna la măsuţele aflate chiar lângă arteziană, în timp ce becurile multicolore le luminează feeric pantalonii evazaţi.

Unul dintre tinerii amintiţi şedea atunci în faţa lui Rudolfi.

— Ei, cum ţi-a plăcut revista? l-am auzit pe acesta întrebându-l.

— Ilia Ivanâci! exclamă cu patos tânărul, învârtind în mâini o cărţulie albastră, este un număr pe drept cuvânt încântător. Totuşi, daţi-mi voie să vă spun cu toată sinceritatea că noi, cititorii, nu putem pricepe în ruptul capului cum de-a fost cu putinţă, cu gustul pe care vi-l cunoaşte toată lumea, să publicaţi proza lui Maxudov.

"Na-ţi-o bună!" m-am gândit, simţind cum îmi fuge sângele din obraz.

Rudolfi îmi făcu cu ochiul şi-l întrebă din nou:

— Da' de ce?

— Vai de capul meu! continuă să exclame tânărul. Păi, în primul rând... sper că-mi daţi voie să fiu sincer, Ilia Ivanâci?

— Te rog, te rog, făcu Rudolfi, strălucind de bucurie.

— În primul rând, e o lucrare de analfabet... Pot să vă arăt douăzeci de locuri unde autorul face nişte greşeli de sintaxă de-a dreptul grosolane.

"Trebuie să recitesc totul. Chiar astăzi", m-am gândit, mai mult mort decât viu.

— Dar stilul!... continuă să peroreze tânărul. Doamne, ce stil infect! Afară de asta, totul e eclectic, totul e pastişă, nimic personal. O filozofie ieftină, superficialitate... Urât, Ilia Ivanâci! Simplist! Afară de asta, îl imită şi pe...

— Pe cine? întrebă Rudolfi.

— Pe Avercenko! ţipă tânărul, răsucind cărţulia şi despicându-i cu degetul paginile lipite, da, pe Avercenko! Staţi că vă arăt imediat. Se apucă plin de zel să răsfoiască revista, în timp ce eu, cu gâtul întins ca un gândac, îi urmăream toate mişcările. Nu găsi însă ceea ce căuta.

"Las' că am să găsesc eu acasă", m-am gândit din nou.

— Am să găsesc acasă, promise tânărul, dar să ştiţi că numărul ăsta al revistei l-aţi stricat, pe cuvânt vă spun! Nu vedeţi, Ilia Ivanâci, că-i un analfabet? Ce-i cu omul ăsta? Unde a învăţat carte?

— Zice că a urmat o şcoală parohială, răspunse Rudolfi şi ochii îi sclipiră din nou, de altfel, poţi să-l întrebi chiar dumneata. Vă rog, faceţi cunoştinţă.

O pojghiţă verde, de mucegai, înflori în obrajii tânărului, iar ochii i se umplură de o cumplită groază.

L-am salutat politicos. Îmi răspunse rânjind, şi o adâncă suferinţă îi schimonosi trăsăturile plăcute ale chipului. Deodată gemu prelung, îşi scoase grăbit batista din buzunar şi abia atunci mi-am dat seama că-i curge sânge pe obraz. Am rămas înmărmurit.

— Ce-i cu dumneata? exclamă Rudolfi.

— A fost un cui, răspunse tânărul.

— Vă zic la revedere, le-am spus, simţindu-mi gura plină cu câlţi şi încercând să nu mă uit la tânărul de lângă mine.

— Ia-ţi revistele.

Am luat cu mine mai multe exemplare de autor, i-am strâns mâna lui Rudolfi, l-am salutat cu plecăciune pe tânărul care nu încetase să-şi tamponeze obrazul cu batista, arn scăpat pe jos una din reviste şi bastonul, am pornit cu spatele înainte spre uşă, m-am lovit cu cotul de masă, pe urmă am ieşit afară.

Ningea zdravăn, ningea cu fulgi de vată.

Nu mai e cazul să amintesc că am stat toată noaptea cu revista în mâini, recitind romanul pe sărite. Demn de atenţie e numai faptul că pe alocuri romanul îmi plăcea teribil de mult, pentru ca îndată după aceea să mi se pară înfiorător de prost. Spre zorii zilei, mă îngrozise de-a binelea.

Evenimentele din ziua următoare mi le amintesc perfect. Dis-de-dimineaţă a venit să mă viziteze amicui căruia îi furasem cu atâta abilitate pistolul; i-am dăruit atunci un exemplar al romanului, iar către sfârşitul zilei am plecat la o serată organizată de un grup de scriitori cu prilejul unui eveniment din cele mai deosebite – întoarcerea de peste

hotare a celebrului om de litere Izmail Alexandrovici Bondarevski. Solemnitatea era cu atât mai importantă, cu cât tot atunci aveau să i se aducă onorurile şi unui alt vestit om de litere, şi anume, lui Egor Agapionov, revenit şi el în ţară după un voiaj în China.

Îmbrăcându-mă şi făcând ultimele pregătiri înainte de a pleca la serată, eram pătruns de o profundă agitaţie. Oricum, era vorba de lumea aceea nouă către care îmi îndreptasem toate speranţele. Lumea aceea avea să-şi deschidă chiar atunci porţile înaintea mea, ba încă dintr-o latură din cele mai demne de respect, căci la serata cu pricina avea să participe floarea literaturii, cei mai de vază reprezentanţi ai ei.

Şi într-adevăr, venind la adresa indicată, am încercat un sentiment de bucurie înălţătoare.

Primul de care am dat cu ochii acolo a fost tânărul din ziua precedentă, cel ce-şi zgâriase urechea într-un cui. L-am recunoscut cu uşurinţă, deşi era înfăşurat până peste cap cu bandaje proaspete de tifon.

Îi făcu multă bucurie să mă vadă, şi-mi strânse mâna cu o deosebită efuziune, spunându-mi că a stat toată noaptea să-mi citească romanul, ba chiar că acesta începuse să-i placă.

— L-am citit şi eu toată noaptea, i-am spus, acum însă nu-mi mai place deloc.

Am discutat cu aprindere de una, de alta, tânărul mi-a adus la cunoştinţă că la masă avea să se servească nisetru în aspic şi, în general, a fost foarte vesel şi degajat.

M-am uitat în jurul meu. Lumea cea nouă mă primise în mijlocul ei şi această lume pot spune că-mi plăcea nespus de mult. Era un apartament imens, pe masă se înşirau cam douăzeci şl cinci de tacâmuri, paharele de cristal îşi legănau luminile, până şi icrele negre aruncau scânteieri, iar castraveciorii tari, proaspeţi, năşteau gânduri vesele şi totodată năstruşnice despre petreceri la

iarbă verde, apoi, nu ştiu de ce, despre glorie şi despre alte chestii dintr-astea. Tot atunci am făcut cunoştinţă cu un vestit prozator, pe nume Lesosekov, precum şi cu Tunski, autor de schiţe. Deşi mai puţine ca de obicei, totuşi erau de faţă şi câteva cucoane.

Lui Likospastov nu i-am auzit gura, ceea ce m-a făcut să cred că era, cum s-ar spune, cu un rang mai jos decât ceilalţi. Nu-l puteai compara nici măcar cu începătorul Lesosekov cel cu părul bălai, nemaivorbind desigur despre unul ca Agapionov sau ca Izmail Alexandrevici.

Likospastov se strecură până la mine şi ne strânserăm mâinile.

— Ce altceva pot să fac decât sa te felicit, îmi spuse cu un oftat de neînţeles. Te felicit din toată inima. Şi-ţi spun în faţă: eşti un băiat isteţ. Mi-aş fi pus capul jos că romanul tău nu va apărea. Că-ţi va fi imposibil să-l publici. Nu-mi închipui cum de ai izbutit să-l prelucrezi pe Rudolfi. Dar îţi prezic că ai s-ajungi departe. Şi când te gândeşti că oricine te-ar putea lua drept un mieluşel... Bine zice lumea că pisica blândă...

În clipa aceea felicitările lui Likospastov fură întrerupte de ţârâitul strident al soneriei de la intrare, iar criticul Konkin, care îndeplinea funcţia de gazdă (lucrurile se petreceau în casa lui), strigă: "El e!"

Într-adevăr, sosise Izmail Alexandrovici. În vestibul se auzi un glas răsunător, pe urmă un zgomot de pupături, şi în sufragerie intră un cetăţean mic de statură, purtând un guler de celuloid şi un sacou. Omul părea intimidat, era tăcut şi politicos, şi învârtea în mâini o caschetă pe care, nu se ştie din ce pricină, n-o lăsase în cuier. Cascheta avea borul de catifea, în mijlocul căruia se mai zărea urma rotundă şi prăfuită a unei cocarde.

"Nu se poate, e o încurcătură...", îmi trecu prin minte, căci înfăţişarea celui care intrase nu se

potrivea câtuşi de puţin cu hohotele de râs sănătos şi cu cuvântul *rasstegai*[2], ce răzbiseră mai adineaori din vestibul.

Am avut dreptate. Căci în urma celui care intrase veni Konkin şi aduse după el în sufragerie, ţinându-l cu dragoste de talie, pe un vlăjgan înalt şi chipeş cu plete cânepii şi cu barbă lucioasă şi îngrijită, toată numai inele.

Beletristul Fialkov, care era de faţă şi despre care auzisem tot atunci, de la Rudolfi, că se află în plină ascensiune, era îmbrăcat fără cusur (ân general, toată lumea de acolo era foarte bine îmbrăcată), şi totuşi, costumul lui Fialkov nici nu suferea comparaţie cu hainele purtate de Izmail Alexandrovici. Pe silueta lui zveltă, un pic prea plinuţă venea ca turnat un costum maro dintr-o stofă de cea mai bună calitate, ieşit, se vede, din atelierul unui croitor parizian de mâna întâi. Izmail Alexandrovici strălucea de curăţenie. Avea cămaşa impecabil scrobită, pantofi de lac în picioare, iar la manşete nişte butoni de ametist. Era alb şi luminos la chip, proaspăt, jovial şi deloc înfumurat. Dezvăluindu-şi şiragul sclipitor al dinţilor, aruncă o privire peste masa pregătită de petrecere şi strigă cu glas răsunător:

— Hehei! Mi-aţi făcut-o, împieliţaţi ce-mi sunteţi!

Izbucniră râsete, aplauze, şi din nou răsună zgomot de pupături. Cu câte unii Izmail Alexandrovici dădea mâna, cu alţii se săruta cruciş de câteva ori, în faţa altora îşi întorcea obrazul şi se ferea cu mâna, de parcă l-ar fi orbit soarele şi pufnea cu zgomot.

Pe mine mă luă, de bună seamă, drept altcineva, căci mă sărută de trei ori, făcându-mă să-i simt mireasma fină de coniac, colonie şi ţigări de foi.

— Dumnealui e Baklajanov! strigă apoi, arătând spre cel care intrase înaintea lui. Vi-l recomand. Este amicul meu Baklajanov!

Baklajanov schiţă un zâmbet strâmb, de martir, şi, cuprins de sfială în faţa unei societăţi atât de numeroase, străine lui, îşi puse cascheta peste o statuetă cafenie înfăţişând o junã, în mâini cu un bec electric.

— L-am cărăbănit şi pe dumnealui cu mine! continuă Izmail Alexandrovici. De ce să stea acasă? Să ştiţi că-i un băiat minunat şi-i tobă de carte. Vă pot spune de pe acum că într-un an de zile ăsta ne lasă pe toţi cu gura căscată! Da' de ce i-ai pus şapca-n cap, împieliţatule? Baklajanov, cu tine vorbesc!

Baklajanov intră în pământ de ruşine şi, neştiind ce să facă, se repezi să dea mâna cu cei prezenţi, dar nu izbuti mare lucru, căci tocmai atunci se iscă vălmăşagul aşezării la masă şi printre cei adunaţi se şi arătă o *kulebiaka*[3] bine crescută, cu coaja rumenă, lucioasă.

Chiar de la început petrecerea se desfăşură cu multă vioiciune şi veselie.

— *Rasstegai* ne-a trebuit adineaori? auzeam glasul lui Izmail Alexandrovici. La ce bun am mai mâncat *rasstegaiul* acela cu tine, Baklajanov?

Clinchetul paharelor de cristal mângâia urechea. Becurile din candelabru păreau că-şi sporesc luminile. După al treilea pahar, toate privirile se întoarseră către Izmail Alexandrovici. Izbucniră glasuri rugătoare:

"Vorbiţi-ne despre Paris! Despre Paris!..."

— Fie... se dădu bătut Izmail Alexandrovici. Spre exemplu, ne-am dus o dată Ia o expoziţie de automobile. Acolo – vernisaj, totul cum trebuie să fie: un ministru, ziarişti, discursuri... Printre ziarişti îl văd şi pe escrocul acela de Kondiukov... pe Saşka... Ministrul ţine o cuvântare... Un speach, acolo, încropit la repezeală. Pe urmă, se-nţelege, şampanie, totul ca de obicei. Deodată, îl văd pe Kondiukov că-şi umflă obrajii şi, nici una, nici două, pac şi vomită! De faţă: cucoane, ministru, iar el ca porcul!... Ce l-o fi apucat atunci, nici azi nu

pot pricepe! A ieşit un scandal monstru. Domnul ministru s-a prefăcut desigur că n-a observat nimic. Cum naiba să nu observi?!... Fracul, jobenul, pantalonii de o mie de franci... Toate – harcea-parcea... L-au scos, bineînţeles, de acolo, i-au dat apă să bea, l-au dus cu birja acasă...

— Mai departe, mai departe! strigară cei de la masă.

Între timp, subreta cu şorţuleţul alb începuse să servească nisetrul în aspic. Clinchetul paharelor răsuna mai vioi, mesenii prinseră glas. Eu însă voiam cu ardoare să aflu cât mai multe despre Paris şi, prin zgomotul, clinchetele şi exclamaţiile din jur, încercam din răsputeri să fiu atent la vorbele lui Izmail Alexandrovici,

— Baklajanov! De ce nu mănânci?...

— Mai spuneţi! Vă rugăm! strigă un tânăr, batând din palme.

— Ce-a mai fost?

— Ce să fie? S-au mai întâlnit o dată escrocii aceia doi, nas în nas, pe Champs-Elysées... Tablou! N-a apucat ăsta sa zică nici pis, că licheaua aceea de Katkin l-a şi scuipat drept în bot!...

— Ai-ai-ai!

— Da, domnilor... Ascultă, Baklajanov! Ce dracu-i cu tine? Ai adormit la masă?... Cum vă spuneam, de emoţie – că-i un neurastenic, să te ferească Dumnezeu – nu l-a nimerit. Şi scuipatul s-a dus drept în pălăria unei cucoane...

— Chiar pe Champs-Elysées?!

— Ei şi? Mare lucru! Ăia nu-şi fac probleme. Numai că pălăria aceea costa trei mii de franci. Şi-atunci, o dată văd că se repede un domn şi arde-mi-l pe bădăran cu bastonul în cap... A ieşit un scandal monstru!

În colţul încăperii răsună un pocnet, şi înaintea mea şampania licări galben în pocalul subţire... Îmi amintesc că s-a băut întâi în sănătatea lui Izmaii Alexandrovici.

Pe urmă i-am ascultat din nou impresiile despre Paris.

— Atunci dumnealui îl întrebă foarte calm: "Cât vrei?"; Acela... es-escrocul! (Izmail Alexandrovici strânse din ochi de ciudă.)... zice: "Opt mii!" Ăstălalt nici una, nici două: "Na!" şi-i dă cu tifla.

— Chiar ia Grande-Opéra?!

— Ei şi? Puţin i-a păsat de Grande-Opéra! Mai erau şi doi miniştri acolo în rândul doi.

— Bine, dar celălalt? Celălalt ce ţi-a spus? tot întreba cineva, râzând în hohote.

— L-a înjurat de mamă, bineînţeles!

— Aoleu!

— I-au scos afară pe-amândoi. La ei, asta nu-i o problemă...

Petrecerea lua proporţii. Deasupra mesei se şi lăsase în straturi fumul de ţigară. Pe sub picioare am simţit ceva moale şi lunecos. Aplecându-mă, mi-am dat seama că-i o felie de păstrăv, dar cum de ajunsese acolo habar n-aveam. Hohotele de râs veniră să acopere vorbele lui Izmail Alexandrovici, astfel că, din nefericire, n-am izbutit să ascult continuarea uimitoarelor istorisiri pariziene.

Abia începusem să meditez la ciudăţeniile vieţii din străinătate, când soneria vesti sosirea lui Egor Agapionov. La ora aceea, oaspeţii o cam luaseră razna. Din odaia de alături se auzea un pian, cineva bocănea în surdină un foxtrot şi-l vedeam pe tânărul de adineaori cum se suceşte într-un loc, ţinând de talie pe una dintre cucoane.

Egor Agapionov intră pe uşă voios, cu pasul larg, iar după el veni un chinez, mic, uscăţiv, galben la chip, purtând nişte ochelari bombaţi cu rame negre. În urma chinezului veniră o cucoană în rochie crem şi un bărbat voinic, bărbos, pe nume Vasili Petrovici.

— Izmaş, eşti aici! exclamă Egor şi se repezi spre Izmail Alexandrovici.

Acesta se cutremură de un râs fericit şi strigă:

— Ha! Egor! şi îşi răsfiră barba peste umărul lui Agapionov. Chinezul surâdea cu blândeţe tuturor, dar nu scotea nici o vorbă, după cum n-a mai scos nici în continuare.

— Faceţi cunoştinţă cu prietenul meu, chinezul! strigă Egor, după ce sfârşi să-l sărute pe Izmail Alexandrovici.

Larma şi înghesuiala se înteţiră. Îmi amintesc că lumea începuse să danseze pe covorul din odaie, ceea ce se dovedi cu totul incomod. Ceştile cu cafea se înşirau pe marginea biroului. Vasili Petrovici dădea pe gât unul după altul păhărele de coniac. L-am văzut pe Baklajanov adormit în fotoliu. Fumau toţi pe ruptelea. Abia cu mult mai târziu şi-au dat seama, rând pe rând, că e timpul să se mai ducă şi pe acasă.

Tot atunci am avut o convorbire neaşteptată cu Agapionov. Am observat între timp că, imediat după ora două noaptea, Agapionov începu să dea vădite semne de nelinişte. Ba chiar s-apucă să şi converseze cu câte cineva, dar de fiecare dată, cum am izbutit să observ prin negura fumului de ţigară, primi câte un refuz categoric. Şedeam în fotoliul de lângă birou, beam cafea şi nu izbuteam să mă dumiresc în nici un chip de ce mi se ofilise dintr-o dată inima şi de ce Parisul începuse să mi se pară atât de plicticos, încât îmi pierise orice poftă de a-l mai vizita, vreodată.

Tocmai atunci se aplecă peste mine un chip lătăreţ, cu nişte ochelari rotunzi pe nas.

— Dumneata eşti Maxudov? mă întrebă.

— Eu.

— Am auzit de dumneata, am auzit, spuse Agapionov. Mi te-a descris Rudolfi. Se pare că ai publicat un roman?

— Am publicat.

— Cică-i un roman grozav. Ascultă, Maxudov, îmi şopti deodată făcându-mi cu ochiul, fii atent la personajul de acolo... Îl vezi?

— Acela cu barbă?

— Ăla, ăla. E cumnatu-meu.

— Scriitor şi el? l-am întrebat, cercetându-l cu privirea pe Vasili Petrovici care, abordând un surâs neliniştit, sorbea din coniac.

— Ei, aş! E cooperator în satul Tetiuşi... continuă să-mi şoptească Agapionov. Maxudov, ascultă-mă: nu pierde ocazia. Pe urmă o să-ţi pară rău. Ăsta-i un tip nemaipomenit. Pentru scrierile dumitale i-o adevărată comoară. Într-o singură noapte scoţi de la el pe puţin zece nuvele şi fiecare face parale. Asta-i un ihtiozaur. Omul cavernelor! Povesteşte nişte istorii colosale! Îţi închipui câte i-a fost dat să vadă acolo, la el, la Tetiuşi! Pune mâna pe el, că ţi-l suflă vreun terchea-berchea şi nu-l mai vezi.

Simţind că-i vorba de el, Vasili Petrovici zâmbi şi mai neliniştit şi mai trase o duşcă.

— Cel mai bun lucru ar fi... Sigur că da! hârâi Agapionov. Vă fac chiar acum cunoştinţă... Spune-mi, eşti burlac? mă întreabă deodată, cu nelinişte în glas.

— Burlac..., i-am răspuns, holbându-mă la el.

Chipul lui Agapionov se lumină de bucurie.

— Minunat! Vă fac cunoştinţă şi ia-l să doarmă la dumneata. E o idee! Ai vreo canapea pe acasă? O să doarmă şi pe-o canapea, că nu i-o fi nimic, Iar peste două zile pleacă.

Luat prin surprindere, am bâiguit doar atât:

— Bine, dar n-am decât o singură canapea...

— E dublă? mă-ntreabă neliniştit Agapionov.

Eu însă îmi mai venisem în fire. Şi tocmai la timp, căci Vasili Petrovici se şi foi pe scaun, dând vădite semne că ar vrea să mă cunoască, iar Agapionov mă trase, nerăbdător, de braţ.

— Iertaţi-mă, i-am spus, dar nu pot în nici un caz să-l iau la mine. Stau la gazdă, într-o odaie de trecere, iar după un paravan dorm copiii proprietăresei (am vrut să adaug că aceştia sunt bolnavi de scarlatină, pe urmă mi-am zis că ar ti o

minciună prea gogonată, totuşi am adăugat)... şi sunt bolnavi de scarlatină.

— Vasili! exclamă Agapionov. Ai avut vreodată scarlatină?

De câte ori în viaţă nu mi-a fost dat să aud la adresa mea epitetul "intelectual". Nu zic, poate voi avea mereu această tristă titulatură. Totuşi în clipele despre care vorbesc am fost în stare să-mi adun toate forţele de care dispuneam şi n-apucă bine Vasili Petrovici să-i răspundă cu un zâmbet rugător "Am fo...," când m-am şi auzit spunându-i cu toată tăria lui Agapionov:

— Refuz categoric să-l iau cu mine. Nu pot.

— Totuşi... încearcă..., îmi şopti Agapionov. Ia vezi!...

— Nu pot.

Agapionov îşi puse capul în piept şi îşi muşcă gânditor buzele.

— Bine, dar a venit în vizită la dumneata. Unde a tras?

— Tot la mine a tras, lua-i-ar dracii, făcu Agapionov cu amărăciune.

— Şi-atunci...

— Mi-a mai venit şi soacra tot astăzi, mă-nţelegi, împreună cu soru-mea, ba mai e şi chinezul acela... Dracu' îi aduce pe cumnaţii ăştia! izbucni deeodată. Să fi stat la Tetiuşi, acasă la el...

Zicând acestea, Agapionov mă părăsi.

O nelinişte tulbure mă cuprinse fără veste şi, neluându-mi rămas-bun de la nimeni, în afară de Konkin, am plecat de la serată.

Capitolul 6
Dezastrul

De bună seamă, capitolul acesta va fi cel mai scurt dintre toate. În zori, am simţit cum mă trece un fior Pe urmă, fiorul s-a repetat. M-am făcut

covrig şi m-am vârât cu capul în plapumă. Am simţit o uşurare, dar numai pentru câteva clipe. Deodată mi s-a făcut cald.

Pe urmă din nou m-a cuprins frigul, ba chiar cu atâ-ta putere, încât mi-am auzit dinţii clănţănind. Aveam la mine un termometru. L-am pus – 38,8. Or, asta însemna că mă îmbolnăvisem de-a binelea.

N-am aţipit decât spre ziuă şi-mi amintesc cu totul limpede dimineaţa aceea. Cum închideam ochii, un chip rotund, cu ochelari, se şi apleca peste mine, mormăind: "Ia-l să doarmă la tine", iar eu o ţineam una şi bună: "Nu, n-am să-l iau." Pe Vasili Petrovici parcă îl vedeam în vis, ori poate că venise într-adevăr la mine în odaie, coşmarul însă consta în faptul că lui îşi turna pahare întregi de coniac, dar de băut le beam eu. Parisul îmi deveni şi el cu totul de nesuferit. Se făcea că mă aflam la Grande-Opéra şi cineva îmi tot dădea cu tifla. Aci mă ocheşte, aci mă lasă în pace. Aci mă lasă şi iar mă ocheşte.

"Vreau să spun adevărul", mormăiam într-un târziu, când, dincolo de storul zdrenţuit şi murdar, se şi aşternuse lumina zilei. "Vreau să spun adevărul adevărat. Am văzut aseară o lume nouă, dar lumea aceea mi-e nesuferită. N-am ce căuta acolo. O lume străină. O lume dezgustătoare! Dar despre asta să nu suflaţi o vorbă. Nimănui. S-st!..."

Buzele mi se uscau cu o repeziciune uimitoare. Din cine ştie ce pricină, aşezasem alături de mine un număr al revistei în care îmi apăruse romanul, pesemne să-l mai citesc o dată. Dar n-am mai citit nimic. Am vrut să-mi pun din nou termometrul, dar nici pe acela nu mi l-am mai pus. Termometrul se afla chiar lângă mine pe un scaun, eu însă nu ştiu de ce aveam impresia că-i în altă parte şi că trebuia să mă scol, să-l caut. Pe urmă mi-am pierdut cunoştinţa. De chipul colegului meu de la *Navigaţia* îmi mai aduc aminte, cât despre figura doctorului, aceasta mi s-a şters cu totul din

memorie. Într-un cuvânt, mă îmbolnăvisem de gripă. Câteva zile am plutit prin apele febrei, apoi temperatura a început să-mi scadă. N-am mai văzut nici Champs-Elysées lunecându-mi pe dinainte, nici n-a mai stat să scuipe vreun bădăran pe o pălăriuţă de damă şi nici Parisul nu mi s-a mai arătat, ca până atunci, răspândit pe o sută de poşte.

Mi se făcuse foame, şi buna mea vecină, nevasta maistrului, mi-a făcut o supă de pasăre. Am sorbit-o dintr-o cană cu mânerul rupt, am tot încercat apoi să-mi citesc propria operă, dar după zece, douăzeci de rânduri mă lăsam păgubaş.

Cam la douăsprezece zile după aceea, m-am văzut însănătoşit pe deplin. Mă intriga doar faptul că Rudolfi nu venise să mă viziteze, deşi îi trimisesem între timp un bilet.

În cea de-a douăsprezecea zi am plecat de acasă, m-am dus la Biroul de ventuze medicale, dar am văzut la uşa dughenei un lacăt cât toate zilele. Atunci am luat tramvaiul şi-am călătorit cu el o bună bucată de vreme, ţinându-mă, slăbit, de bară şi suflând în geamul îngheţat de lângă mine. Am sosit acolo unde locuia Rudolfi. Am sunat la uşă. Nu-mi răspunse nimeni. Am mai sunat o dată. Ieşi un bătrânel şi mă privi lung şi cu multă scârbă.

— E acasă Rudolfi?

Bătrânelul îşi cercetă vârfurile papucilor şi-mi răspunse:

— Nu-i acasă.

La întrebările mele: unde să se fi dus, când se va întoarce acasă precum şi la întrebarea de-a dreptul stupidă: de ce-i pus lacătul la uşa "Biroului", bătrânelul se cam codi să-mi răspundă, pe urmă ţinu să afle ce vânt mă aduce pe acolo. I-am explicat totul, ba chiar i-am vorbit şi despre roman. Atunci, bătrânelul îmi spuse:

— A plecat în America, amu-i o săptămână.

Puteţi să mă omorâţi dacă ştiu unde o fi dispărut atunci Rudolfi şi de ce anume.

Ce se făcuse cu revista, ce anume se întâmplase cu "Biroul", despre ce fel de Americă era vorba, în ce condiţii a plecat Rudolfi, n-am izbutit să aflu nici atunci şi de bună seamă nu voi mai afla niciodată. Nici măcar nu ştiu cine fusese bătrânelul acela.

Slăbit cum eram, după gripă, mi se abătu pentru o clipă, prin creierul nevolnic, până şi ideea că poate n-am făcut decât să visez toate câte mi se întâmplaseră. Şi pe Rudolfi, şi romanul care îmi apăruse, şi Champs- Elysées, şi pe Vasili Petrovici, şi urechea pe care o zdrelise cuiul. Venind însă acasă, am regăsit acolo, cu totul aievea, cele nouă cărţulii albastre. Romanul mi se publicase cu adevărat. Da, da. Iată-l.

Dintre cei care mai figurau în cuprinsul revistei, nu mai cunoşteam pe nici unul, astfel că n-am avut la cine să mă interesez de soarta lui Rudolfi.

Ducându-mă din nou, altă dată, pe la "Birou", am văzut că nu se mai află acolo nici un fel de Birou; locul acestuia fusese luat de o cafenea cu o duzină de măsuţe îmbrăcate în muşama.

Nu, zău, lămuriţi-mă şi pe mine: unde vor fi pierit toate cele câteva sute de exemplare ale revistei abia apărute?

Printr-o întâmplare mai misterioasă decât cea petrecută cu romanul meu şi cu Rudolfi, nici că mi-a fost dat să mai trec vreodată.

Capitolul 7

Lucrul cel mai cuminte într-o împrejurare atât de stranie era să uit, pur şi simplu, de cele întâmplate, să nu mai gândesc nici la Rudolfi şi nici la dispariţia o dată cu el a revistei respective. Chiar aşa am şi făcut

Totuşi asta nu mi-a înlăturat câtuşi de puţin aspra necesitate de a-mi duce mai departe zilele. Şi

atunci mi-am propus să fac un bilanţ al celor ce înfăptuisem până la acea întâmplare.

— Aşadar, mi-am spus, aşezându-mă lângă lampa de gătit, în timp ce afară şuiera viscolul de martie, aşadar, până acum mi-a fost dat să trec prin mai multe lumi.

Lumea întâi: laboratorul de la universitate, de unde nu mi-a rămas decât imaginea exhaustorului şi a retortelor care fierbeau pe suporţii lor înalţi de metal. Lumea aceea am părăsit-o când s-a dezlănţuit războiul civil. Nu vom sta să analizăm dacă am procedat în mod uşuratic sau nu. După nişte aventuri nemaiauzite (de ce le-oi fi zicând astfel? cine nu a trecut prin asemenea aventuri în timpul unui război civil?), m-am pomenit la gazeta *Navigaţia.* Ce motive m-au îndemnat la aceasta? S-o spun pe şleau. Pe vremea aceea visam să ajung scriitor. Şi totuşi ce am făcut? Am plecat şi de la *Navigaţia.* Într-adevăr, din acel moment lumea la care aspirasem şi-a deschis larg porţile înaintea mea. Numai că tot de atunci lumea aceea mi-a devenit nesuferită... Când îmi răsare în minte Parisul, mă apucă şi acum un fel de tremur de nu mai nimeresc să ies pe uşă. Iar de toate doar Vasili Petrovici e de vină! Să fi stat acasă la el, la Tetiuşi! Şi-apoi, oricât de talentat ar fi Izmail Alexandrovici, viaţa la Paris mi se pare de-a dreptul insuportabilă. Să mă fi pomenit, prin urmare, şi eu într-un fel de pustiu? Da, da. Întocmai.

Dar cine te roagă, frăţioare, să te duci la serate? De vreme ce te-ai apucat să scrii romane, stai acum şi scrie, mai scrie unul. Din nefericire n-au mai fost seratele de vină, ci faptul că habar n-aveam cam ce-aş fi putut să tratez într-un alt roman. Ce anume să împărtăşesc omenirii? Aici era necazul cel mare.

Pentru că a venit vorba de romanul pe care îl scrisesem, să privim adevărul în faţă. De fapt, romanul acela nu l-a mai citit nimeni. Nici nu l-ar

fi putut citi, pentru că, după toate aparenţele, Rudolfi a dispărut înainte de a apuca să difuzeze revista. Cât despre amicul meu căruia i-am dăruit un exemplar, nu l-a citit nici atât. Despre asta să n-aveţi nici o îndoială.

Şi să vă mai spun ceva: sunt convins că, parcurgând aceste rânduri, mulţi vor spune că nu sunt decât un păcătos de intelectual, care, pe deasupra, mai e şi neurastenic. Referitor la cea dintâi chestiune, nu ridic obiecţii. În legătură cu cea de a doua însă, afirm cu toată certitudinea că n-ar fi decât o eroare grosolană. Nici gând să sufăr de neurastenie. Înainte de a zvârli într-o doară acest cuvânt, persoana în cauză ar trebui să afle cam cum stau lucrurile cu neurastenia şi, pe deasupra, să mai asculte şi istoriile lui Izmail Alexandroviei. Dar nu despre asta-i vorba. Înainte de toate trebuia să-mi asigur existenţa zilnică, or, pentru asta aveam nevoie de un câştig.

Ca atare, punând capăt pălăvrăgelilor de care mă ţinusem în luna martie, am pornit să-mi caut de lucru. Şi atunci viaţa m-a luat frumuşel de guler, aducându-mă, ca pe un fiu rătăcitor, înapoi la *Navigaţia.* I-am spus secretarului că am izbutit să-mi duc la capăt romanul. Secretarul nici nu s-a sinchisit. Pe scurt, am convenit să-i scriu câte patru reportaje pe lună. Firește, primind pentru aceasta remuneraţia cuvenită. În felul acesta izbuteam să-mi încropesc totuşi o oarecare bază materială. Îmi făcusem planul că după ce aş fi isprăvit să scriu câte unul din reportaje, aveam să continui noaptea, ca şi până atunci, lucrul la ceea ce mă interesa de fapt.

Prima parte a planului am îndeplinit-o întocmai. Pe cea de a doua însă am cam dat-o peste cap. Întâi şi întâi, mi-am procurat de la mai multe librării scrieri ale unor cunoscuţi autori contemporani. Eram dornic să aflu cam despre ce scriu aceştia, cum scriu, în ce anume constă secretul misterioasei lor îndeletniciri.

Pornind prin librării, nu mi-am precupeţit resursele: am căutat să cumpăr tot ce se găsea mai bun pe piaţă. În primul rând, am pus mâna pe operele lui Izmail Alexandrovici, apoi am găsit o cărticică a lui Agapionov, două romane scrise de Lesosekov, două culegeri de povestiri ale lui Flavian Fialkov precum şi multe altele. Întâi de toate, l-am atacat, fireşte, pe Izmail Alexandrovici. O presimţire neplăcută a pus stăpânire pe mine chiar din clipa când mi-am aruncat ochii peste coperta volumului cu pricina. Volumul se intitula *Crâmpeie pariziene.* Le-am recunoscut pe toate, de la cel dintâi până la cel din urmă. L-am revăzut şi pe blestematul de Kondiukov, căruia îi venise rău la expoziţia de automobile, şi pe cei doi care se luaseră la bătaie pe Champs-Elysées (pe unul îl chema Pomadkin, pe celălalt Şerstianikov), precum şi pe scandalagiul care dăduse cu tifla tocmai la Grande-Opéra. Ce-i drept, Izmail Alexandrovici avea un stil impecabil, astfel că izbuti să-mi întărească pe deplin sentimentul de groază pentru tot ce se afla în legătură cu viaţa pariziană.

Cât despre Agapionov, acesta făcuse ce făcuse şi, în scurtul răstimp de după serată, publicase un volum întreg de povestiri intitulat *Gomoza din Tetiuşi.* Am priceput îndată că nu izbutise să-l aciueze nicăieri pe Vasili Petrovici, că-l primise să doarmă la el acasă şi că astfel fusese nevoit să folosească el însuşi istoriile povestite de cumnatul său cel fără adăpost. Totul era limpede în afara cuvântului "gomoza", pe care nu l-am înţeles nici până în ziua de azi.

Romanul lui Lesosekov intitulat *Lebedele* m-am apucat să-l citesc cu multă atenţie, de două ori la rând, dar, de fiecare dată, am reluat lectura, pentru că, ajungând pe la pagina patruzeci şi cinci, uitam cu totul despre ce a fost vorba la începutul romanului. Faptul îmi dădu de gândit. Pesemne că mintea mi-o cam luase razna, de vreme ce nu mai

puteam sau, poate, nici nu învăţasem încă să înţeleg nişte opere atât de valoroase. Aşa fiind, l-am lăsat pe Lesosekov deoparte şi am început să-l citesc pe Flavian, ba chiar şi pe Likospastov. Răsfoindu-l pe cel din urmă, am dat de o surpriză cu totul neaşteptată. Anume, parcurgând paginile uneia dintre povestiri, în care era descris un oarecare gazetar (povestirea se intitula *Chiriaş cu repartiţie),* am recunoscut, uimit, arcurile care străpung pânza unei vechi canapele, am revăzut şi foaia de sugativă de pe tăblia mesei... Cu alte cuvinte, în acea povestire era descrisă... propria mea persoană!

Pantalonii cei cu genunchii ieşiţi în afară, capul vârât între umeri, nişte ochi de lup hămesit... Eram eu, fără nici o îndoială! Dar jur pe tot ce am avut mai scump pe lume că descrierea respectivă nu corespundea câtuşi de puţin adevărului. Căci în realitate eu nu sunt nici viclean, nici lacom, nici perfid, nici mincinos, nu sunt nici carierist şi n-am rostit niciodată bazaconii ca acelea ce mi se atribuiau în povestire! O tristeţe de nedescris mă cuprinse la terminarea lecturii şi totuşi am luat atunci hotărârea fermă să-mi verific pe viitor faptele cu mult mai multă asprime. Pentru această hotărâre sunt şi acum cât se poate de recunoscător lui Likospastov.

Dar, la drept vorbind, tristeţea şi gândurile amare la care ajunsesem, judecându-mi imperfecţiunea sufletească, nici că se puteau măsura cu înspăimântătoarea idee ce mi se născuse tot atunci în minte şi anume: că n-am izbutit să învăţ nimic din cărţile unor scriitori de înaltă valoare, că n-am descoperit nici o cale nouă pe care s-o urmez, că nu mi-au sclipit înainte nici un fel de lumini. Astfel totul în jur îmi devenise şi mai de nesuferit. Un gând negru începu să-mi roadă inima ca un vierme al îndoielii, şoptindu-mi că, de bună seamă, nu voi ajunge niciodată un scriitor adevărat. După aceea, mă arse un gând şi mai

înfiorător: dar dacă... dar dacă voi izbuti totuşi s-o fac, rămânând însă la nivelul unuia ca Likospastov? Dacă aş îndrăzni mai mult ? Aş spune: chiar a unuia ca Agapionov? Gomoza! Ce-o fi aceea "gomoza"? Şi ce-o fi cu cafrii aceia? Nişte absurdităţi, vă rog să mă credeţi.

Când nu-mi scriam reportajele, stăteam ore întregi pe canapea, citind tot felul de cărţi pe care, adunându-se tot mai multe, le aşezam una peste alta, în vârful unei etajere şchioape, sau pe masă, sau chiar pe duşumea, într-un ungher al odăii. Cu romanul meu am procedat astfel: cel nouă exemplare ale revistei, precum şi toate manuscrisele le-am vârât în sertarul mesei, hotărându-mă să nu mai pun niciodată în viaţă mâna pe ele.

O dată, mă trezi în toiul nopţii şuierul viscolului. Luna martie şi-a mai învârtit o vreme viforniţele, deşi zilele îi erau numărate. Din nou, ca altădată, m-am trezit cu faţa scăldată în lacrimi! Cât de nevolnic eram, vai, cât de nevolnic! Şi din nou, mi s-au năzărit oamenii aceia, şi oraşul cel depărtat, şi colţul pianului, şi împuşcăturile, şi o siluetă neagră prăbuşită pe zăpadă... Fiinţele acelea se zămisliseră în visele mele, coborâseră din vis cu toate şi nu mai voiau să mă părăsească. Era limpede că n-aş mai fi putut scăpa de prezenţa lor atât de stăruitoare. Ce-mi rămânea de făcut?

Un timp, m-am mărginit să schimb cu ei doar câte o vorbă, două, şi, din această pricină, un exemplar al romanului tot a trebuit să-l scot din sertar. Mai târziu, în câte o seară, a început să mi se pară că peste paginile albe ale revistei răsar nişte pete colorate. Privindu-le cu mai multă atenţie, mi-am dat seama că, de fapt, alcătuiesc un micuţ tablou. Curând m-am convins că nu era un tablou obişnuit, ci unul în relief. Un fel de cutioară, în care printre rândurile tipărite se prefira lumină şi se mişcau, aidoma unor mici figurine, personajele descrise în paginile romanului. Ah, cât

de captivant mi s-a părut jocul acela şi nu o dată am regretat că mi-a murit pisica şi că nu mai aveam cui arăta fiinţele acelea mici din odăiţa zugrăvită în pagina revistei. Sunt convins că animalul şi-ar fi întins îndată lăbuţa şi ar fi zgâriat nerăbdător pagina tipărită. Îmi închipuiam câtă curiozitate s-ar fi ivit atunci în ochii pisicii, cum ar fi înţepat ghearele ei mici şirul pestriţ de litere.

Cu timpul, odaia din carte se umplu de sunete. Auzeam limpede glasul melodios al pianului. E drept, dacă aş fi povestit cuiva treaba aceasta, m-ar fi sfătuit să consult neîntârziat un medic. Mi-ar fi spus că sunetele izvorăsc din încăperile aflate la etajul de jos, ba mi-ar fi precizat şi ce anume se cântă acolo. Dar eu tot n-aş fi ţinut seama de aceste explicaţii. Nu, nu! Cineva cânta la pian chiar în odaia mea, pe masă, chiar acolo răsunau în surdină clapele îngălbenite. Ba, mai mult decât atât, la ora când întreaga clădire se cufunda în tăcere, iar de la etajul de jos nu mai răzbea nici un acord muzical, auzisem totuşi, izbucnind în răstimpuri, prin urletul viscolului, viersul plin de jale şi ură al unei armonici căreia veneau să i se alăture glasuri triste şi grave. Se tânguiau, se tânguiau întruna! O, nicidecum nu puteau răsuna de la etajul de jos. Căci atunci, cum se făcea că dintr-o dată odăiţa prindea să pălească, iar peste pagini răsărea imaginea unei nopţi de iarnă din preajma Niprului încătuşat în sloiuri şi se iveau din beznă boturi de cai şi figuri de oameni cu căciuli caucaziene? Vedeam săbii ascuţite şi auzeam un şuierat înfricoşător, care îmi îngheţa inima.

Iată, aleargă un omuleţ, abia trăgându-şi răsuflarea. Îl urmăresc prin rotocoalele fumului de ţigară, privesc cu încordare: în urma lui fulgeră scurt o împuşcătură; omuleţul icneşte şi cade pe spate ca şi când i-ar fi înfipt cineva un pumnal în inimă. Zace nemişcat, iar din capul lui se scurge încet o băltoacă neagră. Secera lunii stă agăţată de

boltă, în timp ce departe, în zare, clipeşte şiragul de luminiţe triste, sângerii, ale unui cătun.

Aş fi fost în stare să continuu toată viaţa jocul acela fantastic, să privesc mereu paginile romanului... Ah, de-aş fi putut opri cumva figurinele acelea! Să nu mai piară nicicând dinaintea mea. Nicicând!...

Într-una din nopţi, cătând la odăiţa cea fermecată, m-am hotărât s-o descriu. Cum trebuia să procedez?

Foarte simplu. Să descriu tot ce văd, iar ceea ce nu văd să nu descriu. Iată: se luminează o imagine. Prinde viaţă. Oare îmi înveseleşte inima? Nespus de mult. Prin urmare, încep să scriu: tabloul întâi... Văd că e seară, e aprinsă o lampă cu abajur. Ciucurii abajurului se leagănă. O partitură stă desfăcută pe un pian. Se cântă din *Faust.* Pe urmă pianul tace şi se aude stins o chitară. Cine cântă? Iată-l. Intră pe uşă cu chitara în mână. Îl aud cum fredonează încet. Scriu: vine, fredonând un cântec.

O, dar e un joc cu adevărat fermecător! Nu mai ai nevoie de serate, ba chiar şi de teatru te poţi lipsi cu dragă inimă.

Vreme de trei nopţi la rând mi-am tot făcut de lucru, jucându-mă cu cea dintâi imagine, iar la sfârşitul celei de a treia am înţeles că, de fapt, scriu o piesă de teatru.

În aprilie, când în curte s-a topit zăpada, cel dintâi tablou era alcătuit în întregime. Eroii mei prinseseră viaţă, umblau prin odaie şi stăteau de vorbă între ei.

Către sfârşitul lui aprilie sosi şi scrisoarea lui Ilcin.

Şi acum, când cititorul a aflat întreaga odisee a romanului pe care îl scrisesem, îmi pot continua povestirea, începând cu ziua când l-am întâlnit pe Ilcin.

Capitolul 8
Bidiviul de aur

— Aşa este, repetă Ilcin; mijindu-şi ochii cu un aer şiret şi misterios, să ştii că ţi-am citit romanul.

Rămăsesem locului, privindu-l ţintă, aşa cum îmi apărea înainte învăluit în sclipătul tremurător al fulgerelor, pentru ca apoi să se cufunde din nou în beznă. Dincolo de geamuri ploaia se abătea cu furie. Pentru prima oară în viaţă dădusem ochii cu un cititor.

— Cum aţi reuşit să vi-l procuraţi? am izbutit să rostesc într-un târziu, referindu-mă la roman. Pentru că, de fapt... Revista aceea...

— Dumneata îl cunoşti pe Grişa Aivazovski?

— Nu.

Ilcin îşi înălţă sprâncenele, Pesemne, răspunsul meu îl uimise.

— Grişa răspunde de partea literară la "Cohorta Amicilor".

— Ce fel de Cohortă e aceea?

Ilcin rămase atât de uimit, încât stătu să aştepte lumina unui fulger, spre a mă cerceta mai cu atenţie. Lumina ţâşni şi se stinse. Ilcin continuă:

— Cohorta este un teatru. N-ai fost niciodată acolo?

— N-am fost încă la nici un teatru. Sunt de curând la Moscova.

Furtuna îşi mai pierdu din putere, şi lumina zilei începu să se reverse din nou. Mi-am dat seama că-i provoc lui Ilcin o veselă uimire.

— Grişa a fost încântat de roman, spuse el cu acelaşi inexplicabil aer de mister, ba mi-a dat şi mie un exemplar al revistei. E un roman admirabil.

Neştiind cum să mă port în asemenea ocazii, i-am făcut o adâncă plecăciune.

— Şi atunci ştii ce idee mi-a venit în minte? şopti în grabă Ilcin, iar aerul de mister în care se învăluise îl făcu să-şi mijească ochiul drept.

Dumneata trebuie să faci din acest roman o piesă de teatru.

"E glasul destinului!" îmi trecu prin minte. Am spus îndată:

— Ştiţi, am şi început s-o scriu.

Ilcin rămase atât de uimit, încât începu să se scarpine cu mâna dreaptă la urechea stingă, iar ochiul şi-l miji şi mai tare. Cred că în primele clipe nici nu-i veni să creadă într-o asemenea coincidenţă. Apoi îşi reveni. Spuse:

— Formidabil! Formidabil! În cazul acesta trebuie s-o continui neapărat. Să nu te opreşti nici o clipă. Pe Mişa Panin îl cunoşti?

— Nu-l cunosc.

— Răspunde la noi de partea literară.

— Aşa?...

După aceea, îmi spuse că, de vreme ce în revistă nu mi-a apărut decât o treime din roman şi deci este cu totul şi cu totul necesar să se cunoască şi partea care urmează, ar trebui negreşit să-i citesc această parte, după manuscris, atât lui, cât şi lui Mişa, ba chiar şi Evlampiei Petrovna (căpătase experienţa necesară, astfel că nu mă mai întrebă dacă o cunosc, ci-mi explică el însuşi că este vorba de o femeie-regizor).

Proiectele lui Ilcin m-au tulburat peste măsură.

El însă îmi şoptea întruna:

— Dumneata vei scrie piesa, iar noi ţi-o vom pune în scenă. Mai minunat nici că se poate! Aşa-i?

Pieptul îmi tresălta, furtuna de până atunci mă ameţise şi nişte presimţiri nelămurite îmi încleştau inima. Ilcin continuă surescitat:

— Ba, s-ar putea întâmpla să-l convingem şi pe bătrân, parcă poţi să ştii de unde sare iepurele...

Aflând că nici pe bătrân nu-l cunosc, începu chiar să clatine din cap, iar în ochi i se citi exclamaţia: "Da naiv mai e ăsta!"

— E vorba de Ivan Vasilievici! îmi şopti. De Ivan Vasilievici! Cum? N-ai auzit de dânsul? Nu

ştii că de atâta vreme conduce Teatrul Independent? Adăugă: Asta-i prea de tot!

Mi se învălmăşise totul în minte, mai ales că lumea în care nimerisem îmi crea un sentiment nelămurit, tulburător. Parcă aş mai fi văzut-o cândva, într-un vis de demult, şi iată că în sfârşit o vedeam aievea.

Împreună cu Ilcin, am ieşit din odaie şi am străbătut un salon cu şemineu. Atât de mult mi-a plăcut salonul acela, încât bucuria m-a ameţit ca un abur al vinului. Afară, cerul se înseninase şi o rază albă se aşternu peste parchet. Pe urmă am zărit în dreptul meu o uşă ciudată, iar Ilcin, simţindu-mi curiozitatea, mă ademeni cu un semn discret şi o deschise.

Trecându-i pragul, paşii ni se pierdură într-o tăcere profundă şi, tot atunci, ne învălui o beznă de nepătruns. Braţul salvator al celui de lângă mine mă trase după el, pe urmă, printr-o despicătură oblică sclipi o lumină care nu mai era lumina zilei. O abătuse tot el peste noi, desfăcând în faţă nişte draperii grele. Ne pomenirăm într-o sală de spectacole. Nu era mare, să tot fi avut trei sute de locuri. De sus, din candelabru, strecurau o irizare gălbuie numai vreo două becuri, cortina era ridicată, iar scena încremenise în tăcere. Solemnă, misterioasă, era cu desăvârşire pustie. Umbre negre ameninţau din unghere, iar în mijloc, azvârlind în jur mici sântei de lumină, se înălţase în salt îndrăzneţ un bidiviu de aur.

— Astăzi e *relache,* îmi şopti Ilcin cu solemnitate, ca într-un templu. După aceea m-am pomenit că vine să-mi şoptească la urechea cealaltă: Să ştii că tineretul o să-ţi aplaude piesa, poţi să fii sigur. Să nu te uiţi că sala pare mică. În realitate e destul de mare, şi-apoi, biletele nu rămân niciodată nevândute. Iar dacă vom izbuti să fim mai încăpăţânaţi decât bătrânul nostru, s-ar putea întâmpla s-o montăm şi pe scena cea mare. Ce zici de asta?

"Mă vâră în ispită" gândeam, iar imaginea acelui viitor pe care îl întrezărisem îmi încleşta inima în piept, apoi iar o făcea să bată cu putere, "numai că spune cu totul altceva decât trebuie. Pe mine nu mă interesează încasările, nu am în faţă decât bidiviul acesta de aur şi pe bătrânul cel atât de misterios, pe care va trebui să-l înduplec, ba chiar să fiu mai încăpăţânat decât el, dacă ţin cu tot dinadinsul să-mi văd piesa jucată..."

— Lumea asta va fi a mea... am şoptit fără să-mi dau seama că încep să vorbesc de unul singur.

— Cum?

— Nu, n-am spus nimic...

Pe urmă, mi-am luat rămas-bun de la Ilcin, iar la plecare acesta îmi dădu un bileţel pe care scrisese în fugă:

"Preaonorate, Piotr Petrovici!

Te rog să fii atât de amabil şi să-i asiguri neapărat autorului *Zăpezii negre* un loc la *Favoritul.*

Al dumitale, *Ilcin"*

— Ăsta se numeşte bilet de favoare, îmi explică Ilcin.

Am părăsit clădirea tulburat, ducând cu mine cel dintâi bilet de favoare din viaţa mea.

De atunci, viaţa mi s-a schimbat radical. Mă aşezam de dimineaţă să lucrez la piesă şi trebuie să spun că în timpul zilei imaginile acelea nu mi se mai arătau din paginile romanului, iar cutia fermecată luase cu încetul înfăţişarea Scenei de studii.

Seara, aşteptam cu nerăbdare să văd din nou bidiviul de aur.

N-aş putea spune mare lucru despre calităţile piesei *Favoritul.* De fapt, nici nu mă prea interesa. Totuşi spectacolul avea un farmec al lui, inexplicabil. Când în sala cea mică se stingeau cu încetul luminile candelabrului, de undeva de

departe, de dincolo de scenă, pornea să răsune o melodie dulce, iar în cutiuţa vrăjită îşi făceau apariţia femei şi bărbaţi mulţi, îmbrăcaţi cu toţii în costume de epocă. Bidiviul de aur sta încremenit într-un colţ al scenei, uneori personajele veneau spre el, i se aşezau la picioare, alteori, dimpotrivă, rosteau tirade lungi, pătimaşe, mângâindu-i coama, iar eu mă simţeam atunci pe deplin fericit.

În schimb, o adâncă amărăciune venea să mă cuprindă când spectacolul lua sfârşit şi trebuia să ies din nou în stradă. Aş fi dorit din toată inima să pot şi eu îmbrăca un caftan aidoma acelora pe care le purtau actorii, să pot lua parte împreună cu ei la spectacol.

Mi se părea, de pildă, că ar fi fost foarte nimerit să ies deodată de după un practicabil, cu un nas enorm, cârn, de beţiv, lipit între ochi, pe umeri cu un caftan cafeniu, în mână cu un baston şi cu o tabacheră, şi să spun celor din sală ceva de mare haz, şi tocmai asemenea replici hazlii încercam să născocesc, stând ghemuit în mulţimea spectatorilor. Dar veneau alţi actori la rampă, rostind câte o replică hazlie, născocită şi ea de altcineva, şi îndată lumea din sală izbucnea în râs. Niciodată în viaţă, nici până atunci şi nici după aceea, n-am avut parte să gust o asemenea plăcere.

De trei ori am fost în stare să mă duc la "Favoritul", aşezându-mă prima dată în rândul 2, a doua oară în rândul 6, iar a treia oară în rândul 11, fapt ce l-a uimit nespus pe Piotr Petrovici, cel veşnic posomorât şi deloc vorbăreţ, care şedea întruna la ghişeul său cu inscripţia "Administratorul Scenei de studii". Ilcin continua să mă aprovizioneze cu bileţele scrise de mână, astfel că am mai văzut o piesă, ale cărei personaje purtau costume spaniole, iar unul dintre actori interpreta cu atâta haz şi cu atâta măiestrie un rol de servitor, încât, de încântare, am simţit cum îmi năpădesc fruntea broboane mici de năduşeală.

Veni, după aceea, luna mai şi nu ştiu cum se făcu, dar într-o seară izbutirăm totuşi să ne adunăm tuspatru laolaltă: Evlampia Petrovna, Mişa, Ilcin şi cu mine. Ne aflam într-o cămăruţă îngustă, tot în clădirea Scenei de studii. Acum însă ferestrele erau date de perete şi oraşul se făcea auzit prin claxoanele prelungi, ascuţite ale automobilelor.

Evlampia Petrovna s-a dovedit a fi o femeie maiestuoasă, cu un chip şi el maiestuos şi cu briliante în urechi, iar Mişa mă uimi cu straniul său fel de a râde.

Izbucnea în râs pe neaşteptate. Se pornea pe "ah, ah, ah" – şi atunci toată lumea amuţea şi rămânea în aşteptare. Contenind să râdă, se închidea în el, iar chipul îi părea îmbătrânit fără veste.

"Ce ochi îndoliaţi are băiatul ăsta", îmi ziceam, dându-mi, după nesuferitul meu obicei, frâu liber fanteziei. "Şi-a împuşcat cândva un prieten în duel, la Piatigorsk[4], iar acum prietenul vine la el în câte o noapte şi, la lumina lunii, îi face la geam semne de mustrare." Mişa mi-a plăcut foarte mult.

Atât Mişa, cât şi Ilcin şi chiar Evlampia Petrovna dădură dovadă de o răbdare îngerească, lăsându-mă să citesc fără întrerupere încă o treime din roman, cea care urma după fragmentul publicat. Deodată, simţind aspre mustrări de conştiinţă, m-am oprit şi am spus că ceea ce urmează se poate înţelege de la sine. Se făcuse foarte târziu.

Atunci, între cei de faţă avu loc o discuţie atât de enigmatică, încât, deşi vorbeau cu toţii ruseşte, n-am izbutit să înţeleg o iotă.

Discutând, Mişa avea obiceiul să umble cu paşi mari prin odaie, pentru ca, din când în când, să rămână, brusc, locului.

— Osip Ivanâci? întrebă Ilcin cu glas scăzut, mijindu-şi ochii.

— Nu-nu, făcu Mişa şi, deodată, izbucni în râs. Pe urmă, îşi aminti de cel împuşcat şi îmbătrâni din nou.

— În general, niscaiva ştabi..., reîncepu Ilcin.

— N-aş zice, mormăi Mişa.

După aceea se auzi: "Păi, numai cu de-alde Galin şi cu dublurile nu facem mare ispravă..." (Glasul Evlampiei Petrovna)

— Nu vă supăraţi, făcu Mişa pe un ton tăios şi îşi sublinie cuvintele cu un gest energic, dar eu spun de ani de zile că odată şi odată trebuie să ridicăm cu toţii această problemă!

— Uiţi de Sivţev Vrajek[5]? (Evlampia Petrovna)

— Şi-apoi nici India nu ştim cum o să reacţioneze la trebuşoara asta, adăugă Ilcin.

— Dacă i-am pune dintr-o dată pe roata mare, abia se mai auzea Ilcin, şoptind, ce frumos s-ar duce... Cu muzica după ei!

— Nu uita de Sivţev! rosti cu mult tâlc Evlampia Petrovna.

În momentul acela se vede că mi s-a citit pe chip atâta disperare, încât cei ce mă ascultaseră îşi conteniră discuţia încâlcită şi mi se adresară cu multă politeţe.

— Serghei Leontievici, te rugăm cu toţii foarte stăruitor ca piesa să-ţi fie gata cel mai târziu în august. Dorim foarte, foarte mult ca la începutul stagiunii să poată fi citită în întregime.

Nu-mi amintesc prea limpede ce s-a mai petrecut după aceea, în mai. Mi s-a şters din minte şi toată luna următoare. În schimb, de întâmplările care au avut loc în iulie îmi amintesc foarte bine. Stam gol, înfăşurat doar într-un cearşaf, şi-mi compuneam piesa. Cu cât înaintam mai mult, cu atât mai greu îmi venea s-o scriu. Vocile din cutioară nu mai veniseră să răsune de multă vreme, romanul mi se stinsese cu totul, zăcea neînsufleţit şi parcă nu mai aveam pentru el nici un pic de dragoste. În faţa ochilor mi se legăna acum paralelogramul Scenei de studii. Eroii mei prinseseră aripi, astfel că ea li se potrivi de minune, dar pesemne le plăcu atât de mult să se afle acolo, lângă bidiviul de aur, nemaivoind să

plece nicăieri, încât evenimentele din piesă prinseră a se înşira unele după altele şi părea că nu se vor mai isprăvi niciodată. Pe urmă arşiţa se potoli, cana de sticlă din care beam apă fiartă se goli cu încetul şi doar pe fund mai rămase să plutească o muscă înecată. Se abătură ploile, sosiră zilele lui august şi într-una din ele am primit o scrisoare de la Mişa Panin. Mă întreba cum stau cu piesa.

Atunci mi-am luat inima-n dinţi şi chiar în noaptea aceea am pus capăt desfăşurării evenimentelor. Piesa număra treisprezece tablouri.

Capitolul 9
Start!

Când îmi ridicam ochii, zăream deasupra-mi un glob de sticlă mată, plin de lumină. Lateral, într-o vitrină, licărea o uriaşă coroană de lauri cu frunze de argint şi cu panglici albe, peste care se înşirau cuvintele: "Nepreţuitului Teatru Independent din partea avocaţilor din Moscova". Drept înaintea mea se înşiraseră chipurile zâmbitoare ale actorilor. O bună parte a acestora dispăreau însă, cedând locul altora.

De departe răzbea o linişte deplină, izvorau în răstimpuri nişte glasuri melancolice, unite într-o ciudată litanie, pentru ca în cele din urmă să izbucnească vuiete nelămurite ca dintr-o baie de aburi. Acolo, în timp ce eu îmi citeam piesa, se juca spectacolul din seara aceea.

Îmi tamponam necontenit fruntea cu batista şi de fiecare dată vedeam înaintea ochilor un om voinic şi îndesat, ras proaspăt, cu părul des şi negru. Se oprise în pragul uşii şi mă privea lung, ca şi când ar fi stat să mediteze.

Doar chipul său mi-a rămas în minte. Restul părea că-mi saltă pe dinaintea ochilor, sclipind şi

luând alte şi alte înfăţişări. Neschimbată mai rămăsese şi coroana de lauri. Mi-o amintesc foarte bine. Aşa s-a desfăşurat lectura piesei, de data aceasta nu în clădirea Scenei de studii, ci în aceea a Scenei principale.

Plecând noaptea târziu spre casă, mi-am întors privirea să văd unde anume fusesem. Chiar în centrul oraşului, acolo unde, în dreptul teatrului, e un magazin alimentar, iar peste drum un altul cu firma "Bandaje şi corsete", se înălţa o clădire cu totul obişnuită, semănând cu o broască ţestoasă, şi pe care o luminau felinare mate, de formă cubică.

În ziua următoare, în lumina palidă a amurgului, am revăzut-o pe dinăuntru. Îmi amintesc că pornisem, păşind peste un covor moale, din postav soldăţesc, de-a lungul unui zid care părea să fie chiar peretele interior al sălii de spectacol. Pe lângă mine era un du-te-vino necontenit. Începuse noua stagiune.

Am tot mers astfel, călcând peste covorul care îmi înăbuşea zgomotul paşilor, până am ajuns într-un cabinet mobilat cu o plăcută eleganţă, unde se afla un bărbat în vârstă, având o înfăţişare la fel de plăcută, obrajii bărbieriţi şi nişte ochi foarte veseli. Era Anton Antonovici Kneajevici, cel care răspundea de achiziţionarea pieselor de teatru.

Dincolo de biroul lui Kneajevici am zărit pe perete o poză în culori vii, luminoase... reprezenta, pare-mi-se, o cortină de teatru cu nişte ciucuri vişinii, iar îndărătul ei, o grădină veselă, cu frunzişul de un verde palid...

— A, tovarăşul Maxudov, exclamă cu bunăvoinţă Kneajevici, aplecându-şi capul pe o parte, de când te aşteptăm, de când te tot aşteptăm! Ia loc, te rog, ia loc!

Şi atunci m-am aşezat într-un foarte comod şi plăcut fotoliu de piele.

— Ţi-am ascultat opera, da, da, ţi-am ascultat-o, spuse zâmbind Kneajevici, dar cu totul pe neaşteptate făcu un gest care ar fi putut însemna

că-şi declină orice răspundere. Este o piesă excelentă! E drept că până acum n-am montat asemenea piese, dar te pomeneşti că pe asta chiar o montăm, chiar o montăm...

Cu cât mai mult vorbea Kneajevici, cu atât mai multă veselie i se putea citi în pupile.

— ...iar dumneata o să te îmbogăţeşti într-un hal fără hal, continuă Kneajevici, şi n-ai să mai umbli de-cât în caleaşcă! Da, domnule, în caleaşcă!

"Să ştii că omul nu-i precum pare", m-am gândit privindu-l, "nu-i deloc precum pare..."

Spre mirarea mea, cu cât mai vesel devenea Kneajevici, cu atât mă simţeam eu mai încordat.

După ce se mai întreţinu cu mine, Kneajevici apăsă un buton de sonerie.

— Acum, am să te poftesc la Gavril Stepanovid. Am să i te dau în primire, cum s-ar spune, am să i te dau în primire! Gavril Stepanovici al nostru e un om de aur... Nu-i în stare să omoare o muscă! O muscă!

În cabinet intră un om cu petliţe verzi şi spuse:

— Gavrile Stepanovici încă n-a venit la teatru.

— Dacă n-a venit, atunci o să vină, îmi spuse Kneajevici cu aceeaşi bucurie în glas, peste cel mult o jumătate de oră va fi aici. Până atunci, dumneata fă o plimbare prin teatru, mai uită-te pe colo, pe dincolo, mai distrează-te, bea un ceai la bufet şi gustă din sandvişuri, gustă din sandvişuri, fă-i plăcerea asta lui Ermolai Nikolaevici, bufetierul!

Şi am plecat să mă plimb prin teatru. Umbletul domol peste pardoseala învelită în postav îmi făcea o deosebită plăcere; mă încântau şi penumbra misterioasă, şi liniştea care domnea prin culoare.

Prin penumbra aceea am mai făcut o cunoştinţă. Un om înalt, slab, cam de o vârstă cu mine, îmi ieşi înainte şi mi se recomandă.

— Piotr Bombardov.

Bombardov era actor la Teatrul Independent. Îmi spuse că mi-a ascultat şi el piesa şi că, după

părerea lui, este o piesă bună.

Nu ştiu de ce, dar din prima clipă am simţit că Bombardov îmi poate fi un bun prieten. Îmi făcu impresia unui om foarte inteligent şi cu un ascuţit spirit de observaţie.

— N-ai vrea să ne vizitezi galeria de portrete din foaier? mă întrebă cu politeţe Bombardov.

I-am mulţumit pentru invitaţie şi, scurt timp după aceea, am intrat amândoi în uriaşul foaier, aşternut pe jos cu acelaşi postav cenuşiu. De-a lungul pereţilor se zăreau în şiruri suprapuse un mare număr de portrete şi fotografii mărite, încadrate de rame ovale, aurite.

Din portretul de lângă noi ne privi un chip de femeie pictat în ulei. Femeia cu nişte ochi extatici, coafură înaltă cu breton şi rochie foarte decoltată, părea să aibă vreo treizeci de ani.

— Sarah Bernhardt, mă lămuri Bombardov. Alături de celebra actriţă se afla imaginea fotografică a unui bărbat cu mustaţă. E Sevastianov, Andrei Nikolaevici, maestru de lumini al teatrului, spuse el cu politeţe în glas.

Pe vecinul lui Sevastianov l-am recunoscut cu uşurinţă. Era Molière.

După Molière, venea o cucoană, cu o broşă în formă de săgeată. Într-o mână, cu degetul mic cochet depărtat de celelalte, cucoana ţinea o batistă împodobită cu dantelă.

— Este Liudmila Silvestrovna Preahina, una din actriţele teatrului nostru, rosti Bombardov, şi prin pupile îi trecu o luminiţă fugară. Îndată, mă privi cu coada ochiului şi nu mai spuse nimic.

— Nu te supăra, cine o mai fi şi ăsta? l-am întrebat îndată după aceea, uitându-mă la chipul ce vădea cruzime al unui bărbat cu o cunună de lauri peste cârlionţii deşi ai părului. Omul purta togă şi ţinea în mână o liră cu cinci strune.

— Este împăratul Nero, spuse Bombardov şi din nou ochii îi străluciră şi se stinseră.

— Dar de ce?...

— Din ordinul lui Ivan Vasilievici, răspunse Bombardov, păstrându-şi şi acum o totală imobilitate a chipului. Nero a fost cântăreţ şi artist.

— Da, da.

După Nero veni Griboedov, după Griboedov – Shakespeare cu gulerul lui alb de dantelă iar după acesta un bărbat necunoscut, despre care am aflat că-l cheamă Plisov şi că de patruzeci de ani are grijă de mecanismele scenei turnante a teatrului.

Veniră la rând Jivolkini, Goldoni, Beaumarchais, Stasov, Şcepkin. După aceea, răsări din rama aurie o chivără de ulan pusă pe o sprânceană, dedesubt o figură de aristocrat plin de sine, o mustaţă cănită, nişte epoleţi de general de cavalerie, nişte revere roşii, o cartuşieră metalică.

— Răposatul general-maior Klavdi Alexandrovici Komarovski-Echappard de Bencourt, comandant al regimentului de ulani din garda imperială.

Observându-mi curiozitatea, Bombardov îmi istorisi următoarele:

— Povestea acestui om e cu totul neobişnuită. Venise o dată, pentru vreo două zile, de la Petersburg la Moscova, luase dejunul la Testov, iar către seară nimerise la teatrul nostru. S-a aşezat, bineînţeles, în rândul din faţă, stă şi se uită... Nu mai ştiu ce piesă se juca în seara aceea, însă martorii oculari spun că în timpul unui tablou care înfăţişa o pădure, cu generalul s-a petrecut ceva straniu. Era în amurg, la o margine de crâng, ciripeau somnoroase păsările, de departe răsunau clopotele din sat chemând la vecernie... Se uită lumea, şi-l vede pe general că-şi duce deodată batista la ochi.

După sfârşitul reprezentaţiei, s-a dus în birou la Aristarh Platonovici. Omul de serviciu ne-a povestit că, intrând în cabinet, generalul a rostit de îndată cu o voce surdă care te vâra în sperieţi: "Spuneţi-mi, ce să fac?!"

Pe urmă, a închis uşa după el şi-a stat o mulţime de vorbă cu Aristarh Platonovici...

— Iartă-mă că te-ntrerup... Cine este Aristarh Platonovici?

Bombardov mă privi lung, apoi îşi alungă expresia de mirare de pe obraz şi-mi explică:

— Teatrul nostru e condus de doi directori: unul este Ivan Vasilievici, celălalt – Aristarh Platonovici. Nu te supăra, dumneata nu eşti din Moscova?

— Nu, nu sunt... Continuă, te rog.

— ...au stat acolo de vorbă, dar despre ce anume, n-a mai ştiut-o nimeni. S-a aflat în schimb că în aceeaşi noapte generalul a expediat la Petersburg o telegramă care suna cam aşa: "Petersburg. Maiestăţii-Sale. Simţind chemarea de a deveni actor al Teatrului Independent al Maiestăţii-Voastre, vă cer preasupus să-mi acceptaţi demisia. Komarovski-Bencourt."

Am scos o exclamaţie de surpriză şi-am întrebat:

— Şi atunci?

— A ieşit un compot de toată frumuseţea, răspunse Bombardov. Lui Alexandru al III-lea i-au adus telegrama la ora două noaptea. L-au trezit special pentru asta. Împăratul, doar cu lenjurile pe el, cu barba lui aia mare, cu crucea la gât... zice: "Daţi-o încoace! Ce-o mai fi păţit acolo Echappard al meu?" A citit telegrama şi-a amuţit. Doar s-a făcut vânăt în obraz, a început să sufle pe nări, pe urmă zice: "Daţi-mi un creion!" şi chiar acolo pe telegramă a şi pus rezoluţia: "Să nu-l mai prind la Petersburg. Alexandr." Şi s-a culcat la loc.

Cât despre general, dumnealui a venit a doua zi, în haine civile, cu redingotă, direct la repetiţie.

Rezoluţia a fost acoperită cu lac, iar telegrama a primit-o teatrul în dar, după revoluţie. O poţi vedea la muzeul nostru de raritǎţi.

— În ce roluri a jucat generalul? l-am întrebat.

— În roluri de împăraţi, comandanţi de oşti şi lachei în familii de bogătaşi, îmi răspunse Bombardov, doar ştii că-l jucăm destul de mult pe Ostrovski, şi are acolo tot felul de negustori... Pe urmă a jucat multă vreme în *Puterea întunericului*... Manierele noastre, ştii şi dumneata, cam lasă de dorit. Or, el cunoştea totul la perfecţie: cum să ridice unei cucoane batista, cum să toarne vinul în pahar: franţuzeşte vorbea mai bine decât franţujii... Şi mai avea o pasiune: să imite din culise tot soiul de păsări cântătoare. Dacă puneam în scenă o piesă unde acţiunea se petrecea primăvara la ţară, se aşeza totdeauna pe o scară, printre decoruri, şi fluiera ca o privighetoare. Iată ce istorie bizară!

— Ba nu! Nu sunt de acord cu dumneata! am exclamat cu convingere. E atât de plăcut aici, la teatrul dumneavoastră, încât, dacă aş fi fost în locul generalului aceluia, aş fi procedat şi eu la fel...

— Karatâghin, Taglioni, continuă să enumere Bombardov, ducându-mă după el de la un portret la altul. Ecaterina a II-a, Caruso, Feofan Prokopovici, Igor Severianin, Battistini, Euripide, Bobâliova, şefa atelierului croitorie de damă.

În clipa aceea însă, pătrunse în trap pe uşa foaierului unul din cei care purtau petliţe verzi şi ne anunţă în şoaptă că a sosit Gavril Stepanovici. Bombardov s-a întrerupt îndată, mi-a strâns mâna cu putere şi l-am auzit rostind cu glas scăzut nişte vorbe enigmatice:

— Fii tare...

Pieri apoi în semiîntuneric.

Iar eu l-am urmat grăbit pe omul cu petliţele, care înainta în buiestru la doi paşi în faţa mea, arătându-mi din când în când pe unde s-o iau şi zâmbindu-mi cu un zâmbet chinuit.

De o parte şi de alta a coridorului larg prin care treceam se aprindea la fiecare zece paşi, în perete,

câte o inscripţie cu litere de foc, electrice: "Păstraţi linişte! Aici e repetiţie!"

Într-un fotoliu, la capătul acelui coridor în semicerc, şedea un om cu un pince-nez de aur pe nas, purtând şi el o pereche de petliţe verzi. Văzându-mă că sunt adus într-acolo, sări în picioare, urlă în şoaptă un "Să trăiţi!" şi desfăcu larg o draperie grea pe care se legăna o monogramă, în fir de aur, a teatrului: "T.I.".

Şi atunci mi-am dat seama că mă aflu într-un cort. Tavanul era acoperit în întregime cu mătase verde, ale cărei falduri porneau lateral, ca nişte raze, din centru, unde răspândea lumină un felinar de cristal. Mobila din jur era căptuşită şi ea cu mătase. În faţă, încă o draperie, acoperind o uşă înaltă cu geamuri din sticlă mată. Noul meu însoţitor, cel cu pince-nez-ul, nu se mai apropie de ea, ci făcu doar un gest scurt, care trebuia să însemneze: "bateţi la uşă, vă rog!" şi îndată pieri din vedere.

Am ciocănit încet în tăblia groasă, am pus mâna pe clanţa care înfăţişa un cap argintiu de vultur, se auzi şuieratul unui arc pneumatic şi uşa îmi făcu loc să intru. Am nimerit cu nasul într-o draperie, m-am încurcat în ea, pe urmă am dat-o la o parte..

Curând nu voi mai fi, voi părăsi această lume! E un lucru hotărât, deşi, la drept vorbind, mă înspăimântă... Dar şi în clipa când va trebui să mor, îmi voi aduce aminte de cabinetul în care m-a primit Gavril Stepanovici, administratorul teatrului.

Chiar în clipa când am trecut pragul uşii, un uriaş orologiu, aflat într-unul din colţuri, sună molcom şi începu să cânte un străvechi menuet.

Mi-au fulgerat în ochi mai multe lumini. O lumină verde, aprinsă pe masa de scris, de fapt pe un birou, mai bine zis pe o construcţie din cele mai complicate, cu zeci de sertare, cu despărţituri verticale pentru scrisori, cu o altă lampă care se înălţa pe un picior argintiu, flexibil, cu o brichetă

electrică pentru ţigările de foi. O altă lumină, roşie, de infern, venind de sub o masă din lemn de palisandru, cu trei aparate telefonice pe tăblia netedă, lucioasă. O luminiţă minusculă, albă dinspre o măsuţă joasă pe care se afla o maşină de scris plată, străină, şi un teanc de file albe, cu marginea poleită şi cu monograma "T.I." O lumină reflectată, venind din tavan.

Podeaua cabinetului era acoperită şi aici, dar nu cu postav soldăţesc, ci cu unul verde, precum cel de pe mesele de biliard, peste care se întindea un covor persan, vişiniu, gros de trei degete. În dreptul lui, un divan colosal, cu perne şi cu o narghilea alături. Afară, lumina zilei se abătea peste centrul Moscovei, dar aici, în cabinet, prin fereastra acoperită cu trei rânduri de draperii nu pătrundea nici o rază, nici un zgomot. Aici domnea o veşnică noapte pătrunsă de har şi înţelepciune şi pluteau miresme de piele lăcuită, de ţigări fine şi de parfum. Aerul încălzit îţi mângâia plăcut obrazul, mâinile.

În faţă, pe unul din pereţii îmbrăcaţi în satin roşu, cu ornamente de aur, se afla un mare portret fotografic, înfăţişând un om cu o tunsură artistică, privirea filtrată printre gene, mustaţa răsucită în sus, şi ţinând în mână un lornion. Mi-am dat seama că trebuie să fie chipul lui Ivan Vasilievici sau al lui Aristarh Platonovici, dar al cărui anume dintre aceştia doi nu m-am putut dumiri.

Răsucindu-se brusc pe scaunul turnant, se întoarse spre mine un om potrivit de statură, cu un barbişon negru, franţuzesc şi cu săgeţile mustăţilor zburând în sus.

— Sunt Maxudov, i-am spus.

— Scuzaţi-mă, rosti interlocutorul meu cu o voce subţire de tenor şi făcu un gest care voia să spună că îndată va sfârşi de citit hârtia pe care o ţinea în mână şi...

... peste câteva clipe sfârşi de citit, dădu jos dintr-o mişcare pince-nez-ul prins cu un şnur

subţire, negru, îşi frecă ochii obosiţi, pe urmă se întoarse cu spatele la birou şi îşi aţinti privirea asupra mea. Nu-mi spuse nimic. Doar mă privi lung şi fără jenă drept în lumina ochilor, de parcă m-ar fi studiat, aşa cum studiezi un mecanism nou, necunoscut. Nu se feri să arate că mă studiază, ba chiar îşi miji ochii, căutând să se concentreze. Mi-am mutat privirea în altă parte, dar cu asta n-am rezolvat nimic, ba chiar am început să mă foiesc pe divanul pe care mă aşezasem... În cele din urmă, mi-am spus: "Ehe-he..." şi, la rândul meu, e drept, făcând un deosebit efort de voinţă, m-am holbat la cel care şedea în faţa mea. Tot atunci, fără să ştiu de ce anume, am simţit o tulburare nemulţumitoare la adresa lui Kneajevici.

"Aici e vorba de o neînţelegere", m-am gândit, "ori e orb Kneajevici, ori... cică n-ai putea omorî omul acesta nici măcar o muscă... asta n-o mai cred... n-o cred în ruptul capului... Dimpotrivă, are nişte ochi mici, de oţel, adânc înfundaţi în orbite... se citeşte în ei o voinţă de fier, un curaj diavolesc, o hotărâre de nestrămutat... şi bărbuţa asta franţuzească... cum să nu omoare nici măcar o muscă?... Seamănă leit cu eroul acela al lui Dumas... cel care îi conducea pe muşchetari... Cum îl chema, oare?... Am uitat, drăcia dracului!"

Tăcerea nu se mai putea prelungi şi Gavril Stepanovici fu cel care o întrerupse. Schiţă pe neaşteptate un zâmbet ştrengăresc şi mă pocni uşor peste genunchi.

— Care va să zică, ai venit să semnăm un mic contract? îmi spuse.

O voltă pe scaun, o altă voltă înapoi Şi în mâinile lui Gavril Stepanovici apăru contractul cu pricina.

— Numai că nu ştiu cum o să-l semnăm fără aprobarea lui Ivan Vasilievici? Şi, în clipa următoare, Gavril Stepanovici aruncă o privire involuntară spre portretul din perete.

"Aha! Slavă Domnului... Acum ştiu cine e", îmi trecu prin minte, "este Ivan Vasilievici."

— Să nu iasă vreo încurcătură, continuă Gavril Stepanovici. Totuşi, s-o facem, aşa, ca pentru dumneata! Şi îmi zâmbi cu multă bunăvoinţă.

Chiar atunci, uşa se deschise fără zgomot, draperia se dădu la o parte şi în odaie intră o doamnă cu un chip voluntar şi oacheş, de meridională. Îmi aruncă o privire scurtă, iar eu i-am fâcut o plecăciune, declinându-mi numele: "Maxudov"...

Doamna îmi strânse mâna ca putere, bărbăteşte, şi-mi spuse la rândul ei:

— Avgusta Menajraki.

Pe urmă se aşeză pe un scăunel, scoase din buzunarul jerseului verde cu care era îmbrăcată un ţigaret de aur, aprinse o ţigară şi începu să bată fără zgomot la maşina de scris dinaintea ei.

Am citit contractul, dar, ca să fiu sincer, n-am priceput nimic de acolo, şi nici măcar n-am încercat să pricep.

Aş fi vrut să le spun celor de la teatru: "Puteţi să-mi jucaţi piesa. Mie nu-mi trebuie nimic, decât să-mi daţi voie ca în fiecare zi, timp de două ore, să pot sta culcat pe divanul acesta, să trag în piept mireasma dulce a fumului de ţigară şi să visez!"

Din fericire, nu le-am spus nimic.

Îmi aduc aminte, doar, că în textul contractului se întâlneau la tot pasul expresii ca: "în cazul când" şi "având în vedere" şi că fiecare punct al său începea cu cuvintele: "Autorul nu are dreptul."

Autorul nu avea dreptul să-şi încredinţeze piesa nici unui alt teatru din Moscova.

Autorul nu avea dreptul să-şi încredinţeze piesa nici unui teatru din oraşul Leningrad.

Autorul nu avea dreptul să-şi încredinţeze piesa nici unui teatru din nici un oraş al R.S.F.S.R.

Autorul nu avea dreptul să-şi încredinţeze piesa nici unui teatru din nici un oraş al R.S.S. Ucraineană.

Autorul nu avea dreptul să-şi tipărească piesa.

Autorul nu avea dreptul să pretindă ceva de la teatru, dar ce anume, am uitat (punctul 21).

Autorul nu avea dreptul să protesteze împotriva unor lucruri, dar împotriva cărora anume, am uitat de asemenea.

Un singur punct venea, totuşi, să întrerupă monotonia acelui document. Era punctul 57. Acesta începea cu cuvintele: "Autorul se obligă." în conformitate cu cele prevăzute acolo, autorul îşi lua obligaţia "de a efectua în mod necondiţionat şi de urgentă schimbări, rectificări, adăugiri sau prescurtări în textul piesei sale, în cazul când direcţiunea sau unele comisii, sau instituţii, sau organizaţii, sau corporaţii, sau persoane învestite cu drepturi în acest sens i le vor cere, fără ca el să pretindă pentru ele nici un alt fel de retribuţie în afara celei indicate la punctul 15".

Îndreptându-mi atenţia către punctul cu pricina, am constatat că acolo, după cuvântul "retribuţie" venea un loc cu desăvârşire gol.

Locul acela l-am însemnat, întrebător, cu unghia.

— Ce retribuţie ai socoti acceptabilă pentru dumneata? mă întrebă Gavril Stepanovici, fără să-şi ia ochii de la mine.

— Anton Antonovid Kneajevici, i-am răspuns, m-a încredinţat că mi se vor plăti două mii de ruble...

Interlocutorul meu îşi înclină cu respect fruntea.

— M-da, spuse, tăcu o vreme, apoi adăugă: of, banii, banii! Câte rele aduc ei în lume! Nu ne gândim decât la bani, dar la suflet se va gândi oare cineva?

Până atunci, ducându-mi trudnic viaţa de azi pe mâine, mă dezobişnuisem într-atâta de asemenea cugetări, încât, sincer să fiu, am rămas oarecum descumpănit... Mi-am spus: "Cine ştie, poate Kneajevici are dreptate?... De fapt, m-am închistat prea mult şi-am devenit bănuitor..." Ca să respect

regulile de politeţe, am scos un oftat adânc, interlocutorul mi-a răspuns şi el cu unul, apoi, deodată, îmi făcu ştrengăreşte cu ochiul şi-mi şopti pe un ton intim:

— Patru sute de rublişoare? Bine? Numai pentru dumneata? Bine?

Drept să spun, m-am întristat pe loc. Se întâmplase ca tocmai atunci să n-am o para chioară şi-mi pusesem mari speranţe în cele două mii de ruble.

— Poate că s-ar putea o mie opt sute? l-am întrebat. Kneajevici mi-a spus că...

— Uite-l cum caută popularitate, rosti cu amărăciune Gavril Stepanovici.

Tocmai atunci bătu cineva la uşă. Intră un om cu petliţe verzi, ţinând în mâini o tavă acoperită cu un şervet alb ca zăpada. Pe tavă se afla un ibric de cafea din argint masiv, unul de lapte, două căni de porţelan portocalii pe din afară şi aurii pe dinăuntru, două sandvişuri cu icre negre, două felii roze, străvezii, de batog, două cu roastbeaf rece.

— I-ai dus plicul lui Ivan Vasilievici? îl întrebă Avgusta Menajraki pe cel care intrase.

Omul se schimbă la faţă, şi tava i se aplecă într-o parte.

— Avgusta Avdeevna, eu am dat fuga la bufet, aşa că Ignutov a fugit să ducă plicul.

— Eu ţi-am dat dispoziţie dumitale să-l duci, nicidecum lui Ignutov, spuse Menajraki, nu-i treaba lui Ignutov să ducă plicuri lui Ivan Vasilievici. Ignutov e un tont, poate să facă vreo boacănă, să trântească vreo prostie... Vrei ca Ivan Vasilievici să facă temperatură?

— Vrea să-l ucidă, spuse rece Gavril Stepanovici.

Omul cu tava gemu în surdină şi scăpă jos o linguriţă.

— Unde era Pakin în timp ce dumneata îţi pierdeai vremea la bufet? întrebă Avgusta Avdeevna.

— Pakin dăduse fuga să aducă o maşină, căută s-o lămurească cel întrebat, iar eu am fugit la bufet şi i-am spus lui Ignutov: "Dă o fugă până la Ivan Ivanovici."

— Dar Bobkov?

— Bobkov fugise după bilete.

— Pune aici! făcu Avgusta Avdeevna, apăsă pe un buton şi din perete ţâşni în afară tăblia unei măsuţe.

Omul cu petliţe se înveli, lăsă tava, dădu draperia la o parte cu spatele, deschise uşa cu piciorul şi dispăru.

— Gândeşte-te la sufletul dumitale, Kliukvin, la sufletul dumitale! strigă în urma lui Gavril Stepanovici, apoi, întorcându-se spre mine, îmi spuse pe un ton intim:

— Patru sute douăzeci şi cinci? Bine?

Avgusta Avdeevna muşcă dintr-un sandviş şi începu să bată încet la maşină cu un singur deget.

— Poate o mie trei sute? E un lucru penibil, vă rog să credeţi, dar acum stau cam prost cu banii şi trebuie neapărat să-mi plătesc croitorul...

— Ţi-a cusut chiar hainele astea? mă întrebă Gavril Stepanovici, arătând spre pantalonii pe care îi purtam.

— Da.

— Prost ţi le-a cusut, nemernicul, observă Gavril Stepanovici, să-l dai pe uşă afară!

— Da, dar vedeţi că,..

— Să ştii că nouă nu ni s-a mai întâmplat, spuse după o clipă de ezitare Gavril Stepanovici, nu ni s-a mai întâmplat niciodată să dăm bani autorilor la încheierea contractului, totuşi fiind vorba de dumneata... Îţi dăm patru sute douăzeci şi cinci!

— O mie două sute, am ripostat înviorându-mă, altminteri nu mă pot descurca... sunt foarte strâmtorat...

— La curse n-ai încercat să joci? mă întrebă Gavril Stepanovici.

— Nu, i-am răspuns cu părere de rău.

— Un actor de-al nostru a avut şi el nişte încurcături, s-a dus la curse şi, închipuie-ţi, a câştigat o mie jumătate. Nouă însă n-are nici un rost să ne ceri. Prieteneşte îţi spun: ai bani prea mulţi, te iroseşti cu ei cu tot! Of, ce ţi-e şi cu banii ăştia! Cine i-o fi născocit? Uite, eu n-am bani şi mă simt atât de liniştit, atât de bine!... Şi Gavril Stepanovici îşi întoarse pe dos unui din buzunare în care, într-adevăr, nu era nici o leţcaie, ci doar o legătură de chei prinse de un lănţişor.

— O mie, i-am spus.

— Ah, ducă-se tot pe apa sâmbetei! exclamă cu vioiciune Gavril Stepanovici. Să mă tragă şi-n ţeapă, totuşi eu îţi dau cinci sute de ruble. Semnează aici!

Am semnat contractul, iar Gavril Stepanovici mă lămuri că aceşti bani constituie un avans pe care eu mă oblig să-l restitui chiar din onorariul primelor spectacole ce vor avea loc. Ne înţeleserăm că astăzi voi avea de primit şaptezeci şi cinci de ruble, după două zile o sută de ruble, pe urmă, sâmbătă, încă o sută, iar restul pe data de paisprezece.

Doamne! Cât de prozaică şi tristă mi s-a părut strada după ce am părăsit cabinetul. Ploua mărunt, o căruţă cu lemne se înţepenise într-o poartă, vizitiul răcnea la cal cu glas înspăimântător, lumea trecea posomorâtă din cauza ploii. Am luat-o la picior spre casă, încercând să nu bag în seamă imaginile acelei triste proze cotidiene. Contractul cel îndelung dorit mi se afla în dreptul inimii.

Sus, în odăiţă, l-am găsit pe amicul meu (vezi în-tâmplarea cu pistolul).

Cu mâinile ude mi-am scos din sân contractul şi-am exclamat:

— Citeşte-l!

Amicul meu citi contractul şi, spre marea mea surprindere, am observat că se bosumflă:

— Ce-i cu fiţuica asta? Ce-ai făcut, deşteptule? mă întrebă.

— Dumneata nu te pricepi în probleme de teatru, aşa că poţi să-ţi vezi de treabă! m-am oţărât şi eu.

— Ce înseamnă asta: "se obligă", "se obligă"? Ei nu-şi iau, oare, nici o obligaţie? mormăi amicul meu.

Am început să-i povestesc cu pasiune cum arată galeria de portrete, ce om inimos e Gavril Stepanovici, am amintit de Sarah Bernhardt şi de generalul Komarovski. Am vrut nespus de mult să-i redau întocmai cum sună menuetul din vechiul orologiu, cum abureşte în căni de porţelan cafeaua, cât de stins, cât de fermecător şuşotesc paşii peste postavul sur din culoarele teatrului, dar orologiul nu suna decât în mintea mea; văzusem, într-adevăr, şi ţigaretul de aur şi văpaia de iad din şemineul electric şi chiar şi pe împăratul Nero, dar de redat, n-am izbutit să redau nimic.

— Se vede că Nero e cel care le alcătuieşte contractele, glumi stupid amicul meu.

— Ia lasă-mă în pace! am exclamat şi i-am smuls contractul.

Căzuserăm de acord să luăm o gustare şi l-am trimis pe fratele Dusiei la băcănie.

Afară, ploaia măruntă de toamnă se cernea întruna. Ce şuncă am avut la masă, ce unt! Clipe de adevărată fericire.

Clima din Moscova e cunoscută prin capriciile sale. Nu trecură decât două zile şi veni o caldă zi de vară. Iar eu mă îndreptam grăbit spre Teatrul Independent. Cu un sentiment dulce în inimă, savurând dinainte plăcerea de a încasa o sută de ruble, m-am apropiat de teatru, când, lângă uşile din mijloc, am zărit un afiş modest:

Am citit:

Repertoriul din stagiunea curentă:
Eschil – "Agamemnon"
Sofocle – "Filoctet"
Lope de Vega – "Mrejele Fenisei"

Shakespeare – "Regele Lear"
Schiller – "Fecioara din Orleans"
Ostrovski – "Săracii cu duhul"
Maxudov – "Zăpada neagră".

Am rămas pe trotuar cu gura căscată şi mă mir cum de nu mi-au şterpelit atunci portofelul din buzunar. Lumea mă îmbrâncea, îmi adresa cuvinte nu prea plăcute la auz, dar eu continuam să stau ţeapăn, contemplând afişul. Pe urmă, m-am tras binişor la o parte, ca să-mi dau seama ce impresie le face afişul celor are se perindă pe dinaintea lui.

Am înţeles că nu le face nici un fel de impresie. Dacă n-aş ţine seama de cei trei sau patru trecători care au aruncat asupra lui câte o privire fugară, aş putea spune că n-a mai stat să-l citească nimeni.

Totuşi, nu trecură nici cinci minute şi pentru îndelungata mea aşteptare de până atunci am fost răsplătit cum nici nu visam. Prin şuvoiul celor ce veneau spre teatru am desluşit limpede figura lui Egor Agapionov. Se apropia de intrarea principală cu o întreagă suită în urma lui. L-am văzut acolo şi pe Likospastov, cu nelipsita lui pipă în colţul gurii, şi pe necunoscutul cel cu chipul dolofan şi atrăgător. Ultimul, şontâcăia un cafru, îmbrăcat într-un pardesiu extravagant de culoarea gălbenuşului de ou şi, nu ştiu din care motiv, cu capul descoperit. M-am vârât mai adânc într-o nişă în care se afla o statuie cu ochii orbi şi am stat să-i privesc pe cei ce se apropiaseră.

Grupul ajunse în dreptul afişului şi se opri. Nu ştiu cum aş putea descrie reacţia lui Likospastov. Fu primul care îşi încetini paşii şi îl citi. Zâmbetul încă îi mai flutura pe buze, mai rostea încă ultimele cuvinte, ale nu ştiu cărei anecdote. Iată-l ajuns la "Mrejele Fenisei"... Deodată păli şi păru că îmbătrâneşte. Chipul îi exprimă un autentic sentiment de groază.

Citi şi Agapionov şi spuse: "Hm..."

Necunoscutul cel gras citi şi pleoapele începură să i se zbată. "Încearcă să-şi amintească cu ce prilej mi-a mai auzit numele...", mi-am zis.

Cafrul întrebă în englezeşte ce anume zăriseră însoţitorii săi... Agapionov spuse: "Afiş, afiş", şi începu să schiţeze în aer un patrulater. Cafrul scutură din cap, neînţelegând nimic.

Lumea venea puhoi, acoperind cu totul capetele interlocutorilor, şi dându-le apoi iar la iveală. Vorbele lor îmi ajungeau la urechi şi se pierdeau iar, înghiţite de freamătul străzii.

Likospastov se întoarse către Agapionov şi-i spuse:

— Îşi dai seama, Egor Nilâci? E de neimaginat! Aruncă o privire jalnică împrejur. Să fi înnebunit cu toţii?...

Vântul luă cu el sfârşitul frazei.

Auzeam frânturi din basul lui Agapionov şi din tenorul pricăjit al lui Likospastov.

— ...Cine a mai auzit de ăsta?... Fireşte că eu l-am descoperit... Acela, domnule, chiar acela... Bâr... bâr... bâr... Un tip, să dai şi să fugi...

Am ieşit din nişa unde mă adăpostisem şi am luat-o direct spre cei care citeau afişul.

Likospastov mă zări cel dintâi şi am rămas uimit de schimbarea pe care i-am citit-o în ochi. Erau ochii lui, ai lui Likospastov, totuşi ceva nou şi străin se ivi în ei şi păru că între noi amândoi s-a căscat brusc o prăpastie...

— Halal, băiete! exclamă Likospastov. Halal să-ţi fie! Felicitări şi n-am cuvinte! Eschil, Sofocle şi tu! Nu ştiu cum ai făcut-o, cum ai dres-o, dar e o chestie genială! De-acum încolo, s-a zis, n-o să-ţi mai recunoşti prietenii! Te cred, parcă noi, de-alde ăştia, ne putem pune cu *şecspirii!*

— Ia, n-o mai face pe prostul, i-am răspuns cu sfială.

— Poftim, mi-ai şi pus pumnul în gură! Vezi cum eşti? Să ştii însă că eu nu-ţi port pică. Haide, bătrâne, vino să te pup! Şi îndată am simţit

înţepându-mă peria scurtă, parcă de sârmă, a bărbii lui Likospastov.

— Faceţi cunoştinţă! Şi am făcut cunoştinţă cu grasul care nu-şi mai lua ochii de la mine. Îmi spuse: "Krupp".

Am făcut cunoştinţă şi cu cafrul care pronunţă o frază foarte lungă într-o englezească stricată. Deoarece n-am înţeles nimic din acea frază nu i-am răspuns nimic.

— Desigur, au s-o joace pe Scena de studii, căută să mă tragă de limbă Likospastov.

— Nu ştiu, i-am răspuns, se zice că pe scena principală.

Likospastov păli din nou şi se uită pierdut în cerul senin.

— Ce pot să-ţi spun, rosti cu un glas răguşit, dă Doamne! La mai mare! Poate că aici o să ai succes. Nu ţi-a mers cu romanul, poate c-o să-ţi meargă cu piesa. Numai să nu ţi se urce la cap. Ţine minte: nu poate fi nimic mai rău decât să-ţi uiţi prietenii.

Krupp mă privea lung şi, nu ştiu din ce cauză, devenea tot mai gânditor; mi-am dat seama că-mi studiază cu atenţie mai ales frizura şi nasul.

Trebuia să ne despărţim. Fu un moment penibil. Strângându-mi mâna, Egor mă întrebă dacă i-am citit cartea. Am simţit că îngheţ de spaimă şi i-am spus că n-am citit-o. De data aceasta, păli Egor.

— Crezi că mai stă să citească? se auzi glasul lui Likospastov, parcă mai are timp şi pentru literatura contemporană?... Haide, haide, glumesc...

— Eu te rog s-o citeşti, îmi spuse Egor cu mult tâlc, să ştii că-i o cărticică foarte bună.

Am urcat scara spre mezanin. Fereastra care da în stradă era deschisă şi un om cu petliţe verzi ştergea de zor geamurile cu o cârpă.

Dincolo de ferestre lunecară capetele literaţilor şi se auzi glasul lui Likospastov:

— Te zbaţi... te zbaţi ca peştele pe uscat... cred şi eu că-ţi pare rău!

Afişul îmi învălmăşea totul în minte şi nu-mi dădeam seama decât de un singur lucru: că, la drept vorbind, piesa mea e foarte proastă şi că ar trebui să întreprind ceva, dar ce anume, habar n-aveam.

... Dar iată că în capul scării îmi ieşi în întâmpinare un ins blond, spătos, cu un chip energic şi cu ochii pătrunşi de nelinişte. Blondul ţinea în mâini o servietă umflată.

— Tovarăşul Maxudov? mă întrebă.

— Da, eu sunt...

— Te caut prin tot teatrul, făcu cetăţeanul, dă-mi voie să mă prezint: Foma Strij. Să ştii că totul este în ordine. Fii liniştit şi fără grijă: piesa dumitale e în mâini bune. Contractul l-ai semnat?

— Da.

— Acum eşti al nostru, continuă Strij cu hotărâre şi ochii îi străluciră. Dumneata ar trebui să închei cu noi un contract pentru tot ce vei scrie de aci încolo! Pe întreaga viaţă! Totul să ne parvină nouă. Dacă vrei, o facem pe loc, că nu-i mare lucru. Cât ai scuipa o dată! Şi Strij scuipă într-o scuipătoare. Să ştii că piesa ţi-o montez eu. În două luni o punem pe roate. La cinşpe decembrie vom avea repetiţie generală. Schiller n-o să ne ţină în loc. Cu Schiller merge repede...

— Iartă-mă, i-am spus cu sfială, după câte ştiu, o va monta Evlampia Petrovna...

Strij se schimbă la faţă.

— Care Evlampia Petrovna? mă întrebă sever. Nici un fel de Evlampia. Vocea îi deveni de metal. Evlampia n-are cu asta nici o legătură, ea va monta cu Ilcin *În foişorul din curte.* Eu am aprobarea fermă a lui Ivan Vasilievici. Iar dacă a început să mă sape cineva, să ştii că trimit scrisoare în India! Ba o dau şi recomandată, dacă pe aşa-i vorba, strigă ameninţător, pătruns fără veste de nelinişte.

Dă-ncoace un exemplar, îmi ordonă, întinzând mâna.

I-am explicat că piesa încă nu-i transcrisă.

— Unde le-o fi capul? exclamă Strij privind mânios peste umăr. Dumneata ai fost la etuvă, la Polixena Toropeţkaia?

N-am înţeles nimic şi doar mi-am căscat ochii la Strij.

— N-ai fost? Astăzi ea e liberă. Chiar mâine să-ţi iei un exemplar, să te duci la ea şi să acţionezi în numele meu! Cu mult curaj!

În clipa aceea, un ins foarte politicos, suav, cu limbaj graseiat, apăru în dreptul lui şi-i spuse cu delicateţe, dar foarte hotărât:

— Foma Sergheevici, poftiţi în sala de repetiţii. Începem.

Foma îşi vârî îndată servieta la subsuoară şi se depărtă, strigându-mi la plecare:

— Chiar mâine te înfiinţezi la etuvă! Auzi? În numele meu!

Am rămas locului şi am stat multă vreme astfel, în nemişcare.

Capitolul 10
Scene din etuvă

Ideea! În sfârşit mi-a venit ideea! Piesa mea avea treisprezece tablouri. Stând sus, în odaia mea, îmi pusesem înainte un cesuleţ vechi de argint şi-mi citeam mie însumi piesa, cu glas tare, de burtă seamă uimindu-mi peste măsură vecinul de alături. Isprăvind de citit câte un capitol, făceam un semn pe o hârtiuţă. Când am ajuns la final, mi-am dat seama că lectura a durat trei ore încheiate. Şi tot atunci mi s-a limpezit în minte gândul că la teatru spectacolul mai are şi antracte, în timpul cărora lumea se duce la bufet. Adăugând minutele respective, am înţeles că piesa mea nu va putea fi

jucată într-o singură seară. Chinurile nocturne provocate de această problemă mă făcură să elimin unul din tablouri. Spectacolul se scurtă cu douăzeci de minute, dar nici aşa nu rezolvam mare lucru. Mi-am amintit că pe lângă antracte mai sunt şi pauze. De pildă, o actriţă stă pe scenă, plânge şi aşază un buchet de flori într-o vază. De vorbit nu vorbeşte, dar timpul trece. Asta însemnează că a mormăi rolurile stând la tine acasă e una, iar a le rosti pe scenă e cu totul altceva.

Trebuia să mai scot câte ceva din piesă, dar ce anume nu mă tăia capul. Totul mi se părea de mare importanţă şi era de ajuns să-mi propun a elimina un pasaj, pentru ca întregul edificiu să se clatine din temelii şi chiar am visat în nopţile acelea cum se surpă nişte cornişe şi cad la pământ balcoane. Visele acelea au fost pe drept cuvânt profetice.

Atunci am izgonit unul dintre personaje, din care cauză tabloul respectiv se povârni pe o coastă, apoi se risipi cu totul şi nu mai rămaseră în picioare decât unsprezece.

Oricât de mult am stat să-mi bat capul după aceea, oricât de mult am fumat, n-am mai izbutit să reduc nici măcar un rând din piesă. Zile întregi mă săgetau dureri în tâmpla stângă. Văzând că nu ajung la nici un rezultat, am lăsat lucrurile în voia soartei.

Şi-atunci m-am dus la Polixena Toropeţkaia.

"Numai că fără Bombardov n-am să mă descurc...", gândeam.

Într-adevăr, Bombardov îmi fu de mare ajutor. Întâi şi întâi, mă lămuri că nici India, de care mi-a fost dat să aud pentru a doua oară, şi nici etuva nu sunt vorbe de om care aiurează, că nu mi s-au năzărit. Abia atunci am înţeles pe deplin că la conducerea Teatrului Independent se aflau doi directori: Ivan Vasilievici, figura căruia o şi văzusem, precum şi Aristarh Platonovici...

— Bine, dar de ce în cabinetul unde am fost să semnez contractul era numai un singur portret:

acela al lui Ivan Vasilievici?

Aici, Bombardov, de obicei foarte îndrăzneţ, se bâlbâi:

— De ce? Unde, la parter? Hm... hm... nu... Aristarh Platonovici... el... adică e dincolo... portretul lui este la etaj...

Mi-am dat seama că Bombardov încă nu s-a obişnuit cu mine. O vădea limpede răspunsul său în doi peri, dar, din politeţe, n-am mai stat să-l descos... "Lumea aceasta e într-adevăr fermecătoare, dar plină de enigme...", îmi trecu prin minte.

India? Dezlegarea era foarte simplă. Aristarh Platonovici era plecat pe atunci într-o călătorie prin India, astfel că Foma voise să-i trimită tocmai acolo recomandata cu pricina. Cât despre etuvă, nu era decât o glumă actoricească. Dăduseră această denumire (care a prins!) încăperii din faţa cabinetului de la etaj al directorului, în care lucra Polixena Vasilievna Toropeţkaia secretara lui Aristarh Platonovici...

— Dar Avgusta Avdeevna?

— Se înţelege că-i secretara lui Ivan Vasilievici.

— Aha, aha...

— Aha, ca aha, îmi spuse Bombardov privindu-mă gânditor, dar eu te sfătuiesc foarte stăruitor: caută să-i faci lui Toropeţkaia o impresie bună.

— Nu mă pricep.

— Ba, străduieşte-te!

În mână cu manuscrisul făcut sul, am urcat la etajul de sus al teatrului şi am ajuns la uşa în dosul căreia mi se spusese că era etuva.

În faţa etuvei se mai afla şi un fel de vestibul, cu o canapea într-unul din colţuri. Ajuns acolo, am mai stat câteva clipe locului, emoţionat, mi-am potrivit cravata şi m-am întrebat din nou în ce fel aş putea să-i fac Polixenei Toropeţkaia o impresie bună. Deodată, mi se păru că aud din spatele uşii hohote de plâns. "Mi se năzare...", m-am gândit şi-am intrat în etuvă. În clipa următoare se dovedi că

ceea ce auzisem nu mi se năzărise defel. Am înţeles că cucoana cu tenul dumnezeiesc, îmbrăcată într-un jerseu purpuriu, care sta la un birouaş galben ca lămâia, era însăşi Polixena Toropeţkaia şi că hohotea chiar ea.

Uimit şi neobservat de cucoană, am rămas în uşă.

Pe obrajii Polixenei şiroiau lacrimile, într-o mână mototolea o batistă, cu cealaltă bătea în birouaş. Un om spătos, cu petliţe verzi, cu obrazul ciupit de vărsat şi cu nişte ochi plini de spaimă şi durere, sta în faţa birouaşului, împungând văzduhul cu mâinile.

— Polixena Vasilievna! răcnea omul cu un glas disperat, neomenesc. Polixena Vasilievna! N-au semnat-o că n-au mai avut timp! O semnează mâine!

— E o josnicie! ţipă Polixena Vasilievna. Dumneata, Demian Kuzmici, ai comis o josnicie! O josnicie!

— Polixena Vasilievna!

— Sunt convinsă ca sunt intrigile celor de jos. Au profitat de faptul că Aristarh Platonovici e plecat în India, iar dumneata le-ai dat ajutor.

— Polixena Vasilievna! Drăguţo! urlă îngrozit omul. Cum poţi să crezi aşa ceva? Să-i fac una ca asta binefăcătorului meu, care...

— Nu vreau să ştiu nimic! ţipă Toropeţkaia. Totul nu-i decât o minciună odioasă! Te-au mituit.

Auzind aceasta, Demian Kuzmici răcni:

— Poli... Polixena, şi deodată hohoti el însuşi cu o voce surdă, înfricoşătoare, care aducea mai degrabă a lătrat.

În schimb, Polixena îşi înălţă braţul, ca să mai izbească o dată în birouaş, izbi cu sete, şi îşi înfipse în palmă vârful unei peniţe care ieşea la iveală dintr-un suport de porţelan. În clipa următoare, icni scurt, sări de după birouaş, se prăvăli într-un fotoliu şi începu să azvârle din picioruşele încălţate cu nişte pantofi lucraţi în

străinătate, pe cataramele cărora sclipeau mici briliante de sticlă.

Demian Kuzmici nici măcar nu mai răcni, ci scoase un fel de grohăit din adâncul pântecului:

— Hristoase! Un doctor! şi se năpusti pe uşă. În urma lui m-am năpustit şi eu în vestibul.

Peste câteva clipe trecu în goană pe lângă mine un ins îmbrăcat în haine cenuşii, cu un flacon şi un bandaj alb în mână, şi dispăru pe uşa etuvei.

I-am auzit răcnetul:

— Scumpa mea! Linişteşte-te!

— Ce s-a întâmplat? l-am întrebat pe Demian Kuzmici în şoaptă, stând în vestibul.

— Ce să se întâmple, hârâi el, rostogolind spre mine nişte ochi disperaţi şi lăcrimoşi, m-a trimis dumneaei la comisie după nişte foi de drum pentru ai noştri, să plece în octombrie la Soci... Acolo mi-au dat patru foi de drum, iar pentru nepotul lui Aristarh Platonovici nu mi-au eliberat nimic, ziceau c-a uitat nu ştiu cine s-o semneze... Acu dumneaei, doar ai auzit-o, cică aş fi umblat cu intrigi!

Ochii de martir ai lui Demian Kuzmici arătau limpede că omul e curat ca lacrima, că n-a urzit nici un fel de intrigi, ba, mai mult decât atât, că nici n-ar fi în stare de aşa ceva.

Din etuvă se auzi un ţipăt înăbuşit: "au!", iar Demian Kuzmici ţâşni din vestibul şi pieri fără urmă. După vreo zece minute, plecă şi doctorul. M-am aşezat pe canapea şi-am stat acolo până ce de după uşă se auzi din nou răpăitul maşinii de scris. Atunci, mi-am luat inima în dinţi şi-am intrat în etuvă. Polixena Toropeţkaia, potolită, cu chipul pudrat, şedea la birou şi lovea cu îndârjire clapele. I-am făcut o plecăciune, încercând să fie o plecăciune agreabilă şi, în acelaşi timp, pătrunsă de demnitate. Pe urmă am început să vorbesc cu un glas la rândul lui demn şi agreabil, din care cauză, spre marea mea uimire, sună de-a dreptul gâtuit.

Lămurind-o că sunt cutare şi-am fost îndrumat la ea de către Foma, să-i dictez piesa, mă invită să iau loc şi să aştept, ceea ce am şi făcut.

Pereţii etuvei erau împodobiţi din belşug cu tot felul de fotografii, dagherotipii şi poze colorate, printre care se deosebea portretul masiv, pictat în ulei, al unui bărbat impozant, în redingotă şi cu favoriţii mari, după moda anilor şaptezeci. Mi-am dat seama că trebuie să fie portretul lui Aristarh Platonovici, dar n-am izbutit să înţeleg cine putea să fie acea fată sau cucoană înveşmântată în alb care trăgea cu coada ochiului de după umărul lui, ţinând în mâini un văl străveziu. Faptul m-a obsedat în asemenea măsură, încât, găsind un moment prielnic, mi-am dres glasul şi i-am pus Polixenei Vasilievna întrebarea cuvenită.

După o pauză, în care Polixena îşi pironi ochii asupra mea, ca şi când m-ar fi studiat cu luare-aminte, îmi răspunse, deşi parcă în silă.

— Este muza inspiratoare.

— A-a! am spus eu.

Din nou răpăi maşina de scris, iar eu am continuat să cercetez cu privirea pereţii din jur, şi curând mi-am dat seama că în fiecare din poze sau din fotografii Aristarh Platonovici se afla în compania altor persoane.

Astfel, o fotografie veche, îngălbenită, îl înfăţişa pe Aristarh Platonovici la o margine de crâng. Aristarh Platonovici purta haine de toamnă, orăşeneşti: palton, joben, şoşoni în picioare. Cel care îl însoţea însă era încotoşmănat într-o scurtă, de un umăr îi atârna o tolbă veche, de celălalt o armă de vânătoare. Chipul acela, pince-nez-ul, barba căruntă mi se părură deosebit de cunoscute.

Tocmai atunci, Polixena Toropeţkaia îmi demonstră că posedă proprietatea uimitoare de a face două lucruri dintr-o dată: să bată la maşină şi în acelaşi timp să vadă într-un chip miraculos ce se întâmplă în jurul ei. Mă făcu să tresar în clipa când, fără să-mi aştepte întrebarea, spuse:

— Da, da, este Aristarh Platonovici cu Turgheniev, la vânătoare.

În acelaşi fel mi-a fost dat să aflu că cei doi bărbaţi cu şube pe umeri, opriţi în faţa hotelului "Slaveanskii Bazar", lângă o birjă cu doi cai, erau Aristarh Platonovici şi Ostrovski.

Alţi patru bărbaţi, stând la masă, cu un ficus în spatele lor, erau Aristarh Platonovici, Pisemski, Grigorovici şi Leskov.

Cât despre fotografia următoare, nici n-a mai fost nevoie să pun vreo întrebare: bătrânul cel desculţ, într-o rubaşcă lungă, cu mâinile vârâte pe după cingătoare, cu sprâncenele stufoase, chel şi cu o barbă încâlcită, nu putea fi altul decât Lev Tolstoi. Aristarh Platonovici sta în faţa lui, cu o pălărie de pai pe cap, cu un sacou de vară din şantung subţire.

Acuarela următoare însă avu darul să mă uimească peste măsură. "E cu neputinţă!", îmi trecu prin minte. Într-o odăiţă sărăcăcioasă, sta în fotoliu un om având un nas lung ca un plisc, nişte ochi bolnavi, neliniştiţi şi plete care îi cădeau în şuviţe drepte peste obrajii scofâlciţi. Purta pantaloni înguşti, de culoare deschisă, cu bentiţe, nişte ghete cu boturi pătrate şi un frac albastru, care îi plesnea în coate. Pe genunchi i se odihnea un manuscris cu paginile îndoite, pe masă, într-un sfeşnic de aramă, ardea o lumânare.

Un tinerel de vreo şaisprezece ani, încă fără favoriţi, dar cu acelaşi năsuc dispreţuitor, cu alte cuvinte însuşi Aristarh Platonovici, într-un veston prea scurt pentru el, sta în picioare, cu mâinile sprijinite de tăblia mesei.

Am holbat ochii la Polixena, iar ea îmi răspunse cu voce seacă:

— Da, da. Aici, Gogol îi citeşte lui Aristarh Platonovici partea a doua a *Sufletelor moarte.*

Am simţit că părul mi se ridică în vârful capului, ca şi când cineva din spatele meu ar fi suflat peste el, şi m-am pomenit exclamând fără voie:

— Bine, dar câţi ani poate să aibă Aristarh Platonovici?!

La o asemenea întrebare necuviincioasă, am primit şi un răspuns corespunzător, iar în glasul Polixenei am desluşit o stranie vibraţie:

— Pentru oameni ca Aristarh Platonovici, vârsta n-are importanţă. După câte văd, eşti surprins că în decursul activităţii lui atâta lume s-a bucurat de societatea domniei-sale?

— Vai de mine! am exclamat, speriindu-mă. Dimpotrivă!... Eu... dar n-am mai spus nimic mai nimerit, pentru că îndată m-am întrebat: "Adică cum dimpotrivă? Ce tot stau să îndrug?"

Polixena tăcu, iar eu m-am gândit: "Nu, n-am fost în stare să-i fac o impresie frumoasă. Din păcate, asta-i situaţia!"

Tocmai atunci, uşa se deschise şi în etuvă intră cu pas vioi o altă cucoană. Îmi fu de ajuns să-i arunc doar o privire, pentru a-mi da seama că este Ludmila Silvestrovna Preahina, cea din galeria de tablouri. Totul în înfăţişarea cucoanei era ca în portretul de acolo: şi broboada, şi batista din mâna dreaptă pe care o ţinea tot ca acolo, cu degetul mic în vânt.

M-am gândit că n-ar fi rău să-i fac şi ei o impresie bună, de vreme ce tot venise acolo. Astfel, m-am înclinat cu multă politeţe în faţa dumisale, lucru care păru totuşi să treacă neobservat.

Intrând în fugă, cucoana izbucni într-un râs melodios şi exclamă:

— Vai, vai! Sunteţi orbi cu toţii? Nu vedeţi nimic?

— Ce anume? întrebă Toropeţkaia.

— Afară e un soare superb! Superb! exclamă Ludmila Silvestrovna, fluturându-şi batista, ba chiar încercând să joace într-un picioruş. E o toamnă superbă! "Vara babelor", cum se spune pe la noi!

Polixena o privi cu nişte ochi enigmatici şi-i spuse:

— Trebuie să completaţi aici o fişă autobiografică.

Veselia Ludmilei Silvestrovna pieri brusc, iar chipul i se schimbă, încât acum n-aş mai fi recunoscut-o în portretul din galerie.

— Ce fel de fişă? O, Doamne, Dumnezeule! Acum nici vocea nu i-am mai recunoscut-o. Abia m-am bucurat şi eu de soare, mi-am deschis inima, m-am îmbogăţit sufleteşte, am înălţat floarea cea plăpândă, abia au pornit să-mi cânte strunele, am păşit aici ca într-un templu... şi poftim... Ei bine, dă-o, dă-o încoace!

— Nu trebuie să ţipaţi, Ludmila Silvestrovna, spuse încet Toropeţkaia.

— Eu nu ţip! Nu ţip! Dar nu înţeleg nimic. E tipărit înfiorător de prost. Preahina îşi lăsă ochii să-i alunece peste foaia cenuşie a formularului, pe urmă, deodată, o dădu la o parte. Ah, te rog, scrie dumneata, scrie dumneata. Eu nu mă pricep în treburi dintr-astea.

Toropeţkaia înălţă din umeri şi luă tocul de pe birou.

— Ei bine, Preahina mă cheamă, Preahina, exclama, nervoasă, Ludmila Silvestrovna. Ei bine, Ludmila, Ludmila Silvestrovna! O ştie toată lumea, nu ascund nimic!

Toropeţkaia notă trei cuvinte în fişă.

— Când v-aţi născut?

Întrebarea aceasta avu asupra Ludmilei Silvestrovna un efect cu totul neaşteptat: pometii i se acoperiră cu pete purpurii şi îndată începu să vorbească în şoaptă:

— Preasfântă Fecioară! Oare ce însemnează asta? Nu înţeleg cui îi trebuie să ştie aşa ceva? Pentru ce? Bine, bine. M-am născut în mai, în mai! Ce mai vrei de la mine? Ce?

— Îmi trebuie anul, spuse încet Toropeţkaia.

Pupilele celeilalte se adunară la rădăcina nasului, iar umerii îi săltară mărunt.

— Ah, cât de mult aş dori, şopti ea, cât de mult aş dori ca Ivan Vasilievici să vadă în ce hal e martirizată o actriţă înainte de repetiţie.

— Nu, Ludmila Silvestrovna, aşa nu se poate, făcu Toropeţkaia, luaţi-vă fişa acasă şi completaţi-o cum vă este voia.

Preahina înşfăcă formularul şi dădu să şi-l vâre în poşetă. Chipul îi exprima silă, iar gura îi zvâcnea cu putere.

În clipa aceea zbârnâi telefonul şi Toropeţkaia ţipă ascuţit:

— Da! Nu, tovarăşe! Care bilete! N-am nici un fel de bilete!... Cum? Cetăţene! Dumneata mă faci să-mi pierd timpul! N-am nici.... Cum? Ah! Toropeţkaia se făcu roşie în obraz. Ah! Iertaţi-mă! Nu v-am recunoscut vocea! Da, desigur! Desigur! Le voi lăsa la controlor. Şi programul îl veţi găsi tot acolo! Dar Feofil Vladimirovici nu va veni şi dumnealui? Ne pare foarte rău! Foarte rău! Vă doresc numai, numai şi numai bine!

Ruşinată, Toropeţkaia agăţă receptorul şi spuse:

— Din cauza dumneavoastră am fost obraznică cu cine nu trebuia!

— Vai, lasă-mă, lasă-mă! strigă, nervoasă, Preahina. Floarea cea plăpândă s-a vestejit, ziua mi-e pierdută iremediabil!

— Bine că mi-am adus aminte, făcu Toropeţkaia, să ştiţi că administratorul v-a rugat să treceţi pe la dânsul.

Obrajii Ludmilei Silvestrovna se colorară uşor. Îşi înălţă, dispreţuitoare sprâncenele:

— Asta-i bună! Ce-o fi având cu mine?

— I s-a plâns de dumneavoastră Korolkova, costumiera.

— Care Korolkova? exclamă Preahina. Cine o mai fi şi asta? Ah, aşa e, mi-am adus aminte! Nici nu se putea să nu-mi amintesc – şi, îndată, Ludmila Silvestrovna râse în aşa fel, încât am

simţit cum mă trece un fior de-a lungul spinării: rostogolind un "u" în surdină, cu buzele încleştate. Cum să nu-mi amintesc de această Korolkova, care mi-a stricat pliurile la rochie? M-a pârât, care va să zică?

— Ea se plânge că din răutate aţi pişcat-o în cabină, în faţa coaforilor, spuse cu blândeţe Toropeţkaia şi prin ochii ei de ametist trecu, fugară, o luminiţă.

Efectul produs de cuvintele Polixenei mă uimi cu desăvârşire. Pe neaşteptate, Preahina îşi căscă gura larg şi strâmb, ca la dentist, iar din ochi îi ţâşniră două torente de lacrimi. M-am cocoşat în fotoliul meu şi nu ştiu de ce mi-am dus genunchii la gură. Toropeţkaia apăsă pe butonul soneriei şi, în clipa următoare, prin uşa crăpată se ivi capul lui Demian Kuzmici, apoi dispăru.

Cât despre Preahina, aceasta îşi duse un pumn la frunte şi ţipă cu o pătrunzătoare voce de contraltă:

— Mă vâră în mormânt! Dumnezeule, Doamne! Dumnezeule, Doamne! Dumnezeule, Doamne! Priveşte măcar tu, Fecioară Preacurată, şi vezi cum se poartă cu mine cei de la teatru! Ticălosul de Pelikan! Iar Gherasim Nikolaevici e un trădător! Îmi închipui în ce hal a putut să mă ponegrească în Sivţev Vrajek! Dar am să mă arunc la picioarele lui Ivan Vasilievid! Am să-l implor să mă asculte!... Avea acum o voce răguşită, spartă.

În clipa aceea uşa se dădu de perete şi intră în fugă medicul pe care îl mai văzusem. Ţinea în mâini un flacon şi un păhărel. Fără să pună cuiva vreo întrebare, turnă în păhărel, cu un gest vădind deprindere, din lichidul tulbure ce se afla în flacon, dar Preahina izbucni din nou cu glas hârâit:

— Lăsaţi-mă! Lăsaţi-mă! Păcătoşilor! şi fugi pe uşă afară.

În urma ei se năpusti şi doctorul, exclamând "scumpa mea!" iar în urma doctorului, ieşind pe neaşteptate la iveală, porni în fugă Demian

Kuzmici, tropăind cu picioarele sale reumatice şi ţinându-şi vârfurile scoase mult în afară.

De dincolo de uşa care rămăsese deschisă se auzi plesnetul unor clape de pian; undeva departe, un glas răsunător cântă cu patimă.

"... şi fi-vei tu pe veci crăia... a... a..." îşi desfăşură mai larg aripile, zbură spre înălţimi: "...să-ă...", dar uşa se închise cu un zgomot sec şi glasul pieri.

— În sfârşit, sunt liberă, putem începe, spuse Toropeţkaia şi îmi zâmbi cu blândeţe.

Capitolul 11
Fac cunoştinţă cu teatrul

Toropeţkaia stăpânea în mod ideal arta de a bate la maşină. Nicicând nu mai văzusem o asemenea dactilografă. Nu trebuia nici să-i dictezi semnele de ortografie, nici să-i spui întruna cine şi când vorbeşte. Ajunsesem până acolo, încât, umblând de la un perete la altul prin etuvă şi dictându-i, mă opream în loc, cădeam pe gânduri, pe urmă spuneam: "Nu, staţi puţin..." schimbam cele scrise până atunci, încetasem cu totul să-i spun cine vorbeşte, aci mormăiam în surdină, aci vorbeam cu glas tare, dar orice aş fi făcut, de sub mâna Polixenei ieşeau continuu, aproape fără ştersături, pagini cu un număr de semne ideal şi fără nici un fel de greşeli gramaticale, încât le puteai duce direct la tipografie.

În general, Toropeţkaia ştia meseria şi se descurca de minune. Ne acompania întruna zbârnâitul telefonului. Un timp, mi-a cam întrerupt şirul gândurilor, curând însă, am ajuns să mă obişnuiesc atât de mult cu el, încât începuse să-mi placă. Polixena rezolva treburile celor care îi telefonau cu o iscusinţă demnă de toată lauda. Striga de la bun început în receptor:

— Da? spune, tovarăşe, mai repede, că sunt ocupată! Da?

Dând de o asemenea primire, tovarăşul de la celălalt capăt al firului rămânea derutat, spunea cine ştie ce prăpăstii, iar Toropeţkaia îl punea numaidecât la punct.

Sfera de preocupare a Polixenei era foarte vastă. Am înţeles aceasta din convorbirile ei telefonice.

— Da, spune Toropeţkaia, să ştii că ai greşit numărul. Eu n-am nici un fel de bilete... Am să te împuşc! (Asta, mie, repetând fraza pe care abia o scrisese.)

Din nou telefonul.

— Toate biletele au fost vândute, spunea Toropeţkaia, nu, nu mai am bilete de favoare... Prin asta n-ai să-mi dovedeşti nimic! (Mie.)

"Acum încep să înţeleg", m-am gândit, "cât de mulţi amatori de a merge gratis la teatru sunt la Moscova. Un lucru e ciudat: nici unul din ei nu va încerca să călătorească gratis cu tramvaiul. Nici unul nu va intra într-o prăvălie să ia pe gratis de acolo o cutie de sardele. Atunci, de ce consideră că la teatru nu-i nevoie să plătească intrarea?"

— Da! da! ţipă Toropeţkaia în receptor. Calcutta, Punjab, Madras, Allahabad... Nu, adresa n-o dăm! Da? mi se adresa mie.

— Nu voi permite ca dumnealui să cânte serenade spaniole la geamul logodnicei mele, exclamam cu ardoare, alergând de colo până colo prin etuvă.

— Logodnicei mele... repeta Toropeţkaia. Maşina suna mereu din clopoţel. Din nou zbârnâia telefonul.

— Da! Teatrul Independent! N-am nici un fel de bilete! Logodnicei mele...

— Logodnicei mele! spuneam. Ermakov îşi trânteşte jos chitara şi iese în fugă pe balcon.

— Da? Intendentul! N-am nici un bilet!... balcon.

— Ana se avântă.., ba nu, pur şi simplu pleacă cu el.

— Pleacă... da? A, da. Tovarăşe Butovici, o să găsiţi biletele la Filea, la birou. Cu bine.

— *"A n n a.* El se va împuşca!

B a h t i n : Ba nu se va împuşca!"

— Da! Bună ziua! Da, cu dânsa. Pe urmă în Insulele Andamane. Din păcate, nu vă pot adresa, Albert Albertovici... Nu se va împuşca!...

Pot afirma încă o dată că Polixena Toropeţkaia îşi făcea meseria într-un mod ireproşabil. Bătea la maşină cu ambele mâini şi cu toate cele zece degete. Îndată ce suna telefonul continua să bată cu o singură mână, cu cealaltă ridica receptorul şi se apuca să strige: "Calcutta nu i-a plăcut! Se simte satisfăcător... Intra mereu Demian Kuzmici, venea în fugă până în fata birouaşului şi-i întindea Polixenei nişte hârtiuţe. Toropeţkaia le citea cu ochiul drept, le ştampila, iar cu mâna stângă dactilografia: "Armonica se pornise să cânte cu veselie, totuşi..."

— Ba nu, staţi, staţi puţin! strigam, întrerupând-o, nu cu veselie, ci cumva cu bravură... Sau nu, nici aşa... staţi puţin, mă holbam tâmp la peretele din faţa mea, neştiind cum ar putea să cânte o armonică. În acest răstimp, Toropeţkaia se pudra, spunea la telefon unei oarecare Missi că balenele pentru corset le va aduce în curând Albert Albertovici de la Viena. Tot felul de oameni intrau şi ieşeau din etuvă, şi un timp îmi fu ruşine să dictez de faţă cu ei, simţindu-mă ca un om în pielea goală, printre alţii îmbrăcaţi, dar m-am obişnuit destul de repede.

Se arăta când şi când Mişa Panin, şi de fiecare dată, trecând pe lângă mine, mă strângea de umăr, ca şi cum mi-ar fi urat spor Ia muncă, apoi dispărea în dosul unei uşi dincolo de care era, după cum am aflat, cabinetul său analitic.

Mai venea şi Ivan Alexandrovici Poltoraţki, preşedintele corporaţiei regizorilor, un om bine

ras, cu un profil de roman din perioada decăderii imperiului şi cu buza de jos ieşită emfatic în afară.

— *Miile pardons.* Aţi ajuns la actul doi? Grandios! exclama el şi intra pe uşa cealaltă, săltându-şi comic picioarele, spre a arăta că nu vrea să facă zgomot. Uşa se deschidea în răstimpuri, iar atunci Poltoraţki se auzea vorbind la telefon.

— Mi-e totuna... eu sunt un om fără prejudecăţi... E chiar original să vii la hipodrom în izmene. Dar India nu va accepta... Da, domnule, le-a cusut tuturor la fel: şi prinţului, şi soţului, şi baronului... Leit izmene, şi după fason, şi după culoare!... Ce să-i spui? îi spui să facă pantalonii ca lumea. Nu mă interesează! Să-i transforme. Ia mai dă-l dracului! Minte de stinge! Petea Dietrich nu poate să deseneze asemenea costume! A desenat nişte pantaloni ca toţi pantalonii. Am toate schiţele în faţă! Petea... Ba, rafinat sau nerafinat, să ştii că poartă şi el pantaloni! Ăsta-i om cu cap!

Când clocotul zilei de lucru se înteţi, iar eu, punându-mi mâinile în cap, încercam să-mi dau seama cum s-ar putea spune mai precis că, iată... omul cade la pământ... scapă pistolul din mână... oare îi curge sân-ge sau nu-i curge? – intră pe uşa etuvei o actriţă tânără, îmbrăcată modest şi exclamă cu un glas melodios:

— Bonjur, iubita mea Polixena Vasilievna! Ţi-am adus nişte flori.

O pupă pe Toropeţkaia şi-i aşează pe birou un mănunchi de ochiul-boului.

— Despre mine nu se aude nimic din India?

Polixena răspunse "ba da" şi scoase din birou un plic umflat. Actriţa se agită, tulburată.

— "Spune-i Veşniakovei", citi Toropeţkaia, "că am rezolvat problema cu rolul Xeniei..."

— Vai! Mai departe, mai departe!... exclamă Veşniakova.

— "Mă aflam cu Praskovia Feodorovna pe malul Gangelui şi în momentul acela mi-a venit

ideea. Fapt e că Veşniakova nu trebuie să intre în scenă pe uşa din mijloc, ci numai pe cea laterală, de lângă pian. Să nu uite că doar cu puţin timp înainte şi-a pierdut soţul, aşa că nu s-ar putea hotărî în nici un caz să intre pe uşa din mijloc. Va păşi încet, cu umblet de călugăriţă, cu ochii în pământ şi va ţine în mână un mănunchi de romaniţe, lucru atât de tipic pentru o văduvă..."

— Doamne! Cât adevăr! Ce profunzime! exclamă Veşniakova. Aşa este! De aceea mă incomoda uşa din mijloc!

— Staţi puţin, continuă Polixena, staţi că mai este ceva, apoi citi: "Totuşi, Veşniakova n-are decât să intre pe unde îi place! După ce mă întorc, le lămurim pe toate. Gangele nu mi-a plăcut, am impresia că acestui fluviu îi lipseşte ceva..." Nu. Asta nu mai e pentru dumneavoastră, observă Toropeţkaia.

— Polixena Vasilievna, vorbi grăbită Veşniakova, scrie-i te rog lui Aristarh Platonovici că-i sunt teribil, teribil de recunoscătoare!

— Bine.

— N-aş putea să-i scriu chiar eu?

— Nu, răspunse Polixena. Domnia-sa şi-a exprimat dorinţa să nu-i scrie nimeni în afară de mine. Scrisorile l-ar obosi şi l-ar sustrage de la meditaţie.

— Înţeleg, înţeleg! exclamă Veşniakova şi, sărutând-o pe Toropeţkaia pe amândoi obrajii, se îndepărtă.

Apoi intră un ins durduliu, energic, între două vârste şi, cu gura până la urechi, strigă chiar din prag:

— Anecdota cea nouă aţi auzit-o? Pardon, văd că scrieţi!

— Nu-i nimic, suntem în pauză, spuse Toropeţkaia, iar omul cel gras, strălucind de bucurie, de bună seamă nemaiizbutind să se abţină, se aplecă la urechea ei. Totodată îşi agită braţele, chemând lumea să-i asculte anecdota. Veni să-l

asculte Mişa Panin, se arătă şi Poltoraţki, li se mai adăugară şi alţii. Capetele tuturor se aplecară peste birou. La ureche îmi ajunse o frază: "Şi tocmai atunci soţul se întoarce în salon..." În jurul biroului se auziră râsete. Glasul mai spuse ceva în şoaptă, după care pe Mişa îl apucă obişnuitul său acces de râs: "ah, ah, ah", Poltoraţki strigă: "E grandios!", iar omul cel gras izbucni într-un râs fericit şi îndată se repezi pe uşă, strigând:

— Vasea! Vasea! Stai să-ţi vând un banc grozav! Dar nu izbuti să-i vândă bancul, căci Toropeţkaia îl întoarse din drum.

Aflară că Aristarh Platonovici amintea în scrisoare şi de omul cel gras.

"Transmiteţi-i lui Elaghin", citi Toropeţkaia, "că, pe parcursul spectacolului, trebuie să evite realizarea prematură a unor scopuri pe care şi le propune, lipsă care până acum l-a cam caracterizat."

Elaghin se schimbă la faţă şi încercă să se uite şi el în scrisoare.

"Spuneţi-i", continuă Toropeţkaia, "că în scena seratei din apartamentul generalului el nu trebuie să-i sărute dintr-o dată mâna nevestei colonelului, ci mai întâi să facă un ocol în jurul mesei şi să zâmbească nedumerit. Doar e proprietarul unei fabrici de băuturi spirtoase şi n-ar veni pentru nimic în lume să sărute din prima clipă mâna unei cucoane, ci..."

— Nu înţeleg! rosti Elaghin. Iertaţi-mă, dar nu înţeleg. Făcu un ocol prin odaie, ca şi când ar fi umblat în jurul unei mese. Nu, să ştiţi că nu-mi dau seama, îmi vine peste mână!... Nevasta colonelului să stea chiar în faţa mea, iar eu să încep a umbla de colo până colo... Nu pricep!...

— Vreţi să spuneţi că aţi înţeles această scenă mai bine decât Aristarh Platonovici? i-o întoarse pe un ton de gheaţă Toropeţkaia.

Întrebarea îl zăpăci pe Elaghin.

— Nu, eu n-am spus aşa ceva... Obrajii i se acoperiră de roşeaţă. Dar, judecaţi şi dumneavoastră... Şi mai ocoli o dată încăperea.

— Cred că ar trebui să bateţi mătănii în faţa lui Aristarh Platonovici, că tocmai de acolo, din India...

— Ce tot îi dăm zor cu mătănii, mereu cu mătănii, mormăi pe neaşteptate Elaghin.

"Oho, bravo lui", m-am gândit, privindu-l cu atenţie.

— Mai bine ascultaţi ce mai scrie Aristarh Platonovici, spuse Toropeţkaia şi citi mai departe: "Totuşi, n-are decât să facă precum doreşte. După ce mă întorc, piesa o să fie clară pentru toată lumea."

Elaghin se înveseli şi ne făcu tuturor o surpriză, îşi flutură mâna pe lângă un obraz, pe urmă pe lângă celălalt şi mi se păru că i-au crescut ca prin farmec o pereche de favoriţi. După aceea se făcu mai mic de statură, îşi inflamă nările cu îngâmfare şi, vorbind printre dinţi şi ciupindu-şi favoriţii, repetă tot ceea ce se spusese despre dânsul în scrisoare.

"Mare actor!", m-am gândit. Înţelesesem pe loc că-l imită pe Aristarh Platonovici.

Polixenei îi năvăli sângele în obraz. Începu să respire greu.

— V-aş ruga frumos...

— De fapt, dacă am sta să ne gândim..., rosti printre dinţi Elaghin, pe urmă înălţă din umeri şi spuse, de data aceasta cu vocea sa obişnuită: nu, totuşi nu înţeleg! Şi ieşi din odaie. L-am văzut că mai face un ocol prin vestibul, mai înalţă o dată din umeri, nedumerit, pe urmă nu l-am mai văzut deloc.

— Of, mijlocaşii ăştia! vorbi Toropeţkaia. N-au nimic sfânt. L-ai auzit ce-i în stare să spună?

— Hm, i-am răspuns, neştiind ce să zic şi, mai ales, neînţelegând ce vrea să însemne cuvântul "mijlocaşi".

Către sfârşitul acelei zile, se văzu limpede că în etuvă piesa nu se poate scrie. Aşa fiind, Polixena fu eliberată pentru două zile de obligaţiile sale directe şi am fost mutaţi amândoi într-una din cabinele actriţelor. Gâfâind din greu, Demian Kuzmici duse acolo şi maşina de scris.

"Vara babelor" se apropie de sfârşit, cedând locul unei toamne ploioase. Pe fereastră se prelingea în odaie o lumină mohorâtă. Mă aşezasem pe o cuşetă mică, reflectându-mi chipul în oglinda dulapului, iar Polixena se instalase pe un taburet, minuscul şi el. Mă simţeam ca un fel de clădire cu două etaje. În cel de sus domneau o hărmălaie şi o dezordine de necrezut. Toate trebuiau acolo rânduite cu grijă. Eroii atât de pretenţioşi ai piesei îmi încărcau sufletul de nelinişte şi încordare. Fiecare din ei cerea nişte cuvinte care să i se potrivească numai lui, fiecare voia să iasă în evidenţă, dându-i pe ceilalţi la o parte. E tare greu să redactezi o piesă! Etajul de sus zumzăia în capul meu şi forfotea de lume, împiedicându-mă să-mi satur inima cu liniştea şi pacea care domneau la cel de jos. Din pereţii cabinei mici, cât o bombonieră, mă priveau zâmbind cu nişte zâmbete artificiale mai multe femei cu buze exagerat de voluptuoase şi cu umbre tot atât de nenaturale în jurul ochilor. Purtau crinoline sau malacovuri. Printre ele, îşi arătau dinţii sclipitori nişte bărbaţi prezentabili, cu jobene în mâini. Unuia dintre ei îi spânzurau de pe umeri nişte epoleţi groşi de aur. Nasul borcănat, de beţiv, i se lăsase în jos, iar gâtul şi obrajii erau spintecaţi de nişte cute adânci. Nu mi-am dat seama că este Elaghin decât după ce mi-o spuse Polixena.

Mă uitam la fotografii, atingeam uşor, ridicându-mă de pe cuşetă, lampadarele care nu se mai aprindeau, pudrierele fără pudră, inspiram mireasma abia simţită a unor farduri necunoscute şi fumul aromat al ţigărilor pe care le adusese cu ea Polixena. Era linişte. N-o întrerupea decât

ţăcănitul maşinii de scris, clopoţelul ei melodios şi doar din când în când scârţâia încet parchetul. Pe uşa întredeschisă vedeam trecând la răstimpuri femei în vârstă, mici şi uscăţive, care duceau în braţe maldăre de fuste apretate.

Din când în când, marea tăcere din acel coridor mohorât o tulburau exploziile surde ale unei orchestre depărtate, precum şi nişte strigăte ameninţătoare, venind şi ele parcă de pe alt tărâm. Acum însă ştiam că pe scena cea mare, dincolo de păienjenişul străvechilor coridoare, scări şi urcuşuri, au loc repetiţiile piesei *Stepan Razin.*

Ne apucam de scris pe la orele douăsprezece, iar la două făceam pauză. Polixena se ducea în biroul său să-şi rânduiască gospodăria, iar eu coboram la bufet, unde se putea bea oricând un ceai fierbinte.

Ca să ajung acolo, trebuia să părăsesc coridorul şi să ies pe scară. Acolo, farmecul tăcerii se destrăma îndată. Pe scară urcau actori şi actriţe, în spatele unor uşi albe zbârnâiau telefoane, iar un alt telefon le răspundea de undeva din străfundurile parterului. Tot acolo, jos, sta de planton câte unul din curierii cu care făcea instrucţie Avgusta Menajraki. Vedeam apoi o uşă de fier medievală, nişte trepte învăluite în taină şi, dincolo de ele, un fel de prăpastie ale cărei ziduri ameţitoare, de cărămidă verzuie, se pierdeau în sus, prin semiântuneric. Sprijinite de marginile prăpastiei, se înălţau, în şiruri prelungi, decorurile. Peste ramele lor gălbui, de lemn, se zăreau, mâzgălite cu vopsea neagră, inscripţii misterioase: "Fund. 1. st.", "Prinţ, spate", "Dormitor actul III." În dreapta se găsea o poartă largă şi înaltă, înnegrită de vreme, cu o uşiţă tăiată într-o parte şi ferecată cu un lacăt cât toate zilele, şi am aflat că ducea spre scenă. O poartă aidoma celei dintâi se înălţa în stânga, răspunzând afară, în curte. Mai mulţi muncitori cărau pe acolo, din magazie, decorurile care nu izbutiseră să încapă între zidurile prăpastiei. Întârziam de fiecare dată în strâmtoarea

îngustă să visez în voie, fără să mă tulbure cineva şi, într-adevăr, izbuteam s-o fac, căci numai arareori întâlneam câte un drumeţ pe cărarea strimtă dintre decoruri, unde, ca să-i fac loc să treacă pe lângă mine, trebuia să mă lipesc cu spatele de mucavaua practicabilelor.

Arcul care sugea aerul, sâsâind ca un şarpe – un cilindru de oţel prins de tăblia uşii – mă lăsa anevoie să trec pragul. Zgomotul paşilor pierea îndată, porneam încet de-a lungul covorului, aflam după minerul cu cap de leu intrarea în cabinetul de lucru al lui Gavril Stepanovici şi, trecând mai departe, peste pardoseala acoperită cu postav soldăţesc, coboram către sala prin care se mişcau nişte siluete şi de unde răsuna zumzet de glasuri – spre bufetul unde se putea bea un pahar de ceai.

Privirea celui care venea la bufet o atrăgea mai întâi un samovar uriaş de mai multe vedre, care trona în dosul tejghelei, apoi, lângâ acesta, un omuleţ pirpiriu, în vârstă, chelbos, cu o mustaţă pleoştită şi cu nişte ochi atât de trişti, încât cel care îl vedea pentru prima oară era îndată cuprins de milă şi îngrijorare. Oftând amarnic, omuleţul cel trist sta la tejghea şi privea ţintă mormanul de sandvişuri cu icre negre şi cu brânză dinaintea lui. Actorii veneau la bufet, luau din bunătăţile rânduite pe tejghea şi atunci ochii bufetierului se umpleau de lacrimi. Nu-l bucurau nici banii care i se plăteau pentru sandvişuri, nici faptul că lucrează la cel mai de seamă bufet din capitală, cel de la Teatrul Independent. Nu-l bucura nimic; de bună seamă îl durea inima la gândul că lumea avea să înfulece îndată tot ce se află pe tava de pe tejghea şi să golească în întregime giganticul samovar de aramă sclipitoare.

Prin cele două ferestre se strecura lumina mohorâtei zile de toamnă, pe unul din pereţi licărea, fără să se stingă vreodată, un candelabru cu abajurul ca o lalea de sticlă, iar colţurile

încăperii dispăreau într-un veşnic şi sumbru semiântuneric.

Mă simţeam stingherit printre atâţia oameni străini, necunoscuţi, care şedeau la mese, îmi era teamă să mă apropii de ei, deşi tare aş fi dorit s-o fac. Din jurul meselor se auzeau râsete înăbuşite, toată lumea avea câte ceva de povestit.

După ce beam un pahar de ceai şi mâncam un sandviş cu brânză, o porneam către alte cotloane ale teatrului. Cel mai mult ajunsese să-mi placă ungherul care purta numele de "oficiu".

Locul acela se deosebea radical de toate celelalte, pentru că era singurul din teatru unde domnea o larmă neîncetată şi unde, ca să zic aşa, pătrundea în valuri viaţa oraşului.

Oficiul era alcătuit din două încăperi. Cea dintâi era îngustă ca un tramvai şi, ca să intri acolo, trebuia să cobori pe nişte trepte atât de strâmte şi alunecoase, încât cel care venea pentru prima oară la teatru trebuia neapărat să tragă o căzătură. În odaia aceea şedeau în permanenţă doi curieri: Katkov şi Bakvalin. În faţa lor, pe o măsuţă, se aflau două telefoane. Telefoanele sunau fără încetare.

Mi-am dat seama foarte repede că la ambele telefoane era chemată mereu aceeaşi persoană, iar acea persoană şedea în odăiţa învecinată, pe uşa căreia se înşira o inscripţie:

Filipp Filippovici Tulumbasov
responsabil cu ordinea interioară

Nimeni nu se bucura la Moscova de o popularitate mai mare ca cea a lui Tulumbasov şi, pesemne, nici n-o să se bucure vreodată. Mi se părea că întreg oraşul se zbate să ajungă la cele două telefoane, la Tulumbasov, şi, într-adevăr, ba Katkov, ba celălalt, Bakvalin, îi tot făceau legătura lui Filipp Filippovici cu lumea care ardea de nerăbdare să-i vorbească.

Mi-a spus cineva într-o zi, sau poate că am visat cândva, că Iulius Cezar izbutea să facă mai multe lucruri dintr-o dată, de pildă, să citească ceva şi, în acelaşi timp, să asculte ceea ce i se spunea.

Depun aici mărturie că însuşi Iulius Cezar s-ar fi pierdut cu firea, dacă ar fi fost adus să-i ţină locul lui Filipp Filippovici.

În afara celor două telefoane care zbârnâiau sub palmele transpirate ale lui Bakvalin şi Katkov, se mai aflau alte două chiar pe masa lui Filipp Filippovici, iar un al treilea, de tip străvechi, era prins în perete.

Fillipp Filippovici, un ins blond şi grăsuliu, cu chipul rotund, plăcut la înfăţişare, cu nişte ochi neobişnuit de vioi, în adâncul cărora se ascundea însă, nevăzută de nimeni, o tristeţe pesemne îndelung tăinuită, de nelecuit, se instalase foarte comod într-un colţ al odăii, dincolo de o barieră joasă de lemn. Afară putea fi zi sau noapte, dar în biroul lui Filipp Filippovici era mereu seară, iar pe masa de scris îi sta aprinsă fără încetare o lampă cu abajur de sticlă verde. Tot acolo, chiar în faţa lui se mai aflau patru calendare acoperite în întregime cu inscripţii stranii, de felul acestora: "Prean. 2. part. 4.", "13. Dim. 2.", "Mon. *77727″* şi altele cam la fel.

Însemnări aidoma se înşirau şi peste paginile a cinci blocnotesuri mari, aflate şi ele pe masă. Pe parchet, în dreptul lui Filipp Filippovici se înălţa momâia împăiată a unui urs cu blană cafenie. În loc de ochi, ursul avea montate nişte becuri mici, electrice. Bariera cea îngustă îl despărţea de lumea înconjurătoare, iar peste acea barieră, la orice oră din zi şedeau culcaţi pe burtă tot felul de cetăţeni, purtând cele mai felurite veşminte. Pot să afirm cu toată certitudinea că pe dinaintea lui Filipp Filippovici se perinda, acolo, întreaga ţară. Treceau prin faţa lui persoane aparţinând tuturor categoriilor sociale, claselor, convingerilor, sexelor şi vârstelor. Unor femei sărăcăcios îmbrăcate, cu

pălării soioase pe cap, le luau locul militari cu petliţe de diferite culori. Militarii cedau locul unor bărbaţi eleganţi, cu blănuri de vizon la paltoane şi gulere tari la cămăşi. Printre gulerele tari se zărea, când şi când, câte o rubaşcă de stambă. O şapcă azvârlită peste pletele în neorânduială. O cucoană cu trup superb, într-o capă de hermină. O căciulă cu clape, o mutră cu vânătăi la ochi. Un adolescent de sex feminin cu năsucul pudrat. Un ins cu cizme de vânătoare, legat la brâu cu o cureluşă. Încă un militar cu un singur romb[6] la gulerul vestonului. Un cetăţean cu obrajii bărbieriţi şi cu capul înfăşurat în bandaje albe. O bătrână cu falca tremurând, cu ochii sticloşi, vorbindu-i însoţitoarei sale în franţuzeşte, respectiva însoţitoare fiind încălţată cu nişte galoşi bărbăteşti. Un cojoc.

Cei care n-aveau să se culce cu burta peste barieră se îmbulzeau în spatele celorlalţi, agitând la răstimpuri nişte bileţele mototolite şi strigând cu sfială: "Filipp Filippovici!" Din când în când, îşi făceau loc prin mulţime bărbaţi şi femei fără paltoane, îmbrăcaţi doar cu nişte bluziţe subţiri şi cu sacouri. Îmi dădeam seama că sunt actriţe şi actori ai Teatrului Independent.

Dar şi aceştia, ca şi toţi ceilalţi care se străduiau din răsputeri să ajungă la barieră, aveau, cu foarte rare excepţii, o înfăţişare din cele mai slugarnice şi arborau cu toţii nişte zâmbete mieroase, linguşitoare. Fiecare din ei venea la Filipp Filippovici cu o rugăminte şi fiecare din ei îi aştepta răspunsul pe drept cuvânt cu sufletul la gură.

Cele trei telefoane zbârnâiau fără încetare şi, de cele mai multe ori, se porneau să sune tustrele laolaltă. Pe Filipp Filippovici faptul nu părea să-l tulbure. Cu mâna dreaptă lua receptorul telefonului din dreapta şi-l aşeza pe umărul drept, sprijinindu-l cu obrazul, cu cealaltă lua celălalt receptor, apăsându-l de urechea stângă, iar după ce îşi elibera mâna stingă, lua cu ea şi câte unul din

bileţele care i se întindea de după barieră, în felul acesta, sta de vorbă cu trei persoane deodată: vorbea în receptorul din stânga, apoi în cel din dreapta şi în cele din urmă cu solicitantul din faţă. Apoi din nou în cel din stânga, în cel din dreapta, şi la sfârşit cu solicitantul. În cel din dreapta, în cel din stânga, cu solicitantul, stângul, dreptul, dreptul, dreptul...

Pe urmă azvârlea dintr-o dată cele două receptoare în furcile lor şi, eliberându-şi amândouă mâinile, lua cu ele alte două bileţele. Dând la o parte una din hârtiuţe, ridica furca telefonului de culoare galbenă, asculta o clipă, spunea "Sunaţi mâine la trei", aşeza receptorul şi-i spunea solicitantului "Nu pot să fac nimic".

Încetul cu încetul, am început să înţeleg ce anume i se solicita lui Filipp Filippovici. Lumea îi cerea bilete de spectacol.

Aceste bilete îi erau cerute în cele mai diferite chipuri. Erau unii care încercau să-i demonstreze că au venit tocmai din Irkutsk, pleacă înapoi la noapte, dar nu sunt în stare să părăsească oraşul fără a vedea *Fata fără zestre.* Altcineva îi spunea că este ghid turistic. Un altul că-i şeful nu mai ştiu cărei delegaţii. Un altul nu era nici ghid şi nici şef, ci declara pur şi simplu: "Sunt Petuhov, îţi aminteşti?" Actorii şi actriţele îi spuneau "Filea, fă-mi rost şi mie..." Un oarecare o ţinea întruna: "Dau oricât, suma nu contează..."

— Îl cunosc pe Ivan Vasilievici de douăzeci şi opt de ani, se pornea deodată să fonfăie o bătrână, pe cap cu o beretă roasă de molii. Sunt convinsă că n-o să mă refuze...

— Vă dau în picioare, făcea brusc Filipp Filippovici şi, fără să mai aştepte vreo rugăminte, îi întindea un minuscul petic de hârtie.

— Suntem opt inşi..., începea să zică un altul, rotofei, dar şi acestuia vorbele îi rămâneau în gât, căci Filea îi striga îndată:

— Pentru cele neocupate! Şi-i întindea o altă hârtiuţă.

— Vin de la Arnold Arnoldovici, îşi deschidea gura un tânăr, îmbrăcat cu un lux îndoielnic.

"Îţi dau în picioare", îi ziceam în gând, dar n-o nimeream.

— Nu pot să-ţi fac nimic, răspundea brusc Filea, trecându-şi doar o singură dată ochii peste chipul tânărului.

— Bine, dar Arnold...

— Nu pot, înţelege-mă.

Şi tânărul pierea, de parcă intra în pământ.

— Eu şi cu soţia..., îşi deschidea gura un ins grăsuţ, cu chelie.

— Pentru mâine doriţi? îl întreba Filipp Filippovici, scurt şi cu vioiciune.

— Cum să nu!

— La casă! exclama Filea.

Grasul îşi făcea loc să iasă afară, ţinând în mâini o nouă fiţuică, iar Filea răcnea din nou în receptorul telefonului: "Nu! Mâine!" şi, totodată, citea cu ochiul stâng biletul următor, întins din şirul mereu înnoit al solicitanţilor.

Încetul cu încetul mi-am dat seama că Filipp Filippovici nu se conducea după aspectul exterior al celor de la barieră şi cu atât mai puţin după hârtiuţele lor unsuroase. Se găseau unii îmbrăcaţi modest, ba chiar sărăcăcios, care, făcându-mă să rămân uimit, căpătau câte două locuri gratuite în rândul al patrulea, şi dimpotrivă, erau alţii, bine îmbrăcaţi, care plecau fără nici un rezultat. Unii aduceau cu ei nişte delegaţii frumos dactilografiate, arătând că sunt veniţi din Astrahan, din Evpatoria, Vologda, Leningrad, fără ca acestea să-i ajute cu ceva, şi, dimpotrivă, veneau în răstimpuri alţii, modeşti şi tăcuţi, care nici măcar nu deschideau gura, ci doar îşi întindeau mâna peste barieră, pentru ca în momentul următor să şi capete biletul solicitat.

Judecind mai temeinic, mi-am dat seama că grăsunul dinaintea mea avea darul de a cunoaşte la perfecţie sufletul oamenilor. Înţelegând aceasta, m-am simţit tulburat şi mi-a trecut un fior prin inimă. Într-adevăr, aveam în faţă un om care citea în suflete ca într-o carte deschisă, izbutind să pătrundă până în străfundurile conştiinţei celor din jurul său. Un om care le ghicea dorinţele cele mai ascunse, care le cunoştea patimile, viciile, care ştia tot ce încercau să ascundă, dar şi tot ce aveau mai bun în ei. În primul rând însă, le cunoştea drepturile. Ştia cine şi când anume trebuie să vină la Teatru, cine are dreptul să stea în rândul patru şi cine trebuie să se chinuiască sus, la balcon, şezând pe o treaptă a scării, cu speranţa nebunească în suflet că poate prin cine ştie ce întâmplare miraculoasă va izbuti să găsească, în cele din urmă, un loc liber.

Am înţeles că şcoala lui Filipp Filippovici era o şcoală înaltă.

De fapt, avusese timp să cunoască lumea, de vreme ce în toţi cei cincisprezece ani de serviciu ai săi îi trecuseră pe dinainte zeci de mii de oameni. Printre aceştia erau ingineri, chirurgi, actori, organizatori ai mişcării feministe, delapidatori, gospodine, mecanici, institutori, mezzosoprane, zidari, chitarişti, hoţi de buzunare, dentişti, pompieri, fetişcane fără ocupaţie precisă, fotografi, planificatori, piloţi, exegeţi ai lui Puşkin, preşedinţi de colhozuri, cocote clandestine, jochei de curse, instalatori, vânzătoare de la magazinele universale, studenţi, frizeri, proiectanţi, poeţi lirici, criminali de drept comun, profesori, foşti proprietari de imobile, pensionari, învăţători de ţară, pivniceri, violoncelişti, scamatori, femei divorţate, responsabili de cafenele, pocherişti, homeopaţi, acompaniatori, grafomani, controloare de bilete la filarmonică, dirijori, chimişti, atleţi, şahişti, laboranţi, vagabonzi, contabili,

schizofrenici, degustători, manichiureze, socotitori, foşti preoţi, speculanţi, fototehnicieni.

Atunci pentru ce mai avea nevoie Filipp Filippovici de hârtiuţe mâzgălite în fuga condeiului?

O singură privire şi doar câteva cuvinte ale nou-venitului îi erau de ajuns pentru a-şi da seama ce drepturi are acesta şi atunci Filipp Filippovici binevoia să-i răspundă scurt şi concis, şi răspunsurile sale nu dădeau greş niciodată.

— Am cumpărat ieri, spunea o doamnă foarte emoţionată, am cumpărat ieri două bilete pentru *Don Carlos,* le-am pus în poşetă, şi când am venit acasă...

Filipp Filippovici se şi repezea să apese pe butonul soneriei şi, fără a se mai uita la doamna din faţa lui, striga:

— Bakvalin! S-au pierdut două bilete... rândul?

— Unsprezece,

— Din rândul unsprezece. Să intre. Să stea jos... Să verifici!

— Am înţeles, răcnea Bakvalin.

Doamna pierea ca prin farmec, iar peste barieră se şi prăvălea altcineva, răcnind cu glas hârâit că a doua zi dimineaţă trebuie să plece în provincie.

— Asta nu-i un procedeu! se repezea înciudată o altă cucoană şi ochii îi revărsau văpăi. A împlinit de mult şaisprezece ani! Nu vă uitaţi că mai poartă pantaloni scurţi...

— Noi nu ne uităm, doamnă, la pantalonii oamenilor, îi răspunde Filea cu o voce metalică. Legea nu permite copiilor până la cincisprezece ani să vizioneze spectacole de teatru. Şezi, mă, pe scaun, i se adresa îndată, pe un ron familiar, unui actor ras proaspăt.

— Păi cum vine asta, ţipa cucoana pusă pe scandal. În faţa mea au intrat în sală trei puştani cu pantalonii cât toate zilele. Să ştiţi că vă reclam!

— Acei puştani, doamnă, îi răspundea Filea, erau nişte pitici veniţi din Kostroma.

O clipă, se lăsa tăcere. Ochii cucoanei se stingeau. Atunci Filea îşi arăta dinţii rânjind în aşa fel, încât pe cucoană o treceau fiorii. Lumea care se îmbulzea la barieră chicotea cu răutate.

Un actor, galben la obraz, cu ochii tulburi exprimând suferinţă, se apleca dintr-o parte peste barieră şi rostea în şoaptă:

— Mă doare capul de nu te văd...

Fără să se mire şi fără să se întoarcă pe scaun, Filea îşi întindea braţul spre peretele de alături, deschidea un dulăpior, găsea, pe pipăite, o cutiuţă, scotea din ea o caşetă, i-o întindea celui suferind şi-i spunea:

— Ia-o cu puţină apă... Vă ascult, coniţă.

Ochii coniţei pluteau în lacrimi, pălăria îi aluneca pe o ureche. Era tare supărată şi îşi sufla mereu nasul într-o batistă murdară. Declara sughiţând că, venind cu o seară înainte acasă, tot de la spectacolul cu *Don Carlos,* a descoperit cu spaimă că-şi pierduse poşeta. Or, în poşeta aceea avusese o sută şaptezeci şi cinci de ruble, o pudrieră şi o batistă.

— Foarte rău, coniţă, îi spunea Filea cu un glas suav, banii trebuie păstraţi la casa de economii, nu în poşetă.

Coniţa îşi căsca ochii, uimită. Nu se aştepta să fie tratată cu atâta cruzime.

Dar Filea trăgea îndată un sertar al biroului şi, o clipă mai târziu, poşeta buclucaşă, cu închizătoarea înfăţişând o sirenă din metal îngălbenit, se şi afla în mâinile coniţei. Femeia îngăima cuvinte de mulţumire.

— Filipp Filippovici, a sosit mortul, se auzea raportând glasul lui Bakvalin.

Lampa de pe birou se stingea brusc, sertarele se trânteau bubuind. Filea îşi azvârlea grăbit paltonul pe umeri, îşi făcea loc prin mulţime şi părăsea încăperea. Îl urmam ca în vis, abia izbutind să-mi târâi picioarele prin labirintul culoarelor. Lovind-mă din nebăgare de seamă cu capul de perete la o

cotitură a scării, ieşeam afară, în curte. La uşa oficiului, staţiona un autocamion înfăşurat în panglici purpurii, iar sus, pe platformă, sta culcat, privind cu ochii închişi spre cer un falnic pompier. Casca aurie îi sclipea la picioare, iar capul i se odihnea printre ramuri verzi de brad. Filea, cu capul descoperit, cu o înfăţişare solemnă, sta în dreptul camionului, şi-l vedeam fără să-i aud glasul că le dă tot felul de dispoziţii lui Kuskov, Bakvalin şi Kliukvin.

Camionul claxona asurzitor şi ieşea în stradă. În aceeaşi clipă, de pe treptele de la intrarea principală a teatrului izbucneau glasuri de tromboane. Lumea se oprea, vădind o mirare indiferentă, iar camionul rămânea şi el locului. Din vârful treptelor, un ins bărbos, cu un palton încheiat la toţi nasturii, vântura o baghetă, dirijând fanfara. Urmărindu-i mişcările, cele câteva tromboane rostogoleau sunete stridente de-a lungul străzii. Pe urmă, sunetele se curmau tot atât de brusc precum izbucniseră, iar alămurile sclipitoare şi barbişonul cânepiu piereau în străfundurile clădirii.

Kuskov se urca pe platforma cu panglicile roşii, trei pompieri se instalau de o parte şi de alta a coşciugului, Filea făcea un gest solemn de adio, camionul se urnea din loc, pornind spre crematoriu, iar Tulumbasov revenea la oficiu.

Marele oraş pulsează ca o inimă, născând între hotarele sale valuri de flux şi de reflux. Uneori puhoiul celor care veneau la oficiu se rărea ca din senin şi atunci Filea îşi permitea să se lase pe spătarul scaunului, să mai spună câte o glumă, să-şi dezmorţească mâinile şi picioarele.

— Ai noştri m-au trimis la tine, îi spunea un actor venit de la alt teatru.

— Tocmai pe tine te-au găsit, nepricopsitule? riposta Filea, râzând numai cu obrajii (ochii nu-i râdeau niciodată).

Pe uşa oficiului îşi făcea apariţia o cucoană foarte drăguţă, îmbrăcată cu un mantou superb şi purtând pe umeri o uriaşă vulpe argintie. Filea îi zâmbea cu bunăvoinţă şi-i striga:

— Bonjur, Missi!

Cucoana râdea fericită. În urma ei pătrundea în odaie, cu un mers afectat, un băieţaş de vreo şapte ani plin de el, purtând o beretă de marinar şi uns la gură cu ciocolată de soia. Pe unul din obraji, îi lăsaseră urme nişte unghii ascuţite. Băiatul sughiţa potolit, la intervale egale. Îl urma o altă cucoană, foarte grasă şi foarte necăjită.

— Pfui, Alioş! exclama, cu accent nemţesc cucoana.

— Amalia Ivanna! făcea încet şi cu tâlc băiatul, ameninţând-o pe ascuns cu pumnul.

— Pfui, Alioş! spunea încet cucoana.

— Hai, noroc! exclama Filea, dând mâna cu băiatul.

Acesta, sughiţând, făcea o plecăciune.

— Pfui, Alioş, şoptea Amalia Ivanovna.

— Da' ce-ai păţit la ochi? îl întreba Filea.

— Să vedeţi, eu... şoptea, sughiţând, băiatul, cu ochii în pământ, eu... m-am bătut aseară cu Jorj...

— Pfui, Alioş, şoptea mecanic, numai cu buzele, Amalia Ivanovna.

— *C'est dommage!*[7] răcnea Filea şi scotea din sertar un baton de ciocolată.

— Alioş, tu mâncat astăzi patruzeci, şoptea cu sfială Amalia Ivanovna.

— Nu umbla cu minciuni, Amalia Ivanovna, mormăia băiatul, crezând că vorbeşte să nu-l audă nimeni.

— Pfui, Alioş!...

— M-ai uitat de tot, Filea, răule! exclama încet cea dintâi dintre cucoane.

— *Non, madame, impossible!* răcnea Filea. *Mais les affaires toujours!*[8]

Izbucnind într-un râs care susura ca un pârâiaş, cucoana îl lovea cu mănuşa peste umăr.

— Ştii ceva, spunea dânsa cu însufleţire. Daria mi-a făcut astăzi nişte pateuri, o nebunie! Vino să cinăm împreună. Vrei?

— *Avec plaisir!*[9] exclama Filea şi, în onoarea cucoanei, aprindea ochii electrici ai ursului.

— Vai, cum m-ai speriat, Filka, scârbosule! exclama cucoana.

— Alioş, priveşte la ursul, striga cu o prefăcută admiraţie Amalia Ivanovna, parcă viu este!

— Dă-mi drumul, urla băiatul, încercând să ajungă la barieră.

— Pfui, Alioş...

— Ia-l şi pe Argunin cu dumneata, exclama cucoana, ca şi când i-ar fi venit o altă inspiraţie.

— *Il joue!*[10]

— Să vină după spectacol, răspundea cucoana, întorcându-se cu spatele spre Amalia Ivanovna.

— *Je transporte lui!*[11]

— Minunat, dragule. Şi mai am o rugăminte, Filenka. N-ai putea să faci rost de un loc pentru o bătrânică la *Don Carlos?* Îm? Fie şi la balcon? Îm, iubitule?

— E croitoreasă? întreba Filea, privind-o pe cucoană cu nişte ochi atotânţelegători.

— Vai, ce rău eşti! exclama cucoana. De ce să fie neapărat croitoreasă? E văduvă de profesor, iar acum...

— Coase lenjerie, rostea ca prin vis Filea şi nota în blocnotes:

"Lenjereasa Missi, bale. Later. Data: 13."

— Cum de-ai ghicit? exclama cucoana, îmbujorându-se.

— Filipp Filippovici, direcţiunea la telefon! răcnea Bakvalin.

— Vin îndată!

— Între timp am să-i telefonez soţului, spunea cucoana.

Filea se repezea afară din odaie, iar cucoana ridica receptorul şi forma un număr.

— Biroul responsabilului? Ce mai faci, dragule? Să ştii că l-am invitat astăzi pe Filea la pateuri. Nu-i nimic. Până atunci trage şi tu un pui de somn. Stai să vezi, Argunin s-a invitat şi el... Vai, mi-e penibil să-l refuz... Pa, iubitei. De ce pari aşa necăjit? Te sărut dulce.

Iar eu, sprijinit de spătarul rece de muşama al canapelei, stăm cu ochii închişi şi mă pierdeam în visare: "O, ce lume încântătoare... lumea plăcerilor, a liniştii depline..." Îmi închipuiam cum trebuie să arate locuinţa acelei doamne. Mi se părea că trebuie să fie un apartament vast, al cărui vestibul alb, de necuprins, e împodobit cu tablouri în rame de aur, că pretutindeni, în odăile tăcute, străluceşte, auriu, parchetul, că într-un colţ al salonului se afla un pian de concert, iar covo...

Visarea mi-o întrerupse un geamăt stins şi un mormăit care părea să urce dintr-un pântec prea plin. Am deschis ochii.

Băiatul, palid ca un mort, cu ochii daţi peste cap, se trântise pe canapea, cu picioarele răşchirate. Cucoana şi Amalia Ivanovna se repeziră spre el. Cucoana păli şi ea.

— Aleoşa! strigă. Ce-i cu tine?

— Pfui, Alioş! Ce întâmplat? strigă şi Amalia Ivanovna.

— Mă doare capul, răspunse cu un bariton stins, nesigur, băiatul, iar bereta îi lunecă peste ochi. Deodată, îşi umflă obrajii şi se făcu şi mai palid.

— O, Doamne! ţipă cucoana.

După câteva minute, în curte năvăli un taximetru cu capota descoperită. În spatele şoferului stătea în picioare Bakvalin.

Băiatul, pe care amândouă cucoanele îl ştergeau la gură cu batista, fu dus de subsuori afară din odaie.

O, minunată lume a oficiului! Filea! Rămâneţi cu bine! Curând, n-am să mai fiu în viaţă. Amintiţi-vă, rogu-vă, din când în când şi voi de mine!...

Capitolul 12
Sivţev Vrajek

Încetul cu încetul, aproape fără să-mi dau seama, am transcris împreună cu Toropeţkaia întreaga piesă. Nici n-am apucat să mă gândesc la ceea ce avea să se întâmple de aci încolo, când soarta aduse ea însăşi o rezolvare.

Kliukvin îmi înmână o scrisoare:

"Mult preastimate
Leonti Sergheevici!..."

La dracu! Oare de ce vor cu tot dinadinsul să mă numesc Leonti Sergheevici? Le-o fi mai la îndemână să-mi rostească astfel numele decât să-mi spună Serghei Leontievici?... De fapt, asta n-are importanţă!

"... va trebui să-i citesc lui Ivan Vasilievici piesa Dv. Ca atare, luni, pe data de 13, ora 12, să fiţi prezent în Sivţev Vrajek.

Rămân devotat, al Dvs.
Foma Strij."

M-a cuprins o adâncă emoţie, constatând că scrisoarea avea pentru mine o importanţă covârşitoare.

Am hotărât să mă îmbrac astfel: guler tare, cravată albastră, costum gri. Ultima dintre condiţii era uşor de realizat, întrucât costumul gri ajunsese să-mi fie singurul costum mai de Doamne ajută.

Voi fi politicos, dar demn şi nu voi mai da nici cea mai mică dovadă de servilism.

Ziua de treisprezece fu chiar următoarea şi, venind de dimineaţă la teatru, am dat ochii cu Bombardov.

Sfaturile lui mi s-au părut mai mult decât stranii.

— Cum vei trece de o clădire înaltă, cenuşie, îmi spuse, vei coti la stânga, într-o fundătură. De acolo nu-ţi va mai fi greu să ajungi la destinaţie. Vei vedea o poartă de fier forjat şi o altă clădire cu coloane la faţadă. Prin uşa din stradă nu se poate intra, aşa că vei coti prin curte, pe după clădire. Acolo vei da ochii cu un om cu cojoc pe umeri, care te va întreba: "Ce doriţi?" iar dumneata îi vei spune doar trei cuvinte: "Am fost chemat."

— E o parolă? l-am întrebat. Dar dacă nu voi întâlni pe nimeni?

— Omul va fi acolo, îmi răspunse Bombardov cu răceală, apoi continuă: în spatele clădirii, chiar în dreptul omului cu cojoc, vei vedea un automobil aşezat pe butuci, iar lângă el o găleată şi un om care îi spală caroseria.

— Ai fost astăzi pe acolo? l-am întrebat cu înfrigurare.

— Nu, am fost acum o lună.

— Atunci de unde ştii că omul va spăla şi astăzi automobilul?

— În fiecare zi îi scoate roţile şi-l spală.

— Bine, dar când anume umblă cu el Ivan Vasilievici?

— Ivan Vasilievici nu umblă niciodată cu automobilul.

— De ce?

— Păi, unde să se ducă cu el?

— De pildă, la teatru.

— Ivan Vasilievici vine la teatru de două ori pe an, la repetiţii generale, iar atunci este chemat de urgenţă birjarul Drâkin.

— Asta-i bună! La ce-i mai trebuie birjarul, de vreme ce are automobil?

— Dar dacă se întâmplă cumva să moară şoferul de infarct în timp ce conduce, iar automobilul să intre într-o vitrină? Ce te faci atunci?

— Bine, dar calul n-o poate lua şi el razna?

— Calul lui Drâkin n-o ia razna niciodată. El merge totdeauna numai la pas. Şi, cum îţi spuneam: chiar în faţa omului cu găleata vei vedea o uşă. Vei intra pe uşa aceea şi, urcând o scară de lemn, te vei afla în faţa altei uşi. Deschizând-o, vei da cu ochii de un bust negru al lui Ostrovski. În faţa lui sunt nişte coloane mici albe şi o sobă de tuci, la gura căreia stă pe vine un moş cu pâslari în picioare şi face focul.

Am izbucnit în râs.

— Eşti convins că va fi chiar acolo şi va sta neapărat pe vine?

— Sunt convins, răspunse cu voce seacă Bombardov şi nici măcar nu surâse.

— Ar fi interesant s-o văd şi pe asta.

— O vei vedea. Moşul te va întreba speriat: "Încotro?" Iar dumneata îi vei răspunde...

— Am fost chemat!

— Îhâ. Atunci el îţi va spune: "Lăsaţi-vă aici paltonaşul", după care vei ajunge într-un vestibul. Dintr-o altă uşă va ieşi o felceră şi te va întreba: "Ce doriţi?" Iar dumneata îi vei răspunde...

Am dat din cap.

— Ivan Vasilievici te va întreba în primul rând ce a fost tatăl dumitale. Spune-mi, cu ce s-a ocupat?

— A fost viceguvernator.

Bombardov făcu o mină acră.

— Ăă... nu, nu-i bine să i-o spui. Nu, nu. Spune-i aşa: tatăl meu a fost funcţionar de bancă.

— Cu asta nu mai sunt de acord. De ce să încep printr-o minciună?

— Pentru că ar putea să se sperie, iar dumitale...

Clipeam din ochi, nedumerit.

— ...iar dumitale ţi-e totuna: fie că-i vorba de o bancă, fie de altceva. Pe urmă, dânsul te va întreba ce părere ai despre homeopatie. Să-i spui că anul trecut ai luat nişte picături pentru stomac, după care te-ai simţit admirabil.

Tocmai atunci ţârâiră mai multe sonerii. Bombardov se grăbi să plece la repetiţie, astfel că ultimele sfaturi mi le transmise într-un limbaj aproape telegrafic.

— Pe Mişa Panin nu-l cunoşti, eşti născut la Moscova, despre Foma să-i spui că nu ţi-a plăcut. Când veţi discuta să nu te împotriveşti cu nimic. În actul trei este vorba de un foc de pistol. Fragmentul acela să nu i-l citeşti.

— Cum să nu i-l citesc, când eroul meu se împuşcă?

Soneriile zbârnâiră din nou. Bombardov o porni în goană, se pierdu în semiântuneric şi doar glasul îi mai răsună, o dată, din depărtare:

— Treci peste pistol! Iar de guturai n-ai suferit niciodată!

Uimit peste măsură de spusele lui Bombardov, am făcut totul ca, exact la ora amiezei, să mă aflu în fundătura cu pricina, din Sivţev Vrajek.

Omul cu cojocul lipsea, dar în locul indicat de Bombardov am zărit o femeie cu broboadă pe cap. Privindu-mă bănuitoare, femeia mă întrebă: "Ce doriţi?" Cuvintele "Am fost chemat" o mulţumiră pe deplin, astfel că am cotit îndată după clădirea cenuşie. Exact în locul despre care mi-a vorbit Bombardov, staţiona un automobil de culoare cafenie, dar nu pe butuci, ci pe toate cele patru roţi, iar un om înalt şi uscăţiv îi ştergea cu o cârpă caroseria. În dreptul maşinii se afla o găleată şi, alături de ea, o damigeană.

Am mers mai departe, după indicaţiile primite, până ce am ajuns la bustul lui Ostrovski. "Hm!... m-am gândit, aducându-mi aminte de Bombardov: în soba cea neagră, de tuci, ardeau cu flăcări vesele nişte lemne de mesteacăn, dar la gura ei nu sta nimeni pe vine. N-am apucat însă nici măcar să schiţez un zâmbet, când uşa veche, de stejar lăcuit, dinaintea mea, se deschise, şi în odaie intra un bătrânel încălţat cu nişte pâslari peticiţi, ţinând în mână un vătrai. Zărindu-mă, începu să clipească,

speriat: "Încotro cetăţene", mă întrebă. "Am fost chemat", i-am răspuns, gustând din plin puterea magică a cuvintelor rostite. Moşul se însenină la chip şi-mi făcu semn cu vătraiul spre cealaltă uşă, care da într-o altă încăpere. Acolo, sus, în tavan, licărea palid o lustră veche. Mi-am scos paltonul şi, ţinându-mi manuscrisul la subsuoară, am ciocănit uşor în tăblia unei alte uşi din faţa mea. Îndată răsună de dincolo clinchetul lănţişorului pe care îl da jos cineva, pe urmă o cheie se răsuci în broască, uşa se deschise şi în prag se ivi o femeie îmbrăcată cu un halat alb şi cu o băsmăluţă albă pe cap. "Ce doriţi?" mă întrebă. "Am fost chemat", i-am răspuns. Femeia mă privi cu multă atenţie, după aceea îmi făcu loc să intru.

— E rece afară? mă întrebă.

— Ba nu, e vreme frumoasă, "vara babelor", i-am răspuns.

— Nu cumva aveţi guturai? mă întrebă din nou.

Am tresărit, amintindu-mi de Bombardov şi i-am răspuns:

— Nu, nu am.

— Bateţi la uşa aceea şi intraţi înăuntru, îmi spuse cu glas sever femeia, pe urmă ieşi din odaie. Înainte de a ciocăni în tăblia neagră, ferecată în fier, am aruncat o privire în jurul meu.

O sobă albă de teracotă. Dulapuri uriaşe în lungul pereţilor. Prin aer pluteşte o mireasmă amăruie de ierburi, parcă de izmă verde. Şi-i o tăcere deplină. Pe neaşteptate, tăcerea fu spartă de un hârâit profund. Bătu un ceas de douăsprezece ori la rând după care, undeva, printre dulapuri, un glas de cuc se porni să cânte prevestitor.

Am bătut la uşă, am răsucit inelul uriaş de fier şi, în clipa următoare, uşa îmi făcu loc să intru într-o odaie mare şi luminoasă.

Eram foarte tulburat şi n-am izbutit să desluşesc aproape nimic, în afara unei canapele pe care şedea Ivan Vasilievici. Era aidoma cu cel din portretul pe care îl mai văzusem, doar că părea mai

tânăr şi mai zvelt. Mustaţa neagră, numai cu câteva fire cărunte prin ea, îi sta răsucită cu multă îngrijire. Pe piept, îi lucea un lornion prins cu un lănţişor de aur.

Zâmbetul său fermecător mă uimi de-a binelea.

— Bucuros să te cunosc, rosti graseind uşor, te rog să şezi.

Şi, îndată, m-am aşezat într-un fotoliu.

— Numele dumitale? mă întrebă Ivan Vasilievici, privindu-mă cu blândeţe.

— Serghei Leontievici.

— Îmi pare bine! Ei, ce mai zici, Serghei Pafnutie-vici? Privindu-mă cu aceeaşi blândeţe, Ivan Vasilievici bătu darabana cu degetele în tăblia mesei, unde se afla un capăt de creion şi un pahar cu apă, acoperit nu se ştie de ce cu o hârtiuţă.

— Vă mulţumesc mult, toate sunt bune.

— Nu cumva eşti răcit?

— Nu.

Ivan Vasilievici scoase un oftat şi mă întrebă:

— Dar tatăl dumitale cum se simte?

— Tatăl meu a murit.

— Îngrozitor, făcu Ivan Vasilievici. Spune-mi, la care doctor v-aţi adresat? Cine l-a îngrijit?

— N-aş putea să vă spun precis. Mi se pare că profesorul... profesorul Iankovski.

— Foarte rău, spuse Ivan Vasilievici, trebuia să vă adresaţi profesorului Pletuşkov, atunci nu s-ar fi întâmplat nimic.

Am făcut un gest de părere de rău pentru faptul că nu ne-am adresat profesorului Pletuşkov.

— Dar şi mai grozavi sunt... hm... hm... homeopaţii, continuă Ivan Vasilievici. E uluitor ce bine ştiu să trateze bolnavii. Zicând acestea, aruncă o privire fugară spre paharul cu apă de pe masă. Dumneata crezi în homeopatie?

"Bombardov e un geniu!" m-am gândit, apoi am început să bolborosesc cam în doi peri:

— Pe de o parte, desigur că... Să ştiţi că personal... deşi multă lume nu crede...

— Foarte rău că nu crede! spuse Ivan Vasilievici. Iei, acolo, cincisprezece picături şi nu mai simţi nimic. Mai scoase un oftat, după aceea mă întrebă: Dar ce a fost tatăl dumitale, Serghei Panfilâci?

— Serghei Leontievici, i-am spus cu blândeţe.

— Mii de scuze! exclamă Ivan Vasilievici. Aşadar, cu ce s-a ocupat?

"Ia să nu umblu cu fofârlica!" m-am gândit şi i-am răspuns:

— A fost viceguvernator.

Zâmbetul lui Ivan Vasilievici pieri ca prin farmec.

— M-da, m-da, m-da, făcu el, rămase câteva clipe tăcut, mai bătu o dată darabana în tăblia mesei, pe urmă îmi spuse: Ei bine, să începem...

Mi-am desfăcut manuscrisul, mi-am dres glasul, am simţit cum mi se taie răsuflarea, am mai tuşit o dată şi-am început să citesc.

Mai întâi am citit titlul piesei. După aceea, lunga enumerare a personajelor. În cele din urmă, am atacat începutul actului întâi.

"...Un şir de luminiţe în zare, o curte învelită în omăt, uşa mică a unei clădiri anexe. De după uşă, răsună stins acorduri din *Faust,* pe care cineva le încearcă la pian..."

Aţi avut vreodată prilejul să citiţi unei singure persoane o piesă de teatru? Vă rog să mă credeţi că-i o treabă foarte dificilă. Din când în când, îmi ridicam ochii la Ivan Vasilievici şi mă ştergeam pe frunte cu batista.

Ivan Vasilievici stătea ca o stană de piatră şi mă privea prin lornion, fără să-şi ia ochii de la mine. Mă îngrijora faptul că n-a mai zâmbit deloc, cu toate că în tabloul întâi se găseau câteva lucruri destul de amuzante. Actorii cărora le citisem piesa ştiu că s-au distrat copios, iar unul din ei a râs cu lacrimi.

Ivan Vasilievici însă nu numai că n-a râs niciodată, dar nici măcar n-a mai oftat. Ori de câte

ori îmi înălţăm privirea întâlneam mereu aceeaşi imagine: lornionul de aur îndreptat spre mine şi, dincolo de acesta, o pereche de ochi care mă priveau ţintă. Până la urmă, a început să mi se pară că poantele pe care le presărasem prin piesă nu sunt câtuşi de puţin amuzante.

Aşa am ajuns la sfârşitul tabloului întâi şi am început să citesc din cel de-al doilea. În liniştea cumplită din jurul nostru, răsuna doar glasul meu monoton şi părea că un dascăl face o citanie la căpătâiul unui mort.

Încetul cu încetul m-am simţit cuprins de o stranie apatie, ba chiar în câteva rânduri am fost gata să-mi închid caietul din care citeam. Mi se părea că, dintr-o clipă în alta, Ivan Vasilievici mă va întreba cu un glas sever: "Nu mai ai de gând să isprăveşti?" Răguşisem, îmi dregeam glasul tuşind la răstimpuri, citeam când cu voce de tenor, când cu un bas profund, ba de vreo două ori vocea mi s-a frânt cu totul. Faptul nu ne-a distrat însă defel, nici pe mine şi nici pe Ivan Vasilievici.

Îmi aduse o oarecare uşurare apariţia femeii în alb. Pătrunse fără zgomot în odaie, iar cel dinaintea mea aruncă îndată o privire pătrunsă de îngrijorare spre ceasornicul din perete. Femeia îi întinse lui Ivan Vasilievici un păhărel, Ivan Vasilievici înghiţi medicamentul, luă o gură de apă din paharul acoperit, pe urmă aşeză din nou peste el foiţa de hârtie. Femeia îi făcu lui Ivan Vasilievici o plecăciune adâncă, tradiţională şi se depărtă cu fruntea sus.

— Domnule, te rog să continui, îmi spuse Ivan Vasilievici, şi-am început să citesc din nou. Undeva, departe, se auzi glasul stins al cucului. Pe urmă, în spatele unui paravan, sună telefonul.

— Te rog să mă scuzi, îmi spuse Ivan Vasilievici, sunt cei de la birou, care trebuie să-mi comunice o chestiune de mare importanţă. Da, îi răsună glasul de după paravan, da... Hm... hm... Clica aceea iar îşi face de cap, e limpede. Vă ordon

să nu suflaţi o vorbă. Diseară va veni la mine un om de încredere şi vom întocmi amândoi un plan de acţiune...

Reveni de după paravan şi, curând, ajunserăm la sfârşitul tabloului cinci. Dar tocmai atunci, la începutul tabloului şase, avu loc o întâmplare de necrezut. Mai întâi, de undeva, de departe, îmi ajunse la urechi zgomotul unei uşi trântite, apoi plânsul hohotitor şi parcă prefăcut al cuiva, uşa opusă aceleia prin care am intrat eu, ducând de bună seamă către odăile din interiorul clădirii, se dădu de perete şi în încăpere pătrunse valvârtej, înnebunit de spaimă, un motan gras, vărgat ca un tigru. Se repezi pe lângă mine spre perdeaua de voal de la fereastră, îşi înfipse în ea ghearele şi porni să se caţere spre tavan. Voalul fu prea subţire şi se rupse cât ai clipi din ochi. Sfâşiindu-l întruna, motanul ajunse sus şi aruncă de acolo o privire disperată. Ivan Vasilievici scăpă lornionul din mână. Tocmai atunci, intră în fugă pe uşă Ludmila Silvestrovna Preahina. Zărind-o, motanul dădu să se caţere şi mai sus, dar îi tăie calea tavanul. În aceeaşi clipă lunecă de pe corniza rotundă şi rămase înţepenit, cu ghearele înfipte în perdea.

Preahina alergă prin odaie cu ochii închişi, lipindu-şi de frunte pumnul în care se zărea o batistă udă, mototolită, iar cu cealaltă mână ţinând o altă batistă albă, uscată, cu dantelă pe margini. Ajungând în mijlocul odăii, căzu într-un genunchi, îşi plecă fruntea, iar mâna şi-o întinse înainte ca un prizonier care îşi oferă paloşul învingătorului său.

— N-am să mă mişc de aici, învăţătorule, ţipă cu glas piţigăiat, până ce n-am să fiu convinsă că mă vei apăra! Pelikan este un trădător! Martor mi-e Dumnezeu atotvăzătorul!

În clipa aceea, voalul trosni, iar în dreptul motanului se mai căscă o gaură, lată de un arşin.

— Zât!! urlă deodată, cu disperare, Ivan Vasilievici şi bătu din palme.

Motanul lunecă peste perdea, sfâşiind-o de sus până jos, o zbughi din odaie, iar Preahina hohoti cu glas răscolitor şi, ducându-şi pumnii la ochi, ţipă printre sughiţuri:

— Ce mi-a fost ciat să aud?! Ce mi-a fost dat să aud?! Oare dascălul şi binefăcătorul meu mă dă afară?! Dumnezeule, Dumnezeule!! Vino şi vezi ce se petrece!!

— Priveşte în jurul dumitale, Ludmila Silvestrovna! ţipă Ivan Vasilievici şi tot atunci în pragul uşii răsări o bătrânică. Ţipă şi ea cu glas neaşteptat de puternic:

— Milocika! Înapoi! E un străin de faţă!

Ludmila Silvestrovna deschise ochii şi-mi zări costumul gri în fotoliul de aceeaşi culoare. Îşi holbă ochii la mine şi mi se păru că lacrimile i se zvântaseră cât ai bate din palme. Sări în picioare, şopti "Dumnezeule..." şi se repezi afară. Bătrânica pieri şi ea îndată, iar uşa se închise.

Tăcurăm. După o lungă pauză, Ivan Vasilievici bătu darabana în tăblia mesei.

— Ei, cum ţi-a plăcut? mă întrebă. Pe urmă adăugă: S-a dus dracului perdeaua!...

Tăcurăm din nou.

— Cred că te-a mirat scena de adineauri, nu-i aşa? mă întrebă Ivan Vasilievici şi scoase un oftat.

Am oftat şi eu, uşor, şi m-am foit în fotoliu, neştiind ce să-i răspund, pentru că scena nu mă mirase câtuşi de puţin. Mi-am dat seama prea bine că n-a fost decât o urmare a celeilalte scene, din etuvă, şi că Preahina îşi îndeplinise promisiunea de se arunca la picioarele lui Ivan Vasilievici.

— Asta a fost o repetiţie, îmi spuse deodată Ivan Vasilievici. Dumneata ai crezut pesemne că nu-i decât un scandal. Ia spune-mi, ce părere ţi-ai făcut?

— E uluitor! am răspuns, ferindu-mi ochii.

— Nouă ne place să revenim uneori la câte o scenă pe care am mai jucat-o... hm... hm... Să ştii că orele de studiu au o mare însemnătate. Iar ceea

ce s-a spus despre Pelikan, să nu crezi. Pelikan e unul din cei mai virtuoşi şi mai folositori oameni din teatru!...

Ivan Vasilievici se mai uită o dată, necăjit, la perdeaua sfâşiată şi urmă:

— Şi-acum, să ne vedem mai departe de treabă.

N-am izbutit s-o facem, pentru că în odaie intră bătrânică de adineauri.

— Mătuşa mea, Nastasia Petrovna, îmi spuse Ivan Vasilievici.

Am făcut o plecăciune. Bătrânica plăcută la înfăţişare mă privi cu bunăvoinţă, se aşeză pe un scaun şi mă întrebă:

— Cum staţi cu sănătatea?

— Vă mulţumesc din inimă, i-am răspuns, făcându-i o nouă plecăciune, sunt perfect sănătos.

Un timp tăcurăm cu toţii; Ivan Vasilievici şi mătuşa dumisale se uitară la perdea, apoi schimbară între ei o privire pătrunsă de amărăciune.

— Cu ce prilej aţi binevoit să poftiţi la Ivan Vasilievici?

— Leonti Sergheevici mi-a adus o piesă de teatru, răspunse în locul meu Ivan Vasilievici.

— A cui piesă?

— Chiar Leonti Sergheevici a scris-o.

— Da' de ce a scris-o? întrebă cu îngrijorare Nastasia Ivanovna.

— Cum adică "de ce"?... Hm... Hm...

— Oare şi piesele s-au isprăvit în lumea asta? spuse cu o blândă mustrare în glas bătrânica. Sunt piese atât de frumoase! Şi nu una-două, ci o sumedenie! Nu ţi-ar ajunge nici douăzeci de ani să le joci pe toate. Atunci, la ce bun să te mai osteneşti scriind altele?

Vorbise atât de convingător, încât, o clipă, n-am ştiut ce să-i răspund. Dar Ivan Vasilievici bătu darabana cu degetele şi spuse:

— Leonti Leontievici a scris o piesă contemporană!

Bătrânica păru brusc îngrijorată.

— Noi nu ne răsculăm contra puterii de stat, spuse.

— De ce să ne răsculăm? i-am ţinut isonul.

— Spuneţi-mi, *Roadele învăţăturii* nu vă place? mă întrebă cu o sfioasă nelinişte Nastasia Ivanovna. E o piesă minunată. Şi ar avea şi Milocika un rol acolo... Oftă şi se ridică în picioare. Să-l salutaţi din partea mea pe tăticul dumneavoastră.

— Tatăl lui Serghei Sergheevici a murit, o lămuri Ivan Vasilievici.

— Să-i fie ţărâna uşoară, spuse Nastasia Ivanovna cu politeţe. Dumnealui, sărmanul, n-o fi ştiut că scrieţi piese de teatru? Da' de ce a murit?

— N-au dat de un doctor ca lumea, spuse Ivan Vasilievici. Leonti Pafnutievici mi-a povestit cu de-amănuntul această tristă întâmplare...

— Da' de chemat cum vă cheamă, că m-am cam încurcat, spuse Nastasia Ivanovna. Ba sunteţi Leonti, ba Serghei! Oare se-ngăduie acum să-şi schimbe lumea şi numele cel mic? Nu demult, şi-a schimbat şi la noi unul numele de familie şi-acu stai şi te dumireşti cu cine ai de-a face.

— Mă numesc Serghei Leontievici, i-am răspuns cu o voce răguşită.

— Mii de scuze, exclamă Ivan Vasilievici, i-am încurcat eu numele!

— Ei, să nu vă mai ţin de vorbă, făcu bătrânica.

— Cotoiul merită o mamă de bătaie, s-o ţină minte, spuse Ivan Vasilievici, ăsta-i bandit, nu cotoi. În ultima vreme ne-au cam încolţit tot felul de bandiţi, mi se adresă pe un ton familiar, nici nu mai ştiu ce-i de făcut cu ei!

O dată cu amurgul care cobora cu repeziciune se dezlănţui şi marele dezastru.

Am început să citesc:

— *Bahtin* (către Petrov). Adio, băiete. Mă vei urma şi tu, cât de curând...

Petrov. Stai! Ce vrei să faci?

Bahtin (îşi trage-un glonte în tâmplă şi se prăbuşeşte. Din depărtare, se aude o armoni...)

— Ei, nu, cu asta nu mai sunt de acord! exclamă Ivan Vasilievici. Ce nevoie ai de asta! S-o scoţi numaidecât. Ce rost au, Doamne iartă-mă, împuşcăturile într-o piesă!

— Bine, dar omul trebuie să se sinucidă, am replicat, dregându-mi glasul.

— Foarte frumos! N-are decât să se sinucidă, dar treaba asta o poate face şi înjunghiindu-se cu un pumnal.

— Vedeţi, acţiunea se petrece în timpul războiului civil. Pe vremea aceea nu se mai foloseau pumnale...

— Ba se foloseau, ripostă Ivan Vasilievici, mi-a spus o dată ăsta... acela... am uitat cum îi spune... că se foloseau şi pe atunci... Te rog foarte mult să scoţi această împuşcătură!

Am tăcut din gură, săvârşind astfel o greşeală de neiertat, pe urmă am citit mai departe:

— *(...monică şi, din când în când, izbucnesc împuşcături. În capul podului, apare un om cu o puşcă în mână. Luna...)*

— Dumnezeule! strigă Ivan Vasilievici. Iar împuşcături! Alte împuşcături! Asta-i o adevărată calamitate! Leo... ştii ceva? Scoate, rogu-te, în întregime scena asta. E cu totul şi cu totul de prisos.

— Ba, eu eram de părere, i-am spus, încercând să vorbesc cât mai potolit, eram de părere că este tocmai scena culminantă... Pentru că, vedeţi dumneavoastră, aici...

— Eroare! Totală eroare! mi-o reteză scurt Ivan Vasilievici. Scena asta nu numai că nu-i culminantă, dar e un adevărat balast. Ce-ţi trebuie toate bazaconiile alea? Eroul ăsta al dumitale... cum îi zice?...

— Bahtin.

— Aşa... Eroul ăsta îşi înfige un pumnal în inimă, acolo, departe... Ivan Vasilievici arătă cu

mâna undeva în zare. După aceea vine un altul şi-i spune maică-sii: Ştii, Behteev s-a înjunghiat!

— Bine, dar el n-are mamă, am şoptit holbându-mă la paharul pe care îl acoperea foiţa de hârtie.

— Ba trebuie să aibă neapărat. Trebuie s-o născoceşti. Nu-i greu deloc. E adevărat, mai întâi ţi se pare că-i greu: cum aşa, n-a fost nici un fel de mamă şi deodată apare! Dar să ştii că-i o eroare. În realitate e foarte uşor. Bătrâna rămâne să plângă la ea acasă, iar cel care i-a adus vestea... Poate să-l cheme Ivanov...

— Bine, dar Bahtin e un erou! Are şi câteva monologuri în scena cu podul... Credeam că...

— O să-i spună Ivanov toate monologurile!... Ai nişte monologuri foarte frumoase şi ele trebuie păstrate. Ivanov va spune cam aşa: bietul Petea s-a înjunghiat, iar înainte de a muri a spus cutare şi cutare... va fi o scenă de neuitat.

— Cum pot să fac una ca asta, Ivan Vasilievici, când am tocmai acolo o scenă de masă... Podul este locul unde se ciocnesc masele...

— Să se ciocnească în culise. Noi nu trebuie să vedem asta pentru nimic în lume. E îngrozitor să le vezi ciocnindu-se în plină scenă! Dumneata, Serghei Leontievici, ai noroc, spuse Ivan Vasilievici, izbutind o singură dată să-mi pronunţe numele cum se cuvine, ai noroc că nu l-ai cunoscut pe un oarecare Mişa Panin!... (Am simţit că-mi îngheaţă inima.) Trebuie să-ţi spun că-i o persoană din cele mai ciudate! Îl ţinem la teatru, pentru orice eventualitate: când se întâmplă ceva, îi dăm drumul să se descurce... O dată, ne-a adus şi el o piesă dintr-astea, de n-am ştiut pe unde să ne scoatem cămaşa. Îi zicea *Stenka Razin.* Vin într-o zi la teatru, eram cu trăsura, şi încă de departe aud, că erau geamurile deschise, nişte urlete, fluierături, ţipete, înjura lumea, trăgeau cu puştile! Până şi calul era cât pe ce s-o ia razna. Am crezut că s-au răsculat actorii. Groaznic! Când colo, ce să vezi: Strij al nostru făcea repetiţie. Vin şi-i spun

Avgustei Avdeevna: unde ţi-a fost capul, cucoană? Vrei, zic, să mă pună la zid pentru treaba asta? Când o da Strij foc la teatru, pe cine crezi că o să tragă la răspundere? Avgusta Avdeevna, cât e ea de energică, se uită la mine disperată şi-mi spune: "Tăiaţi-mi capul, Ivan Vasilievici, dar eu cu Strij nu mai am putere să lupt!" Strij e o adevărată pacoste pentru teatrul nostru. Dacă ai să-l întâlneşti vreodată, să fugi de el cât te-or ţine picioarele. (Am simţit că-mi îngheaţă inima.) Desigur, toate acestea se întâmplă cu voia unui oarecare Aristarh Platonovici, dar pe dumnealui, slavă Domnului, n-ai avut de unde să-l cunoşti. Aşa că vezi şi dumneata cum îi povestea cu împuşcăturile. Pentru împuşcăturile astea, ştii ce poţi să păţeşti? Dar să continuăm...

Şi-am tot continuat, până ce s-a lăsat de-a binelea înserarea. Abia într-un târziu, sleit de puteri, m-am auzit rostind cu o voce hârâită: "Sfârşit."

Curând însă, m-am simţit cuprins de spaimă şi deznădejde. Am avut impresia că abia am izbutit să clădesc o căsuţă şi să mă mut în ea, când acoperişul s-a prăbuşit peste mine.

— Admirabil, spuse Ivan Ivanovici, după ce mi-am închis caietul. Acum va trebui să prelucrezi tot acest material.

Mi-a venit să urlu:

— Ce-aţi spus?!

Totuşi n-am urlat.

Între timp, Ivan Vasilievici, din ce în ce mai inspirat, începu să mă lămurească, intrând în cele mai mici amănunte, cum va trebui, practic, să-mi prelucrez materialul. Sora eroului, care se afla şi ea printre personaje, trebuia să devină mama acestuia. Dar având în vedere că sora avea un logodnic, iar mama, în vârstă de cincizeci şi cinci de ani (pe care Ivan Vasilievici o boteză la iuţeală, zicându-i Antonina) nu putea, fireşte, să mai fie logodită, un

rol întreg îmi zbura afară din piesă. Un rol care, pe deasupra, îmi şi plăcea foarte mult.

Înserarea se furişa în odaie. Ne mai vizită o dată felcera cea cu băsmăluţa albă pe cap, iar Ivan Vasilievici înghiţi încă o porţie din nu ştiu ce fel de picături. Pe urmă o băbuţă cu chipul stafidit ne aduse o lămpiţă cu abajur şi atunci se făcu seară de-a binelea.

În cap, gândurile mi se învârteau într-o horă nebunească. Ciocane grele îmi băteau în tâmple. De foame, stomacul mi se răsucea spasmodic, iar încăperea în care mă aflam părea că-şi strâmbă tavanul şi pereţii. Dar lucrul cel mai de seamă era că scena de pe pod ameninţa să piară cu totul iar o dată cu ea ar fi dispărut în nefiinţă şi eroul meu.

Ba nu, cel mai de seamă lucru era că se iscase, pesemne, o neînţelegere. În faţa ochilor, îmi şi apărea afişul pe care piesa mea îşi trâmbiţa cu litere de-o şchioapă viitoarea premieră, iar în buzunar îmi foşnea ultima sută rămasă din cele primite la încheierea contractului. Foma Strij părea că-mi stă în spate, asigurându-mă că-mi va monta piesa numai în două luni de zile, şi totuşi, din cele spuse acum de Ivan Vasilievici, reieşea că ea trebuie scrisă din nou de la prima la ultima replică. Într-un iureş ameţitor îmi trecură pe dinainte Mişa Panin, Evlampia, Strij, scenele din etuvă. Piesa mea însă se destrămase.

Pe urmă se petrecu ceva şi mai neprevăzut, ba, după cum mi se păru, chiar cu neputinţă de închipuit.

Arătându-mi (şi încă într-un chip pe deplin izbutit) cum trebuie să se înjunghie Bahtin, pe care îl boteză o dată pentru totdeauna cu numele de Behteev, Ivan Vasilievici oftă o dată prelung şi-mi vorbi cam astfel:

— Să-ţi spun eu ce piesă ar trebui să scrii... Ai ajunge să te scalzi în bani cât ai clipi din ochi. O profundă dramă psihologică... Soarta unei actriţe. Cică undeva, într-o ţară, trăieşte o actriţă pe care o

clică de duşmani înrăiţi încep s-o persecute, s-o terorizeze, să-i facă viaţa un chin... Ea însă nu face decât să înalţe rugăciuni pentru ei, pentru duşmanii săi...

"Şi să provoace scandaluri", m-am gândit, cuprins pe neaşteptate de o ură aprigă.

— Lui Dumnezeu îi înalţă rugăciuni?

Întrebarea îl puse pe Ivan Vasilievici în încurcătură. Scoase un oftat şi-mi răspunse:

— Lui Dumnezeu? Hm...hm... Nu, în nici un caz. Să nu scrii că lui Dumnezeu... Nu lui Dumnezeu, ci... artei, căreia îi este devotată cu trup şi suflet. Iar de chinuit, o chinuieşte o bandă de tâlnari pe care îi întăritã vrăjitorul Cernomor[12].

Să scrii că într-o zi vrăjitorul a plecat în Africa şi a lăsat în locul său pe o oarecare doamnă X. O femeie îngrozitoare. Şade la birou şi-i în stare de orice. Când ţi-e să iei cu ea o gustare, trebuie să fii cu ochii în patru, căci e capabilă să-ţi pună în ceai nişte zăhărel...

"Mamă, Doamne, să ştii că pe Toropeţkaia o încondeiază!" îmi fulgeră prin minte.

— ...că-i de ajuns să tragi doar o înghiţitură şi gata, te şi vezi pe lumea cealaltă. Ea şi, împreună cu ea, nelegiuitul acela de Strij... adică... vreau să spun... un oarecare regizor...

Stăteam acolo, fixându-l pe Ivan Vasilievici cu o privire tâmpă. Încetul cu încetul, zâmbetul îi pieri de pe buze, şi, deodată, mi-am dat seama că ochii îi sunt departe de a fi blânzi.

— Se vede că eşti un om cam îndărătnic, spuse morocănos şi îşi muşcă buzele, ca şi când ar fi mestecat ceva.

— Ba nu, Ivan Vasilievici, numai că nu cunosc deloc lumea teatrelor şi pe urmă...

— Studiaz-o, dragul meu. E tot ce poate fi mai uşor. Avem în teatrul nostru nişte figuri de toată frumuseţea... E de ajuns să-i priveşti o dată că ai şi scris un act şi jumătate din piesă. Nişte tipi de la care te poţi aştepta oricând să-ţi şterpelească vreo

pereche de ghete din cabină, ori să te înjunghie ţe la spate.

— E înfiorător, am rostit cu o voce bolnavă şi mi-am dus mâna la tâmplă.

— După câte văd, nu te prea încântă... Eşti un om greu de convins! De fapt, piesa dumitale este şi ea o piesă bună. Ivan Vasilievici mă cercetă atent cu privirea. Nu ţi-a mai rămas decât s-o rescrii şi totul va fi în ordine...

Când am plecat de acolo, picioarele îmi erau ca de vată, sângele mi se zbătea în tâmple şi-am privit cu ură bustul negru al lui Ostrovski. Coborând scara de lemn, bombăneam vorbe nedesluşite, iar piesa, pe care n-o mai puteam suferi, îmi atârna geu în mână.

Ieşind în curte, vântul îmi smulse pălăria din cap şi mi-o zvârli într-o băltoacă. De "vara babelor" nu mai era nici pomeneală. Ploaia se abătea pieziş, pantofii îmi lipăiau pe asfalt, frunze ude cădeau din vârful copacilor. Pe după guler mi se scurgau picături reci de apă.

Mergeam încet, blestemându-mi pe şoptite viaţa, blestemându-mă pe mine însumi, iar de o parte şi de alta se perindau felinare strâmbe, licărind gălbui prin sita deasă a burniţei.

În colţul unei ulicioare dosnice, să zărea o luminiţă palidă, venind dinspre un chioşc de ziare. Ziarele, presate cu bucăţi de cărămidă, se rânduiseră, ude şi ele, peste tejgheaua îngustă. Nu ştiu ce n-a îndemnat să cumpăr revista *Chipul Melpomenei,* a cărei copertă înfăţişa un bărbat în tricou, cu pană la căciuliţă şi cu nişte ochi fardaţi şi nenaturali.

Odăiţa în care îmi duceam zilele mi se păru acum de-a dreptul infectă. Am zvârlit pe podea manuscrisul umflat de apă, după aceea m-am aşezat la masă, apăsându-mi tâmpla cu mâna, să-mi potolesc durerea de cap. Cu cealaltă mână rupeam fărâme de pâine dintr-un coltuc şi le mestecam încet.

Luând mâna de la tâmplă, am început să răsfoiesc *Chipul Melpomenei* care se umezise de-a binelea. Am dat de poza unei cucoane cu malacov. Îmi trecu prin faţă un titlu: "Atenţie!", pe urmă un altul: "Un tenor di grazzia îşi face de cap" şi deodată mi-am zărit numele tipărit pe una din pagini. Am rămas atât de uimit, încât nici durerea de cap nu mi-am mai simţit-o. Numele a mai apărut o dată şi încă o dată, pe urmă a mai răsărit acolo şi un Lope de Vega. Nu mai era nici o îndoială: aveam în faţă foiletonul *Să-ţi cunoşti lungul nasului,* al cărui personaj principal eram eu însumi. Subiectul articolului l-am uitat. Îmi amintesc vag doar introducerea:

"Sus, în Parnas, era o plictiseală de moarte.

— Nu mai văd, bre, nici o figură nouă, spuse, căscând, Jean-Baptiste Molière.

— Ai dreptate, nenişorule, m-am cam plictisit şi eu, îi ţinu isonul Shakespeare..."

Îmi aduc aminte că după aceea se deschidea acolo o uşă şi intram eu, un tânăr cu părul negru şi cu un manuscris cât toate zilele la subsuoară.

Îşi băteau joc de mine, nu mai încăpea nici o îndoială. Îşi băteau joc cu toţii: şi Lope de Vega şi Shakespeare, şi ironicul Molière, care mă întreba dacă scrisesem ceva în genul lui *Tartuffe,* şi Cehov, pe care îl ştiam din cărţi ca pe unul din cei mai delicaţi oameni din lume. Dar cel mai aprig mă lua în derâdere însuşi autorul foiletonului, al cărui pseudonim era "Dulăul".

Amintindu-mi acum întâmplarea, îmi vine să râd. Atunci însă, eram furios la culme. Am început să umblu cu paşi mari prin odaie, simţindu-mă jignit fără nici un motiv, fără să am vreo vină, absolut pe nedrept.

Dorinţa nebunească de a-l ucide pe acel Dulău ceda locul nedumeririi privitoare la vina pe care nu mi-o ştiam.

— E din pricina afişului! îmi spuneam în şoaptă. Totuşi n-am nici un amestec în treaba asta. Na,

imbecilule, să mă ţii minte! exclamam în şoaptă şi părea că-l şi văd pe Dulău prăbuşindu-se însângerat la picioarele mele.

Chiar atunci, am simţit un miros de pipă arsă, după aceea uşa scârţâi prelung şi în odaie pătrunse Likospastov, înfăşurat într-o manta de ploaie, de pe care şiroia apa.

— Ai citit? mă întrebă cu bucurie. Frăţioare, te felicit, ţi-au frecat zdravăn ridichea. Ce să-i faci, vrei să fii mare, taci şi rabdă. Cum am dat de articolul ăsta, am şi pornit-o încoace, zic: trebuie să-mi vizitez prietenul, şi îşi agăţă într-un cui mantaua, care din cauza ploii se făcuse ţeapănă.

— Cine-i Dulăul ăsta? l-am întrebat cu glasul înăbuşit.

— Ce te interesează?

— Va să zică, îl cunoşti?...

— L-ai cunoscut şi tu.

— Ba, n-am auzit de el în viaţa mea!

— Ei, cum să nu fi auzit? Ţi l-am prezentat chiar eu. Nu-ţi aduci aminte, atunci, pe stradă... Când cu afişul acela caraghios... Cu Sofocle...

Abia atunci mi-am amintit de grăsanul care îmi măsurase cu atâta luare-aminte pletele... "Tânărul cu părul negru..."

— Ce i-am făcut ticălosului? l-am întrebat furios pe Likospastov.

Acesta clătină din cap.

— Urât, băiete, foar-r-rte urât. Văd că te-ai înfumurat zdravăn. Cum adică, să nu mai poată scoate omul o vorbă la adresa ta? Încă n-ai aflat că de critică ai nevoie ca de aerul pe care îl respiri?

— Asta se cheamă critică? Nu vezi că-şi bate joc de mine?... Cine-i individul?

— E un dramaturg, îmi răspunse Likospastov. A scris până acum cinci piese de teatru. Şi-i un băiat foarte gentil, degeaba te înfurii. În ziua aceea o fi avut şi el o strângere de inimă. Pe toţi ne-a durut povestea aceea...

— Bine, dar afişul nu l-am compus eu! Oare este vina mea că teatrul îi are în repertoriu pe Sofocle, pe Lope de Vega ... şi...

— Totuşi, tu nu eşti Sofocle, făcu Likospastov, rânjind cu răutate. Eu, băiete, scriu de douăzeci şi cinci de ani încheiaţi, totuşi nu mă compară nimeni cu Sofocle. Oftă din greu.

Mi-am dat seama că n-am ce să-i răspund. Nu am! Să-i spun: "Nu te compară nimeni, pentru că tu scrii prost, în timp ce eu scriu bine"? Puteam oare să-i spun aşa ceva? Puteam?

Am tăcut din gură. Likospastov vorbi din nou:

— Să ştii că afişul a cam răscolit spiritele. M-au şi întrebat câţiva ce-i cu numele tău acolo. Supără afişul, supără! Să ştii însă că n-am venit să mă iau cu tine la harţă, ci, aflând despre celălalt necaz al tău, am venit să te consolez, să mai stăm şi noi de vorbă ca între prieteni...

— Despre ce fel de necaz ai aflat?

— Se zice că piesa ta n-a prea fost pe placul lui Ivan Vasilievici, spuse Likospastov şi ochii îi scânteiară. Am auzit că i-ai citit-o chiar astăzi.

— Pe asta de unde o mai ştii?

— D-aia are lumea gură, să vorbească, îmi răspunse oftând Likospastov, căruia îi plăcea să folosească tot felul de proverbe şi zicale. Ia spune-mi, o ştii pe Nastasia Ivanovna Koldâbaeva? Fără să-mi aştepte răspunsul, continuă: E mătuşa lui Ivan Vasilievici, şi-i o doamnă care merită tot respectul. O Moscovă întreagă îi poartă stimă. Odinioară, lumea i se prosterna la picioare. A fost o celebritate, o actriţă de mare prestigiu. Iar la noi în casă stă o croitoreasă: Stupina Ana. Chiar astăzi a fost pe la Nastasia Ivanovna, nu-i nici o oră de când a venit de acolo. Nastasia Ivanovna i-a povestit totul. A fost, cică, astăzi pe la Ivan Vasilievici unul nou, negru ca un gândac (mi-am dat seama imediat că-i vorba de tine), să-i citească o piesă pe care a scris-o, dar lui Ivan Vasilievici piesa nu i-a plăcut. Asta-i, frăţioare. Îţi aduci

aminte ce ţi-am spus când ai venit să-ţi citeşti piesa de teatru? Ţi-am spus clar: actul trei nu are profunzime, e cu totul superficial. Nu trebuie să te superi. Eu nu-ţi doresc decât binele. Atunci n-ai vrut să mă asculţi. Ivan Vasilievici însă e meşter mare. Nu-l poate înşela nimeni. Şi-a dat seama imediat despre ce-i vorba. Or, dacă lui nu i-a plăcut, înseamnă că piesa n-o să fie jucată. Ce reiese de aici? Reiese că ai să rămâi numai cu afişul. O să râdă lumea de tine: ia te uită, a dat chix Euripide al nostru! Ba, mai mult decât atât, Nastasia Ivanovna a spus că ai mai fost şi obraznic cu Ivan Vasilievici. Că l-ai supărat. Dânsul cică a început să te povăţuiască, iar tu nici una, nici două: phe! phe! Să mă ierţi, dar asta-i prea de tot! Ţi-ai cam luat nasul la purtare. Să ştii că piesa ta nu-i chiar atât de grozavă (după opinia lui Ivan Vasilievici), ca să-ţi permiţi una ca asta...

— Hai să mergem la o bodegă, i-am spus încet, că nu mai pot sta acasă. Nu pot.

— Te înţeleg! Te înţeleg foarte bine! exclamă Likospastov. Merg cu plăcere. Numai că... să vezi... şi îşi răscoli cu îngrijorare portofelul.

— Lasă că am eu...

Peste o jumătate de ceas, stăteam amândoi la o masă aşternută cu o faţă pătată, lângă una din ferestrele mari şi aburite ale restaurantului "Neapole". Un ins blond, simpatic, îşi făcu de lucru, aşezându-ne pe masă câteva gustări şi vorbindu-ne cu o deosebită drăgălăşenie. Castraveţilor le spuse "castraveciori", icrelor, "vine şi icrişoarele". Numai în câteva clipe izbuti să creeze o atmosferă atât de plăcută, încât mă făcu să uit cu totul că afară-i o beznă de nepătruns, şi nici Likospastov nu mi se mai păru aşa cum era de fapt: o viperă.

Capitolul 13

Aflu adevărul

Nimic nu-i mai rău pe lume, tovarăşi, decât teama şi neîncrederea în propriile tale forţe. Tocmai acestor slăbiciuni le datorez întrebarea pe care de la un moment dat am început să mi-o pun cu tot mai multă stăruinţă: oare n-ar trebui, într-adevăr, s-o transform în mamă pe sora cea logodită?

"Totuşi nu-i cu putinţă", îmi spuneam, "ca el să nu ştie ce spune. Doar se pricepe în treburi dintr-astea!"

Şi astfel, luând într-o zi condeiul în mână, m-am aşternut pe scris. Din această încercare n-a ieşit însă decât un fel de talmeş-balmeş. Mai ales că mama cea nechemată, pe nume Antonina, mi-a trezit o asemenea ură în suflet încât, de îndată ce se ivea pe coala de hârtie, îmi şi încleştam fălcile, scrâşnind din dinţi. Nici nu era de mirare. Eroii trebuie să vi-i iubiţi. Dacă sentimentul acesta vă lipseşte, nu vă sfătuiesc să porniţi la treabă. Vă asigur că veţi avea parte numai şi numai de necazuri.

"Vă asigur!" am urlat cu glas hârâit şi, făcând hârtia bucăţele, am jurat că nu voi mai călca pe la teatru. Totuşi, mi-a venit foarte greu să-mi ţin jurământul. Eram dornic să ştiu ce se mai întâmplă acolo. "Ba nu" – îmi ziceam îndată – "dacă aşa-i vorba, n-au decât să mă poftească ei pe mine."

Trecu însă o zi, mai trecu una, trecu o săptămână întreagă, dar de poftit, nu mă poftea nimeni. "Pesemne că a avut dreptate ticălosul de Likospastov", mi-am spus.

"Ăştia nu mai au de gând să-mi joace piesa. S-a dus naibii afişul, s-au dus naibii şi *Mrejele Fenisei!* Ghinionist mai sunt, Dumnezeule!"

Totuşi se mai află pe lume şi oameni de treabă, voi spune, parafrazându-l pe Likospastov. Într-o zi, cineva îmi bătu la uşă, apoi în odaie îşi făcu

apariţia Bombardov. Vizita lui m-a bucurat atât de mult, încât am simţit că mă ustură pleoapele.

— Nu mă surprinde nimic, îmi spuse Bombardov aşezându-se pe pervazul ferestrei şi lovind încet cu piciorul în calorifer. Eram convins că aşa o să se întâmple. Te-am şi prevenit!

— Bine, dar gândeşte-te, gândeşte-te, Piotr Petroivici! exclamam întruna. Cum aş fi putut să omit împuşcătura! Spune şi dumneata!...

— Ei bine, n-ai omis-o. Şi ce-ai făcut cu asta? rosti cu asprime în glas Bombardov.

— Nu mă despart de eroul meu nici în ruptul capului, am strigat pătruns de indignare.

— Nici nu te-ai fi despărţit de el.

— Stai! Dă-mi voie!

Înecându-mă de supărare, i-am povestit lui Bombardov toate prin câte trecusem. I-am vorbit despre Antonina, despre Petea, care urma să rostească preţioasele monologuri ale eroului, şi despre pumnalul care mă întărâtase îndeosebi.

— Ce zici de asemenea proiecte? l-am întrebat furios.

— Aiureli! răspunse Bombardov, aruncând fără voie o privire peste umăr.

— Şi atunci?...

— Tocmai de aceea nu trebuia să te încăpăţânezi, spuse încet Bombardov. Trebuia să-i spui aşa: Ivan Vasilievici, vă sunt foarte recunoscător pentru indicaţiile dumneavoastră şi voi încerca să le urmez întocmai. De contrazis n-ai voie să-l contrazici, de ce nu vrei să pricepi? La dumnealui, în Sivţev Vrajek, nu-l contrazice nimeni.

— Cum adică? Chiar nimeni? Niciodată?

— Nimeni şi niciodată, spuse Bombardov, apăsând pe fiecare cuvânt. Nimeni nu l-a contrazis, nu-l contrazice şi nu-l va contrazice nicicând.

— Orice ar spune?

— Orice.

— Dar dacă îmi va cere ca eroul meu să plece la Penza? Sau ca mama asta, Antonina sau cum naiba o cheamă, să se spânzure? Sau să aibă o voce de contralto? Sau ca soba de colo să fie neagră şi nu albă? Ce trebuie să-i răspund?

— Că, într-adevăr, soba e neagră.

— Şi atunci cum o să apară ea pe scenă?

— Albă, cu o pată neagră.

— Asta-i ceva monstruos! Nemaiauzit!...

— Ce are a face? Ne-am învăţat, spuse Bombardov.

— Aristarh Platonovici nu poate să-i spună nimic?

— Nu, nu poate, pentru că din anul una mie opt sute optzeci şi cinci n-a mai schimbat cu Ivan Vasilie-vici o vorbă.

— Cum adică?

— Uite aşa, bine. În o mie opt sute optzeci şi cinci s-au certat şi de atunci evită să se întâlnească. Nu-şi mai vorbesc nici măcar la telefon.

— Să ştii că mi-a rămas mintea-n loc! Cum de mai stă teatrul în picioare?

— După cum vezi, stă, ba încă foarte bine. Cei doi şi-au delimitat sferele de influenţă. Dacă, spre exemplu, pe lucrarea dumitale a pus ochii Ivan Vasilievici, poţi să fii sigur că pe Aristarh Platonovici n-o să-l mai intereseze. Şi viceversa. Prin urmare, nu au motive să se ciocnească unul de celălalt. Sistemul e genial.

— Doamne, Dumnezeule! Tocmai acum a trebuit Aristarh Platonovici să plece în India. Dacă ar fi fost aici, m-aş fi adresat lui.

— Hm, făcu Bombardov, şi se uită pe fereastră.

— Că doar nu te poţi înţelege cu un om pe care nu-l interesează părerea nimănui.

— Ba îl interesează. Îl interesează părerea a trei persoane: cea a lui Gavril Stepanovici, a Nastasiei Ivanovna, mătuşa lui, şi a Avgustei Avdeevna. Ele sunt singurele persoane de pe planeta noastră care pot avea o influenţă asupra lui Ivan Vasilievici. În

cazul când altcineva ar încerca să-l influenţeze în vreun fel pe Ivan Vasilievici, n-ar izbuti să obţină de la dânsul decât un răspuns contrar celui dorit.

— De ce?

— Pentru că el nu are încredere în nimeni.

— Bine, dar asta-i de neînchipuit!

— Toţi oamenii mari au fanteziile lor, făcu, împăciuitor, Bombardov.

— Bine, am înţeles totul. Consider că nu mai pot avea nici o speranţă. Dacă montarea piesei mele presupune ca ea să fie ciopârţită în aşa hal încât să-şi piardă orice înţeles, nici nu e cazul să mai fie jucată. Nu vreau ca publicul să mă arate cu degetul, văzând că un om care trăieşte în secolul douăzeci şi are în mână un pistol se înjunghie cu pumnalul.

— Nu te-ar fi arătat nimeni cu degetul, pentru că n-ar mai fi rămas nici un fel de pumnal. Eroul dumitale s-ar fi împuşcat ca orice om normal.

Am amuţit.

— Dacă nu te-ai fi pus de-a curmezişul, continuă Bombardov, dacă ai fi ascultat de sfaturile celor care ţi-au vrut binele şi-ai fi acceptat şi pumnalul, şi pe Antonina, ai fi scăpat uşor şi de pumnal, şi de Anto-nina. Pentru orice problemă, există anumite căi şi anumite metode de rezolvare.

— Ce fel de metode?

— Asta-i specialitatea lui Mişa Panin, rosti cu glas cavernos Bombardov.

— Aşadar, acum totul e pierdut? am întrebat amărât.

— E cam greu de rezolvat, e cam greu, răspunse trist Bombardov.

Se mai scurse o săptămână. Cei de la teatru păreau că mă uitaseră definitiv. Încet, încet, rana începuse să mi se vindece, şi singurul lucru care m-a mai necăjit au fost orele de serviciu de la *Curierul navigaţiei,* precum şi reportajele pe care, de voie, de nevoie, trebuia să le scriu în continuare.

Când, deodată... O, acest cuvânt, fie el de trei ori blestemat! Părăsind pentru vecie lumea aceasta (şi faptul se va petrece cât de curând!) ştiu că nu voi scăpa nici atunci de teama cea atât de josnică şi totuşi de neînvins pe care mi-o inspiră. El mă înspăimântă ca şi cuvântul "surpriză", ca şi cuvintele "sunteţi chemat la telefon", "v-a sosit o telegramă" sau "poftiţi în biroul de dincolo". Ştiu prea bine ce urmează după ele.

Şi cum vă spuneam, într-una din zile, mă pomenesc cu Demian Kuzmici în pragul uşii; mă salută politicos şi-mi întinde o invitaţie prin care eram rugat să poftesc la teatru a doua zi la orele patru.

A doua zi n-a mai plouat. A doua zi s-a lăsat o înviorătoare geruială de toamnă târzie. Bocănind cu călcâiele pe asfalt, cu sufletul prins în chinga neliniştii, am pornit-o direct spre teatru.

Cea dintâi imagine care mi s-a fixat pe retină a fost cea a unui cal gras cât un rinocer, înhămat la o birjă, precum şi cea a unui bătrânel firav, cocoţat pe capra trăsurii. Prin nu ştiu ce asociaţie de idei, am înţeles îndată că este vorba de celebrul Drâkin. Faptul avu darul să mă tulbure şi mai mult. Intrând pe uşa teatrului, mă impresionă şi agitaţia care domnea pretutindeni. Biroul lui Filea rămăsese pustiu. Toţi vizitatorii acestuia, mai bine zis cei mai încăpăţânaţi dintre ei, aşteptau răbdători afară, în curte, tremurând de frig, şi doar din când în când aruncau priviri lacome pe fereastra oficiului. Unii dintre ei încercau chiar să bată în geam cu degetele îngheţate, dar fără nici un succes. Am ciocănit la uşă, uşa s-a crăpat niţel, dinăuntru m-a fixat ochiul lui Bakvalin, apoi am auzit glasul lui Filea:

— Să intre imediat!

Şi am intrat. Cei care sufereau afară, au dat să mă urmeze, dar uşa le-a fost trântită în nas. Alunecând pe scară, am fost ridicat de Bakvalin şi, în cele din urmă, am ajuns în oficiu. Filea nu mai

şedea la măsuţa lui din dosul barierei, ci în încăperea din faţă. Purta o cravată nouă, parcă o văd şi acum, cu picăţele. Era bărbierit cu mare grijă. Mă salută cu o solemnitate neobişnuită, dar şi cu un aer de ascunsă tristeţe. Ceva se petrecea în ziua aceea la teatru, ba chiar am simţit, aşa cum trebuie să simtă un taur dus la abator, că este vorba de o chestiune importantă şi în care, închipuiţi-vă, rolul principal îl avem de jucat eu însumi.

Faptul se vădi până şi în fazele scurte pe care Filea i le adresă încet, dar poruncitor, lui Bakvalin:

— Paltonul dumnealui! Fii atent!

După aceea, avu darul să mă uimească purtarea curierilor şi plasatorilor. Nici unul dintre ei nu sta locului, toţi se aflau într-o continuă stare de agitaţie, pe care un neiniţiat n-ar fi fost în stare să şi-o explice. Astfel, Demian Kuzmici alergă la un moment dat în trap vioi pe lângă mine, mi-o luă înainte şi urcă scara spre balcon, călcând fără zgomot, ca o nălucă. Abia pieri din vedere, când de sus, de la balcon, coborî Kustov, tot la trap, şi dispăru îndată ca şi cel dintâi. Pe jos, prin semiobscuritatea foaierului principal, trecu în fugă Kliukvin, trase din nu se ştie ce pricină perdeaua la una din ferestre, de celelalte nu se atinse deloc, şi dispăru ca prin farmec.

Bakvalin trecu în goană, neauzit, peste postavul soldăţesc aşternut pe jos şi pieri pe după uşa bufetului, iar de acolo ţâşni Pakin şi dispăru în sala de spectacole.

— Să urcăm la etaj. Vă conduc chiar eu, îmi spuse cu politeţe Filea, însoţindu-mă.

Am urcat scara. O altă siluetă goni fără zgomot pe lângă noi şi se topi în culoarul de la balcon, iar mie începu să mi se pară că în jurul meu se agită umbrele morţilor.

În clipa când ne şi apropiam în tăcere de uşa etuvei, l-am văzut stând în faţa ei pe Demian Kuzmici. Tocmai atunci, dintr-un culoar vecin, se repezi spre uşă o siluetă mică, cenuşie, dar Demian

Kuzmici ţipă scurt şi se răstigni peste tăblia de lemn, iar silueta se abătu pieziş, apoi o înghiţi umbra de pe meandrele scării.

— Dumnealui să intre! făcu scurt Filea şi dispăru.

Demian Kuzmici se propti cu umărul în tăblia uşii, aceasta se deschise, apoi... veni o altă uşă şi în cele din urmă am intrat în etuvă, unde nu se mai afla nici o umbră. Toropeţkaia aprinsese pe biroul din faţa ei o lampă cu picior. Nu mai scria la birou, ci şedea în fotoliu şi citea un ziar. Zărindu-mă, dădu uşor din cap.

Dincolo, în faţa uşii care ducea spre cabinetul direcţiunii, sta în picioare Avgusta Menajraki, îmbrăcată cu un jerseu verde, având la piept o cruciuliţă de diamante şi, prinsă de cordonul lat, din piele lăcuită, o legătură grea de chei.

Îmi spuse "pe aici" şi am intrat într-o încăpere luminată orbitor.

Ochii mi se abătură mai întâi peste mobilierul scump din mesteacăn din Karelia, cu ornamente aurite, peste biroul uriaş din acelaşi lemn fin şi peste bustul negru al lui Ostrovski, care trona şi aici, într-un colţ al încăperii. De sus, revărsa lumina un enorm candelabru, de jur-împrejur o revărsau aplicele. Mi se păru atunci că toate portretele din galerie se adunaseră aici, iar acum veneau spre mine. L-am recunoscut pe Ivan Vasilievici, care şedea pe canapea în faţa unei mescioare rotunde. Pe masă sclipea, albă, o chisea cu dulceaţă. L-am recunoscut pe Kneajevici, i-am recunoscut din portretele văzute în galerie şi pe alţi câţiva, printre care şi pe o doamnă de o prestanţă desăvârşită, ce purta acum o bluză purpurie şi o jachetă maro presărată cu năsturaşi, ca o boltă cu stele, iar pe umeri o blană grea de samur. Pălărioara fantezie părea că i se lăsase din zbor peste părul încărunţit, ochii îi străluceau tinereşte pe sub sprâncene, iar degetele împodobite cu inele de aur şi diamante îi străluceau şi ele.

De faţă mai erau şi alte persoane, pe care nu le văzusem în portretele din galerie. Lângă spătarul canapelei se oprise medicul care mai deunăzi o scosese dintr-o criză de nervi pe Milocika Preahina şi care ţinea şi acum în mână un păhărel de cristal. În dreptul uşii sta bufetierul cu aceeaşi expresie de adâncă întristare întipărită pe chip.

Deoparte, o masă rotundă, mare, părea pregătită pentru un dejun copios. Lumini orbitoare alergau peste cristaluri şi porţelanuri rânduite pe faţa de masă albă ca zăpada, alte lumini licăreau mohorât în sticlele de apă minerală, printre care se întrezărea o pală roşie, venind de bună seamă de la icrele de Manciuria. Societatea numeroasă care se afla instalată în adâncul moale al fotoliilor din încăpere tresări văzându-mă în pragul uşii, pe urmă se înclină răspunzându-mi la salut.

— Ah, Leo... porni să spună Ivan Vasilievici.

— Serghei Leontievici, îl corectă numaidecât Kneajevid.

— Aşa... Serghei Leontievici, bine ai venit! Şezi, te rog, aici, lângă noi! Şi îmi strânse jovial mâna. N-ai vrea să iei o gustare? Poate chiar o masă mai consistentă? Să nu te jenezi. Noi te vom aştepta. Ermolai Ivanovici al nostru este un adevărat vrăjitor. E de ajuns să-l rogi frumos şi... Ermolai Ivanovici, cam ce ai putea oferi dumnealui pentru dejun?

Drept răspuns, vrăjitorul Ermolai Ivanovici procedă cam astfel: îşi dădu ochii peste cap, pe urmă-i readuse la loc şi-mi adresă o privire în care am citit o mută implorare.

— Sau poate o băuturică? mă invită în continuare Ivan Vasilievici. Nişte apă minerală? Citro? Limonadă, răchiţele? Ermolai Ivanovici! i se adresă cu severitate bufetierului. Avem suficiente rezerve de răchitele? Te rog să ai pentru asta o grijă deosebită.

Drept răspuns, Ermolai Ivanovici surâse cu sfială şi puse bărbia în piept.

— Trebuie să-ţi spun că Ermolai Ivanovici este un... hm... hm... un magician. Într-o vreme din cele mai cumplite a salvat de la foamete, servindu-le nisetru, pe toţi cei din teatrul nostru. Altfel, n-ar mai fi rămas nimeni în viaţă. Actorii îl adoră.

Ermolai Ivanovici nu păru flatat de amintirea faptei sale eroice: dimpotrivă, se întunecă la chip.

Cu o voce limpede, fermă, sonoră, i-am adus la cunoştinţă lui Ivan Vasilievici că am luat atât micul dejun, cât şi masa de prânz şi, în acelaşi timp, am refuzat categoric apa minerală şi răchiţelele.

— Atunci, poate o prăjitură? Ermolai Ivanovici face nişte prăjituri de li se duce vestea!...

Cu o voce şi mai sonoră, energică (după aceea Bombardov mi-a mărturisit părerile celor de faţă, spunându-mi: "Zice lumea că ai avut o voce, să dai şi să fugi!", "Cum, adică?" "Răguşită, piţigăiată. Plină de ură...") am refuzat şi prăjiturile.

— Apropo de prăjituri, făcu deodată, cu glas catifelat, un ins blond, îmbrăcat şi pieptănat cu o deosebită eleganţă, care şedea în dreptul lui Ivan Vasilievici. Îmi aduc aminte că ne-am adunat cu toţii într-o zi la Pricevin. Am avut surpriza să-l vedem acolo şi pe marele duce Maximilian Petrovici... Am râs atunci cu hohote... Ivan Vasilievici, cred că-l cunoaşteţi pe Pricevin? A, să vă povestesc mai târziu întâmplarea asta nostimă.

— Îl cunosc pe Pricevin, cum să nu, răspunse Ivan Vasilievici, e un escroc fără pereche. A lăsat-o pe drumuri pe propria lui soră... Ei, şi-acum...

În clipa aceea, mai intră pe uşă un om care nu făcea parte din galeria de portrete, şi anume Mişa Panin. "Într-adevăr, el l-a împuşcat pe acela..." m-am gândit, privindu-i chipul.

— O! Preastimatul Mihail Alexeevici! strigă Ivan Vasilievici, înălţându-şi braţele către nou-venitul. Mă bucur că te văd! Ia loc în fotoliu. Şi-acum, să vă fac cunoştinţă, mi se adresă Ivan Vasilievici. Dumnealui este scumpul nostru Mihail

Alexeevici, care îndeplineşte la noi nişte funcţii de mare însemnătate. Iar dumnealui este...

— Serghei Leontievici! interveni vesel Kneajevici.

— Întocmai!

Fără să spunem celor de faţă că ne-am cunoscut mai demult şi fără să ne împotrivim prezentărilor respective, Mişa şi cu mine ne-am strâns mâna prietenește.

— Ei, şi acum, să începem! exclamă Ivan Vasilievici. Îndată ochii tuturor se fixară asupra mea, ceea ce făcu să mă treacă un fior. Cine doreşte să ia cuvântul? Ippolit Pavlovici, dumneata?

Un ins foarte prezentabil, cu pletele ca pana corbului, îmbrăcat cu foarte mult bun-simţ, îşi puse monoclul la ochi şi mă privi stăruitor. După aceea îşi turnă un pahar de apă minerală, se şterse la gură cu o batistă de mătase, o clipă rămase nehotărât, pe urmă îşi mai turnă unul şi abia atunci începu să vorbească.

Avea o voce superbă, caldă, vădind mult exerciţiu, foarte convingătoare şi care îţi mergea la inimă.

— Romanul dumitale Le... Serghei Leontievici? Nu-i aşa? Romanul dumitale e foarte, foarte bun. Are...ă... cum să zic eu – oratorul trase cu coada ochiului spre masa pe care se rânduiseră sticlele cu apă minerală, şi îndată Ermolai Ivanovici porni cu paşi mărunţi într-acolo şi-i aduse o sticlă proaspătă – are să zic aşa, o deosebită profunzime pe plan psihologic, iar personajele sunt uimitor de bine conturate... A... Cât despre descrierile de natură, pot să spun că se ridică aproape la nivelul lui Turgheniev!

În clipa aceea apa minerală ţâşni din sticlă, oratorul bău un al treilea pahar şi cu o simplă mişcare din sprâncene făcu să-i sară monoclul de la ochi.

— Aceste descrieri de natură, continuă, aceste nopţi... ă... aceste nopţi înstelate ale Ucrainei... pe urmă învolburatul Nipru... ă... după cum s-a exprimat însuşi Gogol... ă... Minunat e Niprul, după cura îţi aminteşti... şi-apoi mireasma aceea a salcâmilor... Totul e realizat la dumneata cu o deosebită măiestrie...

Mi-am întors privirea către Mişa Panin. Acesta se ghemuise în fotoliu ca un animal rănit, iar ochii îi erau de-a dreptul înfricoşători.

— Impresionează mai ales... ă... descrierea sihlei... a plopilor cu frunze argintii... Îţi aminteşti?

— Îmi stă şi azi în faţa ochilor noaptea aceea de pe Nipru, când am fost cu toţii în excursie, s-auzi glasul de contraltă al doamnei cu blana de samur.

— Apropo de excursie, făcu râzând basul de lângă Ivan Vasilievici, a fost o întâmplare teribil de picantă când cu guvernatorul general Dukasov. Vă aduceţi aminte de el, Ivan Vasilievici?

— Da. Un mâncău fără pereche! răspunse Ivan Vasilievici. Continuă, te rog.

— Romanul dumitale nu merită... ă... nu merită decât complimente... dar... îmi pare rău... scena îşi are legile ei!

Ivan Vasilievici mânca dulceaţă, ascultând cu multă plăcere cuvântarea lui Ippolit Pavlovici.

— Dumneata n-ai izbutit să redai în piesă toată aroma Sudului, a acelor nopţi voluptuoase. Psihologia personajelor a rămas şi ea abia schiţată, ceea ce a influenţat nefavorabil mai ales rolul Bahtin... Aici, oratorul păru jignit fără veste, ba chiar pufni îmbufnat: Pf... pf... aşa că eu...ă... nu ştiu dacă... lovi uşor cu muchia monoclului într-un caiet pe care îl ţinea în mână şi în care mi-am recunoscut manuscrisul, în fine, piesa dumitale nu poate fi jucată... Îmi pare rău, îşi sfârşi cu totul supărat cuvântarea, îmi pare rău!

În clipa aceea, privirile ni se întâlniră. Şi cred că în ochii mei oratorul nu desluşi decât uimire şi o profundă mânie.

Căci trebuie să vă spun că în romanul meu nu erau amintiţi nici salcâmii, nici plopii argintii, nici învolburatul Nipru, nici... Într-un cuvânt, nu se afla absolut nimic din toate acestea.

"Nu l-a citit! Nu mi-a citit romanul", îmi zbârnâia prin minte, "şi cu toate acestea îndrăzneşte să-l comenteze. Stă să discute despre nopţile din Ucraina... La ce bun m-au chemat aici?!"

— Cine mai doreşte să ia cuvântul? întrebă cu vioiciune Ivan Vasilievici.

Se lăsă o tăcere încordată. Nimeni nu mai dorea să ia cuvântul. Doar dintr-un ungher al încăperii răsună o voce:

— Oho-ho...

M-am uitat într-acolo şi-am zărit în colţul odăii un om în vârstă, îmbrăcat cu o bluză cenuşie. Mi-am amintit vag că-i văzusem chipul într-unul din portrete... Privirea îi era potolită şi exprima, de fapt, plictiseală, o veche plictiseală. Când l-am privit, îşi întoarse ochii în altă parte.

— Vrei să ne vorbeşti dumneata, Feodor Vladimirovici? îl întrebă Ivan Vasilievici.

— Nu, răspunse acesta.

Tăcerea căpătă un caracter straniu.

— Poate că vrei dumneata să spui ceva? mi se adresă Ivan Vasilievici.

Cu o voce deloc răsunătoare, deloc limpede, de loc vioaie (mi-am dat seama eu însumi de aceasta) am rostit:

— Din câte am înţeles, piesa mea nu vă convine. De aceea vă rog să mi-o restituiţi.

Pe neaşteptate, în jurul meu se iscă agitaţie. Fotoliile scârţâiră peste parchet, cineva mi se aplecă peste umăr şi-mi spuse:

— Cum poţi să spui aşa ceva? Îmi pare rău!

Ivan Vasilievici privi uimit chiseaua cu dulceaţă, apoi pe cei din jurul său.

— Hm... hm... şi bătu darabana cu degetele, noi îţi spunem cu toţii prieteneşte că dacă îţi vom juca

piesa îţi vom pricinui cel mai mare rău cu putinţă. Un rău îngrozitor. Mai ales în cazul când va pune mâna pe ea Foma Strij. Dumitale însuţi o să-ţi pară rău şi-ai să ajungi să ne blestemi...

După o pauză, am spus:

— În acest caz, vă rog să mi-o restituiţi.

Şi atunci, am zărit limpede în ochii lui Ivan Vasilievici o expresie de mânie.

— Ne-aţi semnat, după câte ştim, un mic contract, răsună de undeva o voce şi îndată din spatele medicului se ivi chipul lui Gavril Stepanovici.

— Bine, dar teatrul dumneavoastră nu doreşte să-mi joace piesa. Atunci pentru ce vă mai trebuie?

Un chip tinerel, cu ochii sclipind de după lentilele pince-nez-ului veni spre mine şi cu o subţire voce de tenor îmi spuse:

— Aveţi cumva de gând s-o duceţi la teatrul lui Schlippe? Ce credeţi că vor fi în stare să facă aceia? N-o să vedeţi decât nişte ofiţeraşi înfumuraţi umblând de colo-colo prin scenă. Cine are nevoie de asta?

— Pe baza dispoziţiilor şi a regulamentelor existente, dumnealui nu are dreptul s-o remită teatrului Schlippe. Dumnealui a semnat cu noi un contract, spuse Gavril Stepanovici, ieşind din spatele doctorului.

"Oare ce se întâmplă aici? Ce vor ăştia de la mine?" m-am întrebat şi, deodată, pentru prima oară în viaţă, am simţit că nu mai pot să respir.

— Iertaţi-mă, am rostit din greu, nu mai pricep nimic. Dumneavoastră îmi spuneţi că nu vreţi s-o jucaţi, dar de oferit unui alt teatru, nu am dreptul s-o ofer. Ce-i de făcut?

Aceste cuvinte avură un efect neaşteptat. Doamna cu blana de samur schimbă o privire jignită cu basul de pe canapea. Dar cel mai înfricoşător păru chipul lui Ivan Vasilievici. Zâmbetul îl părăsi cu totul iar ochii arzători căutau ţintă la mine.

— Cu toţii vrem să te salvăm de la primejdia care te paşte! spuse Ivan Vasilievici. Vrem să te salvăm dintr-un pericol iminent, care te pândeşte de după colţ.

Din nou se lăsă tăcere. Curând ea deveni atât de penibilă încât n-am mai fost în stare s-o suport.

După ce am zgâriat câteva clipe cu degetul căptuşeala fotoliului, m-am ridicat în picioare şi i-am salutat pe toţi printr-o plecăciune. Îmi răspunseră şi ei la fel, în afară de Ivan Vasilievici, care mă privea uimit. Călcând strâmb, am ajuns la uşă, m-am poticnit, am ieşit din încăpere, i-am făcut o plecăciune Polixeniei Toropeţkaia, care privea cu un ochi în *Izvestia* iar cu celălalt la mine, precum şi Avgustei Menajraki, care mă măsură cu severitate, apoi am ieşit afară, pe culoar.

Interiorul teatrului dispărea cu încetul în umbra amurgului. De departe, prin uşa deschisă a bufetului, se întrezăreau mici pete albe. Erau măsuţele care se pregăteau în vederea spectacolului din seara aceea.

Uşa sălii de spectacole era dată şi ea de perete. M-am oprit pentru câteva clipe şi-am privit înăuntru. Scena era descoperită în întregime până spre zidul de cărămidă din spate. De sus, cobora încet un chioşc verde, acoperit cu iederă, iar prin marea poartă laterală muncitorii, mici cât furnicile, aduceau în scenă un şir de coloane albe.

Câteva clipe mai târziu mă şi aflam în stradă.

Bombardov nu avea telefon, astfel că i-am trimis chiar în seara aceea o telegramă cu următorul conţinut:

"Vino parastas stop fără dumneata înnebunesc, nu mai pricep nimic."

Cei de la poştă n-au vrut să-mi primească telegrama şi nu mi-au primit-o decât după ce i-am ameninţat că-i voi reclama la *Curierul navigaţiei.*

În seara următoare, şedeam cu Bombardov în faţa mesei frumos aşternute. Curând, nevasta

maistrului de care am mai pomenit ne aduse nişte blinele.

Lui Bombardov i-a plăcut ideea mea de a face o masă de pomenire, precum şi odaia mea în care făcusem o desăvârşită ordine şi curăţenie.

— Acum sunt mai liniştit, i-am spus după ce şi-a mai potolit foamea, şi nu vreau să ştiu decât un singur lucru: ce-a fost cu adunarea aceea. Aşa ceva încă nu mi-a fost dat să văd.

Drept răspuns, Bombardov lăudă blinelele, mai privi o dată în jurul său prin odaie şi-mi spuse:

— Ar cam trebui să te însori, Serghei Leontievici. Să iei o femeie sau o fată simpatică şi delicată.

— O discuţie asemănătoare a mai fost descrisă de Gogol, i-am răspuns, şi n-ar trebui să ne repetăm. Spune-mi, ce-a fost acolo?

Bombardov dădu din umeri.

— N-a fost nimic altceva decât o consfătuire a lui Ivan Vasilievici cu veteranii teatrului.

— Aşa? Dar, ia spune-mi, cine era doamna aceea cu blana de samur?

— Era Margarita Petrovna Tavriceskaia, actriţă la teatrul nostru. Face parte şi ea din aşa-zisul grup al veteranilor sau al ctitorilor. Şi-a câştigat faima prin faptul că, asistând în anul o mie opt sute optzeci la debutul ei pe scenă, răposatul Ostrovski a spus: "Foarte bine."

Am mai aflat după aceea de la interlocutorul meu că la adunare n-au participat decât ctitorii, fiind convocaţi de urgenţă de către Ivan Vasilievici spre a-mi discuta piesa, şi că Drâkin a fost anunţat cu o zi înainte, astfel că a trebuit să-şi spele bine trăsura cu formol şi să-şi ţesale calul.

Întrebându-l pe Bombardov cine era cel care vorbise despre marele duce Maximilian Petrovici şi despre mâncăul de guvernator, am aflat că era cel mai tânăr dintre ctitorii teatrului.

Trebuie să menţionez că răspunsurile lui Bombardov erau foarte reţinute şi laconice. Observând aceasta, am încercat să insist mai mult cu întrebările, pentru a obţine de la oaspetele meu nu numai date seci, formale, în genul "născut în cutare loc, numele şi prenumele cutare", ci şi nişte caracterizări mai vii. Mă interesau nespus de mult oamenii pe care i-am văzut adunaţi în cabinetul direcţiunii. Presupuneam că în caracterizările respective aveam să găsesc o explicaţie a purtării fiecăruia la cea şedinţă misterioasă.

— Va să zică, Gornostaev ăsta (cel care povestise despre guvernatorul general) este un actor bun? l-am întrebat, turnându-i vin, pe Bombardov.

— Îhî, răspunse acesta.

— Ei, nu, cu asta nu mi-ai spus nimic. Uite, spre exemplu, despre Margarita Petrovna se ştie că a lăudat-o Ostrovski, rostind acel "foarte bine". Asta îmi spune ceva. Pe câtă vreme acest "îhî" este egal cu zero. Poate că şi Gornostaev s-a făcut vestit prin ceva?

Bombardov îmi aruncă o privire piezişă, aş zice bănuitoare, şi vorbi rar, cam în doi peri...

— Ce-aş putea să-ţi spun despre el? Hm, hm... Îşi goli paharul, pe urmă spuse cu mai multă vioiciune: Ba, da, mi-am amintit. De curând, Gornostaev ne-a uimit pe toţi printr-o întâmplare pe drept cuvânt miraculoasă....

Îndată se apucă să toarne peste blinele unt topit şi-l turna atât de încet, încât n-am mai putut răbda şi i-am strigat cu ciudă:

— Spune o dată, domnule, n-o mai lungi!

— Formidabil, vinul ăsta, "Napareuli", ocoli totuşi răspunsul Bombardov, punându-mi pentru un moment răbdarea la încercare. Apoi continuă: Treaba asta s-a întâmplat în urmă cu vreo patru ani. Era la începutul primăverii şi-mi aduc aminte că Gherasim Nikolaevici era pe atunci parcă mai vesel şi mai guraliv ca de obicei. Dar veselia asta

nu i-a fost a bine! Ştiu că începuse să-şi facă tot felul de planuri, mereu îi ardea de ducă, părea chiar că întinerise. Trebuie să-ţi spun că are pentru teatru o mare pasiune. În perioada aceea, ţin minte, l-am auzit adeseori spunând: "Am cam rămas în urmă, băieţi. Altădată cunoşteam foarte bine viaţa teatrală din Occident, plecam în fiecare an peste hotare şi eram la curent cu tot ce se întâmpla pe scenele din Germania, din Franţa şi nu numai de acolo. Dădeam câte o raită chiar prin America, spre a cunoaşte cele mai noi realizări din domeniul artei teatrale." "Păi de ce nu înaintezi o petiţie să mai pleci şi acum?" îl întreba lumea. El surâdea cu blândeţe şi răspundea: "Îîn nici un caz, dragii mei. Oare pot eu să admit ca statul să cheltuiască pentru mine valuta care-i atât de preţioasă? Mai bine să plece vreun inginer sau un conducător de întreprindere!"

Un om adevărat, dintr-o bucată! Şi cum îţi spun (Bombardov îşi cercetă paharul la lumina beculuişi din nou lăudă vinul)... şi cum îţi spun, mai trece o lună şi se face primăvară de-a binelea. Tocmai atunci s-a întâmplat şi nenorocirea. Vine într-o zi Gherasim Nikolaevici la Avgusta Avdeevna în birou, tace, nu zice nimic. Când se uită femeia la el, îl vede galben ca un mort, cu ochii stinşi, bun de pus în mormânt. "Ce-i cu dumneata, Gherasim Nikolaevici?", "Nimic, ce să fie?" zice. "Nu vă faceţi idei." Se duce la fereastră, începe să bată darabana în geam şi să fluiere uşurel o melodie tristă şi parcă foarte cunoscută. Avgusta Avdeevna a tras cu urechea şi când s-a dumirit, să-i vină rău, nu alta: era marşul funebru de Chopin. N-a putut să reziste, i s-a strâns inima de milă şi nu l-a mai slăbit cu întrebările: "Ce-ai păţit? Ce-i cu dumneata?"

Într-un târziu, s-a uitat la ea, a zâmbit amar şi i-a spus: "Jură-mi că n-ai să mărturiseşti nimănui!" Femeia, îţi închipui, a jurat numaidecât.

"Adineauri am fost la doctor şi mi-a spus că am cancer la plămâni." S-a întors şi a ieşit pe uşă.

— Mda, asta-i o chestie... am rostit încet, posomorându-mă.

— Nici vorbă! întări Bombardov. Şi-atunci, Avgusta Avdeevna pune-l imediat să jure şi spune-i tot lui Gavril Stepanovici. Acesta fugi la Ippolit Pavlovici. Ippolit Pavlovici la nevastă-sa. Nevastă-sa la Evlampia Petrovna. Pe scurt, n-au trecut nici două ore şi a aflat toată lumea, până la calfele din atelierul de croitorie, că activitatea artistică a lui Gherasim Nikolaevici a luat sfârşit şi că teatrul ar putea să-i comande de pe acum coroana mortuară. Un ceas mai târziu, actorii au şi început să se certe la bufet cui să fie încredinţate rolurile lui Gherasim Nikolaevici.

Între timp, Avgusta Avdeevna pune mâna pe telefon, pe urmă dă buzna direct la Ivan Vasilievici. Şi nu trec după aceea nici trei zile că tot Avgusta Avdeevna îl sună pe Gherasim Nikolaevici şi-i zice: "Peste cinci minute sunt la dumneata" şi, într-adevăr, dă fuga la el acasă. Îl găseşte întins pe divan, îmbrăcat cu un halat chinezesc, pământiu în obraz, dar mândru şi liniştit.

Avgusta Avdeevna, femeie cu simţ practic cum o ştii, ţac! îi şi trânteşte pe masă cărţulia roşie şi un cec.

Gherasim Nikolaevici tresare atunci şi zice:

— Sunteţi nişte oameni răi! Doar nu v-am cerut asta! Ce rost are să mori printre străini?

Avgusta Avdeevna e o femeie dintr-o bucată şi-i o secretară înnăscută! Cuvintele muribundului i-au trecut pe lângă ureche. A strigat:

— Faddei!

Faddei e servitorul credincios al lui Gherasim Nikolaevici. În clipa următoare Faddei s-a şi ivit în prag.

— Trenul pleacă peste două ore. Adu-i imediat lui Gherasim Nikolaevici pledul! Lenjeria. Valiza.

Servieta. Maşina va fi jos peste patruzeci de minute.

Condamnatul doar a oftat prelung şi dat din mână, sfârşit de puteri.

Undeva, în Alpi, poate la graniţa Elveţiei, poate în altă parte, în fine, cam pe acolo... – Bombardov se frecă peste frunte – în fine, nu contează... sus, la trei mii de metri deasupra nivelului mării, se află un sanatoriu de mare altitudine. Aparţine unei somităţi mondiale, profesorul Cly. Lumea se duce acolo numai în cazuri disperate. Când, vorba ceea: ori mori, ori te vindeci. Mai rău nu poate să-ţi fie, ba uneori se mai întâmplă şi câte o minune. Cly aşază bolnavii pe nişte terase descoperite, cu vedere spre piscurile înzăpezite, le face nişte injecţii cu sarcomatină, îi pune să respire oxigen şi câteodată izbuteşte să le mai lungească viaţa cu un an, doi.

Cincizeci de minute mai târziu, Gherasim Nikolaevici a şi fost dus cu maşina prin dreptul teatrului, aşa cum i-a fost dorinţa, iar a doua zi Demian Kuz-mici a povestit tuturor că l-a văzut ridicându-şi mâna şi binecuvântând teatrul, după care automobilul s-a îndreptat cu toată viteza spre gara Belorusko-Baltiiski.

Curând a venit vara şi s-a răspândit un zvon precum că Gherasim Nikolaevici ar fi încetat din viaţă. Actorii au mai sporovăit pe socoteala asta, l-au mai compătimit puţin... Totuşi era vară... Cu toţii se pregăteau de plecare, căci începea turneul. Aşa că n-a fost jale prea mare... Aşteptam să-i sosească trupul neînsufleţit... Între timp, stagiunea a luat sfârşit şi actorii au plecat care încotro. Trebuie să-ţi spun că Plisov al nostru...

— Unul simpatic, cu mustaţă, nu-i aşa? l-am întrebat. Are şi un portret în galerie?

— Acela e, confirmă Bombardov, pe urmă continuă: Cum îţi spun, Plisov a fost trimis în delegaţie la Paris, ca să studieze acolo maşinile de teatru. I-au făcut, desigur, rapid, toate actele şi

omul a plecat. Trebuie să ştii că Plisov are o putere de muncă extraordinară, iar de scena lui turnantă e de-a dreptul îndrăgostit. Nu-ţi mai spun cât l-a invidiat lumea. Te cred, fiecare ar fi vrut să vadă Parisul... "Om fericit!" îi spuneau. Fericit, nefericit, şi-a luat actele, s-a urcat în tren şi a plecat la Paris, tocmai în perioada când se zvonea despre încetarea din viaţă a lui Gherasim Nikolaevici. Plisov e un om cu totul deosebit şi, fiind la Paris, nici măcar n-a observat turnul Eiffel. Un entuziast. A stat numai şi numai sub scena teatrelor, a studiat tot ce-a trebuit, a cumpărat şi nişte reflectoare, mă rog, şi-a îndeplinit misiunea cu cinste. În cele din urmă, i-a venit timpul să plece acasă. Şi atunci s-a hotărât să facă şi el măcar o plimbare prin oraş, să aibă cât de cât habar de acele locuri. A umblat pe străzi, a călătorit şi cu autobuzul, cu cei din jur s-a înţeles în special prin mormăieli, i s-a făcut o foame de lup şi a ajuns în sfârşit undeva, la dracu-n praznic. "Să intru şi eu într-un local", şi-a spus, "să iau o gustare." Vede o lumină. Îşi dă seama că nu mai este în centru şi că, prin urmare, n-o să-l coste prea mult. Intră pe uşă. Într-adevăr, localul era cam de mâna a doua. Se uită în jur şi deodată rămâne stană de piatră.

Ce crezi că a văzut? Drept în faţa lui, la o măsuţă, îmbrăcat cu un smoching elegant şi cu o floare prinsă la butonieră, şedea răposatul Gherasim Nikolaevici. Ba mai era şi cu două franţuzoaice după el. Îi ascultau snoavele şi se prăpădeau de râs. În dreptul lor – o sticlă de şampanie într-o frapieră şi un vas cu fructe.

Lui Plisov să-i vină rău, nu alta. "Nu se poate", şi-a spus, "să ştii că am halucinaţii. N-are cum să şadă aici Gherasim Nikolaevici şi să râdă cu franţuzoaicele. Bietul de el nu poate fi decât într-un singur loc şi anume la cimitirul Novodevicie!"

Sta Plisov şi se holba la insul acela care semăna leit cu răposatul, când colo îl vede că se ridică

deodată în picioare, iar chipul pare să-i exprime un fel de nelinişte. Mai întâi Plisov a crezut că omul e întrucâtva nemulţumit să-l vadă acolo, dar mai târziu s-a dumirit că Gherasim Nikolaevici – căci, într-adevăr, el era – doar rămăsese foarte mirat să-şi întâlnească la Paris compatriotul. Numaidecât, Gherasim Nikolaevici le-a şoptit ceva franţuzoaicelor, iar ele au şi zbughit-o pe uşă.

Totuşi, Plisov nu s-a dezmeticit de-a binelea decât după ce Gherasim Nikolaevici a venit să-l îmbrăţişeze şi să-l sărute pe amândoi obrajii. După aceea lucrurile s-au limpezit. Stând să-l asculte pe Gherasim Nikolaevici, Plisov striga întruna, uimit peste măsură: "Nu mai spune!" Căci se petrecuse o adevărată minune.

Când îl aduseseră pe Gherasim Nikolaevici, în Alpii aceia, era într-un asemenea hal, încât Cly n-a făcut decât să dea din cap şi să spună: "Hm..." L-au întins pe Gherasim Nikolaevici sus, pe terasă, i-au făcut o injecţie cu sarcomatină, i-au dat şi o pernă cu oxigen. La început bolnavul s-a simţit din ce în ce mai rău, încât i s-a spus după aceea că profesorul începuse să aibă cele mai întunecate presupuneri pentru ziua care avea să vină. Vezi Doamne, inima nu-i mai funcţiona nici ea cum trebuie. Totuşi, ziua aceea, a doua, a trecut cu bine. I-au repetat injecţia. S-a simţit încă mai bine. Iar mai târziu, să vezi şi sa nu crezi. Într-o dimineaţă, Gherasim Nikolaevici al nostru s-a ridicat de pe cuşetă şi a spus: "M-aş duce să fac o plimbare." Auzindu-i vorbele, nu numai asistenţii, ci şi însuşi Cly au făcut nişte ochi cât cepele. Într-un cuvânt, după ce-a mai trecut o zi, Gherasim Nikolaevici a început să se plimbe pe terasă, i-a revenit culoarea în obraji, la fel şi pofta de mâncare... Temperatura 36,8 pulsul normal, de dureri nici pomeneală.

Gherasim Nikolaevici ne-a povestit mai târziu că de prin toate satele din jur începuse să vină lume, să-l vadă la faţă. Din oraşe soseau tot felul de medici renumiţi, iar Cly le-a făcut într-una din

zile o amplă comunicare, zicând că asemenea cazuri se întâlnesc o dată la o mie de ani. Au vrut să dea la ziar poza lui Gherasim Nikolaevici, dar el s-a împotrivit. Nu îi plăcea să i se facă reclamă.

La un moment dat, Cly i-a spus că n-are nici un rost să mai stea prin coclaurile Alpilor şi că îl va trimite la Paris să se odihnească acolo după suferinţele îndurate. Aşa a ajuns Gherasim Nikolaevici la Paris. Cât despre franţuzoaice, i-a explicat lui Plisov că sunt nişte doctoriţe tinere, pariziene, care au de gând să scrie despre el un articol. Cam aşa s-au petrecut lucrurile cu vindecarea lui Gherasim Nikolaevici.

— Într-adevăr, e un lucru uimitor, am observat. Totuşi, nu pricep cum a izbutit să scape cu viaţă?

— Tocmai asta-i minunea, răspunse Bombardov. S-a constatat atunci că de la cea dintâi injecţie sarcomul lui Gherasim Nikolaevici a şi început să se resoarbă şi în curând s-a resorbit cu totul.

Am bătut din palme a mirare:

— Ei, nu vorbi! am exclamat. Bine, dar aşa ceva nu s-a mai întâmplat niciodată!

— Ba, se poate întâmpla o dată la o mie de ani. Bombardov tăcu o clipă, apoi continuă. Stai puţin, că n-am terminat. În toamnă, a venit Gherasim Nikolaevici acasă într-un costum nou, elegant, refăcut, ba chiar ars de soare, căci medicii de la Paris l-au mai trimis şi pe coasta oceanului să se întremeze. Când cobora la bufet, ai noştri îl luau de-a dreptul cu asalt, să le povestească despre ocean, despre Paris, despre medicii din vârful Alpilor şi alte chestii dintr-astea. Pe urmă a început stagiunea. Gherasim Ivanovici a apărut pe scenă şi trebuie să-ţi spun că a jucat foarte bine. Aşa au mers lucrurile până prin martie... În martie, îl vedem într-o zi pe Gherasim Nikolaevici că vine la repetiţia cu *Lady Macbeth* sprijinit în baston. "Ce-i cu dumneata?" "Nu-i nimic, mă cam înjunghie pe la şale." Ce poţi să-i faci omului: junghiul e junghi. Azi îl înjunghie, mâine îi trece.

Dar nu i-a trecut. Ba, s-a înteţit şi mai tare... Ultraviolete? Nici un efect. A căpătat insomnie, nu mai putea să doarmă pe spate... Slăbea văzând cu ochii. I-au dat pantopon. Degeaba. Du-te iar la doctor. Şi poţi să-ţi închipui...

Bombardov făcu o pauză bine dozată şi căscă nişte ochi de m-au trecut fiorii.

— Poţi să-ţi închipui... Doctorul s-a uitat la el, l-a pipăit, a clipit din ochi... Şi atunci Gherasim Nikolaevici îi spune: "Doctore, n-o mai lungi, eu nu-s muiere, am trecut prin multe... e vorba de dumnealui?" Dumnealui a fost!! răcni Bombardov şi bău pe nerăsuflate un pahar cu apă. Îi reapăruse sarcomul! Îi atacase rinichiul drept şi-a început să i-l macine! Desigur, o chestie senzaţională. La naiba cu repetiţiile, Gherasim Nikolaevici merge acasă. Numai că de data aceasta supărarea n-a mai fost aşa de mare. Acum, puteam avea cu toţii speranţă. Dă-i, scoate-i din nou în trei zile paşaportul, procură-i bilete pentru sanatoriul alpin şi trimite-l iar pe Gherasim Nikolaevici la profesorul Cly. Acela l-a primit ca pe un frate. Cred şi eu. Sarcomul lui Gherasim Nikolaevici îi făcuse reclamă în toată lumea! Du-l din nou pe terasă, înţea-pă-l iar cu seringa şi povestea s-a repetat întocmai! După douăzeci şi patru de ore, durerile au încetat, la două zile după aceea Gherasim Nikolaevici s-a plimbat pe terasă, iar în cea de a treia zi s-a ţinut după profesor să-i dea voie în curte, că ar vrea să joace tenis! Îţi poţi închipui cam ce-a fost în întreg sanatoriul! Au început să vină la Cly garnituri întregi cu bolnavi. Profesorul a dat ordin să se construiască alături un alt corp de clădire. Deşi era rezervat, ca toţi europenii, nu s-a mai putut stăpâni. L-a sărutat pe Gherasim Nikolaevici pe amândoi obrajii şi l-a trimis la odihnă cum era şi cazul, de data aceasta mai întâi la Nisa, pe urmă la Paris şi după aceea în Sicilia.

Şi iar a venit Gherasim Nikolaevici acasă tocmai în toamnă; abia ne întorseserăm cu toţii din turneu de prin Donbass. Sănătos, voinic, rumen în obraji, numai costumul şi-l cumpărase de altă culoare: cu un an în urmă îşi luase unul cafeniu, acum avea unul gri în carouri. Timp de trei zile încheiate ne-a tot povestit despre Sicilia şi despre burghezii care joacă la ruletă, la Monte-Carlo. Cică-i un spectacol înfiorător. Pe urmă a venit noua stagiune, iar în primăvară ia-o nene de la început. Acum, sarcomul i se fixase la genunchiul stâng. Du-te iar la Cly, după aceea la odihnă în insula Madera şi abia în încheiere la Paris.

În ceea ce priveşte sarcomul însă nimeni nu mai avea emoţii. Ne-am dat seama cu toţii că profesorul Cly găsise remediul. Pe lângă asta, s-a mai constatat că, datorită injecţiilor, sarcomul are de la an la an o rezistenţă tot mai redusă şi Cly speră, ba chiar e ferm convins, că nu vor mai trece decât două sau trei veri şi organismul lui Gherasim Nikolaevici se va opune el însuşi, unei noi recidive a cancerului. Într-adevăr, în urmă cu doi ani, Gherasim Nikolaevici s-a ales doar cu nişte dureri slabe în cavitatea sinuzală, care, în scurt timp, după un tratament la Cly, i-au dispărut complet. Acum, Gherasim Nikolaevici se află sub o strictă şi neîncetată supraveghere. Fie că are dureri, fie că nu le are, în fiecare an, în aprilie e trimis peste hotare.

— O adevărată minune! am spus şi, pe neaşteptate, am oftat adânc.

Între timp, cheful nostru luase, cum se zice, amploare. Vinul de Napareuli ne ameţise uşor, discuţia devenise mai vioaie şi, în primul rând, mai sinceră. "Eşti un om original, ai un spirit caustic, şi multă putere de observaţie", gândeam. "îmi placi foarte mult, dar eşti şiret, nu-ţi dezvălui gândurile cu una, cu două, şi firea aceasta ţi-a format-o teatrul..."

— Să nu mai fii aşa! m-am pomenit spunându-i oaspetelui meu. Spune-mi, te rog, – îţi mărturisesc că sunt tare necăjit –, oare piesa mea este într-adevăr atât de proastă?

— Pot să-ţi spun doar atât, făcu Bombardov, că piesa dumitale este o piesă bună.

— Atunci de ce s-au petrecut lucrurile acelea stranii, care m-au făcut să sufăr atâta? De ce? Nu le-a plăcut piesa?

— Ba nu, spuse Bombardov cu hotărâre. Ba nu, cu totul dimpotrivă. Totul s-a petrecut precum ştii, tocmai pentru că le-a plăcut. Ba pot să spun că le-a plăcut extraordinar de mult.

— Bine, dar Ippolit Pavlovici...

— Cel mai mult i-a plăcut tocmai lui Ippolit Pavlovici, rosti Bombardov cu glas scăzut, însă rar şi apăsat, şi mi se păru că-i zăresc în ochi un licăr de compasiune.

— Poţi să înnebuneşti..., am şoptit.

— Ba nu trebuie să înnebuneşti deloc... Numai că dumneata nu ştii ce înseamnă teatrul. Există în lume tot felul de maşini din cele mai complicate. Teatrul însă este cea mai complicată dintre toate...

— Spune! Spune-mi tot ce ştii! am exclamat şi mi-am cuprins capul cu mâinile.

— Piesa le-a plăcut atât de mult, încât a stârnit printre ei panică, urmă Bombardov. De aici au pornit toate. După ce piesa a fost citită, şi veteranii au aflat despre ce-i vorba, s-au şi repezit să-şi împartă rolurile. Pe Bahtin urma să-l joace Ippolit Pavlovici, iar rolul lui Petrov s-au gândit să i-l dea lui Valentin Konradovici.

— Cui? Lui Valen... aceluia, care...

— Da, chiar lui.

— Stai, domnule! am urlat deodată cât m-a ţinut gura. Păi, omul acela...

— Desigur, desigur, se grăbi să afirme Bombardov, care, după cum mi-am daţ seama, înţelesese prea bine ce voiam să spun, Ippolit Pavlovici are şaizeci şi unu de ani, iar Valentin

Konradovici, şaizeci şi doi împliniţi... Câţi ani are Bahtin, cel mai vârstnic dintre eroii dumitate?

— Douăzeci şi opt de ani!

— Aşa, aşa. Ei, şi după ce li s-a trimis veteranilor câte un exemplar din piesă, s-a întâmplat ceea ce dumneata nici nu ţi-ai putea închipui. Aşa ceva nu s-a mai întâmplat la teatrul nostru de cincizeci de ani, de când fiinţează. Pur şi simplu s-au simţit cu toţii jigniţi.

— Cine i-a jignit? Cel care le-a distribuit rolurile?

— Ba nu. Autorul.

Nu mi-a rămas decât să mă holbez la oaspetele meu, ceea ce am şi făcut. Bombardov continuă.

— Da, da, autorul. Şi-ntr-adevăr, grupul veteranilor a judecat cam aşa: noi căutăm întruna, suntem de-a dreptul însetaţi după un rol frumos, am fi încântaţi să ne arătăm întreaga măiestrie într-o piesă contemporană, şi când colo... poftim! Vine unul în haine gri şi ne aduce o piesă în care nu vezi decât nişte băieţandri! Prin urmare, noi nu putem fi distribuiţi! Atunci de ce ne-a mai adus-o? Doar aşa, în derâdere? Până şi Gherasim Pavlovici, cel mai tânăr dintre ctitori, are cincizeci şi şapte de ani bătuţi pe muche.

— Bine, dar eu nu pretind ca piesa mea să fie jucată de veterani! am urlat din nou. S-o joace tinerii!

— Ia te uită ce isteţ e dumnealui! exclamă Bombardov şi chipul îi luă o expresie satanică. Va să zică, ai vrea ca Argunin, Galin, Elaghin, Blagosvetlov, Strenkovski să iasă la rampă, să primească aplauze? Bravo! Bis! Ura! Uitaţi-vă şi voi, oameni buni, ce frumos ştim noi să jucăm! Iar ctitorii să şadă pe scaun şi să zâmbească stingheriţi, zicând în mintea lor: care va să zică, lumea nu mai are nevoie de noi? Care va să zică, ne putem cărăbăni la azilul de bătrâni? Hi, hi, hi. Eşti grozav! Eşti grozav!

— Totul e limpede! am strigat încercând s-o fac şi eu cu glas satanic. Acum totul e limpede!

— Cum ar putea să fie altfel? mi-o tăie Bombardov. Oare nu ţi-a spus Ivan Vasilievici că logodnica eroului trebuie să fie mama lui? Ar fi jucat-o Margarita Pavlovna sau Nastasia Ivanovna...

— Nastasia Ivanovna?!

— Zău că nu eşti un om de teatru, rosti cu un aer jignitor Bombardov, fără să-mi explice însă de ce mă jigneşte.

— Spune-mi un singur lucru, am făcut surescitat. Cui au vrut să dea rolul Annei?

— Fireşte că Ludmilei Silvestrovna Preahina.

Pe neaşteptate, mă cuprinse o furie oarbă.

— Cu-um! Ce-ai spus? Ludmilei Silvestrovna?! Am sărit în picioare. Dumneata îşi baţi joc de mine!

— Adică de ce? mă întrebă cu seninătate Bombardov.

— Ce vârstă are dumneaei?

— Iartă-mă, dar asta n-o ştie nimeni.

— Să ştii că Anna are nouăsprezece ani! Nouăsprezece! Pricepi? Dar nici măcar asta nu contează. Contează că Preahina nu-i în stare să joace.

— Rolul Annei?

— Las-o pe Anna. Nu poate să joace nimic!

— Dă-mi voie!

— Ba nu, dă-mi dumneata voie. O actriţă care a vrut să interpreteze un om jignit şi persecutat şi care l-a înfăţişat în asemenea hal, încât un cotoi şi-a ieşit din minţi şi a sfâşiat o draperie, să ştii de la mine că nu-i în stare să joace nimic.

— Cotoiul acela e tâmpit, spuse Bombardov, căruia furia mea îi făcea o vădită plăcere. Suferă de obezitate, miocardită şi neurastenie. Stă toată ziua în vârful patului, nu vede pe nimeni, te cred şi eu că s-a speriat.

— Sunt de acord, cotoiul e un neurastenic! am urlat mai departe. Totuşi are foarte mult bun-simţ şi înţelege admirabil jocul de scenă. De data aceasta a intuit limpede impostura! Mă înţelegi, o impostură care repugnă. Cotoiul a fost pur şi simplu şocat! Şi-apoi, spune-mi şi mie ce-a fost cu bufoneria aceea?

— A fost o scrânteală, mă lămuri Bombardov.

— Ce înseamnă asta?

— În limbajul nostru, prin scrânteală se înţelege orice fel de încurcătură care se întâmplă în scenă. Când se încurcă, de exemplu, un actor la o replică sau cade prea devreme cortina sau...

— Am înţeles, am înţeles...

— În cazul de faţă au scrântit-o două persoane: atât Avgusta Avdeevna, cât şi Nastasia Ivanovna. Cea dintâi te-a îndrumat la Ivan Vasilievici, fără s-o prevină pe Nastasia Ivanovna că vei veni acolo. Cealaltă i-a dat drumul în scenă Ludmilei Silvestrovna, fără să controleze dacă mai era cineva la Ivan Vasilievici. Fireşte. Avgusta Avdeevna este mai puţin vinovată, pentru că Nastasia Pavlovna se dusese, între timp, la magazin să cumpere nişte ciuperci...

— E clar, e clar, repetam, încercând un râs mefistofelic. Totul mi-e foarte clar. Şi îţi mai spun o dată că Ludmila Silvestrovna nu-i în stare să joace.

— Stai puţin. Lumea de aici, de la Moscova, susţine că în tinereţe a jucat excepţional...

— Lumea dumitale de la Moscova minte! am exclamat. Femeia asta interpretează durerea şi plânsul, dar ochii îi sticlesc de răutate. Joacă de bucurie şi ţipă: "Vara babelor!" dar ochii îi fug în lături! Izbucneşte în râs, dar pe cel care o ascultă îl trec fiorii, de parcă i-ar fi turnat cineva sifon pe sub cămaşă! Ea nu se poate numi actriţă.

— Oare aşa să fie? Să ştii că studiază de treizeci de ani celebra teorie a lui Ivan Vasilievici despre transfigurare...

— Nu cunosc această teorie! Şi după câte văd, teoria nu i-a priit deloc.

— Poate ai să-mi spui că nici Ivan Vasilievici nu se poate numi actor?

— Ba nu, asta nu. Când a intrat în pielea lui Bahtin să-mi arate cum s-a omorât acela, îţi jur că am rămas înmărmurit: avea ochi de mort. A căzut pe canapea şi am avut în faţă un om înjunghiat. Dacă poţi să tragi o concluzie dintr-o scenă atât de scurtă, or, eu cred că se poate, la fel cum izbuteşti să recunoşti un mare cântăreţ după o singură frază muzicală pe care ţi-o cântă, să ştii că omul acesta e un maestru desăvârşit al scenei. Numai că n-am înţeles deloc ce a vrut să-mi spună despre conţinutul piesei.

— Numai vorbe înţelepte!

— Dar pumnalul?!

— Uite ce este: dumneata nici nu ţi-ai deschis bine caietul, că el a şi început să te asculte. Da, da. A şi început să facă tot felul de socoteli: cum să distribuie rolurile, cum să-i împace pe ctitori, ce trebuie să facă pentru ca ei să-ţi poată juca piesa fără ca aceasta să-i prejudicieze cu ceva... Iar dumneata îi dădeai zor cu împuşcăturile. Eu lucrez la teatru de zece ani şi mi s-a spus că unicul foc de armă care a răsunat aici pe scenă a fost tras în anul o mie nouă sute unu, dar şi acela a avut nişte urmări foarte neplăcute. În piesa lui... cum Dumnezeu îl cheamă... e un autor cunoscut... În sfârşit, n-are importanţă... deci, în piesa aceluia, doi dintre eroi, mai nervoşi, se ceartă între ei pentru o moştenire. Se tot ceartă aşa, până ce unul din ei scoate pistolul şi trage în celălalt, fără ca totuşi să-l nimerească... Cât timp au ţinut repetiţiile obişnuite, asistentul imita împuşcătura bătând din palme. La repetiţia generală însă a tras în culise un foc adevărat. Şi ce să vezi? Nastasia Ivanovna a leşinat pe loc – n-auzise niciodată aşa ceva – iar pe Ludmila Silvestrovna au apucat-o istericalele. De atunci, nu s-a mai tras în teatru nici un foc de

armă. Piesa a suferit o modificare, eroul n-a mai tras cu pistolul, ci de fiecare dată venea să-l amenințe pe celălalt cu o stropitoare, strigând "te omor, mizerabile!" şi dând din picioare, iar piesa – după părerea lui Ivan Vasilievici – n-a avut din această pricină decât de câştigat. Autorul s-a supărat foc pe teatru, timp de trei ani n-a mai discutat cu nici unul dintre directori, totuşi Ivan Vasilievici nu şi-a schimbat hotărârea...

Pe măsură ce noaptea aceea ameţitoare se apropia de sfârşit, avântul meu se potolea şi el cu încetul şi nu mai ripostam furios, ca până atunci, la cele ce-mi spunea Bombardov, ci începusem să-i pun din ce în ce mai multe întrebări. Gura îmi luase foc de la icrele de Manciuria şi de la somonul sărat şi el, peste măsură, astfel că ne potoleam mereu setea cu ceai. Prin odaie plutea un fum gros ca laptele, pe ferăstruica deschisă venea o boare de aer îngheţat, fără să risipească fumul, ci doar înfrigurându-ne.

— Spune-mi, lămureşte-mă, îi vorbeam lui Bombardov cu o voce stinsă, dacă n-au ce face cu piesa mea, de ce nu-mi dau voie s-o duc altundeva, la un alt teatru? La ce le mai trebuie? La ce?

— Să ştii că-mi placi! Cum adică la ce le trebuie? Crezi că teatrului nostru i-ar conveni să joace altcineva o piesă nouă, ba încă una care, după câte se vede, ar putea să aibă succes? Ca ce chilipir? Doar ai semnat cu mâna dumitale contractul care prevede că n-ai voie s-o prezinţi unui alt teatru.

Îndată îmi săltă cu învăpăieri verzui, prin faţa ochilor, şiragul alineatelor: "autorul nu are dreptul", ţopăi cu neîndemânare expresia: "având în vedere" şi se perindară siluetele viclene ale paragrafelor. Mi-am amintit de cabinetul îmbrăcat în piele şi mi se păru că simt o adiere de parfum.

— Blestemat fie în vecii vecilor! am hârâit cu ciudă.

— Cine?

— Blestemat fie! Gavril Stepanovici!

— E un şoim! exclamă Bombardov şi ochii înroşiţi de nesomn îi scânteiară.

— Şi când te gândeşti că pare atât de blajin! Aduce vorba numai despre suflet!...

— Eroare, aiureală, moft, lipsă de perspicacitate! exclamă Bombardov. Ochii i se încinseseră, i se încinsese şi ţigara, vărsa fum pe nări. E o acvilă, un condor. Stă sus pe o stâncă şi vede la patruzeci de kilometri în jur. Când se iveşte în zare câte un punct negru, mişcător, îşi ia zborul în fâlfâit de aripi, apoi deodată se prăvale ca un bolovan! Un ţipăt slab, un horcăit... şi iată-l că se avântă din nou spre cer cu prada în gheare!

— Eşti poet, lua-te-ar naiba!

— Iar dumneata, făcu Bombardov cu un surâs gingaş, eşti un om răutăcios! Of, Serghei Leontievici, presimt că o să mai ai necazuri...

Cuvintele lui mă iritară. Nu m-am crezut niciodată un om răutăcios, dar tot atunci mi-am amintit cele ce-mi spusese Likospastov despre rânjetul meu de lup...

— Prin urmare, am rostit căscând, piesa mea n-o să meargă? Prin urmare totul e pierdut?

Bombardov mă privi lung, pe urmă rosti cu o neaşteptată căldură:

— Fii gata să înduri orice. Nu vreau să te mint. Piesa nu va merge. Poate, doar, o minune...

Dincolo de fereastră se întredeschidea pleoapa unei noi, mohorâte şi jilave zile de toamnă. Dar, neluînd în seamă greţoasele resturi de mâncare de pe masă, nici mucurile de ţigări strivite în farfurii, dus pesemne de iureşul unui ultim val pornit din tainice străfunduri sufleteşti, am rostit atunci un înflăcărat monolog despre magnificul bidiviu de aur.

Doream ca cel de lângă mine să poată vedea şi el, aievea, scânteile mici care saltă peste crupa aurie a calului, întinderea pustie a scenei cu răcoarea şi miresmele ei, hohotele de râs care se

rostogoleau prin marea sală învăluită în umbră... Dar nu acesta era lucrul cel mai de seamă. Spărgând în treacăt o farfurioară de porţelan, am încercat cu toată stăruinţa să-l conving pe Bombardov că mi-a fost de ajuns să zăresc o dată bidiviul de aur, pentru ca în aceeaşi clipă să mi se dezvăluie marea taină a scenei în toate amănuntele ei. Că, prin urmare, încă de foarte multă vreme, poate încă din copilărie, poate încă dinainte de a mă fi născut, am visat la ea, chiar fără să-mi dau seama prea bine că tânjesc după suava, neasemuita ei încântare. Şi iată că mi-am văzut visul împlinit!

— Sunt cel nou! strigam. Sunt cel nou! Sunt cel care a trebuit să vină şi iată-mă că am venit!

Îndată, nişte roţi grele porneau să mi se învârtească în creierul cuprins de fierbinţeală şi apărea de undeva Ludmila Silvestrovna, fluturându-şi batista.

— Ea nu este o artistă! horcăiam furios.

— Stai oleacă... Doar nu poţi să...

— Te rog să nu mă contrazici, i-am curmat vorba cu severitate, voi v-aţi obişnuit cu ea, iar ochiul meu e un ochi nou şi pătrunzător. Eu o văd aşa cum este...

— Totuşi!...

— Şi n-o va ajuta nici un fel de te... teorie! Mai aveţi acolo pe unul mărunţel şi cârn, joacă rolul unui funcţionăraş. Mâinile îi sunt albe, vocea hârâită, dar nu are nevoie de nici un fel de teorie. Şi mai este unul, cu nişte mănuşi negre, joacă rolul unui ucigaş... nici ăsta n-are nevoie de teorie!

— Îl chemă Argunin! Răzbi surd până la mine un glas prin perdelele de fum.

— Nu există nici un fel de teorii! am exclamat plin de trufie, ba chiar am scrâşnit din dinţi şi în clipa aceea, mi-am zărit pe haină o pată de ulei cu o felioară de ceapă în mijloc. Buimăcit, am aruncat o privire în jurul meu! De noapte nici pomeneală. Bombardov stinsese lumina, iar prin umbra

albăstrie obiectele din odaie se întrevăzură tot mai limpede, în întreaga lor hidoşenie.

Noaptea fusese devorată, noaptea pierise.

Capitolul 14
Misterioşii făcători de minuni

Uimitoare alcătuire are memoria omului! Uneori ţi se pare că faptele de odinioară s-au petrecut de foarte curând, dar în clipa când porneşti să reconstitui evenimentele în înlănţuirea lor, în succesiunea lor firească, îţi dai seama că nu e cu putinţă s-o faci. Multe din zalele lanţului au pierit cu totul. Câte o amintire ţi se iveşte în minte atât de limpede, încât parcă ai retrăi-o aievea, dar altele se frâng, se fărâmiţează şi nu-ţi mai rămân în minte decât pulbere, fire de putregai şi o burniţă jilavă. Căci ce-i altceva amintirea decât putregai? Burniţa? Burniţa? Aşadar, luna care a urmat nopţii aceleia de beţie a fost noiembrie. Ploaie îngheţată pe jumătate cu lapoviţă. Despre Moscova ce să vă mai povestesc, sunt încredinţat că o cunoaşteţi. Nici nu-i nevoie să v-o descriu. În noiembrie, străzile îi sunt tare urâte. Nu e mai plăcut nici prin birourile instituţiilor. Dar asta încă n-ar fi nimic. Mai rău e când nici acasă nu te simţi bine. Spuneţi-mi şi mie, vă rog, cu ce se pot curăţa petele de pe haine? Am încercat ba cu una, ba cu alta, când într-un fel, când în altul. Lucru curios: spre exemplu dai cu puţină benzină şi rezultatul îl vezi cu ochii. Pata se face mai palidă, mereu mai palidă, până ce dispare complet. Şi eşti fericit, pentru că nimic nu te poate chinui mai mult decât o pată pe îmbrăcăminte. E urât, neplăcut, te scoate din sărite. Pe urmă, agăţi haina într-un cui, iar a doua zi când te scoli, pata e din nou acolo, ba, pe deasupra, mai miroase şi a benzină. Acelaşi lucru se întâmplă şi după apa fierbinte, ceai sau colonie. Ei, drăcia

dracului! Te înfurii, dai din colţ în colţ, dar n-ai ce face. Nu, să ştiţi că cel care şi-a pătat cândva haina e sortit să umble astfel, cu pata pe el, până ce va putrezi şi va fi azvârlită la gunoi însăşi haina cu pricina. Mie acum mi-e totuna, dar celorlalţi le urez să aibă cât mai puţine pete.

Aşadar, am tot curăţat pata aceea, fără să ajung la vreun rezultat. În zilele următoare îmi aduc aminte că mi s-au rupt şireturile la pantofi, am început să tuşesc, mă duceam ca şi până atunci la *Curierul,* mă chinuia insomnia, umezeala din odaie, iar de citit citeam pe apucate şi orice îmi cădea în mână. Tot atunci s-a întâmplat să mă părăsească toţi cei pe care îi cunoşteam. Likospastov a plecat pe neaşteptate în Caucaz, amicul meu căruia îi furasem pistolul a fost mutat la Leningrad, iar Bombardov s-a îmbolnăvit de nefrită şi a fost internat în spital. Din când în când mă duceam să-l vizitez. Bineînţeles, nu-i ardea să discute despre teatru. Totodată, înţelegea şi el că după întâmplarea cu *Zăpada neagră* nu mai era cazul să redeschidem această temă. Cât despre boala care îl adusese acolo, puteam discuta în voie pentru că aici se întrezărea totuşi o rezolvare a situaţiei. De aceea am sporovoit mai mult despre nefrită, ba chiar ne-am adus aminte şi de Cly, totuşi n-am prea fost în apele noastre.

De fapt, ori de câte ori îl vedeam pe Bombardov, îmi şi aduceam aminte de teatru, dar de fiecare dată îmi impuneam să nu-l întreb nimic. Îmi jurasem, de altfel, nici să nu mă mai gândesc la aceasta, deşi, fireşte, era un jurământ prostesc. Nu-ţi poţi impune să nu gândeşti. Poţi doar să-ţi interzici a mai pune vreo întrebare în legătură cu teatrul. Şi acest lucru mi l-am interzis cu desăvârşire.

Teatrul dispăruse parcă de pe faţa pământului. Nu mi-a mai parvenit de acolo nici o veste. De oameni, repet, m-am depărtat din nou. Umblam pe la anticariate şi, vârându-mă în câte un ungher mai

întunecos, stăteam să răsfoiesc reviste pline de praf. Îmi amintesc că într-o zi am văzut o poză încântătoare... un arc de triumf...

Între timp, n-a mai plouat şi, cu totul pe neaşteptate, s-a lăsat gerul. Geamurile din mansarda mea s-au acoperit cu flori de gheaţă. Şezând în dreptul lor, suflând peste un bănuţ şi lipindu-l de geamul îngheţat, mi-am dat seama într-o zi că nu poţi îndura ca piesele pe care le scrii să nu-ţi fie jucate.

Totuşi, în câte o seară, pornea să izvorască de sub duşumea, de la vecinul de jos, melodia unui vals, mereu aceeaşi (cineva încerca s-o înveţe), şi făcea să reînvie pozele din cutioara mea fermecată, acum însă mai stranii ca altădată şi ivindu-se la răstimpuri mai rare. Astfel, de pildă, mi se părea că la etajul de jos se găseşte spelunca unor fumători de opiu, ba chiar mi se închega în minte şi-o acţiune pe care am numit-o cu multă dezinvoltură "actul trei". Vedeam straturi de fum vineţiu, o femeie cu chip asimetric, un ins în frac, otrăvit de clăbucii înăbuşitori ai fumului, şi un altul, cu chipul galben ca lămâia şi cu nişte ochi oblici, furişându-i-se pe la spate, în mână cu un cuţit sclipitor, ca briciul. O izbitură surdă, o baltă de sânge. Năluciri!... Prostii! Şi-apoi v-aş întreba: unde să duci o piesă cu actul trei de soiul acestuia?

De fapt, nici nu-mi puneam pe hârtie nălucirile. Şi-atunci, fireşte, se naşte întrebarea – în primul rând în mintea mea – de ce un om care s-a îngropat într-o mansardă, care a suferit o mare înfrângere şi care, pe deasupra, mai e şi ipohondru (n-aveţi grijă, asta o ştiu şi eu prea bine) n-a făcut totuşi o nouă încercare de a-şi curma zilele?

Vă mărturisesc fără ocol: cea dintâi dintre experienţe mi-a provocat un fel de silă pentru asemenea acte de violenţă. Asta în ceea ce mă priveşte personal. Motivul adevărat, desigur, e altul. Totul trebuie făcut la timpul său. Dar să nu mai discutăm pe această temă.

În ceea ce priveşte lumea exterioară, nu puteam, bineînţeles, s-o evit cu desăvârşire. Continuam să păstrez legătura cu ea mai ales prin aceea că, primind până acum de la Gavril Stepanovici când cincizeci, când o sută de ruble, mă abonasem la trei reviste de teatru, precum şi la *Vecerniaia Moskva.*

Revistele îmi soseau aproape cu regularitate. Cercetând rubricile cu titlul "Noutăţi teatrale", întâlneam când şi când numele celor pe care îi cunoscusem.

Astfel, la data de cincisprezece decembrie am citit:

"Cunoscutul scriitor Izmail Alexandrovici Bondarevski îşi definitivează piesa *Şişurile din Montmartre,* cu subiect din viaţa emigranţilor. După cum am aflat, piesa va fi oferită Teatrului Vechi."

Desfăcând ziarul la data de şaptesprezece, am citit o altă informaţie:

"Cunoscutul scriitor E. Agapionov lucrează cu asiduitate la comedia *Cumnatul,* pe care i-a comandat-o Teatrul «Cohorta Amicilor»."

La douăzeci şi două a fost inserat anunţul următor:

"Într-o convorbire avută cu unul din redactorii noştri, dramaturgul Klinker i-a comunicat că se pregăteşte să ofere noua sa piesă Teatrului Independent. Albert Albertovici a adăugat că piesa lui reprezintă o amplă frescă a luptelor din războiul civil, care au avut loc lângă Kasimovo. Piesa poartă titlul convenţional de *Asaltul."*

Mai departe, ştirile veniră grindină: la douăzeci şi unu, la douăzeci şi patru, la douăzeci şi şase. În pagina a treia a nu mai ştiu cărui ziar, am dat de figura neclară a unui tânăr morocănos, cu fruntea

aplecată, pregătit parcă să împungă. Mai jos ştirea. Este vorba de Prok I.S. Scrie o dramă. Definitivează actul al treilea.

Jvenko Onisim. Anbakomov. Patru, cinci acte.

În ziua de doi ianuarie m-am simţit jignit.
O altă ştire:

"La Teatrul Independent, consultantul M. Panin a organizat o consfătuire la care a participat un grup de dramaturgi. Tema consfătuirii: «O piesă contemporană pentru Teatrul Independent»."

Articolul respectiv era intitulat "E timpul!" Se vorbea în el, cu părere de rău şi pe un ton de mustrare că Teatrul Independent este singurul care n-a prezentat nici o piesă care să reflecte epoca noastră. "Şi totuşi", se spunea în articol, "în special Teatrul Independent este acela care ar putea dezvălui în modul cel mai corespunzător sensurile piesei unui dramaturg contemporan, în cazul când această dezvăluire ar face-o asemenea maeştri ca Ivan Vasilievici şi Aris-tarh Platonovici."

Urma o serie de mustrări pe deplin meritate şi la adresa dramaturgilor care n-au izbutit să creeze o operă demnă de Teatrul Independent.

Pe vremea aceea, căpătasem obiceiul să vorbesc de unul singur.

— Staţi, fraţilor, mormăiam, încruntându-mă supărat, cum adică n-a scris nimeni nici o piesă? Dar podul? Dar armonica? Petele de sânge pe omătul bătătorit?

Afară şuiera viscolul, iar în rafalele lui părea că desluşesc şi astăzi umbra acelui pod blestemat şi glasul armonicii şi trosnetul sec al armelor.

Ceaiul mi se răcea în pahar, din pagina ziarului mă privea un chip cu favoriţi. Mai jos era publicată telegrama adresată consfătuirii de către Aristarh Platonovici:

"Cu trupul la Calcutta, sufleteşte cu voi."

— Ia te uită ce viaţă-i acolo, fierbe ca-ntr-un stăvilar, şopteam căscând, iar eu parcă aş fi îngropat de viu.

Noaptea trece încet, va trece şi ziua de mâine, vor pieri toate câte le voi avea de trăit, şi nu-mi va rămâne decât marea mea nereuşită.

Şchiopătând, mă târam spre canapea, îmi frecam genunchiul bolnav, îmi dădeam jos haina, mă înfioram de frig, îmi întorceam deşteptătorul.

Trecură astfel multe nopţi şi mi le amintesc foarte bine, dar nu ştiu cum pe toate laolaltă, pentru că, dormind, îngheţam de frig. Zilele însă parcă mi le-ar fi şters cineva din minte cu buretele. Nu-mi amintesc de nici una.

Aşa se scurse timpul până spre sfârşitul lui ianuarie şi iată că atunci, în noaptea de douăzeci spre douăzeci şi unu, am visat un vis pe care mi-l amintesc şi astăzi în toată limpezimea lui.

O sală imensă într-un palat, prin care se făcea că trec agale. În candelabre de aur fumegă luminări grele, pântecoase, galbene ca mierea. Mă văd purtând nişte veşminte stranii, cu pantaloni subţiri, strânşi pe picior. Mă aflu nu în zilele noastre, ci într-un trecut îndepărtat, poate în secolul al cincisprezecelea. Păşesc încet peste pardoseala de marmură, iar la brâu mi se leagănă un pumnal. Toată frumuseţea visului nu pornea de la ceea ce eram de fapt, pesemne un cârmuitor al ţinutului, ci tocmai de la acel pumnal care inspira o vădită teamă curtenilor aflaţi ici-colo prin sală. Nici măcar aburii vinului nu mi-ar fi adus ameţeala pe care mi-o aduse pumnalul acela şi, zâmbind, ba nu, râzând prin vis, păşeam fără zgomot înspre uşile înalte.

Visul a fost atât de fermecător, încât, trezindu-mă, am mai râs o vreme.

Tocmai atunci îmi bătu cineva în uşă. M-am ridicat, şi, învelit cu plapuma, am pornit, târşindu-mi papucii scâlciaţi. Îndată, mâna vecinei mele se

strecură pe uşa întredeschisă şi-mi întinse un plic. Într-un colţ scânteiau aurii literele "TI."

Am rupt plicul; îl am şi acum în faţă (şi-l voi lua cu mine când voi pleca departe!). În plic se afla o foaie de hârtie, cu aceleaşi litere de aur, gotice, sub care, într-un colţ, cu scrisul mare, apăsat, al lui Foma Strij, îmi erau adresate următoarele rânduri:

Dragă Serghei Leontievici!

Vino neîntârziat la teatru! Mâine la orele 19 dau drumul la repetiţii cu *Zăpada neagră.*

Al D-tale, F. *Strij.*

M-am lăsat pe canapea cu gura strâmbă a zâmbet, recitind năuc biletul, şi gândindu-mă la pumnal; pe urmă, privindu-mi genunchii goi, îmi răsări în minte tam-nesam Ludmila Silvestrovna.

În clipa aceea, cineva bătu la uşă vesel şi cu putere.

— Da, am strigat.

În odaie intră Bombardov. Palid, cu chipul de ceară, parcă şi mai înalt după boala prin care trecuse. Rosti cu o voce schimbată din aceeaşi pricină:

— Ai şi aflat? Tocmai pentru asta am venit la dumneata.

Şi atunci, ridicându-mă înaintea lui în toată goliciunea şi mizeria şi târând după mine plapuma cea veche, l-am sărutat, scăpând pe duşumea foaia de hârtie.

— Cum de-a fost cu putinţă? l-am întrebat, aplecându-mă să ridic scrisoarea.

— Nici eu nu pot pricepe, îmi răspunse oaspetele meu cel drag. N-o va pricepe nimeni şi nici măcar n-o va afla vreodată. După mine, aici e mâna lui Panin şi a lui Strij. Dar ce anume au făcut pentru asta nu se poate şti, pentru că e mai presus de înţelegerea noastră. Într-un cuvânt, e un miracol.

PARTEA A DOUA

Capitolul 15

De la un capăt la altul al parterului, peste duşumea, pierind apoi cine ştie pe unde, se aşternuse trupul subţire, de şarpe, al unui cablu electric, învelit într-o husă prăfuită. Cablul alimenta un bec mititel de pe o măsuţă aşezată în culoarul din mijloc al parterului. Becul avea putere să lumineze doar o foaie de hârtie de pe masă şi o călimară. Pe fila albă era desenată o mutră cu nasul cârn, în dreptul căreia se afla o coajă de portocală şi o scrumieră plină vârf cu mucuri de ţigară. Carafa cu apă arunca un licăr palid: era în afara cercului luminos proiectat pe măsuţă.

Peste întregul parter stăruia un semiântuneric atât de dens, încât, nimerind aici după lumina de afară, oamenii orbecăiau, ţinându-se de spătarele fotoliilor, până ce ochii li se obişnuiau din nou cu umbra.

Cortina fusese ridicată şi peste întreaga scenă se abătea de sus lumina slabă a unei sofite exterioare. Pe scenă se înălţa un arlechin întors cu spatele spre sală. Pe placajul gălbui sta scris: "Lupii şi oile – *2"* Se mai afla un fotoliu, un birou şi două taburete. În fotoliu şedea un muncitor îmbrăcat cu o haină obişnuită peste o rubaşcă de stambă, iar pe unul din taburete, un tânăr, purtând şi el haine civile, dar încins cu o centură de care sta agăţată o sabie cu un dragon al ordinului "Sf. Gheorghe".

În sală domnea o căldură înăbuşitoare, căci era în plină lună mai.

Era un antract al repetiţiei din ziua aceea şi toţi actorii se duseseră la bufet să ia o gustare. Eu însă rămăsesem în sală. Întâmplările din ultimele luni lăsaseră urme. Mă simţeam istovit, de parcă m-ar fi bătut cineva şi mereu îmi venea să mă aşez pe câte un scaun şi să stau aşa multă vreme, nemişcat. Acelei stări îi luau adeseori locul stranii accese de energie când aş fi tot umblat, aş fi vorbit întruna, aş fi dat sfaturi, m-aş fi angajat în fel de fel de discuţii. Acum însă şedeam cuprins de cea dintâi dintre stările cu pricina. Pe sub abajur unduiau straturi de fum, abajurul le absorbea, pe urmă fumul urca vertical, pierzându-se în umbră.

Gândurile mi se roteau în jurul unui singur lucru, şi anume piesa mea. Din ziua în care Foma Strij îmi trimisese scrisoarea de pomină, viaţa mi se schimbase cu desăvârşire. Parcă se născuse în mine un alt om. Până şi biata mea odaie părea să arate altfel, deşi nu se schimbase cu nimic; până şi lumea din jur parcă luase o altă înfăţişare. El, omul acela, căpătase deodată drept de existenţă, iar viaţa pe care o ducea în inima Moscovei căpătase un sens şi chiar însemnătate.

Gândurile însă îmi rămâneau legate de piesă. Mă copleşise cu totul până şi în vis, căci o visam necontenit, ba pusă în scenă de mai multă vreme în decoruri de basm, ba scoasă cu totul de pe afiş, când huiduită, când bucurându-se de un nemaivăzut succes. Îmi aduc aminte că în al doilea din aceste cazuri visam că era jucată pe o scenă oblică, pe care actorii se căţărau ca nişte zidari, agitând felinare şi cântând tot felul de cântece. Autorul, nu se ştie de ce, se afla şi el acolo, umblând de-a lungul stinghiilor şubrede tot atât de nepăsător ca o muscă pe un perete, iar jos, la picioarele lui, se legănau pomi înfloriţi, căci piesa era jucată într-o livadă plină de un public entuziast.

În primul dintre cazuri, visam de cele mai multe ori următoarea variantă: autorul, ducându-se la repetiţia generală, uita să-şi pună pantalonii. La

început, pornind pe stradă, era foarte ruşinat şi spera că va putea să se strecoare neobservat, ba chiar îşi pregătea dinainte o scuză pentru cei ce l-ar fi putut opri din drum: cică ar fi ieşit adineauri din baie, iar pantalonii i s-ar afla undeva în culise. Mergând însă mai departe, situaţia devenea tot mai penibilă, bietul autor se oprea pe trotuar, căuta din ochi un vânzător de ziare, nu-l afla nicăieri, pe urmă îi venea în minte să cumpere un palton, constata că nu are bani şi se ascundea în dosul unei uşi, pentru ca în cele din urmă să-şi dea seama că a întârziat la repetiţie.

— Vanea! răsuna, abia auzindu-se, un glas de pe scenă. Dă-o pe cea galbenă!

În loja aflată lângă portalul scenei se aprindea o lumină, o rază ca o pâlnie se strecura oblic, iar pe scenă se aprindea atunci o pată rotundă, galbenă, şi pornea să lunece uşor, smulgând din umbră când un fotoliu cu căptuşeala roasă şi cu poleiala căzută de pe braţe, când pe un recuziter ciufulit, cu un candelabru de lemn în mâini.

Cu cât pauza se apropia de sfârşit, cu atât mai multă mişcare căpăta scena, până atunci aproape pustie. Decorurile înălţate până sub tavan, spânzurând de acolo în nesfârşite şiruri paralele, păreau deodată să prindă viaţă. Câte unul luneca în sus, dând brusc la iveală un pâlc de becuri orbitoare. Altul, dimpotrivă, supunându-se unei voinţe necunoscute, prindea să coboare, dar, ajuns la jumătatea scenei, zbura şi el spre înălţimi, pierind din vedere. În culise creşteau umbre întunecate. Raza cea galbenă părăsea scena şi se înfigea într-una din loji. Cineva bătea cu ciocanul. Din umbră apărea un ins în haine civile, dar cu pinteni la călcâie, şi traversa scena. Altcineva, aplecat, striga cu mâna dusă pâlnie la gură:

— Gnobin! Dă-i drumul!

Atunci, totul de pe scenă pornea să se mişte aproape fără zgomot, ducându-se din ce în ce mai repede spre una din culisele laterale. Iată-l pe

recuziter purtat de acea forţă misterioasă, cu candelabrul lui cu tot. Iată, lunecând în urma lui, masa de scris şi fotoliul. Cineva sări pe placa turnantă în contra sensului, fugi câţiva paşi, încercând să se menţină pe loc, apoi fu dus şi el spre culisa din spatele său. Răsuna un zumzăit tot mai puternic, iar din partea opusă se arăta, luând locul mobilierului de până atunci, o construcţie stranie, complicată, alcătuită din stinghii, scări şi platforme de lemn galben, negeluit. "Vine podul", gândeam, încercând o neobişnuită emoţie ori de câte ori se ivea din culise.

— Gnobin! Stop! răsuna pe scenă. Gnobin, dă-l mai înapoi!

Podul se oprea. Din spatele decorurilor, se aprindeau atunci reflectoare pântecoase, zvârlind lumină în ochii osteniţi ai celor din sală, după care piereau din nou şi de sus prindea să coboare lent un decor în tuşeuri grosolane, tăind scena de-a curmezişul. "E ghereta paznicului...", îmi trecea prin minte. Mă încurcam în geometria scenei, mă foiam nervos în fotoliu şi încercam să-mi dau seama cum vor arăta toate acestea, când, în locul matahalei diforme, alcătuite din tot felul de obiecte demontabile, folosite în alte spectacole, va fi construit în sfârşit un pod adevărat. În culise clipeau din nou ochii rotunzi ai reflectoarelor, iar de jos izvora, potopind întreaga scenă, un val de lumină caldă, vie. "Au aprins rampa!..."

Tot atunci, îmi mijeam ochii prin întuneric zărind silueta care se apropia cu paşi hotărâţi de masa regizorului.

"Vine Romanus, iar o să iasă cu scandal..." gândeam, încercând să-mi feresc ochii cu palma de lumina becului.

Şi într-adevăr, câteva clipe mai târziu, peste umărul meu se apleca un barbişon ascuţit şi ochii agitaţi ai lui Romanus, dirijorul, avârleau câte un licăr scurt. La butoniera hainei purta o insignă jubiliară cu două mici litere aurii: "TI."

— Se *non è vero, è ben trovato,* ba poate şi mai şi! începea, ca de obicei, Romanus, rostogolind nişte ochi de lup hămesit. Căuta din priviri o victimă şi, negăsind-o, se aşeza lângă mine.

— Ce zici de asta? Îm? mă întreba, mijindu-şi ochii.

"Iar mă provoacă ăsta, să fiu al naibii de nu mă provoacă...", gândeam, cuprins de fiori.

— Nu, serios, fii bun şi spune-mi, ce părere ai? continua Romanus, privindu-mă ţintă în ochi, aş vrea să ştiu şi eu. Cu atât mai mult cu cât eşti scriitor şi nu poţi trece cu vederea porcăriile care se petrec în teatrul nostru.

"Ca să vezi cu cât meşteşug o aduce din condei, gândeam în continuare, atât de necăjit, încât simţeam cum mă mănâncă pielea.

— Să loveşti cu trombonul în spate un concert-maistru şi mai ales o femeie! exclama cu patos Romanus. Nu, domnule! Aşa nu mai merge! Lucrez de treizeci şi cinci de ani în teatru, dar aşa ceva n-am pomenit. Strij crede că muzicanţii sunt nişte porci pe care îi poţi vârî într-o cocină? Tare aş vrea să ştiu cum vede un scriitor o asemenea situaţie?

Nu mai puteam să mă eschivez.

— Dar ce s-a întâmplat? întrebam.

Romanus tocmai asta aştepta. Cu o voce sonoră, încercând să fie auzit de muncitorii care, îndemnaţi de curiozitate, veneau tot mai mulţi la rampă, începea să înşire cum că Strij i-ar fi vârât pe cei de la orchestră într-o fundătură a scenei, unde ei nu au nici o posibilitate să cânte, şi aceasta din următoarele motive: în primul rând e înghesuială, în al doilea rând e întuneric, în al treilea rând în sală nu se aude nimic, şi în al patrulea rând el n-are pe ce să se urce, astfel că orchestra nu-l vede.

— Ce-i drept, există oameni, îi dădea înainte cu gura Romanus, care se pricep la muzică aşa cum se pricepe ursul...

"Să te ia dracu'!" gândeam.

— ...la prins peşte!

Eforturile lui Romanus erau încununate de succes. Din ghereta maistrului de lumini se auzeau râsete înfundate şi ieşea la iveală un cap vesel.

— Or, asemenea persoane n-ar trebui să se ocupe de regie, ci mai degrabă să vândă cvas lângă cimitirul Novodevicie!... nu se lăsa Romanus.

Râsetele se repetau.

Aflam după aceea că ticăloşiile admise de Strij au şi avut consecinţe. Prin întuneric, un trombonist a lovit-o din greşeală cu trombonul în spate pe concert-maistra Anna Anufrievna Denjina, în aşa hal, încât... abia după radioscopie vom şti ce-i de făcut.

Romanus venea să adauge că locul cel mai indicat ca să-i rupi cuiva coastele nu-i nicidecum un teatru. În cel mai rău caz poţi s-o faci la cârciumă, unde, în treacăt fie zis, anumite persoane obişnuiesc să-şi desăvârşească educaţia artistică.

Chipul zâmbăreţ al electricianului se ivea din ochiul gheretei. Gura i se strâmba de râs.

Romanus însă e convins că lucrurile nu se vor sfârşi aici. El a şi învăţat-o pe Anna Anufrievna ce să facă. Trăim, slavă Domnului, în Statul sovietic, preciza el, şi nu e cazul să li se rupă coastele unor membri ai sindicatului. A învăţat-o pe Anna Anufrievna să facă plângere la comitetul de instituţie.

— Ce-i drept, îţi citesc în ochi o anume îndoială, continua el sfredelindu-mă cu privirea. Dumneata nu eşti pe deplin convins că celebrul nostru preşedinte de comitet s-ar pricepe la muzică tot atât de bine ca Rimski-Korsakov sau ca Schubert.

"Afurisit mai eşti, stimabile!" gândeam.

— Dă-mi voie!... ziceam, încercând un ton grav.

— Nu, serios, să fim sinceri! exclama Romanus, strângându-mă de braţ. Dumneata eşti scriitor. Prin urmare, înţelegi foarte bine că-i prea puţin probabil ca Mitea Malokroşecinâi, fie el şi de douăzeci de

ori preşedinte, să poată deosebi oboiul de violoncel sau o fugă de Bach de foxtrotul "Aliluia".

Aici Romanus declara că numitul Mitea Malokroşecinâi mai are şansa, ca cel mai bun prieten al lui...

— ...şi tovarăş de pahar!...

Tenorului care chicotea în gheretă pornea să-i ţină isonul şi un bariton răguşit. Peste placajul gheretei se înălţau acum două capete radioase.

—... pe nume Anton Kaloşin, să-l ajute să se descurce cât de cât în probleme de artă. De fapt, nici nu-i o chestie prea complicată, ţinând seama că înainte de a veni la teatru, Anton a făcut parte dintr-o unitate de pompieri, unde a cântat la trompetă. Şi-apoi, de n-ar fi Anton, Romanus nu pune mâna în foc că anumiţi regizori n-ar încurca şi ei ba chiar lesne de tot, uvertura la "Ruslan" cu cea mai banală "Veşnică pomenire"!

"Omul ăsta e periculos, gândeam, privindu-l pe Romanus, e de-a dreptul periculos. Şi n-ai cum să lupţi împotriva lui!"

Dacă n-ar fi Kaloşin la mijloc, fără îndoială că cei de la teatrul nostru ar fi în stare să-i pună pe instrumentişti să cânte chiar spânzuraţi cu capul în jos de reflectoare, mai ales că Ivan Vasilievici nici nu se arată pe la teatru. Cu toate acestea, teatrul va fi obligat să-i plătească Armei Anufrievna despăgubiri pentru coastele ei fărâmate. Romanus a sfătuit-o să se ducă la sindicat şi să afle cum privesc cei de acolo asemenea întâmplări, despre care se poate spune pe drept cuvânt:

— Se *non è vero, è ben trovato,* ba chiar şi mai şi! Din spate se auziră nişte paşi înăbuşiţi, de bună

seamă aveam să scap din încurcătură.

În dreptul mesei se oprise Andrei Andreevici. Andrei Andreevici era prim-asistent de regie la teatru şi, în această calitate, se ocupa acum de piesa *Zăpada neagră.*

Blond, plinuţ, îndesat, cu nişte ochi vioi care vădeau o bogată experienţă de viaţă, Andrei

Andreevici, în vârstă de patruzeci de ani, poate chiar neîmpliniţi, îşi ştia bine meseria. Şi meseria lui nu era deloc uşoară.

Eram în mai, şi Andrei Andreevici nu mai purta costumul său obişnuit de culoare închisă şi ghete galbene, ci o cămaşă albastră de satin şi nişte pantofi din pânză gălbuie. Veni în dreptul mesei, cu veşnica lui mapă la subsuoară.

Văpăile din ochii lui Romanus se înteţiră. Nici n-apucă bine Andrei Andreevici să-şi pună mapa sub conul de lumină al lămpiţei, că scandalul izbucni.

Se iscă de la o frază a lui Romanus:

— Protestez categoric împotriva terorizării instrumentiştilor şi cer a se consemna într-un proces-verbal toate faptele comise, fără nici o excepţie!

— Cine-i terorizează? întrebă Andrei Andreevici pe un ton oficial, mişeându-şi uşor sprinceana.

— Dacă am început să jucăm piese care aduc mai mult a opere... Începu Romanus, dar tăcu brusc, realizând că şi autorul e de faţă. Apoi continuă, schimonosindu-şi obrazul într-un zâmbet care îmi era adresat mie: ceea ce este foarte bine! Căci autorul nostru înţelege toată importanţa muzicii la un teatru de dramă!... Atunci... Eu cer cu insistenţă ca orchestrei să i se găsească un loc unde să poată cânta aşa cum se cuvine.

— Orchestrei i s-a făcut loc în culise, spuse Andrei Andreevici, deschizându-şi mapa cu un aer foarte preocupat.

— În culise? N-ar fi mai bine în cuşca suflerului? Poate la magazie?

— Dumneata ai spus că orchestra nu poate să cânte în fosă.

— În fosă? ţipă Romanus. O spun şi astăzi. Îţi aduc la cunoştinţă că n-o poate face nici la bufet!

— Îţi aduc la cunoştinţă că şi eu ştiu acest adevăr, spuse Andrei Andreevici şi îi zvâcni şi cealaltă sprinceană.

— Dumneata o ştii, făcu Romanus şi, convingându-se că Strij încă nu venise, continuă: pentru că eşti un vechi lucrător al acestui teatru şi te pricepi în artă, ceea ce nu se poate spune despre unii regizori...

— Şi totuşi eu te rog să te adresezi regizorului. Dânsul a verificat acustica şi...

— Ca să poţi verifica acustica, trebuie să ai un aparat cu care să-ţi verifici mai întâi propriile tale urechi. Dar dacă te-ai născut afon...

— Refuz să continuu discuţia pe acest ton, spuse Andrei Andreevici şi îşi închise mapa.

— Care ton? Ce ton? făcu mirat Romanus. Îl rog pe autorul aici de faţă să spună şi dânsul cât de indignat a fost văzând în ce hal sunt schilodiţi muzicanţii noştri!!

— Stai, domnule..., am început, zărind privirea uimită a lui Andrei Andreevici.

— Ba nu stau deloc! ţipă Romanus către Andrei Andreevici. Dacă asistentul de regie, care trebuie să cunoască scena ca pe propriile sale buzunare...

— Te rog să nu mă înveţi cum trebuie să cunosc scena, spuse Andrei Andreevici şi rupse fără să vrea şnurul de la mapă.

— Din păcate, e necesar! E absolut necesar! hârâi Romanus, rânjind cu răutate.

— Am să consemnez în procesul-verbal tot ce mi-ai spus.

— N-ai decât. Chiar îmi faci un mare serviciu!

— Te rog să mă laşi în pace! Dumneata îmi dezorganizezi repetiţia!

— Iar eu te rog să notezi şi fraza asta în procesul-verbal! ţipă Romanus.

— Te rog, nu ţipa!

— Ba, te rog eu să nu ţipi!

— Te rog, nu ţipa! izbucni Andrei Andreevici, şi ochii îi sclipiră. Îndată urlă cât îl ţinu gura: Maşiniş-tii! Ce faceţi acolo? şi se repezi pe scenă.

Prin culoarul din stal veni cu paşi grăbiţi Strij, iar în urma lui se desenară siluetele întunecate ale

actorilor.

Îmi amintesc şi începutul scandalului cu Strij.

Romanus merse grăbit în întâmpinarea acestuia, îl luă de braţ şi vorbi cam aşa:

— Foma, ştiu foarte bine că preţuieşti muzica, şi că nu s-a întâmplat din vina ta, totuşi, pe viitor, te rog foarte mult să iei toate măsurile ca asistentul dumitale să nu-şi mai bată joc de muzicanţi!

— Maşiniştii! striga, urcat pe scenă, Andrei Andreevici. Unde-i Bobâlev?

— Bobâlev stă la masă, veni de sus o voce înăbuşită.

Actorii făcură cerc în jurul lui Romanus şi Strij.

Era cald, eram în mai. Oamenii aceia, ale căror chipuri păreau enigmatice în penumbră, îşi machiaseră până atunci de sute de ori chipurile, de sute de ori intraseră în pielea a zeci de personaje, se emoţionaseră, se dăruiseră artei până la epuizare... Cu toţii obosiseră cumplit către sfârşitul stagiunii, erau nervoşi, făceau mofturi şi se ironizau unii pe alţii. Romanus le oferi astfel o imensă şi foarte plăcută distracţie.

Skavronski cel înalt, cu ochii albaştri, îşi freca mulţumit palmele şi murmura:

— Aşa, aşa, aşa... Zi-i înainte! Pe Dumnezeul meu! Să le spui tot ce ai pe suflet, Oskar!

Toate acestea nu rămăseseră fără rezultat.

— Te rog să nu răcneşti la mine! ţipă deodată Strij, izbind din răsputeri cu manuscrisul în tăblia mesei.

— Tu eşti cel care răcneşte! schelălăi Romanus.

— Aşa este! Pe Dumnezeul meu! făcu plin de veselie Skavronski, îndemnându-l când pe Romanus: Aşa e, Oskar! Coastele ne sunt mai scumpe decât aceste spectacole! când pe Strij: Oare actorii sunt mai prejos decât muzicanţii? Foma, să ţii cont de problema asta!

— Ce-aş mai bea nişte cvas, în loc să stau la repetiţie... spuse, căscând, Elaghin. Nu se mai isprăveşte odată scandalul?

Scandalul mai continuă o vreme, ţipetele răsunară nepotolit din cerul aşternut în jurul lămpii, iar fumul se înălţa întruna spre tavan.

Dar zarva care se iscase nu mă mai interesa. Ştergându-mă pe frunte de năduşeală, venisem în dreptul rampei, iar acum stăm s-o privesc pe Aurora Gaucier, pictor scenograf, care, umblând pe marginea scenei turnante cu o riglă gradată în mâini, o aşeza întruna pe duşumeaua scenei. Chipul îi era calm, poate un pic trist, gura strâmbă. Părul bălai ba i se aprindea, de parcă îi dădea foc cineva, atunci când ea se apleca peste marginea rampei, ba i se stingea din nou şi se făcea ca scrumul. Iar eu mă gândeam că tot ce se petrece acum, tot ce se prelungeşte atât de chinuitor, totul va avea odată şi odată un sfârşit...

Între timp, scandalul contenise.

— Haideţi, băieţi! Haideţi! îi chema Strij. Ne pierdem vremea degeaba!

Patrikeev, Vladâcinski, Skavronski porniseră să se plimbe agale de-a lungul rampei, printre recuziteri. Romanus se urcă şi el pe scenă. Apariţia lui nu trecu neobservată. Veni la Vladâcinski şi-l întrebă îngrijorat dacă nu cumva i se pare că Patrikeev exagerează cu bufoneriile lui, ceea ce ar putea face ca publicul să izbucnească în râs tocmai la importanta replică a lui Vladâcinski: "Unde vreţi să mă duc? Sunt singur, sunt bolnav!..."

Vladâcinski se făcu galben ca ceara, iar peste câteva clipe actorii, lucrătorii şi recuziterii, adunaţi în faţa rampei, stăteau să asculte cu toţii cum se ceartă între ei cei doi vechi rivali Vladâcinski şi Patrikeev. Cel dintâi, un ins de statură atletică, palid din fire, iar acum şi mai palid din pricina mâniei, îşi încleştase pumnii şi, căutând ca vocea sa puternică să pară cât mai ameninţătoare, spunea, fără să se uite la Patrikeev:

— Trebuie să rezolv o dată şi problema asta! Ar fi cazul să ne dea de gândit clovnii care, folosind tot felul de gaguri răsuflate, ne fac teatrul de râs!...

Comicul Patrikeev, care pe scenă interpreta roluri de tineri caraghioşi, iar în viaţa de toate zilele era un omuleţ îndesat, foarte iute şi descurcăreţ, încercă să-şi alcătuiască o expresie de dispreţ şi în acelaşi timp de adâncă mânie, din care pricină în ochi i se citi tristeţe, iar pe chip o durere fizică, apoi îi răspunse cu un glăscior răguşit:

— Te rog să nu întreci măsura! Eu sunt actor al Teatrului Independent, şi nu un vulgarizator ca dumneata.

Romanus rămăsese între culisă şi ochii îi străluceau plini de satisfacţie. Vocile celor doi fură acoperite de glasul lui Strij, care izbucnise dintre şirurile de fotolii:

— Isprăviţi odată! Andrei Andreevici! Semnal de alarmă pentru Stroev! Unde a dispărut omul ăsta? Îmi daţi peste cap planul de producţie!

Andrei Andreevici apăsă cu un gest familiar butoanele tabloului de comandă al asistentului, şi undeva în depărtare, în străfundurile culiselor, la bufet şi prin foaier, se auziră ţârâind soneriile, în semn de alarmă.

Între timp, Stroev, care stătuse? până atunci să pălăvrăgească la Toropeţkaia, în etuvă, porni să coboare în goană scările spre sala de spectacole, sărind câte trei trepte o dată. Evită să urce pe scenă dinspre parter. Se strecură printr-o poartă laterală, zăngănindu-şi pintenii prinşi la ghetele sale de toate zilele şi ajunse neobservat la postul de comandă, pe urmă la rampă, unde rămase locului, căutând cu multă iscusinţă să lase impresia că se află acolo de foarte multă vreme.

— Pe unde umblă Stroev? urla Strij. Sunaţi-l, sunaţi-l întruna! Încetaţi odată cu cearta!

— Îl sun! spuse Andrei Andreevici, dar tocmai atunci se întoarse şi-l zări pe Stroev chiar lângă el. N-auzi, domnule, soneriile? i se adresă cu severitate şi îndată zbârnâitul de pe culoare se stinse.

— Sunt pentru mine? făcu mirat Stroev. La ce-mi trebuie mie? Stau aici de zece minute... ba nu, de un sfert de ceas... minimum... Mamma... mia... Îşi drese glasul, tuşind.

Andrei Andreevici îşi umplu pieptul cu aer, dar nu-i spuse nimic, doar îl privi cu mult tâlc. Cât despre aerul inspirat, îl folosi ca să strige din răsputeri:

— Pe cei care nu joacă, îi rog să părăsească scena! Începem repetiţia!

Totul se potoli, recuzitierii plecară, iar actorii se duseră la locurile lor. În culise, Romanus îl felicita în şoaptă pe Patrikeev pentru observaţiile adresate cu mult curaj şi onestitate lui Vladâcinski, pe care cineva trebuia odată şi odată să-l pună la punct.

Capitolul 16
O *căsătorie reuşită*

În luna iunie fu şi mai cald decât în mai.

Am reţinut aceasta, deşi restul întâmplărilor mi s-au şters într-un chip de-a dreptul uimitor din memorie. N-am reţinut decât nişte frânturi fără importanţă. Îmi amintesc, astfel, de trăsura lui Drâkin, aflată din nou în faţa teatrului, îl văd pe însuşi Drâkin, în caftanul lui albastru, cocoţat sus, pe capră, precum şi chipurile mirate ale şoferilor, ocolind cu grijă trăsurica aceea hodorogită.

Îmi amintesc, apoi, o sală mare, cu o sumedenie de scaune dispuse în neorânduială şi mai mulţi actori aşezaţi pe ele la întâmplare. Tot acolo, la o masă acoperită cu postav gros, stăteau trei persoane: Ivan Vasilievici, Foma Strij şi cu mine.

În perioada aceea, am avut prilejul să-l cunosc mai îndeaproape pe Ivan Vasilievici şi mi-o amintesc ca pe o perioadă de maximă încordare. Aceasta deoarece îmi îndreptasem pe atunci toate eforturile spre a-i face lui Ivan Vasilievici o

impresie dintre cele mai frumoase. Or, această dorinţă mi-a cam dat de furcă.

La fiecare două zile, o rugam pe Dusia să-mi calce costumul gri, plătindu-i pentru asta câte zece ruble.

Am aflat, de asemenea, într-un gang o mică dugheană cu pereţi de carton şi vânzătorul, un om grăsuliu, purtând la mână două inele cu diamante, îmi vându douăzeci de gulere tari, astfel că îmi puneam zilnic câte un guler nou. Pe lângă aceasta, mai cumpărasem, nu în gang, ci la un magazin universal de stat, şase cămăşi: patru albe, una în dungi liliachii şi una în pătrăţele albastre. Precum şi opt cravate de culori diferite. De la un cetăţean care şedea fără şapcă, indiferent de anotimp, la un colţ de stradă din centrul oraşului, lângă o stinghie de care spânzurau şireturi de ghete, am cumpărat două borcănele cu cremă galbenă şi-mi curăţăm în fiecare dimineaţă pantofii, împrumutând în acest scop de la Dusia o perie şi lustruindu-i apoi cu poala unui halat vechi.

Aceste cheltuieli uriaşe, peste puterile mele, m-au obligat să scriu în decurs de numai două nopţi o povestire intitulată "Puricele", cu care, apoi, în orele libere, am început să cutreier redacţiile revistelor săptămânale, spre a o plasa. Am luat-o de la *Curierul navigaţiei,* unde povestea a plăcut, dar publicarea ei mi-a fost refuzată din motivul pe deplin justificat că n-avea nici o contingenţă cu navigaţia fluvială. Ar fi prea lungă şi plictisitoare povestea peregrinărilor mele pe la diferite alte redacţii, precum şi felul în care de fiece dată povestirea îmi era respinsă. Am reţinut doar un amănunt: că pretutindeni eram întâmpinat cu o anumită ostilitate. Îmi amintesc mai ales de un individ gras, cu pince-nez, care nu numai că mi-a respins cu multă hotărâre opera, dar mi-a făcut şi un soi de morală:

— În povestirea dumitale se simte echivocul, îmi spuse grasul, şi mi-am dat seama că mă

priveşte cu silă.

Aici trebuie să mă justific. Grasul se înşela. Povestirea nu avea nici un fel de echivoc, dar e cazul să mărturisesc (acum o pot face) că era din cale-afară de plictisitoare, fără nici o noimă, şi nu demonstra decât că autorul era incapabil să scrie povestiri. Că pentru asta îi lipsea harul.

Şi totuşi s-a petrecut o minune. Umblând cu povestirea în buzunar vreme de două săptămâni, ducând-o în Varvarka, în Vozdvijenka, în Cistâie Prudî, în bulevardul Strastnoi, ba chiar, îmi amintesc, şi în Pluşciha, am izbutit pe neaşteptate s-o plasez în ulicioara Zlatoustinski, pe lângă Miasnaia, dacă nu mă înşel, tocmai la etajul patru, unui om cu un neg mare şi negru pe unul din obraji.

Încasând suma cuvenită şi lichidându-mi astfel marele deficit bugetar, am revenit la teatrul fără de care nu mai puteam trăi, aşa cum un morfinoman nu poate trăi fără morfină.

Se cuvine să mărturisesc însă, cu o strângere de inimă, că toate aceste strădanii ale mele au dat greş, ba chiar, spre marea mea nefericire, au avut un efect contrar celui scontat. Anume, pe zi ce trecea, îmi dădeam seama că Ivan Vasilievici mă apreciază din ce în ce mai puţin.

Ar fi naiv să se creadă că-mi pusesem toate speranţele în pantofii cei galbeni care scânteiau în razele soarelui de primăvară. O, nu! Aici se afla o combinaţie foarte subtilă şi complicată, din care făcea parte, spre exemplu, o metodă constând în rostirea unor cuvântări cu o voce scăzută, profundă şi plină de simţire. Unei asemenea voci i se adăuga şi o privire deschisă, limpede, cinstită, în plus cu o umbră de zâmbet (deloc linguşitor, ci, dimpotrivă, pornit din inimă). Eram pieptănat fără cusur, bărbierit în aşa fel încât dacă-mi treceam dosul palmei peste obraz nu simţeam nici o înţepătură, în afară de aceasta făceam aprecieri laconice, inteligente, care aveau darul să uimească prin

adânca pătrundere a problemelor respective. Şi totuşi, nu ajungeam la nici un rezultat. Un timp, când dădea ochii cu mine, Ivan Vasilievici îmi zâmbea cu multă bunăvoinţă, după aceea a început să-mi zâmbească mai rar, pentru ca, în cele din urmă, să nu-mi mai zâmbească deloc.

Atunci am început să fac repetiţii noaptea. Mă aşezam pe scaun, îmi puneam în faţă o oglinjoară şi mă pomeneam vorbind cu convingere:

— Ivan Vasilievici! Să vă spun despre ce este vorba; după părerea mea, pumnalul nu poate fi utilizat, pentru că...

Şi totul mergea strună. Pe buze îmi flutura un zâmbet pătruns de respect şi modestie, ochii, privind din oglindă, dădeau dovadă de sinceritate şi inteligenţă, cărarea îmi despărţea ca un fir alb părul negru. Toate acestea nu puteau să nu conducă la efectul scontat. Şi totuşi treburile mergeau din ce în ce mai rău. Nu mai aveam vlagă în mine, slăbisem, ba nici de aspectul vestimentar nu mă mai îngrijeam ca până atunci. Îmi îngăduiam să-mi pun de două ori la rând unul şi acelaşi guler la cămaşă.

Într-o noapte, m-am hotărât să fac o verificare. Mi-am rostit monologul fără a mă uita în oglindă şi numai la sfârşit, strâmbându-mi hoţeşte ochii, am aruncat într-acolo o privire şi am simţit că-mi piere graiul.

Din oglindă mă privea un chip cu zbârcituri pe frunte, cu dinţii rânjiţi şi cu nişte ochi în care nu se putea citi numai îngrijorare, dar şi un gând perfid. Mi-am pus mâinile în cap, dându-mi seama că oglinda mă înşelase, pe urmă, pătruns de ciudă, am azvârlit-o pe duşumea. Din ramă sări afară un ciob în trei colţuri. E semn rău, zice lumea, când ţi se sparge oglinda. Oare ce-ar fi avut de spus despre un nebun care şi-o sparge cu bună ştiinţă?

Eşti un prost, un prost! am urlat, şi, fiind cam peltic de felul meu, mi se păru că aud croncănind în tăcerea nopţii o cioară. Care va să zică, totul a

mers bine atâta timp cât m-am privit în oglindă! A fost însă de ajuns s-o dau la o parte ca orice posibilitate de autocontrol să dispară, chipul să-mi fie stăpânit pe deplin de gândurile care îmi vin în minte şi... ah, naiba să mă ia!

Dacă aceste însemnări vor ajunge cândva în mâinile unui cititor, sunt convins că-i vor produce o impresie din cele mai dezagreabile. Cititorul va crede că are de-a face cu un om viclean şi ipocrit, care, urmărind cine ştie ce scopuri meschine, încearcă să se pună bine cu Ivan Vasilievici.

Nu vă grăbiţi a mă condamna. Vă voi spune îndată care îmi era scopul.

Ivan Vasilievici încerca stăruitor, cu multă încăpăţânare, să elimine din piesa mea scena în care se împuşcă Bahtin (Behteev), luna îşi revarsă razele îngheţate, iar în depărtate cântă o armonică. Or, eu îmi dădeam seama că în acest caz piesa va înceta să mai existe. Ea însă trebuia să vieţuiască, pentru că prin ea spuneam adevărul. Ceea ce auzisem despre firea lui Ivan Vasilievici mi-a fost de ajuns. De fapt, nici n-am avut nevoie de asemenea caracterizări. L-am studiat şi l-am înţeles pe Ivan Vasilievici din prima zi în care ne-am cunoscut şi, încă de atunci, mi-am dat seama că orice împotrivire faţă de el este cu totul şi cu totul zadarnică. Nu-mi rămăsese decât o singură soluţie: să izbutesc ca, încetul cu încetul, să-i spun până la sfâr-şit tot ce aveam de spus. Trebuia, prin urmare, să vadă în mine o persoană agreabilă, cu care se poate sta de vorbă. Tocmai de aceea inventasem povestea cu oglinda. Voiam să salvez focul de pistol, voiam ca lumea să audă sinistrul glas al armonicii sus, în capul podului, unde peste albul zăpezii se lăţea încet, în bătaia lunii, o baltă de sânge. Voiam ca toţi să vadă zăpada cea neagră. Altceva nu mai voiam nimic.

Cioara croncăni din nou:

— Prostule! Tu nu înţelegi tocmai esenţialul!

Oare cum poţi să-i placi unui om, de vreme ce el nu-ţi este pe plac? Ce-ţi închipui? Că poţi înşela pe cineva? Tu să nu-l ai la inimă iar pe el să-l faci să te simpatizeze? Nu vei reuşi niciodată, oricât te vei strâmba în faţa oglinzii.

Într-adevăr, Ivan Vasilievici nu-mi era deloc agreabil. Nu-mi plăcea nici Nastasia Ivanovna, mătuşa dumnealui, nu-mi plăcea deloc nici Ludmila Silvestrovna. Or, lucrul acesta se simte!

Trăsura lui Drâkin dădea de veste că Ivan Vasilievici se afla la teatru, la repetiţiile cu *Zăpada neagră.*

În fiecare zi, la amiază, Pakin intra în trap vioi, zâmbind, în sala de spectacole, cu o pereche de galoşi în mână. În urma lui venea Avgusta Avdeevna, ducând un pled cadrilat, iar în urma ei Ludmila Silvestrovna, cu un caiet de însemnări şi cu nelipsita ei batista dantelată.

Intrând şi el în sală, Ivan Vasilievici îşi punea galoşii. Se aşeza la masa regizorului, Avgusta Avdeevna îi punea pledul pe umeri şi atunci, pe scenă, repetiţia putea începe.

Ludmila Silvestrovna se aşeza în apropiere, pe o margine de fotoliu, nota câte ceva în caiet şi scotea din când în când mici strigăte de admiraţie.

Cred că a sosit timpul să mă explic. Motivul antipatiei pe care o nutream pentru Ivan Vasilievici şi pe care încercam prosteşte să mi-o ascund nu se referea nici la galoşi, nici la pledul cadrilat şi nici măcar la Ludmila Silvestrovna, ci numai şi numai la faptul că Ivan Vasilievici, care a desfăşurat vreme de cincizeci şi cinci de ani o bogată activitate regizorală, inventase o teorie, larg cunoscută şi după părerea tuturor genială, despre felul în care un actor trebuie să-şi pregătească rolul pe care îl avea de jucat pe scenă.

Nu mă îndoiesc nici o clipă că teoria era, într-adevăr, genială, dar mă exasperase aplicarea ei în practică.

Fac prinsoare cu oricine că dacă aş fi invitat un om din afara teatrului la una din repetiţii, respectivul ar fi fost uimit peste măsură.

Patrikeev avea în piesa mea rolul unui mic funcţionar îndrăgostit de o femeie care nu-i răspundea însă cu aceleaşi sentimente.

Rolul era amuzant, iar Patrikeev îl juca şi el cu mult umor, şi din zi în zi mai bine. Era atât de reuşit, încât de la o vreme începu să mi se pară că nici nu mai este actorul Patrikeev, ci chiar funcţionarul pe care mi-l imaginasem. Că Patrikeev, adică, existase ca atare înaintea rolului, iar eu, printr-un al şaselea simţ, îl intuisem.

După ce trăsura lui Drâkin se opri în faţa teatrului, iar Ivan Vasilievici fu înfofolit în pledul său cadrilat, repetiţia începu tocmai cu rolul interpretat de Patrikeev.

— Aşadar, să începem, spuse Ivan Vasilievici. În stal se făcu linişte ca înainte de liturghie, şi Patrikeev, cuprins de emoţie (şi-o manifestă prin aceea că păru gata-gata să izbucnească în plâns), repetă cu actriţa scena în care îi făcea o fierbinte declaraţie de dragoste.

— Aşa... făcu Ivan Vasilievici şi ochii îi clipiră vioi prin lentilele lornionului, să ştiţi că nu dau doi bani pe ceea ce aţi făcut acolo.

Am rămas încremenit şi am simţit un gol în stomac. Nu-mi puteam închipui cum ar fi putut cineva să joace scena aceea măcar o idee mai bine de cum o jucase Patrikeev. "Dacă va fi în stare să realizeze şi acest lucru, m-am gândit, privindu-l cu respect pe Ivan Vasilievici, atunci voi spune şi eu că este un om genial."

— Doi bani nu dau, repetă Ivan Vasilievici. Ce înseamnă asta? Sunt nişte clenciuri răsuflate şi totul e fals de la cap la coadă. Spune-mi, ce sentiment are dumnealui faţă de această femeie?

— O iubeşte, Ivan Vasilievici! Moare după ea! urlă Foma Strij, care urmărise întreaga scenă.

— Bun, făcu Ivan Vasilievici, apoi din nou i se adresă lui Patrikeev. Dumneata ştii oare ce înseamnă o dragoste înflăcărată?

Drept răspuns, Patrikeev hârâi câteva vorbe de sus, de pe scenă, dar nimeni nu izbuti să înţeleagă ce anume spusese.

— O dragoste înflăcărată, continuă Ivan Vasilievici, se manifestă prin aceea că un bărbat este gata să facă orice pentru iubita lui. Şi ordonă: Să se aducă o bicicletă!

Această dispoziţie a lui Ivan Vasilievici îl încântă peste măsură pe Strij. Îndată l-am auzit strigând cu înfrigurare:

— Hei, recuziter! O bicicletă!

Un recuziter aduse în scenă o bicicletă veche, cu ghidonul julit. Patrikeev o privi cu un aer plângăreţ.

— Un om, îndrăgostit face totul pentru iubita lui, continuă cu glas răsunător Ivan Vasilievici, bea, mănâncă, umblă pe jos şi cu bicicleta...

Înfiorat de plăcere şi curiozitate, mi-am aruncat o privire în caietul cu scoarţe de muşama al Ludmilei Silvestrovna şi-am văzut că notase cu un scris copilăresc următoarele: "Un om îndrăgostit face orice pentru iubita lui..."

—...aşadar, fii amabil să mergi şi dumneata cu bicicleta pentru fata pe care o iubeşti, spuse Ivan Vasilievici şi luă dintr-o cutiuţă o bomboană de mentă.

Am rămas cu ochii ţintă la scenă. Patrikeev se sui în şa, iar actriţa care juca rolul iubitei se aşează într-un fotoliu, şi îşi lipi de pântece o uriaşă poşetă lăcuită. Patrikeev apăsă pe pedale şi o porni nesigur în jurul fotoliului cu un ochi la cuşca suflerului, peste care se temea să nu cadă, cu celălalt la actriţa dinaintea lui.

Prin sală se iscară râsete.

— Nu-i bine deloc, observă Ivan Vasilievici, după ce Patrikeev se opri locului. De ce ai căscat ochii la recuziter? Pentru el mergeai cu bicicleta?

Patrikeev o porni din nou, de data aceasta strâmbându-şi amândoi ochii spre actriţa din fotoliu, dar nu izbuti să întoarcă la timp şi dispăru, cu bicicletă cu tot, în culise.

Dar fu adus îndărăt. Când apăru pe scenă, împingând de ghidon bicicleta, Ivan Vasilievici declară că nici această încercare n-a fost pe placul lui, astfel că Patrikeev porni în cea de a treia cursă, cu capul sucit către partenera lui.

— Este îngrozitor! spuse Ivan Vasilievici. Muşchii îţi sunt încordaţi, n-ai pic de încredere în dumneata. Relaxează-te, lasă-ţi muşchii în voia lor. Nici capul nu-l ţii cu naturaleţe. Poziţia lui e total neconvingătoare.

Patrikeev făcu un ocol, plecându-şi fruntea şi privind pe sub sprâncene.

— E o cursă aiurea, dumneata mergi aiurea, nu eşti deloc plin de iubita dumitale.

Şi Patrikeev merse din nou. Una din curse o făcu punându-şi mâna în şold şi privind-o cuceritor, la un moment dat coti brusc şi nimeri peste actriţă. Cu roata murdară a bicicletei îi murdări fusta şi femeia ţipă înspăimântată. Un ţipăt asemănător scoase şi Ludmila Silvestrovna din sală. Interesându-se dacă nu cumva actriţa a fost lovită şi necesită îngrijire medicală şi aflând că nu se întâmplase nimic grav, Ivan Vasilievici îl trimise din nou pe Patrikeev să dea ocol scenei. Acesta mai făcu o serie de curse până ce, în sfârşit, Ivan Vasilievici îl întrebă dacă nu cumva a obosit. Patrikeev răspunse că n-a obosit, totuşi Ivan Vasilievici spuse că îl vede obosit şi astfel Patrikeev fu lăsat să coboare de pe bicicletă.

Îi luă locul un grup de "oaspeţi". Am ieşit să fumez o ţigară la bufet, iar după ce am revenit în sală, am văzut că poşeta actriţei cu pricina zace pe duşumea, actriţa însăşi şezând cu mâinile vârâte sub ea, la fel ca şi "oaspeţii" săi, cei trei bărbaţi şi o femeie care nu era altcineva decât Veşniakova, de care auzisem altcândva dintr-o scrisoare sosită

din India. Cu toţii încercau să-şi spună replicile, aşa cum se prevedea în piesă, dar nu izbuteau să meargă înainte, pentru că Ivan Vasilievici îi oprea la fiece pas pornind să le explice unde anume greşesc. Încurcătura în care se aflau iubita lui Patrikeev şi oaspeţii săi era sporită de faptul că le venea mereu să-şi scoată mâinile de sub ei şi să gesticuleze.

Intuind cât sunt de uimit, Strij îmi explică în şoaptă că actorii fuseseră puşi cu bună ştiinţă de Ivan Vasilievici în situaţia de faţă cu scopul de a se obişnui să dea mai multă expresivitate cuvintelor rostite, fără a se ajuta de gesturi.

Ameţit de atâtea impresii noi, uimitoare, mă întorceam spre casă, monologând cam astfel:

"Într-adevăr, totul te uimeşte. Dar te uimeşte numai pentru că eşti profan în acest domeniu. Fiecare artă îşi are legile, tainele, metodele sale proprii. Unui sălbatic, spre exemplu, i s-ar părea ciudat şi ridicol să vadă un om care îşi curăţa dinţii cu periuţa, după ce-şi umple gura cu praf de cretă. Unui neiniţiat i se pare ciudat că un medic, în loc să-i facă bolnavului dintr-o dată operaţia necesară, procedează într-un fel deosebit de ciudat, luându-i, spre exemplu, sânge la analiză şi aşa mai departe..."

Ardeam de nerăbdare să văd la repetiţia de a doua zi continuarea scenei cu bicicleta, cu alte cuvinte să-mi dau seama dacă Patrikeev va izbuti să facă o cursă cu bicicleta numai "pentru ea".

În ziua următoare, nimeni nu mai pomeni de bicicletă. Mi-a fost dat să văd însă alte lucruri tot atât de ciudate. Acelaşi Patrikeev trebui să-i oferi iubitei sale un buchet de flori. Povestea cu buchetul a început pe la amiază şi a durat până la orele patru.

La repetiţia despre care vorbesc avu de oferit buchetul nu numai Patrikeev, ci şi toţi ceilalţi actori: şi Elaghin, care juca rolul generalului, şi chiar Adalbert, care întruchipa un şef de bandă.

Faptul mă uimi peste măsură. Foma însă mă potoli şi de data aceasta, spunându-mi că Ivan Vasilievici procedează, ca de obicei, cu multă înţelepciune, căutând ca o mişcare scenică să fie învăţată în acelaşi timp de cât mai mulţi actori. Şi, într-adevăr, Ivan Vasilievici îşi însoţi lecţia cu relatări foarte interesante şi instructive despre felul cum trebuie oferit unei doamne un buchet de flori, povestind în acelaşi timp cine şi cum anume ştia să ofere flori doamnelor. Am aflat atunci că cel mai bine ştia s-o facă tot Komarovski-Bioncourt (Ludmila Silvestrovna exclamă, întrerupând repetiţia: "Aşa e, aşa e, Ivan Vasilievici, parcă-l văd şi acum!"), precum şi un bariton italian pe care Ivan Vasilievici îl cunoscuse la Milano în 1889.

De fapt, neavând prilejul să-l cunosc pe bariton, pot afirma că cel mai frumos ştia să ofere flori însuşi Ivan Vasilievici. Captivat de propria sa istorisire, el se urcă pe scenă şi arătă cam de vreo treisprezece ori la rând cum trebuie oferit acest dar fermecător. În general, am început să mă conving tot mai mult că Ivan Vasilievici e un actor deosebit şi într-adevăr genial.

A doua zi am întârziat la repetiţie, iar atunci când am ajuns în sală, i-am văzut pe scenă, aşezaţi pe scaune unul lângă celălalt, pe Elaghin, pe Olga Sergheevna (actriţa care interpreta rolul eroinei), pe Veşniakova (musafira ei), pe Vladâcinski, pe Adalbert şi pe alţi câţiva necunoscuţi, care, la comanda lui Ivan Vasilievici: "unu, doi, trei", îşi scoteau din buzunar nişte portvizite invizibile, porneau să numere nişte bani invizibili şi ei, pe urmă îi puneau la loc.

După ce studiul luă sfârşit (fusese iniţiat datorită faptului că în tabloul respectiv Patrikeev avusese de numărat nişte bani), începu un alt studiu. Andrei Andreevici chemă pe scenă o mulţime de oameni, care, aşezându-se pe scaune, începură să scrie cu nişte condeie invizibile pe mese şi coli invizibile tot atâtea scrisori, şi după aceea să lipească

plicurile (din nou pornind de la Patrikeev). Tot secretul consta în faptul că scrisoarea trebuia să fie un răvaş de amor.

Studiul acela fu marcat de o neînţelegere. Anume, încurajându-i pe actorii care veneau în scenă şi necu-noscând prea bine personalul de serviciu – unii dintre lucrători fuseseră angajaţi recent la teatru – Ivan Vasilievici îndemnă să scrie imaginara scrisoare şi pe un tânăr recuziter cu părul zburlit, care tot umbla pe lângă rampă:

— Dumneata ce faci acolo? îi strigă Ivan Vasilievici. Aştepţi invitaţie specială?

Recuziterul se aşază pe scaun şi începu, împreună cu ceilalţi, să scrie în aer şi să-şi scuipe peste degete. După părerea mea n-o făcea mai prost ca ceilalţi, doar că zâmbea întruna, ruşinat şi se făcuse stacojiu la faţă.

Ivan Vasilievici observă aceasta şi strigă din nou:

— Ce-i cu inimosul acela de la margine? Cum îl cheamă? Poate că vrea să se angajeze la circ? Eşti cam neserios, tinere!

— El e recuziter! E recuziter, Ivan Vasilievici! gemu Foma, şi Ivan Vasilievici se potoli, iar tânărul fu lăsat în pace.

Astfel, zilele se scurseră pline de trudă neobosită. Am avut multe de văzut. Am asistat, spre exemplu, la o scenă când o mulţime de actori, în frunte cu Ludmila Silvestrovna (care, de fapt, nici nu juca în piesă), se repezeau întruna, ţipând, spre nişte ferestre imaginare şi priveau prin ele în zare.

Fapt e că în acelaşi tablou unde figurau şi buchetul de flori, şi scrisoarea, era o scenă în care eroina mea, zărind în depărtare flăcările unui incendiu, trebuia să alerge la fereastră.

Scena fu începutul unui amplu studiu de interpretare. Studiul acela luă asemenea proporţii, încât, ca să fiu sincer, mă făcu să am gânduri din cele mai negre.

Ivan Vasilievici, din teoria căruia făcea parte, printre altele, o descoperire constând în aceea că la repetiţii textul piesei nu are nici o importanţă, iar personajul respectiv trebuie creat pe baza propriului text al actorului, porunci tuturor să se emoţioneze fiecare în felul său la vederea incendiului.

Ca atare, toţi cei care alergau la ferestre, strigau ceea ce fiecare credea de cuviinţă că trebuie să strige.

— Vai, Doamne-Dumnezeule!! strigau cei mai mulţi.

— Unde a luat foc? Ce se petrece? exclama Adalbert.

Auzeam glasuri de bărbaţi şi de femei strigând:

— Salvaţi-vă, care puteţi! Apa, unde-i apa? Arde casa lui Eliseev! (Asta ce mai era?) Ajutor! Salvaţi copiii! A sărit casa în aer! Chemaţi pompierii! Suntem pierduţi!

Toată această hărmălaie o întrecea glasul strident al Ludmilei Silvestrovna, care emitea nişte ţipete de-a dreptul absurde:

— O, Dumnezeul meu! O, Doamne atotputernic! Ce-o să se întâmple cu toate cuferele mele?! Dar cu briliantele? Cu briliantele mele!!

Negru la faţă ca aerul în furtună, o priveam lung pe Ludmila Silvestrovna, care îşi frângea mâinile pe scenă, şi mă gândeam că eroina piesei mele rosteşte doar atât: "Priviţi... arde...", dar o spune magistral şi că n-am nici un chef să aştept până ce Ludmila Silvestrovna, neavând nici în clin, nici în mânecă cu piesa, va învăţa să se emoţioneze în faţa unui incendiu. Ţipetele neomeneşti despre nişte cufere care n-aveau nici ele vreo legătură cu piesa mă încrâncenau într-atâta, încât ajunsesem să capăt un tic nervos.

Către sfârşitul celei de a treia săptămâni, am început să fiu cuprins de disperare. Din trei motive. În primul rând, am făcut un calcul aritmetic care a avut darul să mă îngrozească. De

trei săptămâni, actorii n-au stat să repete decât un singur tablou. Or, piesa avea în total şapte tablouri. Prin urmare, dacă am socoti numai câte trei săptămâni pentru un tablou...

— O, Doamne! şopteam acasă la mine, chinuit de insomnie şi răsucindu-mă întruna pe canapea. Trei ori şapte... douăzeci şi una de săptămâni sau cinci... Într-adevăr, cinci... ba, poate, chiar şase luni!! Când va mai fi reprezentată piesa mea?! Peste o săptămână, stagiunea ia sfârşit şi repetiţiile nu vor reîncepe decât în septembrie! Vai de mine! Septembrie, octombrie, noiembrie...

Noaptea se risipea grabnic, făcând loc zorilor. Geamul era deschis, dar în odaie nu pătrundea nici o boare de vânt. Veneam la repetiţii cu migrenă, galben şi tras la faţă.

Al doilea motiv al deznădejdii mele era şi mai grav. Acestui caiet pot să-mi încredinţez taina: începusem să am îndoieli în ce priveşte teoria lui Ivan Vasilievici. Da! Mi-e groază s-o mărturisesc, dar acesta este adevărul.

Începusem să am nişte bănuieli sumbre încă pe la sfârşitul primei săptămâni. Către sfârşitul celei de-a doua, înţelesesem prea bine că teoria cu pricina nu putea fi în nici un caz aplicată la piesa mea. Patrikeev nu numai că n-a început să ofere cu mai multă eleganţă buchetul, să scrie scrisoarea, să facă declaraţii de dragoste, ci, dimpotrivă, a devenit încordat, ţeapăn, ba şi-a pierdut şi tot hazul. Mai ales că a contractat pe neaşteptate un guturai.

Când, cuprins de tristeţe, i-am comunicat lui Bombardov ultima din aceste întâmplări, omul surise pe sub mustaţă şi-mi spuse:

— Nu-i nimic, guturaiul îi va trece repede. Se şi simte mai bine, iar astăzi, ba chiar şi aseară, a jucat biliard la clubul nostru. Îndată ce veţi isprăvi cu repetiţiile la tabloul acesta, guturaiul îi va trece definitiv. De fapt, guturai vor mai avea şi alţii. Şi, în primul rând, Elaghin.

— Fir-ar să fie! am exclamat, începând să înţeleg despre ce era vorba.

Profeţia lui Bombardov se adeveri şi de data aceasta. A doua zi dispăru de la repetiţie Elaghin, iar Andrei Andreevici notă astfel în procesul-verbal: "Învoit de la repetiţie. Guturai." Acelaşi necaz îl ajtinse şi pe Adalbert. O altă însemnare, identică, în procesul-verbal. Lui Adalbert îi urmă Veşniakova. Scrâşneam din dinţi, punând la socoteală încă o lună pentru guturai, în sinea mea însă nu-i condamnam nici pe Adalbert şi nici pe Patrikeev. Căci, într-adevăr, de ce trebuia să-şi piardă timpul o căpetenie de tâlhari asistând la un incendiu imaginar din tabloul al patrulea, când treburile ei tâlhăreşti şi care o interesau nemijlocit erau legate numai de tablourile trei şi cinci?

Aşa fiind, în timp ce Patrikeev bea bere şi jucă biliard la club, Adalbert făcea repetiţii cu *Hoţii* de Schiller la un club din Krasnaia... Presnia. Instruia acolo o echipă de amatori.

Într-adevăr, se vede că sistemul nu era bun de aplicat la piesa mea, ba pot să afirm că-i şi dăuna. Astfel, o ceartă între două personaje, petrecută în tabloul al patrulea, făcuse necesară următoarea replică:

— Am să te provoc la duel!

Nu o dată, în toiul nopţii, eram gata să-mi frâng mâinile pentru că scrisesem acea frază, fie ea de trei ori blestemată.

Nici n-a fost bine rostită replica pe scenă, că l-am şi văzut pe Ivan Vasilievici înviorat fără veste. Ordonă pe loc să fie aduse câteva florete. M-am îngălbenit. Şi-am mai stat multă vreme după aceea să mă uit la Vladâcinski şi Blagosvetlov, care porniseră să se dueleze pe scenă, temându-mă întruna ca nu cumva Vladâcinski să-i scoată lui Blagosvetlov ochii.

Între timp, Ivan Vasilievici s-apucase să povestească tuturor despre duelul care a avut loc

odinioară între Komarovski-Bioncourt şi un fiu al primarului Moscovei.

Mai importantă însă decât întâmplarea cu fiul acela blestemat al primarului fu propunerea lui Ivan Va-silievici, care mă îndemnă tot mai stăruitor să introduc în piesă o scenă de duel cu spadele.

Am privit această propunere ca pe o glumă nesărată şi vă puteţi închipui ce-am simţit rând Strij cel viclean şi ipocrit îmi ceru ca în timp de o săptămână să şi scriu scena în cauză. Bineînţeles că am protestat vehement, dar Strij n-a vrut să cedeze în raptul capului. M-a făcut să-mi pierd cu desăvârşire cumpătul o notiţă din caietul lui de regie, care suna cam aşa: "Aici va avea loc duelul."

Aşa s-a întâmplat că m-am pus rău şi cu Strij.

Continuam să mă zvârcolesc noaptea pe canapea, cuprins de amărăciune şi mânie. Mă simţeam jignit din cale-afară.

— Lui Ostrovski nu i-ai fi pretins să vâre scene de duel în piesă, mormăiam furios, şi nici pe Ludmila Silvestrovna n-ai fi pus-o să urle la repetiţii despre cuferele ei cu diamante!

Şi sentimentul de meschină invidie faţă de Ostrovski îl tortura crunt pe dramaturg. Dar poate acestea se refereau, ca să zic aşa, la un caz particular, la piesa pe care o scrisesem. Era însă vorba şşi de chestiuni mai grave. Chinuit de dragostea mea pentru Teatrul Independent, prins de el ca un gândac pe un dop de plută într-un insectar, continuam seară de seară să mă duc la spectacole.

(1936-l937)

Destinul lui Bulgakov pare guvernat de acelaşi amestec de satiră, fantastic şi tragism care e amprenta operei sale. Născut la Kiev în 1891, în familia unui profesor de teologie, studiază

medicina, pe care o practică vreme de patru ani (1916-l920), pe front şi în spitale de provincie. Devine dependent de morfină, dar, cu ajutorul primei sale soţii, reuşeşte să învingă răul. În 1920 abandonează medicina pentru a se dedica scrisului. Intră în lumea teatrului, iar piesa *Zilele Turbinilor,* dramatizarea romanului *Garda Albă,* are mare succes, fiind considerată un *Pescăruş* al noii generaţii de dramaturgi. Simpatia evidentă pentru ofiţerii Albi face ca piesa să fie interzisă, dar (paradoxal!) e, în acelaşi timp, piesa preferată a lui Stalin. Din 1929 nu i se mai publică nici o carte şi nu i se mai joacă nici o piesă. Trăind la limita supravieţuirii, Bulgakov se vede silit să-i trimită dictatorului o petiţie, apoi, într-o scrisoare adresată guvernului sovietic, să vorbească despre dezechilibrul psihic la care e expus un creator a cărui existenţă este ameninţată. Scrisoarea rămâne celebră atât ca model al disidenţei asumate, cât şi prin efectele ei neaşteptate. Trei săptămâni mai târziu primeşte un telefon bizar direct de la Stalin, în urma căruia, deşi Bulgakov crede că a fost victima unei farse, este reangajat la teatru. Scrierile lui rămân însă nepublicate. În ultimul deceniu al vieţii scrie cu frenezie, temându-se că nu va termina romanul *Maestrul şi Margareta.* Ultimele corecturi le face în 1940, pe patul de moarte, orb, dictând soţiei sale, Maria Sergheevna, care este, de altminteri, chiar modelul Margaretei.

Scrieri: romane *(Garda Albă, Viaţa domnului de Moliere, Maestrul şi Margareta),* povestiri *(Inimă de dine, Tocul hanului, Lacul de basamac, însemnări pe manşete* etc), piese de teatru *(Cabala bigoţilor, Fuga, Insula purpurie, Apartamentul Zoikăi* etc.)

{1} Direcţia generală a publicaţiilor literare
{2} Pateu de peşte
{3} Un soi de plăcintă cu carne, peşte, varză etc.
{4} 1 La Piatigorsk a fost împuşcat în 1841, într-un duel, Lermontov
{5} Stradă din Moscova
{6} Galon indicând gradul de sublocotenent în armata sovietică înaintea celui de al doilea război mondial
{7} Păcat! (fr.)
{8} Nu, imposibil, dar mereu treburile astea! (fr.)
{9} Cu plăcere! (fr.)
{10} El joacă! (fr.)
{11} Îl duc eu! (fr., exprimare incorectă în original)
{12} Personaj fabulos din folclorul rus.

Table of Contents

Title page
PARTEA ÎNTÂI

Table of Contents

Title page 1
PARTEA ÎNTÂI 3